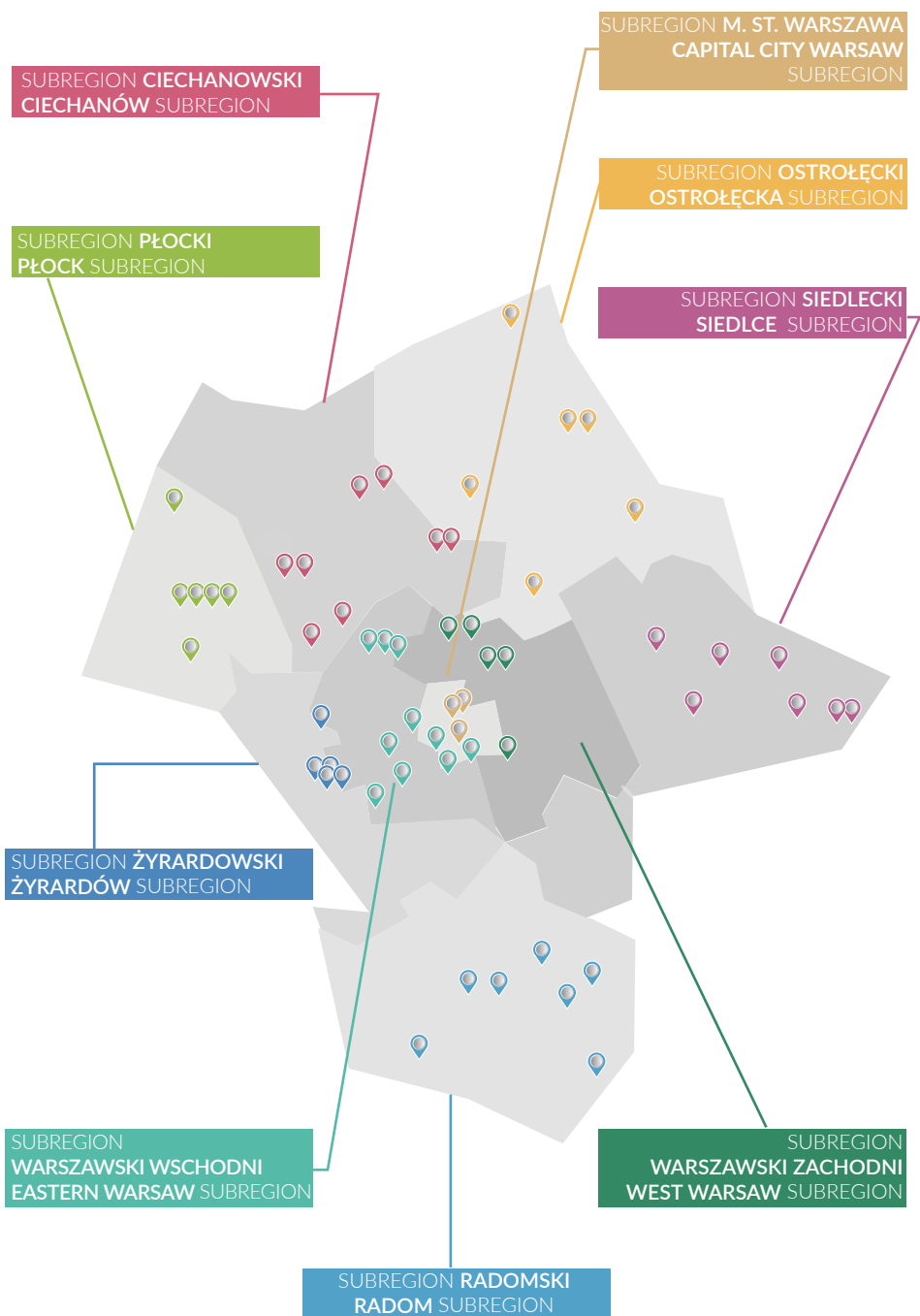

T R O P Y E U R O P Y

Przewodnik po Mazowszu cz. 2

T R O P Y
E U R O P Y

Przewodnik po Marowsku

T H E T R A I L S
O F E U R O P E

Marovia Travel Guide

Kilka słów wprowadzenia

Mazowsze to region, który nieustannie się rozwija – z poszanowaniem dla historii, z miłością do przyrody i z odwagą patrząc w przyszłość. Od dwudziestu lat, odkąd Polska dołączyła do Unii Europejskiej, zmiany te nabrały tempa i konkretnego wymiaru. Dzięki funduszom europejskim w tym czasie zmieniło się tu naprawdę wiele: zabytki odzyskały dawny blask, przestrzenie kultury i edukacji stały się bardziej nowoczesne i dostępne, a lokalne społeczności zyskały miejsca, z których mogą być dumne. To właśnie te przemiany – często niedostrzegalne na pierwszy rzut oka, ale odczuwalne w codziennym życiu – tworzą dziś nowe, fascynujące oblicze Mazowsza.

Oddajemy w Państwa ręce drugą edycję przewodnika „Tropy Europy” – wyjątkowe zaproszenie do odwiedzenia 58 miejsc, które w ostatnich latach przeszły imponującą metamorfozę dzięki wsparciu funduszy Unii Europejskiej. To nie są przypadkowo wybrane atrakcje. Każda z nich opowiada własną historię: o ocalonym dziedzictwie, nowoczesnym spojrzeniu na tradycję, lokalnej energii i pomysłowości. To właśnie tutaj najlepiej widać, jak konkretne inwestycje przekładają się na komfort zwiedzania, jakość oferty i dostępność dla różnych grup odbiorców – od rodzin z dziećmi, przez seniorów, po pasjonatów historii i przyrody.

W przewodniku znajdą Państwo zarówno dobrze znane punkty na turystycznej mapie regionu, jak i mniej oczywiste miejsca, które mogą zaskoczyć i zainspirować. Każde z nich zasługuje na uwagę – nie tylko ze względu na swoje walory, ale również jako przykład mądrze wykorzystanego potencjału i odpowiedzialnego gospodarowania środkami publicznymi.

Zachęcamy do zaplanowania własnej trasy po Mazowszu – z mapą w ręku i przewodnikiem jako inspiracją. Odkryjmy razem region, który dzięki wsparciu Unii Europejskiej rozwija się z myślą o mieszkańcach, turystach, pasjonatach i odkrywcach.

Rozpocznijmy tę podróż razem!

A few words of introduction

Mazovia is a region that is constantly developing – with respect for history, with love for nature and with courage looking to the future. In the twenty years since Poland joined the European Union, these changes have picked up the pace and significant dimension. Thanks to the European funds, a lot has changed here during this time: monuments have regained their former splendor, cultural and educational spaces have become more modern and accessible, and local communities have gained places to be proud of. These are the transformations – often invisible at first glance, but felt in everyday life – that today shape a new and fascinating image of Mazovia.

We are pleased to present the second edition of the „Trails of Europe” guide – a unique invitation to visit 58 places that have undergone an impressive metamorphosis in recent years thanks to the support of European Union funds. These are not just randomly selected tourist attractions. Each of the places featured tells its own story: about a preserved heritage, a modern perspective on tradition, local energy and ingenuity. It is here that we can best see how specific investments translate into the comfort of sightseeing, the quality of the offer and accessibility for various groups of recipients – from families with children, through seniors, ending with history and nature enthusiasts.

The guide features both well-known landmarks on the tourist map of the region, as well as less obvious places that can be either surprising and inspiring. Each of them deserves a special attention – not only because of its merits, but also as an example of wisely used potential and responsible management of public funds.

We invite you to plan your own journey around Mazovia – with a map in hand and a guide as your inspiration. Let's explore together a region that, thanks to European Union support, is growing for its residents, tourists, enthusiasts and explorers.

Let's start this journey together!

Witamy na Mazowszu

Mazowsze to region, w którym historia spotyka się z nowoczesnością, a wielowiekowe dziedzictwo wciąż żyje wśród zabytków, parków, dawnych fabryk i tętniących życiem miast. To tutaj na przełomie XI i XII wieku znajdowała się faktyczna stolica Polski – Płock, a pod koniec XVI wieku Zygmunt III Waza przeniósł dwór królewski do Warszawy. Nadając tym samym Mazowszu polityczne znaczenie, które zachowało się do dziś. Obecność książąt, królów, magnaterii i arystokracji pozostawiła trwały ślad w krajobrazie kulturowym regionu – jego architekturze, sztuce i tradycji. Swój ogromny wkład w jego rozwój miała też rewolucja przemysłowa w XIX wieku, wraz z którą powstawały linie kolejowe, działające po dziś dzień fabryki czy unikalna w skali europejskiej osada fabryczna Żyrardów. Nie można też nie wspomnieć o mazowieckiej przyrodzie, harmonijnie wpisującej się i współistniejącej z historyczną zabudową. Obok najbardziej znanego Kampinoskiego Parku Narodowego tworzą ją parki krajobrazowe, rezerваты przyrody i obszary chronionego krajobrazu, a także liczne założenia ogrodowe i parkowe, będące dziś ozdobą wielu miast i miasteczek.

Zachwycające krajobrazy, bogactwo dziedzictwa kulturowego i stale rozwijająca się oferta turystyczna przyciągająca każdego roku setki tysięcy turystów. Doceniają ją mieszkańcy Mazowsza, coraz chętniej spędzający czas wolny w swoim województwie. Odwiedzają turyści z całego kraju, nie tylko z uwagi na Warszawę czy Chopina, ale również z uwagi na rozsiane po całym regionie mniej i bardziej znane perełki – architektoniczne, kulturalne czy przyrodnicze. Przyjeżdżają wreszcie na Mazowsze coraz liczniej turyści z zagranicy, którzy doceniają zarówno obiekty światowego formatu, jak i miejsca tworzone z pasją, oferujące jedyny w swoim rodzaju klimat.

Różnorodność i bogactwo atrakcji, historia i tradycje w nowoczesnym wydaniu, sztuka i kultura na najwyższym światowym poziomie. Mazowsze każdego dnia udowadnia, że miejsce w czołówce najbardziej atrakcyjnych turystycznie regionów jest jak najbardziej zasłużone.

---

* na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca

** dane Mazowieckiej Regionalnej Organizacji Turystycznej

5 510 527
liczba mieszkańców*

35 559

km²* – powierzchnia
Mazowsza

6 869 270

liczba turystów
w 2024 roku**

Główne ośrodki miejskie
na Mazowszu – stolice 7 subregionów:

m.st. Warszawa

Radom

Płock

Siedlce

Ostrołęka

Ciechanów

Żyrardów

5 510 527

Number of inhabitants *

35 559

km²* – Surface area

6 869 270

Numer of tourists
in 2024 **

The most important cities
(urban centers of supra-local rank)

Warszawa

Radom

Płock

Siedlce

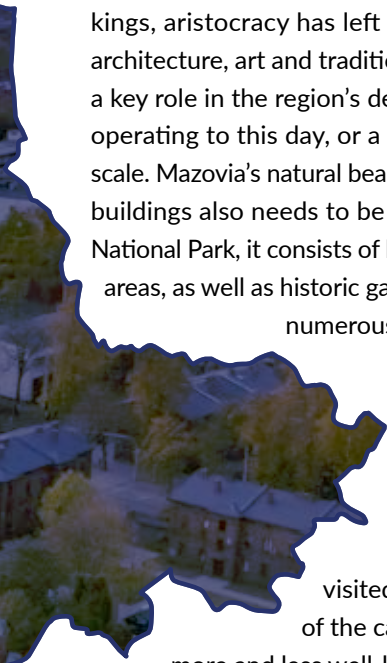
Ostrołęka

Ciechanów

Żyrardów

Welcome to Mazovia

Mazovia is a region where history blends seamlessly with modernity – where centuries-old heritage lives on among monuments, green parks, repurposed factories and vibrant cities. It was here at the turn of the 11th and 12th centuries that Płock served as the de facto capital of Poland, and at the end of the 16th century, Sigismund III Vasa moved the royal court to Warsaw. Thus giving Mazovia the political significance that has been preserved to this day. The presence of dukes, kings, aristocracy has left a lasting mark on the region's cultural landscape – its architecture, art and traditions. The industrial revolution in the 19th century played a key role in the region's development, with the creation of railway lines, factories operating to this day, or a factory settlement in Żyrardów, unique on a European scale. Mazovia's natural beauty, harmoniously inscribed and coexisting with historical buildings also needs to be mentioned. In addition to the most famous Kampinos National Park, it consists of landscape parks, nature reserves and protected landscape areas, as well as historic gardens and park sites, which today form the decoration of numerous cities and towns.

Stunning landscapes, rich cultural heritage and a growing range of attractions draw hundreds of thousands of tourists to the region every year. It is appreciated by the inhabitants of Mazovia, who are more and more willing to spend their free time in their home region. Mazovia is visited by tourists from all over the country, not only because of the capital city of Warsaw or Chopin, but also because of the more and less well-known architectural, cultural and natural gems scattered throughout the region. Finally, Mazovia is quickly gaining popularity among foreign tourists, who appreciate both world-class facilities and places created with passion, offering a unique atmosphere.

Diversity and richness of attractions, history and traditions with a modern twist, art and culture at the highest world level. Every day, Mazovia proves that it rightfully belongs among the most attractive tourist destinations in Poland.

---

* based on the Statistical Vademecum for the Local Government

** data from the Tourism Organization of the Mazovia Region

S U B R E G I O N

C I E C H A N O W S K I

Subregion ciechanowski zachwyca turystów niezwykle mozaiką atrakcji, które dzięki funduszom europejskim odzyskały swój blask. Są wśród nich pełen uroku drewniany kościółek św. Leonarda w Chociszewie czy malowniczy park podworski w Kroczewie – miejsca mało znane, a warte odwiedzenia. Jest też Płońsk z całym wachlarzem możliwości, poczynawszy od wypoczynku w zrewitalizowanej przestrzeni miejskiej, a skończywszy na wizycie w Domu Dobrej Pamięci – zupełnie nowym miejscu,

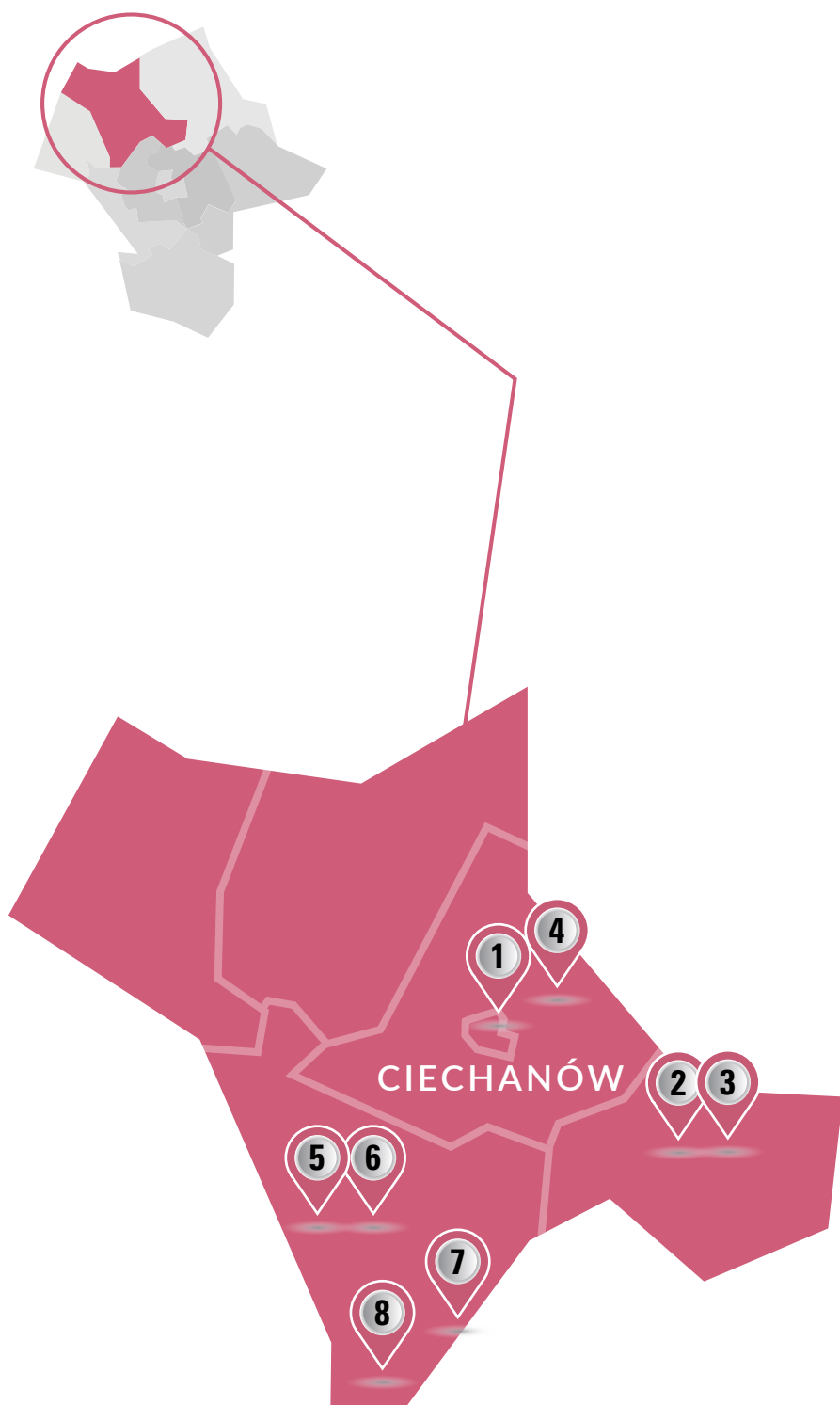
stworzonym w poddanej renowacji i adaptacji zabytkowej kamienicy. Na mapie subregionu nie mogło zabraknąć Pułtusza. Warto zwrócić uwagę nie tylko na odrestaurowane zabytki, ale również na mniej oczywiste efekty działań rewitalizacyjnych – jak np. modernizacja Kanału B, który zyskał drugie życie jako przestrzeń rekreacyjna i ekologiczna. Podobnie jak Ciechanów – gdzie absolutnym hitem jest „Krzywa Hala” w dzielnicy Bloki – miejsce równie ciekawe i intrygujące, jak jego nazwa.

C I E C H A N Ó W

S U B R E G I O N

The Ciechanów subregion delights tourists with an unusual mosaic of attractions, which thanks to the European funds have regained their splendor. Among them are the charming wooden church of St. Leonard in Chociszewo or the picturesque manor park in Kroczewo – places little known but worth visiting. Płońsk also offers a variety of possibilities of spending your free time, starting from a moment of relaxation in a revitalised urban space ending with a visit at the Memorial House – a completely new place created

in a renovated and adapted historic tenement house. Pułtusk could not be missing from the map of the subregion. It is worth paying attention not only to the restored monuments, but also to the less obvious effects of revitalization activities – such as the modernization of Canal B, which gained a second life as a recreational and ecological space. Just like Ciechanów – including „Krzywa Hala” located in the „Bloki” district as an absolute must-see – the place equally interesting and intriguing as its name.

„Krzywa Hala” w dzielnicy Bloki w Ciechanowie

„Krzywa Hala” – jeden z najbardziej charakterystycznych zabytkowych budynków ciechanowskiego osiedla „Bloki” – przyciąga wzrok swoją nietypową konstrukcją i unikalnym połączeniem funkcji handlowej z przestrzenią spotkań mieszkańców. Dzięki renowacji współfinansowanej z funduszy europejskich obiekt zyskał nie tylko nową elewację i dach, ale również nowoczesną aranżację wnętrza. Dzisiaj swoją siedzibę mają tutaj instytucje prowadzące aktywną działalność społeczno-edukacyjną na rzecz społeczności lokalnej: Miejska Biblioteka Publiczna, Klub Integracji, Placówka Wsparcia Dziennego oraz Klub Osiedlowy. Swoje miejsce znalazła tu również przestrzeń wystawiennicza, w której prezentowana jest historia osiedla „Bloki” i jego mieszkańców. W planach jest także organizacja

warsztatów i wydarzeń kulturalnych, co uczyni z „Krzywej Hali” centrum życia społecznego i kulturalnego.

Budynek powstał w czasie II wojny światowej. Od lat stanowi symbol modernizmu w regionie. Przyciąga miłośników architektury z całej Polski. Dzięki swojej historii i położeniu na osiedlu „Bloki” jest świadkiem transformacji urbanistycznych, co czyni go ciekawym punktem na

mapie turystycznej Ciechanowa. Odrestaurowana „Krzywa Hala” zaprasza turystów do zanurzenia się w lokalną kulturę i tradycję. Malownicze otoczenie oraz nowe funkcje budynku – jak galerie sztuki, warsztaty czy kawiarnie – sprawiają, że miejsce to stanowi atrakcyjny punkt na turystycznej mapie miasta.

Warto dodać, że projekt rewitalizacji „Krzywej Hali” zdobył drugą nagrodę w konkursie „Renowacja roku Zabytków Mazowsza” organizowanym przez Samorząd Województwa Mazowieckiego.

Ciekawostka:

W zamyśle hitlerowskiego okupanta Ciechanów był przeznaczony na stolicę regencji. Planowano, że zamieszka w nim blisko 100 tysięcy osadników niemieckich. W tym celu wytyczono nową dzielnicę składającą się z części willowej (Gartenvorstadt – miasto ogród) oraz części wielorodzinnej. W latach 1940–1943 wybudowano ponad 100 bloków, co oznaczało realizację około 70% planu. Centralnym miejscem osiedla miał być plac Adolfa Hitlera, przy którym usytuowano budynek „Krzywej Hali”.

Krzywa Hala

Plac Piłsudskiego 1
06-400 Ciechanów
<https://mbpciech.info>
<https://www.umciechanow.pl>

Informacje praktyczne
– obiekt dostępny dla osób
z niepełnosprawnościami

„Krzywa Hala” in the Bloki district of Ciechanów

„Krzywa Hala”, one of the most characteristic historic buildings of Ciechanów’s „Bloki” housing estate, attracts the eye with its unusual construction and unique combination of a commercial function and a meeting space for residents. Thanks to the renovation co-financed by European funds, the building gained not only a new façade and roof, but also a modern interior design. Today, institutions conducting active socio-educational activities for the benefit of the local community have their seats here: Municipal Public Library, Integration Club, Day Support Center and Local Community Centre. An exhibition space has also found its place here, where the history of the „Bloki” housing estate and its inhabitants is presented. There are also plans to organize workshops and

cultural events, making Krzywa Hala the centre of social and cultural life.

The building was erected during World War II. For years it has been a symbol of modernism in the region. It attracts architecture lovers from all over Poland. Thanks to its history and location in the „Bloki” housing estate, it is witnessing urban transformations, which makes it an interesting point on the tourist map of Ciechanów.

The restored „Krzywa Hala” invites tourists to immerse themselves in the local culture and tradition. The picturesque surroundings and the new functions of the building – such as art galleries, workshops or cafes – make the place an attractive point on the tourist map of the city.

It is worth adding that the „Krzywa Hala” revitalisation project won the second prize in the „Renovation of the Year of Monuments of Mazovia” competition organised by the Mazovian Voivodeship Self-Government.

Fun fact:

In the intention of the Nazi occupier Ciechanów was meant to be the capital of the regency. It was planned that nearly 100,000 German settlers would live there. To this end, a new district was demarcated, consisting of a residential area (Gartenvorstadt – garden town) and a multi-family area. Between 1940 and 1943, more than 100 blocks were built, representing around 70% of the plan. The central place of the estate was to be Adolf Hitler Square, where the „Krzywa Hala” building was located.

Krzywa Hala

Plac Piłsudskiego 1
06-400 Ciechanów
<https://mbpciech.info>
<https://www.umciechanow.pl>

Practical information

– facility accessible to persons with disabilities

2

Szlakiem zabytków Pułtuska

Pułtusk, malownicze miasto w województwie mazowieckim, nazywane czasami „mazowiecką Wenecją” – słynie z bogatej historii i wielowiekowych zabytków, które stanowią nieodłączną część jego dziedzictwa kulturowego. Do najważniejszych z nich zaliczają się z pewnością: Rynek Pułtuski, Wzgórze Abrahama oraz Muzeum Regionalne w Pułtusku. Są ważne nie tylko dla zachowania tożsamości miasta, ale również dla odwiedzających je turystów. Dzięki dbałości o swoje dziedzictwo Pułtusk pozostaje miejscem, które inspiruje i przyciąga ludzi z całego świata.

Rynek Pułtuski to centralny punkt miasta i jego najbardziej rozpoznawalna wizytówka. Znany również poza granicami Polski, uznawany jest bowiem za jeden z najdłuższych rynków w Europie. Otoczony zabytkowymi kamienicami, które zachwycają różnorodnością stylów

architektonicznych, stanowi miejsce spotkań mieszkańców oraz turystów. Jego centralnym punktem jest ratusz z wysoką wieżą widokową, z której roztacza się wspaniała panorama miasta i urokliwej Narwi z jedynym w swoim rodzaju systemem kanałów.

Wzgórze Abrahama to kolejne miejsce o szczególnym znaczeniu historycznym i kulturowym. Znajduje się tu zabytkowa kaplica oraz fragmenty dawnych murów obronnych, które przypominają o strategicznej roli

fot. Muzeum Regionalne w Pułtusku

Pułtуска w przeszłości. Wzgórze to także teren, na którym odbywają się liczne wydarzenia kulturalne, takie jak koncerty czy inscenizacje historyczne.

Muzeum Regionalne w Pułtuskach jest skarbnicą wiedzy o historii i kulturze regionu, działając w kilku zabytkowych lokalizacjach. W wieży ratuszowej z XV wieku prezentowane są znaleziska archeologiczne oraz ekspozycja poświęcona średniowiecznym początkom Pułtusk. Z tarasu widokowego rozciąga się panorama miasta i doliny Narwi. Z kolei kamienica przy ul. Rynek 36 oferuje kolekcję przedmiotów dokumentujących życie codzienne mieszkańców – od map i dokumentów po artefakty związane z przeszłością miasta.

fot. Muzeum Regionalne w Pułtuskach

fot. (s. 14–15): Urząd Miejski w Pułtuskach

Czy wiesz, że...?

W ramach Muzeum Regionalnego w Pułtuskach można również zwiedzać dwie niezwykle ekspozycje podziemne – to prawdziwa rzadkość na Mazowszu. Pierwsza „Praetorium Pultoviensis” (łac. Ratusz Pułtusk) znajduje się w piwnicach XVIII-wiecznego ratusza i prezentuje dzieje pułtuskiego magistratu na przestrzeni wieków. Druga – „Jezuici w Pułtuskach i ich dziedzictwo” – mieści się w dawnych jezuickich piwnicach magazynowych na Wzgórzu Abrahama, wkomponowanych w naturalną skarpę nad Narwią.

i Muzeum Regionalne w Pułtuskach
ul. Rynek 43
06-100 Pułtusk
tel. +48 23 692 51 32
muzeum@pultusk.pl
<https://muzeum.pultusk.pl>

Wzgórze Abrahama
ul. Baltazara, 06-100 Pułtusk

Informacje praktyczne

– dni i godziny otwarcia muzeum:
w miesiącach październik–kwiecień –
wtorek–niedziela 10–16.30,
w miesiącach maj–wrzesień:
wtorek–piątek 10–16.30,
sobota–niedziela 10–18;
w poniedziałki nieczynne

2

Pułtusk Monument Trail

Pułtusk, a picturesque city in the Mazowieckie Voivodeship, sometimes called the „Venice of Mazovia”, is famous for its rich history and centuries-old monuments, which are an integral part of its cultural heritage. The most important of these are certainly: Pułtusk Market Square, Abraham Hill and the Regional Museum in Pułtusk. They are important not only for preserving the identity of the city, but also for tourists visiting it. Thanks to the care for its heritage, Pułtusk remains a place that inspires and attracts people from all over the world.

Pułtusk Market Square is the central point of the city and its most recognizable hallmark. Also known outside Poland, it is considered one of the longest market squares in Europe. Surrounded by historic tenement houses that delight with a variety of architectural styles, it

is a meeting place for residents and tourists. Its central point is the town hall with a high observation tower, from which there is a magnificent panorama of the city and the charming Narew River with a unique system of canals.

Abraham Hill is another place of special historical and cultural significance. There is a historic chapel and fragments of former defensive walls that remind of the strategic role of Pułtusk in the past. The hill is also an area where numerous cultural

photo (p. 16–17): Town Hall in Pułtusk

events take place, such as concerts or historical stagings.

The Regional Museum in Pułtusk is a treasure trove of knowledge about the history and culture of the region, operating in several historic locations. In the town hall tower from the 15th century, archaeological findings and an exhibition dedicated to the medieval beginnings of Pułtusk are presented. The observation deck offers a panorama of the city and the Narew valley. In turn, the tenement house

photo: J. Kisiel/Regional Museum in Pułtusk

at ul. Rynek 36 offers a collection of objects documenting the everyday life of residents – from maps and documents to artifacts related to the city's past.

Did you know that...?

As part of the Regional Museum in Pułtusk, you can also visit two unusual underground exhibitions – a real rarity in Mazovia. The first „Praetorium Pultoviensis” (Latin: Pułtusk Town Hall) is located in the cellars of the 18th-century town hall and presents the history of the Pułtusk magistrate over the centuries. The second, „The Jesuits in Pułtusk and their Heritage”, is housed in former Jesuit storage cellars on Abraham Hill, integrated into a natural embankment on the Narew River.

i The Regional Museum in Pułtusk
ul. Rynek 43
06-100 Pułtusk
phone: +48 23 692 51 32
muzeum@pultusk.pl
<https://muzeum.pultusk.pl>

The Abraham Hill
ul. Baltazara, 06-100 Pułtusk

Practical information

– Opening days and hours of the museum:
October-April – Tuesday-Sunday
10 a.m. – 4.30 p.m., May-September –
Tuesday-Friday 10 a.m. – 4.30 p.m.,
Saturday-Sunday 10 a.m. – 6 p.m.;
closed on Mondays

3

Kościół Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Pułtusku

To wyjątkowe miejsce, które warto odwiedzić zarówno ze względu na jego bogatą historię, jak i niezwykłą architekturę. Położony w sercu miasta należy do najważniejszych zabytków sakralnych regionu. Świątynię zbudowano w stylu gotyckim, jednak jej wnętrze łączy różne style epok – szczególnie barokowe detale, które dodają jej splendoru.

Początki kościoła sięgają 1570 roku, kiedy to powstał z fundacji biskupa Andrzeja Noskowskiego. W 1583 roku budowla została rozbudowana. Po pożarze w 1646 roku rozpoczęto wznoszenie nowej, trójnawowej świątyni, której wieże ukończono na początku XVIII wieku. Kościół konsekrowano w 1718 roku. Niestety, w 1875 roku świątynia ponownie spłonęła, a jej odbudowa trwała do 1880 roku.

fot. (s. 18–19): Archiwum parafialne

Wnętrze kościoła wypełniają dzieła sztuki sakralnej. To właśnie tu, w ołtarzu głównym, znajduje się obraz przedstawiający Najświętszą Maryję Pannę, namalowany przez Wojciecha Gersona, wybitnego polskiego malarza, przedstawiciela realizmu. Po bokach umieszczono metalowe figury świętych Apostołów Piotra i Pawła. W kaplicy Serca Jezusowego można podziwiać obraz autorstwa Marii Łubieńskiej, a w lewej kaplicy – obraz ze św. Stanisławem Kostką.

Świątynia jest nie tylko miejscem modlitwy, ale także kulturalnym centrum miasta – odbywają się tu koncerty muzyki klasycznej oraz wydarzenia artystyczne. Spacer wokół świątyni pozwala docenić malownicze położenie Pułtusa. Przyjazd tutaj to podróż w czasie i okazja, by poczuć ducha historii oraz piękno sakralnej architektury.

Czy wiesz, że...?

Pułtusk znany jest ze swoich niepowtarzalnych zabytków, wśród których króluje kompleks Zamku Biskupów Płockich – Dom Polonii, najdłuższy brukowany rynek w Europie czy wieża dawnego Ratusza. Ale to także miejsce idealne dla turystów ceniących sobie różne formy aktywnego wypoczynku. Miasto położone jest nad Narwią. Kanały tej rzeki tworzą niesamowitą 10-kilometrową trasę, doskonałą do poznawania miasta z perspektywy rzeki. Z kolei 6 wytyczonych szlaków rowerowych o łącznej długości ok. 100 km pozwala podziwiać piękno mazowieckich krajobrazów na dwóch kółkach.

i Parafia pw. Świętego Jana Pawła II
 ul. Piotra Skargi 4a
 06-100 Pułtusk
 tel. +48 603 594 093
pultusk.janpawel@diecezjaplocka.pl
<https://www.diecezjaplocka.pl/kontakt/parafie/pultusk-swietego-jana-pawla-ii>

Informacje praktyczne

- Msze święte:
 dni powszednie o godz. 17;
 niedziela i święta o godz. 8, 10, 11:30, 17

Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Pułtusk

It is a unique place that is worth visiting both because of its rich history and unusual architecture. Located in the heart of the city, it is one of the most important religious monuments of the region. The temple was built in the Gothic style, but its interior combines different styles of the eras – especially the Baroque details that add splendor to it.

The beginnings of the church date back to 1570, when it was founded by bishop Andrzej Noskowski. In 1583 the building was expanded. After the fire in 1646, the construction of a new, three-nave temple began, the towers of which were completed at the beginning of the 18th century. The church was consecrated in 1718. Unfortunately, in 1875 the temple burned down again, and its reconstruction lasted until 1880.

photo (p. 20–21): Parish archive

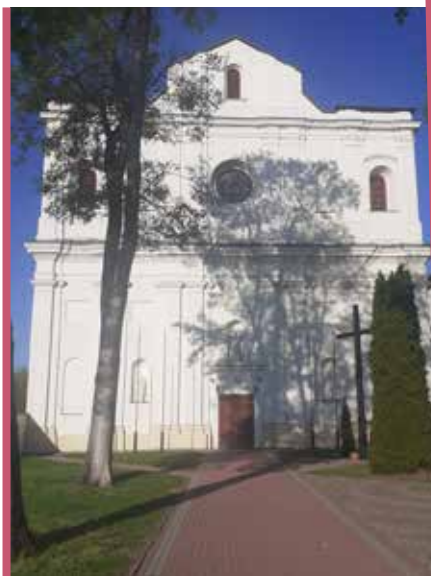
The interior of the church is filled with works of sacred art. It is here, in the main altar, that there is a painting depicting the Blessed Virgin Mary, painted by Wojciech Gerson, an outstanding Polish painter, representative of realism. On the sides there are metal figures of the holy Apostles Peter and Paul. In the chapel of the Heart of Jesus visitors can admire the painting by

Maria Łubieńska, and in the left chapel the painting of St. Stanisław Kostka.

The temple is not only a place of prayer, but also the cultural centre of the city, where classical music concerts and artistic events take place. A walk around the temple allows to appreciate the picturesque location of Pułtusk. Arriving here is a journey through time and an opportunity to feel the spirit of history and the beauty of sacred architecture.

Did you know that...?

Pułtusk is known for its unique monuments, including the complex of the Płock Bishops Castle – the Polonia House, the longest cobbled market square in Europe or the tower of the former Town Hall. But it is also an ideal place for tourists who appreciate various forms of active recreation. The city is located on the Narew River. The canals of this river create an amazing 10-kilometer route, perfect for exploring the city from the river's perspective. In turn, 6 marked bike trails with a total length of approx. 100 km allow cyclists to admire the beauty of Mazovian landscapes on two wheels.

Parish of St. John Paul II

ul. Piotra Skargi 4a
06-100 Pułtusk
tel. +48 603 594 093
pultusk.janpawel@diecezjaplocka.pl
<https://www.diecezjaplocka.pl/kontakt/parafie/pultusk-swietego-jana-pawla-ii>

Practical information

– Holy Masses: weekdays at 5:00 p.m.;
Sundays and holidays at 8:00 a.m.,
10:00 a.m., 11:30 a.m., 5:00 p.m.

4

Nekropolie Opinogóry

Opinogóra, malownicza miejscowość na Mazowszu, to miejsce o bogatej historii i wyjątkowym dziedzictwie kulturowym. Jednym z najcenniejszych jego elementów są krypty grobowe w miejscowym kościele oraz zabytkowe nagrobki na cmentarzu. To świadectwo dawnych czasów i pamięci o znakomitych rodach, w tym słynnej rodzinie Krasińskich.

W centralnym punkcie Opinogóry wznosi się kościół pw. św. Zygmunta, którego historia sięga XIX wieku. Świątynia ta jest nierozdzielnie związana z rodem Krasińskich, a jej wnętrze kryje wyjątkową kryptę grobową z bogato zdobionymi sarkofagami i epitafiami. To właśnie tutaj spoczywają członkowie tej arystokratycznej rodziny, z Zygmuntem Krasińskim – wybitnym poetą romantycznym – na czele. Krypta została zaprojektowana jako miejsce

fol. (s. 22–23): Muzeum Romantyzmu w Opinogórze

wiecznego spoczynku dla przedstawicieli rodu, łączy funkcję sakralną z symbolicznym upamiętnieniem ich znaczenia dla historii regionu i literatury polskiej. To miejsce zadumy, w którym historia spleta się z duchowością.

Niedaleko kościoła znajduje się zabytkowy cmentarz, na którym można podziwiać nagrobki o dużej wartości artystycznej i historycznej.

Wiele z nich to pomniki z XIX i początku XX wieku, wykonane przez wybitnych ówczesnych rzeźbiarzy polskich. W inskrypcjach i zdobieniach odnaleźć można odniesienia do romantycznych tradycji oraz wartości chrześcijańskich. Cmentarz w Opinogórze to nie tylko miejsce pochówku, ale także przestrzeń pamięci o dawnych mieszkańcach tej

ziemi. Uwagę zwracają szczególnie nagrobki o neogotyckiej formie, które oddają estetykę epoki, w której żył i tworzył Zygmunt Krasiński. Na pomnikach widnieją cytaty z jego poezji, co dodatkowo podkreśla jego związek z Opinogórą.

Czy wiesz, że...?

Pierwszy kościół stanął w Opinogórze w 1822 roku. Była to kaplica rodzinowa Krasińskich połączona z panteonem grobowym. Zbudowano ją na niewielkim wzniesieniu, na miejscu starego cmentarzyska z czasów późnorzymskich. Niewielka rotunda o średnicy około 10 m składała się z kościoła górnego z wejściem od północy i dolnej kaplicy przeznaczonej na panteon grobowy, z wejściem od strony południowej. Z czasem kościółek okazał się jednak za mały dla wszystkich wiernych z siedmiu okolicznych wsi. W latach 1874–1877 wybudowano więc nową, większą świątynię, którą można podziwiać do dziś.

i Muzeum Romantyzmu
Parafia pw. św. Zygmunta
 ul. Z. Krasińskiego 1
 06-406 Opinogóra Górna
 tel. +48 23 671 70 13
opinogora@diecezjaplocka.pl
<https://www.diecezjaplocka.pl/kontakt/parafie/opinogora-sw-zygmunta>

Informacje praktyczne

- Msze święte: poniedziałek–piątek o godz. 17:30, sobota o godz. 11, niedziele i święta: 9, 10:30, 12
- W odległości niecałych 500 m od kościoła znajduje się

Muzeum Romantyzmu (ul. Zygmunta Krasińskiego 9). Warto zaplanować jego zwiedzanie, zwłaszcza że muzeum to nie tylko ekspozycje (stała poświęcona Zygmunтови Krasińskiemu w neogotyckim Pałacyku z lat 40. XIX wieku, ekspozycje czasowe w neogotyckim budynku Oficyny Dworskiej oraz tzw. Dworze). Na spacer poleca się zabytkowy park w stylu angielskim, a wśród innych atrakcji są m.in. stajnia, powozownia, ptaszarnia, place zabaw dla dzieci oraz muzealna gospoda „Gościniec Ogrodnika”.

4

The Necropolises of Opinogóra

Opinogóra, a picturesque town in Mazovia, is a place with a rich history and unique cultural heritage. One of its most valuable elements are the burial crypts in the local church and historic tombstones in the cemetery. It is a testimony of the old times and the memory of prominent families, including the famous Krasiński family.

In the central point of Opinogóra, the church of St. Sigismund is erected, whose history dates back to the 19th century. This temple is inextricably linked to the Krasiński family, and its interior hides a unique burial crypt with richly decorated sarcophagi and epitaphs. It is here that the members of this aristocratic family, headed by Zygmunt Krasiński, an outstanding romantic poet, rest. The crypt was designed as an eternal resting place for the representatives of the family, combining the sacred function with a symbolic commemoration of their importance for the history of the region and Polish literature. It is a place of reflection where history is intertwined with spirituality.

Near the church there is a historic cemetery where visitors can admire

photo (p. 24): Museum of Romanticism

tombstones of great artistic and historical value. Many of them are monuments from the 19th and early 20th centuries, made by prominent Polish sculptors of the time. Inscriptions and decorations contain references to romantic traditions

Did you know that...?

The first church was built in Opinogóra in 1822. It was the Krasiński family chapel connected with the tomb pantheon. It was erected on a small hill, on the site of an old cemetery from late Roman times. A small rotunda with a diameter of about 10 m consisted of an upper church with an entrance from the north and a lower chapel intended for a burial pantheon, with an entrance from the south. Over time, however, the church turned out to be too small to accommodate all the faithful from the seven surrounding villages. In the years 1874–1877, a new, larger temple was built, which can be admired to this day.

and Christian values. The cemetery in Opinogóra is not only a burial place, but also a space of memory about the former inhabitants of this land. Particularly noteworthy are tombstones of neo-Gothic form,

which reflect the aesthetics of the era in which Zygmunt Krasiński lived and created. The monuments feature quotations from his poetry, which further emphasizes his relationship with Opinogóra.

Museum of Romanticism

Parish of St. Sigismund

ul. Z. Krasińskiego 1
06-406 Opinogóra Górna
phone: +48 23 671 70 13
opinogora@diecezjaplocka.pl
<https://www.diecezjaplocka.pl/kontakt/parafie/opinogora-sw-zygmunta>

Practical information

- Holy Masses: Monday-Friday at 5:30 p.m., Saturday 11 a.m., Sundays and holidays: 9 a.m., 10:30 a.m., 12:00 noon.

- Less than 500 m from the church there is the Museum of Romanticism (ul. Zygmunta Krasińskiego 9). It is worth planning to visit the place, especially since the museum offers much more than just exhibitions (permanent exhibition dedicated to Zygmunt Krasiński in the neo-Gothic Palace from the 1840s, temporary exhibitions in the neo-Gothic manor outbuilding and the so-called manor house). A historic park in the English style is a great place to take a walk, and other attractions include a stable, carriage house, aviary, playgrounds for children and the museum inn „Gościniec Ogrodnik”.

5

Plac 15 Sierpnia i Mały Rynek w Płońsku

Centrum Płońska przeszło w ostatnich latach prawdziwą metamorfozę. Plac 15 Sierpnia oraz Mały Rynek przy ul. 19-go Stycznia stały się miejscami nowoczesnymi, estetycznymi i otwartymi na nowe inicjatywy. To przestrzenie sprzyjające zarówno codziennemu odpoczynkowi, jak i organizacji wydarzeń kulturalnych i rekreacyjnych.

W ramach inwestycji, które zostały zrealizowane m.in. dzięki wsparciu funduszy europejskich, pojawiły się nowe nasadzenia zieleni, elementy małej architektury oraz rozwiązania podnoszące komfort użytkowania przestrzeni przez mieszkańców i turystów. Nadano zupełnie nowe funkcje zabytkowej kamienicy przy ul. Grunwaldzkiej 1, w której swoją siedzibę znajdzie nowoczesne centrum informacji turystycznej.

fot. (s. 26–27): Urząd Miejski w Płońsku

Plac 15 Sierpnia to miejsce szczególne – serce miasta, gdzie odbywają się uroczystości patriotyczne,

wydarzenia społeczne i kulturalne. Jego otoczenie tworzy zabytkowa zabudowa, będąca symbolem lokalnej tożsamości. Z kolei Mały Rynek to kameralna przestrzeń, która pełni funkcję sąsiedzką i stanowi miejsce codziennych spotkań mieszkańców. Dobrze zaprojektowane przestrzenie publiczne łączą tu tradycję z nowoczesnością, zachowując niepowtarzalny charakter Płońska.

Ciekawostka:

Płońsk otrzymał prawa miejskie od księcia Mazowieckiego Simowita IV w 1400 roku. Królewskie dekrety dotyczące miasta wydawali m.in. Władysław Jagiełło, Zygmunt Stary, Stefan Batory czy Stanisław August Poniatowski. Liczne przywileje nie zmieniły jednak statusu miasta tak różnego od podobnych organizmów w Europie. Dlatego też rządzący miastem Wojciech Majorkiewicz i Bonawentury Kierzkiewicz w 1789 roku wzięli udział w tzw. czarnej procesji z udziałem delegatów miast królewskich. Przedstawiono tam postulaty nadania praw obywatelskich mieszczanom, utworzenia Izby Miast na wzór Izby Poselskiej w Sejmie oraz prawa posiadania ziemi przez mieszczan. Czarna procesja zmieniła podejście do mieszkańców miast, a część jej postulatów zawarto w Konstytucji 3-Maja.

Plac 15 Sierpnia

Mały Rynek przy ul. 19-go Stycznia
Płońsk
<https://plonsk.pl>

Informacje praktyczne

- Organizatorem wielu imprez plenerowych jest Miejskie Centrum Kultury. Planując pobyt w Płońsku, warto sprawdzić kalendarz wydarzeń na stronie www.mckplonsk.pl.
- Do Płońska można dojechać Kolejami Mazowieckimi (bezpośrednie połączenia z Nasielskiem, Sierpcem i Tłuszczem).

15th August Square and the Small Market Square in Płońsk

The city center has undergone a true metamorphosis in recent years. 15th August Square and the Small Market Square at ul. 19 Stycznia became modern, aesthetic and open to new initiatives. These are spaces conducive to both daily rest and the organization of cultural and recreational events.

As part of the investments, which were implemented, among others thanks to the support of European funds, new green plantings, elements of small architecture and solutions improving the comfort of space use by residents and tourists appeared. Completely new functions were assigned to the historic tenement house at ul. Grunwaldzka 1, where a modern tourist information centre will be located.

15th August Square is a special place – the heart of the city, where patriotic celebrations, social and cultural events take place. It is surrounded by historic buildings, which symbolize local identity. In turn, the Small Market Square is an intimate space that has primarily a social and integration function,

photo (p. 28–29): Town Hall in Płońsk

Fun fact:

Płońsk received city rights from Prince Simowit IV of Mazovia in 1400. Royal decrees concerning the city were issued, among others, by Władysław Jagiełło, Zygmunt Stary, Stefan Batory or Stanisław August Poniatowski. However, numerous privileges did not change the status of the city as different from similar organisms in Europe. Therefore, the city leaders, Wojciech Majorkiewicz and Bonawentura Kierzkiewicz, in 1789 took part in the so-called black procession with the participation of delegates of towns under royal charter. They presented the demands of granting civil rights to the burghers, creating the Chamber of Cities on the model of the Chamber of Deputies in the Polish parliament – Sejm and the right to buy and own land estates. The Black Procession changed the approach to city residents, and some of its postulates were included in the Constitution of 3 May 1791.

creating places for everyday meetings of city residents. Well-designed public spaces combine tradition with

modernity, maintaining the unique character of Płońsk.

15th August Square (Plac 15 Sierpnia)

Mały Rynek at ul. 19-go Stycznia
Płońsk

<https://plonsk.pl>

Practical information

- Many outdoor events are organised by the Municipal Cultural Centre. When planning a stay in Płońsk, it is worth checking the calendar of events at <https://www.mckplonsk.pl>.
- Płońsk can be reached by Mazovian Railways (direct connections with Nasielsk, Sierpc and Tłuszcz).

6

Dom Dobrej Pamięci w Płońsku

Jedno z ważniejszych miejsc związanych z historią Żydów na Mazowszu, przestrzeń dialogu i refleksji nad wspólną przeszłością, która kształtuje tożsamość współczesnego Płońska. Dom Dobrej Pamięci upamiętnia blisko 500-letnią historię współistnienia społeczności polskiej i żydowskiej w tym mieście. Otwarto go 20 października 2023 roku. Stała ekspozycja nosi tytuł „Spójrz – przypomnij”. Jej nazwa odwołuje się do słów zapisanych na odwrocie fotografii płońszczanki Chawci Jakubowicz. Nowoczesna wystawa przedstawia historię społeczności żydowskiej Płońska i okolic, okres Zagłady oraz sylwetkę Dawida Ben Guriona (1886–1973), urodzonego w Płońsku pierwszego premiera Izraela.

Nie bez znaczenia jest lokalizacja Domu Dobrej Pamięci. Mieści się on w zrewitalizowanej kamienicy przy

ulicy Warszawskiej 2 – ulicy, która przed wojną stanowiła centrum życia społeczno-kulturalnego płońskich Żydów. „Stara apteka” – bo taką nazwę nosił budynek – powstała na początku XX wieku. To dwupiętrowa murowana kamienica. Choć nie jest znane nazwisko jej projektanta ani budowniczego, wiadomo, że działka, na której się znajduje, należała w 1829 roku do Abego Hersza Cemacha, a wcześniej do Maiera Szaia.

Poza organizacją wystaw i ekspozycji, Dom Dobrej Pamięci prowadzi także działalność edukacyjną, popularyzatorską, naukowo-badawczą i wydawniczą. Pomaga potomkom płońskich Żydów w poszukiwaniach genealogicznych. Współpracuje ze środowiskami lokalnymi i podmiotami realizującymi zadania o charakterze tematycznie podobnym do zadań Domu Pamięci.

Warto też dodać, że sama rewitalizacja zabytkowej kamienicy i nadanie jej zupełnie nowych funkcji przyczyniło się nie tylko do powstania nowej atrakcji na mapie turystycznej i kulturalnej Mazowsza, ale również do ożywienia gospodarczego i społecznego ścisłego centrum miasta.

Czy wiesz, że...?

Dawid Ben Gurion przyszedł na świat w 1886 roku w Płońsku, w nieistniejącym dziś domu przy dawnej ulicy Koziej (obecnie ul. Wspólna), jako jeden z pięciorga dzieci Szeindli z domu Friedman i Awigdora Grünów. W 1906 roku – w ramach drugiej fali żydowskiej imigracji do Palestyny – wyjechał z Płońska. Z czasem stanął na czele żydowskiego narodowego ruchu wyzwolenczego, walczącego o utworzenie niepodległego państwa Izrael. Stał się współtwórcą współczesnego Izraela i jego wieloletnim pierwszym premierem. Jak zapisano na pamiątkowej tablicy znajdującej się w Płońsku: „ukszałtował charakter państwa jako monolitycznego społeczeństwa imigracyjnego, nacechowanego tradycją żydowską i nowoczesnym pluralizmem”.

Dom Dobrej Pamięci

ul. Warszawska 2, 09-100 Płońsk
tel. +48 882 872 837
dompamieci@mckplonsk.pl
<https://dompamieciplonsk.pl>

Informacje praktyczne

- dni i godziny otwarcia:
od 1 października do 30 kwietnia
wtorek-sobota 10–16, niedziela–

poniedziałek nieczynne, od 1 maja do 30 września wtorek-sobota 11–17, niedziela-poniedziałek nieczynne

- wstęp na ekspozycję jest bezpłatny
- możliwość zwiedzania z przewodnikiem dla grup zorganizowanych, po wcześniejszej rezerwacji
- obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnościami

6 Płońsk Memorial House

One of the most important places related to the history of Jews in Mazovia, a space for dialogue and reflection on the common past that shapes the identity of contemporary Płońsk. The Memorial House commemorates the nearly 500-year history of the coexistence of the Polish and Jewish communities in this city. It was opened on 20 October 2023. The permanent exhibition is entitled „Look – Remind”. Its name refers to the words written on the back of the photo of Chawcia Jakubowicz, a Płońsk resident. The modern exhibition presents the history of the Jewish community in Płońsk and the surrounding area, the period of the Holocaust and the figure of David Ben-Gurion (1886–1973), the first Prime Minister of Israel born in Płońsk.

The location of the Memorial House is not without significance. It is

located in a revitalised tenement house at ul. Warszawska 2, which was the centre of the social and cultural life of Płońsk Jews before the war. The „old pharmacy” – the name of the building – was established at the beginning of the 20th century. It's a two-storey brick tenement house. Although the name of its designer or builder is not known, it is known that the plot on which it is located belonged to Abe Hersz Cemach in 1829, and earlier to Maier Szai.

In addition to organizing exhibitions and expositions, the Memorial House also conducts educational, popularizing, scientific-research and publishing activities. It helps the descendants of Płońsk Jews in their genealogical search. It cooperates with local communities and entities carrying out tasks which are similar in their nature to the ones performed by the Memorial House.

It is also worth adding that the revitalization of the historic tenement house and giving it completely new functions contributed not only to the creation of a new attraction on the tourist and cultural map of Mazovia, but also to the economic and social revival of the city center.

Did you know that...?

David Ben Gurion was born in 1886 in Płońsk, in a house that does not exist today on the former ul. Kozia (now ul. Wspólna), as one of the five children of Scheindel from the house of Friedman and Awigdor Grün. In 1906, as part of the second wave of Jewish immigration to Palestine, he left Płońsk. In time, he became the leader of the Jewish national liberation movement, fighting for the creation of an independent state of Israel. He became a co-founder of modern Israel and its long-time first prime minister. As it is written on the commemorative plaque located in Płońsk: „has shaped the character of the state as a monolithic immigration society, marked by Jewish tradition and modern pluralism”.

Memorial House

ul. Warszawska 2, 09-100 Płońsk
phone: +48 882 872 837
dompamieci@mckplonsk.pl
<https://dompamieciplonsk.pl>

Practical information

- Opening days and hours: from 1 October to 30 April Tuesday-Saturday 10 a.m. – 4 p.m., Sunday-

Monday closed, from 1 May to 30 September Tuesday-Saturday 11 a.m. – 5 p.m., Sunday-Monday closed

- admission to the exhibition is free of charge
- possibility of guided tours for organized groups, after pre-booking
- facility accessible to persons with disabilities

Park Podworski w Kroczewie

To wyjątkowo malownicze miejsce, które łączy historyczny charakter z naturalnym urokiem. Jego największą atrakcją jest zabytkowa aleja lipowa, prowadząca do pozostałości dawnego dworu, otoczona wiekowymi drzewami i romantycznymi polanami. To idealny cel dla miłośników spacerów i fotografii, szczególnie wiosną i jesienią, gdy park zachwyca bogactwem i różnorodnością mieniających się barw. Warto zwrócić uwagę na dwa stawy oraz łączący je 100-metrowy kanał oraz urokliwe mostki nad strumieniami, które dodają parkowi magicznego klimatu.

Park powstał w drugiej połowie XIX wieku. Niegdyś stał tu wspaniały dwór rodziny Czarnowskich herbu Grabie. Właściciele utworzyli wokół zabudowań nizinny

park krajobrazowy, wykorzystując niewielkie różnice terenu. Niestety, pod koniec II wojny światowej, w 1945 roku, wycofujący się z tych terenów Niemcy wysadzili dwór i zabudowania gospodarcze. Po wojnie pozbawiony właścicieli park niszczał i popadał w ruinę. Przez jakiś czas znajdował się we władaniu Wojska Polskiego i jednostki z Modlina. W 1980 roku wpisano go do rejestru

fol. (s. 34–35): Urząd Gminy Załuski

zabytków, a w 2016 roku nabyła go Gmina Załuski.

Dzisiaj obejmujący obszar ponad 8 hektarów park jest jej wielką dumą i atrakcją turystyczną. Dzięki funduszom europejskim cały teren poddano kompleksowej rewitalizacji. Posadzono nowe drzewa i krzewy, powstały nowe alejki i ścieżki dla rowerzystów, pomosty i kaskady wodne. Wszystkie prace prowadzono zgodnie z archiwalną dokumentacją, by zachować unikalny charakter podworskiego parku.

Dziś Park Podworski w Krocze ponownie świeci blaskiem, będąc obowiązkowym punktem zwiedzania dla turystów szukających relaksu i pięknych widoków w sercu Mazowsza.

Czy wiesz, że...?

W 1938 roku w Krocze założono tzw. lotnisko zasadzkowe. Dwory i folwarki w II RP często wybierano na takie cele ze względu na dogodne warunki bytowe i techniczne. Po zaniechaniu tej koncepcji Krocze stało się jednym z trzech lotnisk polowych w regionie – obok Szpondowa i Zdunowa. Po wkroczeniu we wrześniu 1939 roku Niemców do Krocza, wojsko zajęło tereny dworskie, a właściciele – Państwa Czarnowskich – wypędzono z majątku. Hitlerowcy szybko odkryli lotnisko polowe i je rozbudowali. Bazowały na nim jednostki uzbrojone w samoloty myśliwskie Me-109 i Fw-190. Podczas Powstania Warszawskiego z lotniska w Krocze startowały samoloty bombardujące Warszawę.

Park Podworski w Krocze
Krocze 162
09-142 Krocze
<https://zaluski.pl>

Informacje praktyczne

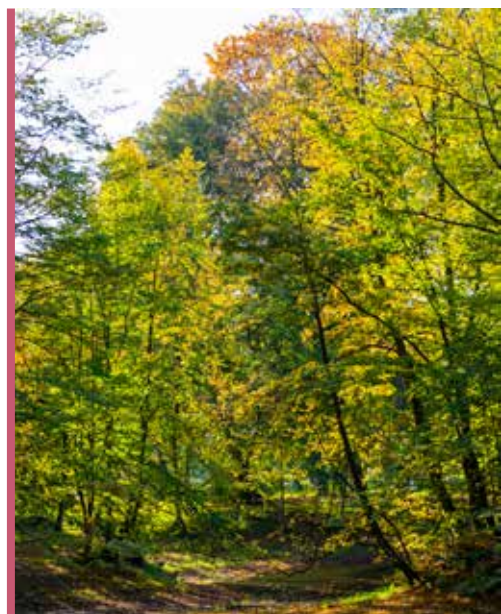
- Park jest otwarty całą dobę, wstęp jest bezpłatny.
- Krocze leży przy trasie S7, z Warszawy samochodem można tu dotrzeć w niecałą godzinę.

7

Manor Park in Kroczewo

It is an exceptionally picturesque place that combines historical character with natural charm. Its greatest attraction is the historic linden avenue, leading to the remains of the former manor, surrounded by centuries-old trees and romantic glades. It is an ideal destination for lovers of walking and photography, especially in spring and autumn, when the park impresses with its richness and variety of shimmering colors. It is worth paying attention to the two ponds and the 100-meter canal connecting them and the charming bridges over the streams, which add a magical atmosphere to the park.

The park was created in the second half of the 19th century. Once there was a magnificent manor house of the Czarnowski family of the Grabie coat of arms. The owners created a lowland landscape park around the buildings, taking advantage of small

differences in terrain. Unfortunately, at the end of World War II, in 1945, the Germans withdrawing from these areas blew up the manor and economic buildings. After the war, the ownerless park was destroyed and fell into disrepair. For some time it was under the control of the Polish

photo (p. 36–37): Commune Office of Zatuski

Army and the unit from Modlin. In 1980, it was entered into the register of monuments, and in 2016 it was acquired by the Załuski Commune.

Today, covering an area of more than 8 hectares, the park is its great pride and tourist attraction. Thanks to the European funds, the whole area underwent a comprehensive revitalization. New trees and shrubs were planted, new alleys and paths for cyclists, piers and water cascades were created. All works were carried out in accordance with archival documentation in order to preserve the unique character of the park.

Today, the manor park in Kroczevo delights again, being an obligatory sightseeing point for tourists looking for relaxation and beautiful views in the heart of Mazovia.

Did you know that...?

In 1938, the so-called ambush airport was established in Kroczevo. Manors and farms in the Second Republic of Poland were often chosen for such purposes due to convenient living and technical conditions. After abandoning this concept, Kroczevo became one of the three field airports in the region – next to Szpondowo and Zdunów. After the Germans entered Kroczevo in September 1939, the army occupied the manor premises and the owners, the Czarnowski family, were evicted from the estate. The Nazis quickly discovered the field airport and expanded it. Units armed with Me-109 and Fw-190 fighter aircraft were based there. During the Warsaw Uprising, aircraft bombing Warsaw took off from Kroczevo airport.

Manor Park in Kroczevo

Kroczevo 162
09-142 Kroczevo
<https://zaluski.pl>

Practical information

- The park is open 24 hours a day, admission is free.
- Kroczevo is located on the S7 route, from Warsaw it can be reached in less than an hour by car.

8

Parafia pw. św. Leonarda w Chociszewie

Kościół św. Leonarda w Chociszewie to zabytkowa świątynia o bogatej historii, sięgającej prawdopodobnie XIV wieku.

Parafię w Chociszewie erygował 4 lutego 1452 roku biskup płocki Paweł Giżycki, a ufundował jego brat Wincenty, marszałek książąt mazowieckich. Zbudowany w XVI wieku kościół pw. Wniebowzięcia NMP oraz św. Erazma i Leonarda przetrwał do początku XVIII wieku. Kolejny wzniesiono w 1740 roku z fundacji Władysława Łązniewskiego, cześnika zakroczymskiego. Ten przetrwał do 1830 roku. Obecny kościół zbudowano w latach 1830–1835 z fundacji Szczepana Miszewskiego. Jego remont i przebudowa miały miejsce w 1878 roku.

Drewniana świątynia jest orientowana, konstrukcji zrębowej. Najbardziej

wyróżniającą się częścią kościoła jest wysunięta ryzalitowo od zachodu wieża, która została dobudowana do nawy w 1878 roku. Wewnątrz uwagę przykuwa sprowadzony z Włoch, późnorenesansowy ołtarz główny z XVII wieku. Znajduje się w nim obraz Matki Boskiej Częstochowskiej. Są także dwa ołtarze boczne.

[...] Niewielki ten kościółek drewniany posiada prześlizny wielki ołtarz w stylu rococo, a przynajmniej go przypomina. Jest on o trzech kondygnacjach, w najwyższej mieści się obraz św. Leonarda,

patrona kościoła, w środkowej Matka Boska, a w ostatniej Zdjęcie z Krzyża, wszystkie trzy malowane są na płótnie, pędzla dobrego. Tabernaculum tego ołtarza jest w kształcie snopa pszenicy, zewnątrz całkowicie pozłoczone. Ornamenty i w ogólności gra rozmaitych kolorów w tym ołtarzu niezwykle robi wrażenie na widzu. Taki oto interesujący opis kościoła w Chociszewie zamieścił na swoich łamach tygodnik „Przegląd Katolicki” 20 października 1887 roku.

Wpisany na listę zabytków kościołów św. Leonarda jest nie tylko cennym przykładem architektury sakralnej Mazowsza, ale również świadectwem duchowości i historii lokalnej społeczności.

Ciekawostka:

Będąc w Chociszewie warto odwiedzić pobliski Czerwińsk nad Wisłą. W tym sięgającym swoimi dziejami XII wieku miasteczku zachwyca romańska bazylika Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny wraz ze znajdującym się w klasztorze Muzeum Misyjnym. Czerwińsk był ważnym miejscem żeglugi i handlu. Odegrał kluczową rolę w wojnie z Krzyżakami w 1410 roku. To tu Jarosław z Kozienic w ciągu jednej nocy zbudował most tyżwowy na Wiśle (most opierający się na szeregu uprzednio przygotowanych łodzi), co umożliwiło przeprawę kilkudziesięciotysięcznej armii króla Jagiełły i połączenie się z wojskami litewskimi przed bitwą pod Grunwaldem.

Parafia pw. św. Leonarda w Chociszewie

Chociszewo 43
09-150 Czerwińsk nad Wisłą
tel. +48 797 821 613
chociszewo@diecezjaplocka.pl
<https://www.diecezjaplocka.pl>

Informacje praktyczne

- Msze święte:
dni powszednie 17,
niedziele i święta 9, 11

8

Parish of St. Leonard in Chociszewo

St. Leonard's Church in Chociszewo is a historic temple with a rich history, probably dating back to the 14th century.

The parish in Chociszewo was established on 4 February 1452 by Paweł Giżycki, Bishop of Płock, and founded by his brother Wincenty, Marshal of the Dukes of Mazovia. Built in the 16th century, the church of Assumption of the Blessed Virgin Mary and St. Erasmus and Leonard survived until the early 18th century. Another one was erected in 1740 from the foundation of Władysław Łażniewski, a standard bearer from Zakroczym. It survived until 1830. The current church was built in the years 1830–1835 from the foundation of Szczepan Miszewski. Its renovation and reconstruction took place in 1878.

The wooden temple is oriented, with a log structure. The most distinctive part of the church is the tower protruding from the west, which was added to the nave in 1878. Inside, the attention is drawn to the late Renaissance main altar from the 17th century, brought from Italy. There is a picture of Our Lady of Czestochowa. There are also two side altars.

„ [...] This small wooden church has a beautiful large altar in rococo style,

or at least resembles it. It has three floors, in the highest one there is the painting of St. Leonard, patron of the church, in the middle Our Lady, and in the last the Deposition from the Cross, all three are painted on canvas, a good brush. The tabernaculum of this altar is in the shape of a sheaf of wheat, outside completely gilded. Ornamentations and, in general, the play of different colours in this altar impress the viewer in a remarkable way." Such an interesting description of the church in Chociszewo was published in the Weekly Catholic Review on 20 October 1887.

Inscribed on the list of monuments, the church of St. Leonard is not only a valuable example of the sacred architecture of Mazovia, but also a testimony to the spirituality and history of the local community.

Fun fact:

Being in Chociszewo, it is worth visiting the nearby Czerwińsk nad Wisłą. In this town dating back to the 12th century, the Romanesque basilica of the Annunciation of the Blessed Virgin Mary with the Missionary Museum located in the monastery make quite an impression. Czerwińsk was an important place for shipping and trade. It played a key role in the war with the Teutonic Knights in 1410. It was here that Jarosław from Koźienice built overnight a boat bridge on the Vistula River (a bridge based on a number of previously prepared boats), which made it possible to cross the army of King Jagiełło and join the Lithuanian army before the Battle of Grunwald.

i Parish of St. Leonard in Chociszewo
Chociszewo 43
09-150 Czerwińsk nad Wisłą
phone: +48 797 821 613
chociszewo@diecezjaplocka.pl
<https://www.diecezjaplocka.pl>

Practical information

– Holy Masses:
weekdays at 5:00 p.m.,
Sundays and holidays 9:00 a.m.,
11:00 a.m.

S U B R E G I O N

O S T R O Ł Ę C K I

Subregion ostrołęcki to w dużej mierze historyczna Kurpiowszczyzna – jeden z najciekawszych pod względem kulturowym obszarów na Mazowszu. Choć administracyjnie centrum regionu jest Ostrołęka, to Myszyniec uznawany jest za serce Kurpiowszczyzny – miejsce silnych korzeni, barwnego folkloru i głębokiej tożsamości. W ostatnich latach wiele lokalnych atrakcji zyskało nowy blask. Dzięki wsparciu środków europejskich możliwe było nie tylko ich odnowienie, ale także nadanie im nowych funkcji, łączących dziedzictwo

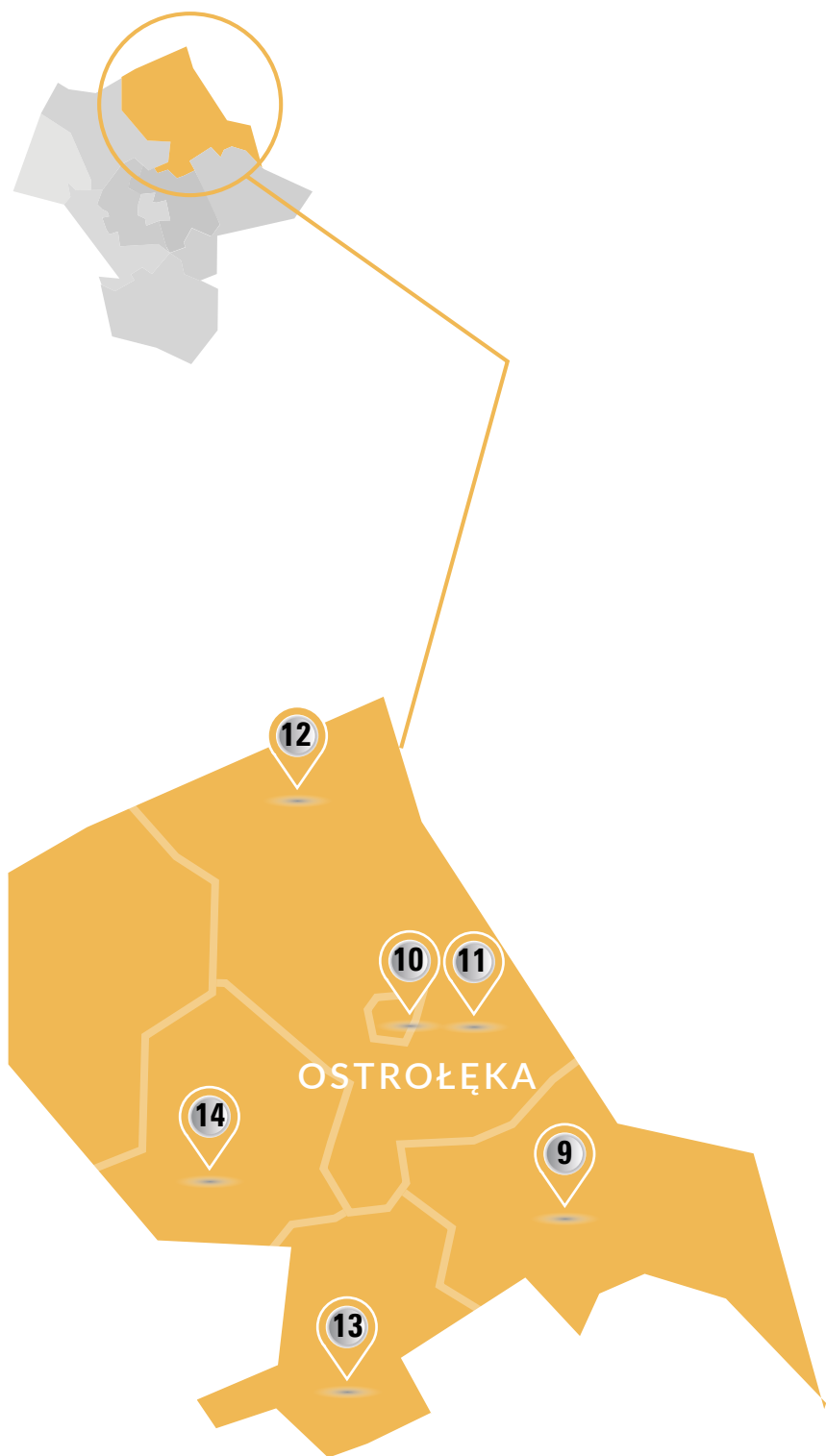
z nowoczesnością. Ostrołęka zaprasza miłośników sztuki – malarstwa do Galerii Ostrołęka, a architektury sakralnej – do Zespołu Klasztornego Bernardynów. Myszyniec z kolei zachwyca monumentalną bazyliką. Na mapie zwiedzania subregionu nie może zabraknąć Ostrowi Mazowieckiej z nowoczesnym centrum kultury w pięknie zrewitalizowanej Starej Elektrowni oraz Miasta Dwóch Kultur, czyli Makowa Mazowieckiego. Na spokojny spacer polecają się również Kręgi, w których podziwiać można odrestaurowany pałac Leskich.

O S T R O Ł Ę K A

S U B R E G I O N

The Ostrołęka subregion in large part overlaps with a historical Kurpie region, one of the most culturally interesting areas in Mazovia. Although the administrative centre of the region is Ostrołęka, Myszyniec is considered to be the heart of the Kurpie region, a place of strong roots, colourful folklore and strong identity. In recent years, many local attractions have gained a new glow. Thanks to the support of European funds, it was possible not only to renew them, but also to give them new functions, combining heritage with

modernity. Ostrołęka invites art lovers – painting enthusiasts to the Gallery Ostrołęka, and sacral architecture admirers – to the Bernardine Monastery Complex. Myszyniec, in turn, impresses with its monumental basilica. The map of the subregion cannot miss Ostrów Mazowiecka with a modern cultural center in the beautifully revitalized Old Power Plant and the City of Two Cultures, i.e. Maków Mazowiecki. In turn, Kręgi is a perfect spot for a leisurely stroll, where you can admire the restored Leski Palace.

9

Stara Elektrownia w Ostrowi Mazowieckiej

To miejsce z duszą – świetnie pokazuje, jak można tchnąć nowe życie w stare mury i stworzyć coś naprawdę wyjątkowego na turystycznej mapie Mazowsza. Powstanie Starej Elektrowni jako miejsca otwartego, pełniącego rolę centrum życia kulturalnego Ostrowi łączy w sobie ochronę dziedzictwa przemysłowego z nowoczesnym podejściem do rozwoju przestrzeni miejskiej i społecznej.

Budynek przy ulicy 11 Listopada 7 to dawna elektrownia miejska, uruchomiona w 1929 roku. Dzięki niej rozwijały się miejscowe zakłady przemysłowe, a mieszkańcy mieli oświetlenie w domach. Częściowo zburzona w czasie II wojny światowej przestała pełnić swoją pierwotną funkcję. Do końca lat 80. XX wieku była tylko rozdzielnią prądu. Nieużytkowany od dziesiątek lat budynek ulegał niszczeniu. W ostatnich latach teren przed nim służył do handlu,

fot. Urząd Miejski w Ostrowi Mazowieckiej

a sam obiekt spełniał rolę magazynu. Jak wiele innych budynków po-przemysłowych, stopniowo popadał w ruinę, pomimo wielkiej wartości historycznej.

Dzisiaj, po rewitalizacji, pełni funkcję centrum kulturalnego i społecznego, otwartego na różnorodne inicjatywy mieszkańców. Znajdują się tu galerie wystawowe, sale warsztatowe, a także przestrzenie przeznaczone na organizację koncertów, spotkań oraz zajęć edukacyjnych.

fot. Urząd Miejski w Ostrowi Mazowieckiej

Sam budynek przeszedł gruntowną renowację, przy jednoczesnym zachowaniu jego industrialnego charakteru. Skala przedsięwzięcia wymagała zaangażowania zarówno lokalnych władz, jak i specjalistów z dziedziny konserwacji zabytków oraz architektury. Prace obejmowały m.in. remont elewacji, wzmocnienie konstrukcji oraz adaptację wnętrza do nowych funkcji kulturalno-społecznych. Zachowano wiele oryginalnych elementów konstrukcji, jak ceglane ściany czy metalowe detale, aby nadać przestrzeni niepowtarzalny klimat, który łączy historię z nowoczesnością. Projekt zyskał uznanie zarówno wśród mieszkańców, jak

i specjalistów z branży architektonicznej, a także zdobył kilka prestiżowych nagród.

Ciekawostka:

Rewitalizację Starej Elektrowni zrealizowano w ramach projektu pn. „Kultura pod napięciem”, który objął także adaptację rodzinnego domu Marii Pileckiej (z domu Ostrowskiej). Wraz ze wzniesionym obok nowoczesnym pawilonem tworzą funkcjonalną i przestrzenną całość Muzeum Dom Rodzinny Pileckich. Prezentowana w nim wystawa stała opowiada historię życia Marii i Witolda Pileckich.

Stara Elektrownia

ul. 11 Listopada 7
07-300 Ostrow Mazowiecka

Urząd Miasta Ostrow Mazowiecka

tel. +48 29 679 54 63

<https://www.ostrowmaz.pl>

Informacje praktyczne

- Stara Elektrownia jest dostępna w trakcie odbywających się w niej wydarzeń. Obiekt nie jest udostępniony do zwiedzania. Teren przed budynkiem jest ładnie zagospodarowany – można tu ciekawie spędzić czas.
- Obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnościami.

9

Old Power Plant in Ostrów Mazowiecka

This is a place with a soul – it shows how you can breathe new life into the old walls and create something really unique on the tourist map of Mazovia. The creation of the Old Power Plant as an open place, serving as the center of cultural life of Ostrów combines the protection of industrial heritage with a modern approach to the development of urban and social space.

The building located at ul. 11 Listopada no. 7 is a former municipal power plant, launched in 1929. Thanks to the facility, local industrial plants developed and residents had lighting in their homes. Partly demolished during World War II, it ceased to perform its original function. Until the end of the 1980s, it was only a power switchgear center. For decades, an unused building has fallen into disrepair. In recent years, the area in front of the building

photo: Town Hall in Ostrów Mazowiecka

was used for trade, and the facility itself served as a warehouse. Like many other post-industrial buildings, it gradually fell into disrepair, despite its great historical value.

Today, after revitalization, it serves as a cultural and social center, open to various initiatives of residents. There are exhibition galleries, workshop rooms, as well as spaces for organizing concerts, meetings and educational activities.

The building itself has undergone a thorough renovation, while maintaining its industrial character. The scale of the project required the involvement of both local authorities and specialists in the field of monument conservation and architecture. The works included, among others, renovation of the facade, reinforcement of the structure and adaptation of the interiors to new cultural and social functions. Many original elements of the structure, such as brick walls or metal details, have been preserved to give the space a unique atmosphere that combines history with modernity. The project has gained recognition among both residents

and specialists in the architectural industry, and has also won several prestigious awards.

Fun fact:

The revitalization of the Old Power Plant was carried out as part of the project entitled: „Culture under pressure”, which also included the adaptation of the family home of Maria Pilecka (née Ostrowska). Together with the modern pavilion erected next to it, they form a functional and spatial whole of the Pilecki Family House Museum. The permanent exhibition presented in the building tells the story of the life of Maria and Witold Pilecki.

Old Power Plant

ul. 11 Listopada 7
07-300 Ostrow Mazowiecka
City Hall of Ostrow Mazowiecka
phone: +48 29 679 54 63
<https://www.ostrowmaz.pl>

Practical information

- The Old Power Plant is open to visitors during the events taking place there. The property is not open to the public. The area in front of the building is nicely landscaped – it is a great place to spend your free time.
- Facility is accessible to persons with disabilities.

10

Galeria Ostrołęka

Galeria Ostrołęka to obowiązkowy punkt zwiedzania miasta dla miłośników sztuki, a zwłaszcza malarstwa. Mieszcząca się obecnie w zrewitalizowanej, dawnej kamienicy kupieckiej na Starym Mieście instytucja ma bogatą historię i dorobek.

Galeria została założona w 1986 roku z inicjatywy artysty plastyka Leszka Sokolla, który pełnił funkcję jej kierownika artystycznego przez 22 lata. Początkowo mieściła się w niewielkim lokalu przy ulicy Głowackiego, co ograniczało możliwości organizacji dużych wystaw. Jej działalność skupiała się więc na dokumentacji wideo wydarzeń artystycznych w kraju oraz organizacji wystawy młodej sztuki polskiej za granicą.

W 1991 roku galeria przeniosła się do obecnej siedziby przy placu Bema 14, co umożliwiło rozszerzenie działalności wystawienniczej. W jej murach prezentowano prace wybitnych artystów, takich jak Władysław Ha-sior, Jerzy Duda-Gracz, Franciszek Starowieyski, Andrzej Strumiłło czy Józef Szajna. W kolejnych latach galeria gościła dzieła m.in. Zdzisława Beksińskiego, Salvadora Dalego,

fot. (s. 48–49): Z. Krawczyk/Galeria Ostrołęka

Marca Chagalla oraz Rafała Olbińskiego, przyciągając licznych miłośników sztuki.

Od 2001 roku Galeria Ostrołęka funkcjonuje w strukturach Ostrołęckiego Centrum Kultury, kontynuując swoją misję promowania sztuki. Organizuje wystawy zarówno artystów krajowych, jak i zagranicznych, a także przeglądy twórczości lokalnych artystów w formie biennale. Od 2008 roku jest gospodarzem Ostrołęckiego Festiwalu Fotografii. Prowadzi również działalność edukacyjną, oferując pracownie plastyczne dla dzieci, młodzieży i dorosłych, w tym pracownię malarstwa, grafiki warsztatowej, rysunku oraz tradycyjnych technik fotograficznych. W 2011 roku zainicjowano Małą

Akademię Fotografii, skierowaną do dzieci ze szkół podstawowych, mającą na celu popularyzację fotografii jako środka wyrazu artystycznego.

Czy wiesz, że...?

Galeria Ostrołęka jest jednym z kilku obiektów Ostrołęckiego Centrum Kultury. Wśród pozostałych jest kino „Jantar” – dzisiaj w nowoczesnej nowej siedzibie przy ul. Inwalidów Wojennych 23, z salą na niemal 400 miejsc. Warto jednak podkreślić, że pierwsze kino w Ostrołęce (nazwane najpierw „Zacisze”, a potem „Uciecha”) zostało założone w 1926 roku przez Eugeniusza Lendo. Mieściło się na rogu ulic Przechodniej i Bernardyńskiej (obecnie Mickiewicza). Posiadało 266 miejsc, balkon oraz dwie łóża.

Galeria Ostrołęka

Plac gen. J. Bema 14
07-410 Ostrołęka
tel. +48 29 764 39 54
galeriaostroleka@wp.pl
<https://ock-ostroleka.pl>

Informacje praktyczne

- Galeria jest otwarta w czasie organizowanych wystaw oraz zajęć. Nie jest udostępniona do zwiedzania w stałych godzinach.

10

Gallery Ostrołęka

Gallery Ostrołęka is a must-see for art lovers, especially those who love painting. Currently located in a revitalized, former merchant tenement house in the Old Town, the institution has a rich history and achievements.

The gallery was founded in 1986 on the initiative of the artist Leszek Sokoll, who served as its artistic director for 22 years. Initially, it was located in a small place at ul. Głowackiego, which limited the possibilities of organizing large exhibitions. Its activity focused on video documentation of artistic events in the country and the organization of an exhibition of Young Polish Art abroad.

In 1991, the gallery moved to its current seat located at Plac Bema 14, which made it possible to expand the

exhibition activity. Its walls feature works by eminent artists such as Władysław Hasior, Jerzy Duda-Gracz, Franciszek Starowieyski, Andrzej Strumiłło and Józef Szajna. In the following years, the gallery hosted works by, among others, Zdzisław Beksiński, Salvador Dali, Marc Chagall and Rafał Olbiński, attracting numerous art lovers.

photo (p. 50–51): Z. Krawczyk/ Gallery Ostrołęka

Since 2001, the Gallery Ostrołęka has been operating in the structures of the Ostrołęka Cultural Centre, continuing its mission of promoting art. It organizes exhibitions of both domestic and foreign artists, as well as reviews of the works of local artists in the form of a biennial. Since 2008 the gallery has been the host of the Ostrołęka Festival of Photography. It also conducts educational activities, offering art studios for children, teenagers and adults, including a painting studio, workshop graphics, drawing and traditional photographic techniques. In 2011, the Small Academy of Photography was initiated, addressed to children from primary schools, with a scope of popularizing photography as a means of artistic expression.

Did you know that...?

Gallery Ostrołęka is one of several facilities of the Ostrołęka Cultural Centre. The others include the „Jantar” cinema, which is now housed in a modern new building at ul. Inwalidów Wojennych 23, with a room which can accommodate 400 seats. It is worth noting, however, that the first cinema in Ostrołęka (first called „Zacisze” and then „Uciecha”) was founded in 1926 by Eugeniusz Lendo. It was located on the corner of ul. Przechodnia and ul. Bernardyńska (now Mickiewicza). It had 266 seats, a balcony and two lodges.

Gallery Ostrołęka

Plac gen. J. Bema 14
07-410 Ostrołęka
phone: +48 29 764 39 54
galeriaostroleka@wp.pl
<https://ock-ostroleka.pl>

Practical information

- The gallery is open during exhibitions and workshops. It is not open to the public during regular hours.

11

XVII-wieczny zespół poklasztorny oo. Bernardynów w Ostrołęce

Zespół poklasztorny oo. Bernardynów w Ostrołęce jest jednym z najcenniejszych zabytków regionu. Jego historia sięga XVII wieku, kiedy to w 1661 roku Piotr Modrzewski, kasztelan łomżyński, ufundował klasztor, przekazując ziemię i środki na rzecz Bernardynów. Kilka lat później, w 1665 roku, Tomasz Gocłowski, starosta ostrołęcki, rozpoczął budowę barokowego kościoła pw. św. Antoniego Padewskiego, który stał się centralnym punktem kompleksu. Świątynia zachwyca barokowym wystrojem, w tym polichromiami i zdobionym ołtarzem głównym poświęconym patronowi kościoła. W skład kompleksu wchodzi również budynek klasztorne. Na szczególną uwagę zasługuje krużganek otaczający dziedziniec, stanowiący przykład sztuki budowlanego tamtego okresu.

Mimo licznych zawieruch historycznych – rozbiorów i wojen – udało

się zachować wiele oryginalnych elementów wyposażenia. Klasztor w XIX wieku został skasowany przez władze carskie, a jego budynki wielokrotnie zmieniały funkcję, m.in. na magazyn czy szkołę. Po II wojnie

światowej podjęto działania na rzecz przywrócenia kompleksowi jego pierwotnej funkcji sakralnej.

Dzisiaj, po rewitalizacji, jest to nie tylko miejsce kultu religijnego, ale także ważny ośrodek kulturalny, edukacyjny i turystyczny. Organizowane są tu koncerty muzyki klasycznej i sakralnej, wystawy sztuki oraz warsztaty historyczne, które pozwalają młodym ludziom poznawać dziedzictwo kulturowe regionu. Dodatkowo pielęgnowane są tradycje religijne i lokalne, co wzmacnia tożsamość kulturową mieszkańców.

Zespół poklasztorny oo. Bernardynów w Ostrołęce jest symbolem bogatej przeszłości regionu i świadectwem harmonii między historią a współczesnością. Obiekt zachowuje swoje dziedzictwo, jednocześnie odgrywając ważną rolę w życiu współczesnych mieszkańców.

Ciekawostka:

W latach 1921–1939 w Ostrołęce stacjonował V Pułk Ułanów Zaslawskich. Jednostka ta, najślawniejsza w okresie międzywojennym, była osią życia społecznego i gospodarczego miasta. Swoją sławę pułk zawdzięczał faktowi, że w bitwie pod Zaslawiem 95 ułanów wzięło do niewoli 1100 żołnierzy bolszewickich. 38 żołnierzy pułku zostało odznaczonych orderem Virtuti Militari za wojnę 1920 roku. Również w kampanii wrześniowej jednostka ta miała duże osiągnięcia. Wyróżniła się najdłuższym szlakiem bojowym liczącym 1300 km, w trakcie którego walczyła zarówno z hitlerowcami, jak i bolszewikami. Jako jedyna polska formacja przeprowadziła atak na terytorium Niemiec (2/3 września na terytorium Prus Wschodnich). Co roku we wrześniu odbywa się Święto 5. Pułku Ułanów Zaslawskich.

i Parafia pw. Świętego Antoniego Padewskiego

ul. Gomulickiego 1A
07-410 Ostrołęka
tel. +48 572 802 382
kancelaria@sanktuarium.ostroleka.pl
<https://www.sanktuarium.ostroleka.pl>

Informacje praktyczne

- Msze święte:
w dni powszednie 6.30, 7, 8.30, 18,
w niedziele i święta 6.30, 8.30, 10, 11.30,
13, 14.45

11

17th-century former monastery complex of the Bernardines in Ostrołęka

The former monastery complex of the Bernardines in Ostrołęka is one of the most valuable monuments of the region. Its history dates back to the 17th century, when in 1661 Piotr Modrzewski, castellan of Łomża, founded a monastery, donating land and funds to the Bernardines. A few years later, in 1665, Tomasz Goćłowski, the starost of Ostrołęka, began the construction of the Baroque church of St. Antoni Padewski, which became the focal point of the complex. The temple impresses with its Baroque decor, including polychromes and a decorated main altar dedicated to the patron saint of the church. The complex also includes monastic buildings. Particularly noteworthy is the cloister surrounding the courtyard, which is an example of the building craftsmanship of that period.

Despite numerous historical turmoil – partitions and wars – many original pieces of equipment have been preserved. In the 19th century, the monastery was demolished by the tsarist authorities, and its buildings repeatedly changed their function, including a warehouse or a school. After World War II, efforts were made to restore the complex to its original sacred function.

Today, after revitalization, it is not only a place of religious worship, but also an important cultural, educational and tourist center. Classical and sacred music concerts, art exhibitions and historical

workshops are organized here, which allow young people to get to know the cultural heritage of the region. In addition, religious and local traditions are cherished, which strengthens the cultural identity of the inhabitants.

The former monastery complex of the Bernardines in Ostrołęka is a symbol of the region's rich past and a testimony to the harmony between history and the present. The building preserves its heritage, while playing an important role in the lives of modern residents.

Fun fact:

In the years 1921–1939, the 5th Zastaw Uhlan Regiment stationed in Ostrołęka. This unit, the most famous in the interwar period, was the axis of social and economic life of the city. The regiment owes its fame to the fact that in the Battle of Zastaw 95 Uhlans were taken prisoner by 1,100 Bolshevik soldiers. 38 soldiers of the regiment were awarded the Virtuti Militari order for the war of 1920. Also during the September Campaign, this unit accomplished great achievements. It was distinguished by the longest combat route of 1,300 km, during which it fought both the Nazis and the Bolsheviks. As the only Polish formation, it carried out an attack on German territory (2/3 September on the territory of East Prussia). Each year in September, the day of the 5th Zastaw Uhlan Regiment is celebrated.

i Parish of St. Antoni Padewski
 ul. Gomulickiego 1A
 07-410 Ostrołęka
 phone: +48 572 802 382
kancelaria@sanktuarium.ostroleka.pl
<https://www.sanktuarium.ostroleka.pl>

Practical information

– Holy Masses: weekdays 6.30 a.m.,
 7.00 a.m., 8.30 a.m., 6.00 p.m.,
 Sundays and holidays 6.30 a.m.,
 8.30 a.m., 10.00 a.m., 11.30 a.m.,
 1.00 p.m., 2.45 p.m.

12

Myszyniecka bazylika mniejsza oraz dzwonnica z XVIII wieku

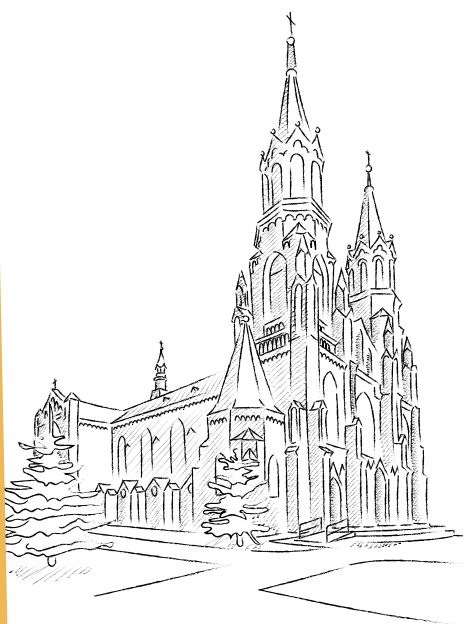
Neogotycki pięcionawowy kościół halowy wybudowany w latach 1909–1922 według projektu Franciszka Przecławskiego jest największym budynkiem sakralnym dekanatu Myszyniec. To także jeden z największych kościołów w diecezji łomżyńskiej. Jego wymiary są imponujące: 61 m długości, 30 m szerokości, 18 m wysokości do sklepienia oraz 50 m wysokości dwóch wież. Wybudowano go z cegły, jest nieotynkowany i niepodpiwniczony. Stoi w miejscu poprzedniej, drewnianej świątyni, rozebranej ostatecznie w 1909 roku. Pięć lat później, jeszcze podczas budowy nowego kościoła, ogień strawił plebanię wraz z dokumentami historycznymi, związanymi z myszyniecką parafią.

We wnętrzu kościoła uwagę zwracają stare feretrony i dwa boczne ołtarze z XVIII wieku. Witraże zdobiące okna kościoła zamówiono w 1922 roku w Krakowskim Zakładzie Witrażów Oszkleń i Mozaiki S.G. Żeleński. Nazwa zakładu nawiązuje do jego pierwszego właściciela – Stanisława Gabriela Żeleńskiego, brata Tadeusza Boya-Żeleńskiego.

W 1999 roku kościół został wyniesiony do godności kolegiaty. W 1981 roku wpisano go do rejestru zabytków ówczesnego województwa ostrołęckiego. W 2013 roku papież Franciszek podniósł świątynię do godności bazyliki mniejszej.

Obok świątyni stoi pojezuicka murowana dzwonnica z XVIII wieku, najstarszy murowany budynek w Puszczy Zielonej. Ciekawostką są zamontowane w jej murze żelazne kuny, do których przykuwano skazanych za drobne przestępstwa oraz kobiety za obrazę moralności. W wielu opracowaniach dotyczących kun

podaje się, że były oznaką jurysdykcji proboszcza nad parafianami, miały zniechęcić do przeciwstawiania się jego woli.

Założenie Myszyńca, największej miejscowości na tych ziemiach, uznanego za historyczną stolicę Kurpiowskiej Puszczy Zielonej datuje się na 1650 rok. W 1798 roku Myszyńiec otrzymał prawa miejskie, które zostały mu odebrane w 1869 roku m.in. z powodu udziału miejscowej ludności w powstaniu styczniowym.

Miastu prawa przywrócone zostały dopiero w 1993 roku.

Ciekawostka:

Od 1976 roku w ostatnią niedzielę sierpnia w Myszyńcu odbywa się wielka impreza folklorystyczna „Kurpiowskie Miodobranie”. Nawiązuje ona do wieloletniej tradycji bartnictwa na Kurpiach. Jest nie tylko jarmarkiem miodów i produktów pszczelich, ale również pokazów pszczelarskich oraz licznych występów zespołów ludowych i rozrywkowych. Miodobraniu towarzyszą pokazy tradycyjnych rzemiosł ludowych, takich jak: wycinanki, plecionkarstwo, bursztyniarstwo, cukiernictwo, kierpce, garncarstwo, tkactwo, haft i koronkarstwo.

i Parafia pw. Trójcy Przenajświętszej w Myszyńcu

Plac Rynarzewskiego 16

07-430 Myszyńiec

tel. +48 29 772 10 21

tel. +48 507 116 300

<https://www.parafia.myszyniec.pl>

Informacje praktyczne

- Msze święte:
dni powszednie godz. 7, 17;
niedziele godz. 7, 9, 10:30, 12, 17

12

Minor basilica in Myszyniec and 18th century Belfry

The neo-Gothic five-nave hall church built in the years 1909–1922 according to the design of Franciszek Przecławski is the largest sacred building of the Myszyniec deanery. It is also one of the largest churches in the diocese of Łomża. Its dimensions are impressive: 61 m long, 30 m wide, 18 m high to the vault and 50-meter towers. It was built of brick, it is unplastered and without basement. It stands in the place of the previous wooden temple, eventually demolished in 1909. Five years later, still during the construction of the new church, the fire consumed the rectory along with historical documents related to the Myszyniec parish.

Inside the church, attention is drawn to old feretrons and two side altars

from the 18th century. Stained glass adorning the windows of the church were ordered in 1922 in the Krakow Glass and Mosaic Workshop of S.G. Żeleński. The name of the establishment refers to its first owner, Stanisław Gabriel Żeleński, brother of Tadeusz Boy-Żeleński.

In 1999, the church was elevated to the dignity of a collegiate church. In 1981, it was entered into the register of monuments of the then Ostrołęka voivodeship. In 2013, Pope Francis elevated the temple to the dignity of a minor basilica.

Next to the temple there is a Jesuit brick belfry from the 18th century, the oldest brick building in Puszcza Zielona. An interesting fact is the iron pillory mounted in its wall, to which those convicted of minor crimes and women for insulting morality were chained. In many studies concerning pillory, it is reported that they were a sign of the parish priest's jurisdiction over parishioners, they

were to take away the desire to oppose his will.

The foundation of Myszyniec, the largest town in these lands, considered the historical capital of Kurpiowska Puszcza Zielona dates back to 1650. In 1798, Myszyniec received city rights, which were taken in 1869, among others due to the participation of the local population in the January Uprising. The city's rights were not restored until 1993.

Fun fact:

Since 1976, on the last Sunday of August, the great folklore event „Kurpiowskie Miodobranie” has been held in Myszyniec. It refers to the centuries-old tradition of bartending in Kurpie. It includes not only a fair of honey and bee products, but also beekeeping shows and numerous performances of folk and entertainment groups. Honeybearing is accompanied by shows of traditional folk crafts such as: presentation of Kurpie cutouts, plaiting, amber making, cake making, kierpce –(hard-soled leather moccasins), pottery, weaving, embroidery and lace making.

i Parish of the Holy Trinity in Myszyniec
 Plac Rynarzewskiego 16
 07-430 Myszyniec
 phone: +48 29 772 10 21
 phone: +48 507 116 300
<https://www.parafia.myszyniec.pl>

Practical information

- Holy Masses:
 weekdays 7:00 a.m., 5:00 p.m.;
 Sunday 7:00 a.m., 9:00 a.m., 10:30 a.m.,
 12:00 noon, 5:00 p.m.

13

Pałac w Kręgach

Zabytkowa rezydencja z połowy XIX wieku, wzniesiona po 1841 roku na zlecenie rodziny Leskich. Otoczona zabytkowym parkiem stanowi cenny element krajobrazu kulturowego Mazowsza. Zwłaszcza że po renowacji i adaptacji wnętrz do pełnienia nowych funkcji jest dzisiaj centrum życia kulturalnego gminy Somianka.

Pałac wzniesiono w stylu nawiązującym do późnego klasycyzmu, co przejawia się w regularnej bryle, murowanej z cegły i otynkowanej, z czterospadowym dachem. Charakterystycznym elementem fasady frontowej jest dziewięćoosiowy układ z centralnym ryzalitem, zwieńczonym trójkątnym szczytem z półokrągłym okienkiem.

Rodzina Leskich, pierwotnych właścicieli Pałacu w Kręgach, wywodziła się z Torunia. Był to znany ród szlachecki pieczętujący się herbem Ostoja. Ostatnim właścicielem pałacu przed II wojną światową był Władysław Leski, syn Mariana. Po wojnie pałac przeszedł na własność państwa i przez wiele lat mieściła się w nim szkoła podstawowa.

Przeprowadzone w ostatnich latach prace remontowe zupełnie zmieniły jego funkcje. Obejmowały wzmocnienie fundamentów, hydroizolację, ocieplenie stropu, remont balkonu, schodów zewnętrznych i tarasu, a także konserwację detali architektonicznych. Dodatkowo wyremontowano drewniane schody wewnętrzne

fot. (s. 60–61): Archiwum własne
Urząd Gminy w Somiance

i zmodernizowano instalacje elektryczne. W sali widowiskowej zainstalowano nowoczesne wyposażenie multimedialne, co umożliwia organizację różnorodnych wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych. Dzięki tym działaniom pałac stał się centrum życia kulturalnego i społecznego gminy Somianka. Odrestaurowane wnętrza służą lokalnej społeczności jako miejsce spotkań, warsztatów, koncertów i wystaw, przyczyniając się do integracji mieszkańców oraz promocji dziedzictwa kulturowego regionu. Zwiększona atrakcyjność turystyczna obiektu przyciąga również gości spoza gminy, co pozytywnie wpływa na rozwój lokalnej gospodarki.

Czy wiesz, że...?

W gminie Somianka jest kilka obiektów zabytkowych wartych uwagi. To m.in. Sanktuarium Matki Bożej Popowskiej Matki Nadziei w Popowie Kościelnym i drewniany kościół w Barcicach. Jednak to, co przyciąga tutaj turystów, to przede wszystkim rzeka Bug – niezwykle malownicza, ostoja dzikiego ptactwa, które zachwycą nie tylko miłośników ornitologii, ale również fotografów. W sezonie letnim z Popowa Kościelnego kursuje prom do Kuligowa.

Pałac Leskich
Kręgi, 07-200 Somianka

Informacje praktycznie

- Warto śledzić aktualności na stronie Gminnego Ośrodka Kultury w Somiance, aby być na bieżąco z nadchodzącymi wydarzeniami. Gminny Ośrodek Kultury w Somiance, tel. +48 29 741 87 60.

13

Palace in Kręgi

Historic residence from the mid-nineteenth century, erected after 1841 on behalf of the Leski family. Surrounded by a historic park, it is a valuable element of the cultural landscape of Mazovia. Especially since, after the renovation and adaptation of interiors to perform new functions, it is today the center of cultural life of the Somianka commune.

The palace was erected in a style referring to late classicism, which is manifested in a regular brick and plastered block, with a gable roof. A characteristic element of the front façade is a nine-axis arrangement with a central avant-corps, covered with a triangular top with a semicircular window.

The Leski family, the original owners of the Palace in Kręgi, originated from

Toruń. It was a well-known noble family of the Ostoja coat of arms. The last owner of the palace before World War II was Władysław Leski, son of Marian. After the war, the palace became the property of the state and for many years it housed a primary school.

The renovation works carried out in recent years have completely changed its functions. They included strengthening the foundations,

photo (p. 62–63): Archive of the Commune Office of Somianka

waterproofing, insulation of the roof, renovation of the balcony, outdoor stairs and terrace, as well as conservation of architectural details. In addition, wooden indoor stairs were renovated and electrical installations were modernized. Modern multimedia equipment has been installed in the auditorium, which enables the organization of various cultural and educational events. Thanks to these activities, the palace became the center of cultural and social life of the Somianka commune. The restored interiors serve the local community as a place for meetings, workshops, concerts and exhibitions, contributing to the integration of residents and the promotion of the cultural heritage of the region. The increased tourist

attractiveness of the facility also attracts guests from outside the commune, which positively affects the development of the local economy.

Did you know that...?

In the commune of Somianka there are several historic buildings worthy of attention including, among others, the Sanctuary of Our Lady of Popowo Mother of Hope in Popowo Kościelne and wooden church in Barcice. However, the biggest local tourist attraction is the Bug River – an extremely picturesque, wild bird refuge that delights not only lovers of ornithology, but also photographers. In the summer season, a ferry to Kuligów runs from Popowo Kościelne.

i The Leski Palace
Kręgi, 07-200 Somianka

Practical information

- It is worth following the news on the website of the Commune Cultural Centre in Somianka to be up to date with upcoming events. Commune Cultural Centre in Somianka, phone: +48 29 7418760.

14

Centrum Starego Miasta w Makowie Mazowieckim

Maków Mazowiecki, malownicze miasto w północnej części Mazowsza, od lat łączy w sobie bogate dziedzictwo kulturowe dwóch narodów: polskiego i żydowskiego. Do czasów II wojny światowej połowę jego mieszkańców stanowili Żydzi. Zasiedlali oni północną część miasta oraz większość Rynku. Do dzisiaj zachowały się trzy obiekty związane z wyznaniem mojżeszowym. Są to: łaźnia rytualna przy ul. Przasnyskiej, dom kahalny i dom modlitwy przy ul. Zielony Rynek. Na terenie dworca PKS, gdzie niegdyś był cmentarz żydowski, znajduje się lapidarium – pomnik zbudowany z płyt nagrobnych poświęcony pamięci Żydów z Makowa.

Dzisiaj, dzięki rewitalizacji centrum Starego Miasta, jest ono miejscem nie tylko przesiąkniętym historią, ale również otwartym i przyjaznym dla mieszkańców oraz turystów. Prace na Rynku obejmowały remont oraz

budowę i przebudowę nawierzchni wraz z ulicami wokół placów. Zainstalowano fontannę, zmodernizowano oświetlenie oraz zagospodarowano przestrzeń zielenią i obiektami małej architektury. Zrewitalizowany Rynek stał się przestrzenią do prowadzenia działalności handlowo-usługowej, pełniąc funkcje integracyjne dla lokalnej społeczności oraz będąc miejscem organizacji wydarzeń kulturalnych. Dodatkowo przeprowadzono prace budowlane i restauratorskie kamienicy przy ulicy Grabowej 14, co zahamowało postępującą degradację

fot. (s. 64–65): A. Ślesicka/Urząd Miejski w Makowie Mazowieckim

obiekty zabytkowe oraz przystosowało budynek do pełnienia funkcji mieszkalnej i społeczno-kulturalnej. Na parterze przewidziano lokale użytkowe, takie jak świetlica środowiskowa, punkt informacji turystycznej oraz zespół toalet ogólnodostępnych.

Rewitalizacja Centrum Starego Miasta w Makowie Mazowieckim to przykład skutecznego połączenia ochrony dziedzictwa kulturowego z nowoczesnym zagospodarowaniem

przestrzeni publicznej. Dzięki tym działaniom miasto zyskało nową jakość, stając się atrakcyjnym miejscem zarówno dla mieszkańców, jak i turystów.

Czy wiesz, że...?

W Makowie znajduje się zalew o powierzchni ok. 17 ha, który stwarza wszechstronne możliwości wypoczynku, uprawiania sportów wodnych, turystyki i wędkarstwa. Został sztucznie utworzony przy rzece Orzyc w latach 70. XX wieku. Jest jednym z ulubionych miejsc wypoczynku i spacerów mieszkańców Makowa. Dla dzieci i młodzieży przygotowano plac zabaw, skatepark oraz boiska do gry w piłkę plażową. Nad zalewem działa wypożyczalnia sprzętu wodnego, w której można wypożyczyć kajaki na spływy urokliwą i spokojną rzeką Orzyc.

Urząd Miejski

ul. Moniuszki 6
06-200 Maków Mazowiecki
tel. +48 29 717 10 02
urzad@makowmazowiecki.pl
www.makowmazowiecki.pl

Informacje praktyczne

– Maków Mazowiecki leży nad rzeką Orzyc, 77 km na północ od Warszawy. Znajduje się na skrzyżowaniu drogi krajowej nr 60 z drogą krajową nr 57, trasą turystyczną z Warszawy na Pojezierze Mazurskie.

14

The Old Town Center in Maków Mazowiecki

Maków Mazowiecki, a picturesque city in the northern part of Mazovia, for years combines the rich cultural heritage of two nations: Polish and Jewish. Until World War II, half of its inhabitants were Jews. They inhabited the northern part of the city and most of the Market Square. To this day, three objects related to the Mosaic faith have been preserved. These are: ritual bath at ul. Przasnyska, kahla house and prayer house at ul. Zielony Rynek. In the bus station, where the Jewish cemetery used to be, there is a lapidarium – a monument built of tombstones dedicated to the memory of the Jews of Maków.

Today, thanks to the revitalization of the center of the Old Town, it is a place not only steeped in history, but also open and friendly to residents and tourists. The works conducted on the Market Square included renovation, construction and

reconstruction of its surface along with the streets around the squares. A fountain was installed, lighting was modernized and the space was developed with greenery and small architecture objects. The revitalized Market Square has become a space for commercial and service activities, performing integration functions for the local community and a place for organizing cultural events. In addition, construction and restoration works of the tenement house at ul. Grabowa 14 were carried out, which inhibited the progressive degradation of the

historic building and adapted the building to perform a residential and socio-cultural function. On the ground floor there are commercial premises, such as a drop-in center, a tourist information point and a set of public toilets.

The revitalization of the Old Town Center in Maków Mazowiecki is an example of an effective combination

photo (p. 66–67):

A. Ślesicka/Town Hall in Maków Mazowiecki

of the protection of cultural heritage with modern management of public space. Thanks to these activities, the city has gained a new quality, becoming an attractive place for both residents and tourists.

Did you know that...?

In Maków there is a reservoir with an area of approx. 17 hectares, which provides comprehensive opportunities for leisure, water sports, tourism and fishing. It was artificially created by the Orzyc River in the 1970s. It is one of the favorite places of rest and walks of the local residents. For children and teenagers there is a playground, skatepark and beach soccer pitches. There is a water equipment rental nearby, where you can rent kayaks for rafting along the charming and peaceful Orzyc River.

The Town Hall

ul. Moniuszki 6
06-200 Maków Mazowiecki
phone: +48 29 717 10 02
urząd@makowmazowiecki.pl
www.makowmazowiecki.pl

Practical information

- Maków Mazowiecki is located at the Orzyc River, 77 km north of Warsaw. It is located at the intersection of national road No. 60 with national road No. 57, taking a tourist route from Warsaw to the Masurian Lake District.

S U B R E G I O N

P Ł O C K I

Płock to jedno z najstarszych miast w Polsce, niegdyś stolica kraju i siedziba władców. Jego bogata historia i znaczenie kulturowe przekłada się dziś na atrakcyjność turystyczną nie tylko samego miasta, ale również związanego z nim subregionu. Turystów przyciągają piękne widoki – to ze Wzgórza Tumskiego rozpościera się jedna z najbar dziej malowniczych panoram Wisły. Region zachwyca również bogatą ofertą kulturalną. Tutejsze muzea, takie jak Muzeum Mazowieckie i Muzeum Diecezjalne w Płocku, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, Społeczne Muzeum

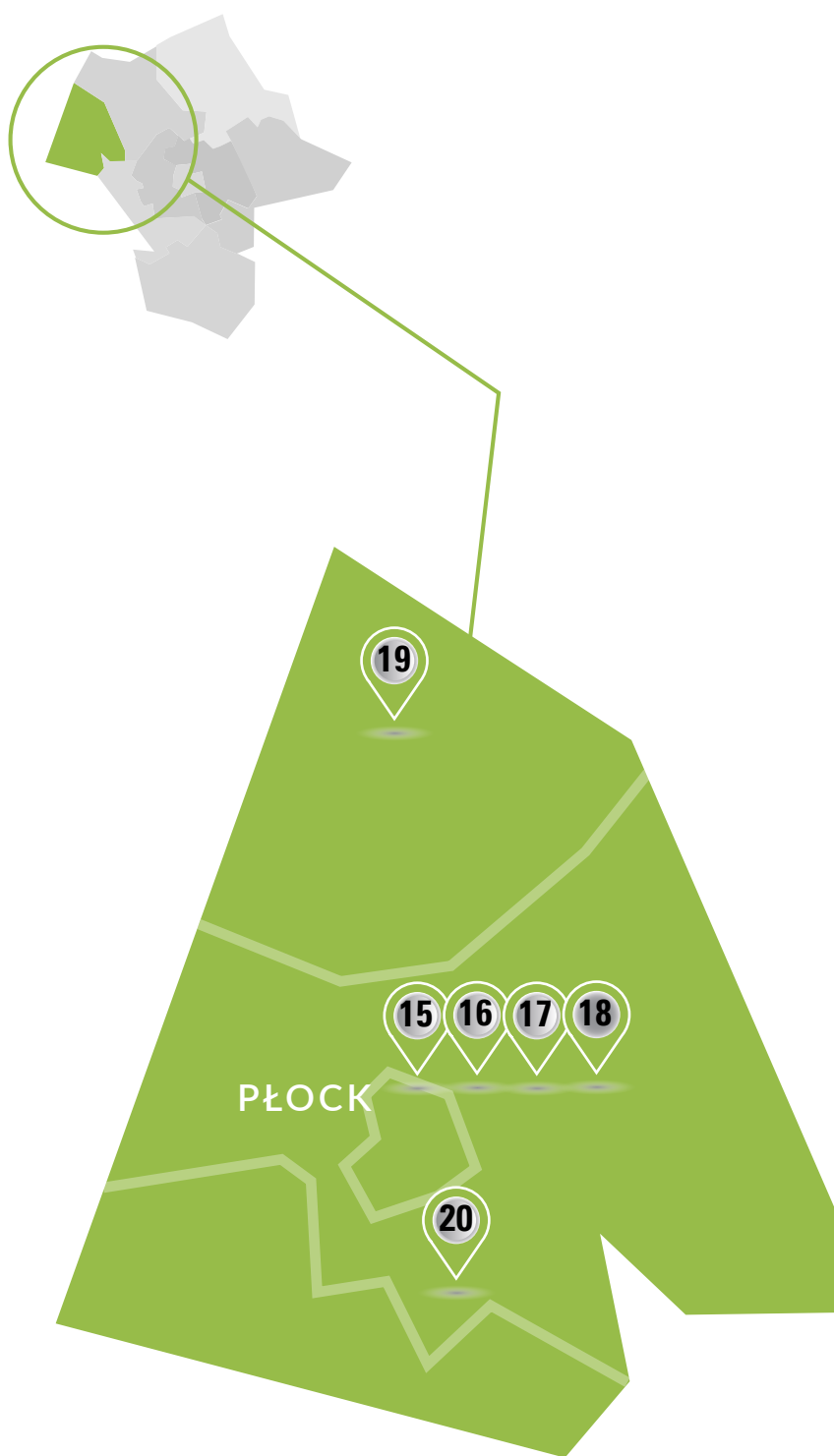
Ziemi Gąbińskiej w Gąbinie, snują opowieści o dziejach Płocka i okolic, dawnych tradycjach i sztuce oraz historii i kulturze mazowieckich Żydów. Zachwycają unikatowymi eksponatami oraz nowoczesnymi ekspozycjami, prezentowanymi w zrewitalizowanych zabytkowych budynkach. Warto tu przyjechać nie tylko dla zabytków. To także region tętniący życiem – licznymi wydarzeniami kulturalnymi i imprezami. Tutaj historia i kultura przenikają się harmonijnie z cenną przyrodą, tworząc niezwykłą mieszankę atrakcji.

P Ł O C K

S U B R E G I O N

Płock is one of the oldest cities in Poland, once the capital of the country and the seat of rulers. Its rich history and cultural significance today translates into the tourist attractiveness not only of the city itself, but also of the associated subregion. Tourists are attracted by beautiful views – it is from the Tumskie Hill that one of the most picturesque panoramas of the Vistula River stretches. The region also impresses with its rich cultural offer. The local museums, such as the Mazovian Museum and Diocesan Museum in Płock, the Museum of the

Mazovian Countryside in Sierpc, the Social Museum of the Gąbin Region in Gąbin, tell stories about the history of Płock and the surrounding area, old traditions and art, and the history and culture of Mazovian Jews. They delight with unique exhibits and modern exhibitions presented in revitalized historic buildings. It is worth coming here not only for monuments. It is also a vibrant region with numerous cultural events. Here, history and culture merge harmoniously with precious nature, creating an unusual mix of attractions.

15

Spichlerz Muzeum Mazowieckiego w Płocku

Położony nad brzegiem Wisły za-
bytkowy spichlerz z przełomu XVIII
i XIX wieku to miejsce, w którym hi-
storia ożywa, a tradycja spotyka się
ze sztuką. Dziś pełni funkcje muzeal-
ne – mieści w swoich murach oddział
Muzeum Mazowieckiego w Płocku
i siedzibę Działu Etnografii. Jego
wnętrza kryją aż 9500 unikatowych
ekspонатów związanych z kulturą
Mazowsza oraz sztuką z różnych
stron świata. Znajdziemy tu bogate
kolekcje strojów ludowych, tkanin,
rzeźb, ceramiki oraz tradycyjnych
wycinanek. Wśród zgromadzonych
dzieł znajdują się również wyjątkowe
skarby sztuki orientalnej.

Spichlerz to nie tylko muzeum. To
miejsce, w którym historia prze-
plata się ze sztuką, a dawne tra-
dycje przenikają się z kulturą glo-
balną. Każda z wystaw to osobna
opowieść – fascynująca podróż
w czasie i przestrzeni, która zachwy-
ca zarówno miłośników folkloru, jak

i wielbicieli sztuki dalekowschodniej
czy modernistycznej.

Na wystawie stałej „Kultura Ma-
zowska w ludowej wizji świata” po-
znajemy siedem regionów etnogra-
ficznych: Stare Mazowsze, Kurpie,
Puszcę Zieloną i Białą, Łowickie,
Gąbińskie, Rawskie i Kołbielskie. To
barwna opowieść o codziennym ży-
ciu dawnych mieszkańców regionu,
ukazana przez pryzmat sztuki i ręko-
dzieła. Jednym z najcenniejszych eks-
ponatów jest płocka szopka wnęko-
wa z 1916 roku, подарowana przez
Marię Macieszynę, badaczkę kultury
ludowej.

fot. (s. 70–71): Muzeum Mazowieckie w Płocku

Z kolei wystawa „Sztuka Dalekiego Wschodu. Płockie skarby buddyjskiej Azji” zabiera nas w podróż do świata orientu. Zobaczyć na niej można ok. 130 muzealiów sztuki orientalnej. Są wśród nich przedmioty rzemiosła artystycznego, militaria, malarstwo, grafika, buddyjska sztuka sakralna i monety. Wśród perełek ekspozycji znajduje się ikoniczna „Wielka fala w Kanagawie” autorstwa Katsushiki Hokusai, a także wyjątkowy koreański obraz taenghwa przedstawiający Buddę Amitabhę – unikat w europejskich zbiorach muzealnych. Kolekcja powstała na początku XX wieku i została przekazana płockiemu muzeum przez Towarzystwo Naukowe Płockie w 1949 roku.

Ciekawostka:

Budynek zabytkowego spichlerza w Płocku jest jednym z oddziałów Muzeum Mazowieckiego – najstarszej publicznej placówki muzealnej w Polsce. Jej początki sięgają 1821 roku, kiedy to Towarzystwo Naukowe w Płocku powołało Muzeum Publiczne i Szkolne Województwa Płockiego. Po latach przerwy reaktywowano je w 1907 roku. Po zniszczeniach II wojny światowej muzeum zostało ponownie otwarte 1 grudnia 1945 roku i od tego czasu rozwija się nieprzerwanie.

Spichlerz

ul. Kazimierza Wielkiego 11B
09-402 Płock
tel. +48 24 262 25 95
tel. +48 24 262 48 69
sekretariat@muzeumplock.eu
<https://muzeumplock.eu/oddzialy/spichlerz>

Informacje praktyczne

- dni i godziny otwarcia:
w okresie letnim wtorek–niedziela 10–17, w okresie zimowym wtorek–niedziela 10–16
- w poniedziałki nieczynne
- Spichlerz znajduje się tuż obok popularnej trasy spacerowej wiodącej brzegiem wiślanej skarpy.

15

The Granary – Mazovian Museum in Płock

Located on the banks of the Vistula River, the historic granary from the turn of the 18th and 19th centuries is a place where history comes to life and tradition meets art. Today, it performs museum functions – it houses a branch of the Mazovian Museum in Płock and the seat of the Ethnography Department. Its interiors contain as many as 9.500 unique exhibits related to the culture of Mazovia and art from different parts of the world. Here you will find rich collections of folk costumes, fabrics, sculptures, ceramics and traditional cut-outs. Among the collected works there are also unique treasures of oriental art.

The granary is not just a museum. It is a place where history is intertwined with art, and old traditions intertwine with global culture. Each of the exhibitions is a separate story – a fascinating journey through time and space that delights both lovers of

folklore and admirers of Far Eastern or Modernist art.

The permanent exhibition „Masovian Culture in a Folk Vision of the World” explores seven ethnographic regions: Stare Mazowsze, Kurpie, Puszcza Zielona i Biała, Łowickie, Gąbińskie, Rawskie and Kołbielskie. It is a colorful story about the everyday life of the former inhabitants of the region, shown through the prism of art and handicrafts. One of the most valuable exhibits is the Płock built-in nativity scene from 1916, donated

by Maria Macieszyna, a researcher of folk culture.

The exhibition „The Art of the Far East. Płock treasures of Buddhist Asia” takes us on a journey to the world of the Orient. It presents around 130 exhibits of oriental art. Among them are objects of artistic craftsmanship, military, painting, graphics, Buddhist sacred art and coins. The gems of the exhibition include the iconic „Great Wave in Kanagawa” by Katsushika Hokusai, as well as a unique Korean taenghwa painting depicting Amitabha Buddha, unique in European museum collections. The collection was created at the beginning of the 20th century and was donated to the Płock museum by the Płock Scientific Society in 1949.

photo (p. 72–73): Mazovian Museum in Płock

Fun fact:

The building of the historic granary in Płock is one of the branches of the Mazovian Museum, the oldest public museum in Poland. Its origins date back to 1821, when the Scientific Society in Płock established the Public and School Museum of the Płock Voivodeship. After years of interruption, they were reactivated in 1907. After the destruction caused by the World War II, the museum reopened on 1 December 1945, and has continued to grow ever since.

The Granary

ul. Kazimierza Wielkiego 11B
09-402 Płock
phone: +48 24 262 25 95
phone: +48 24 262 48 69
sekretariat@muzeumplock.eu
<https://muzeumplock.eu/oddzialy/spichlerz>

Practical information

- Opening days and hours: summer period Tuesday-Sunday 10 a.m. – 5 p.m., winter period Tuesday-Sunday 10 a.m. – 4 p.m.
- closed on Mondays
- The granary is located right next to the popular walking route leading along the bank of the Vistula embankment.

16

Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku

Muzeum Żydów Mazowieckich to kolejny, po Spichlerzu, oddział Muzeum Mazowieckiego w Płocku. To miejsce absolutnie wyjątkowe na mapie atrakcji turystycznych Mazowsza. Zamieszkująca miasto żydowska społeczność należy do najstarszych w kraju. To naturalne, biorąc pod uwagę fakt, że Płock – dawna stolica Polski – jest przecież jednym z najstarszych miast kraju.

Muzeum mieści się w starannie odrestaurowanym XIX-wiecznym budynku – dawnej Małej Synagodze. Jeszcze 90 lat temu modlili się tutaj płoccy Żydzi. Po II wojnie światowej w tym miejscu działała spółdzielnia krawiecka. Dzisiaj bożnica pełni funkcję nowoczesnego muzeum, które opowiada pasjonującą historię Żydów w Płocku, na Mazowszu i w całej Polsce.

Multimedialna wystawa prowadzi przez dzieje osadnictwa żydowskiego – od samych początków, aż po czasy współczesne, związane z odradzaniem się kultury żydowskiej w Polsce. Zajmuje ona trzy strefy tematyczne: przedsionek, pomieszczenie Holokaustu i salę główną. W pierwszej – przedsionku – poznajemy dzieje Żydów mazowieckich. Sala główna ukazuje codzienność, kulturę i zwyczaje – od kulinariów po muzykę i architekturę. Część dotycząca

fol. (s. 74–75): T. Topczewski/Muzeum Mazowieckie w Płocku

Holokaustu z kolei to najbardziej poruszający element ekspozycji, zbudowany na bazie książki „Kartki z pożogi” Symchy Gutermana i archiwalnych, czarno-białych fotografii.

Absolutnie wyjątkowym eksponatem w muzeum jest szafa aron ha-kodesz. To szafa ołtarzowa, zwana „świętą arką”, symbol żydowskiej tradycji, który powrócił do dawnej bożnicy. Powstała w I połowie XIX wieku i służy do przechowania zwojów Tory – nawiniętych na wałki, spisanych ręcznie po hebrajsku na pergaminie. To wyjątkowo cenny artefakt, zarówno ze względów historycznych, jak i religijnych. Swoją nazwą nawiązuje do biblijnej Arki Przymierza, w której Izraelici umieścili Tablice Dziesięciorga Przykazań.

Muzeum organizuje także wystawy czasowe, poświęcone tematyce żydowskiej, kulturze i pamięci.

Ciekawostka:

W Płocku swoją siedzibę ma Fundacja Nobiscum – organizacja, która wszechstronnie zajmuje się tematyką płockich Żydów. Fundacja wydaje książki, produkuje filmy dokumentalne, organizuje wystawy i spotkania popularno-naukowe. Prowadzi niezwykle ciekawy projekt JewishPlock.eu, którego celem jest przybliżenie historii Żydów z Płocka i innych miast Mazowsza Północnego. Więcej informacji można znaleźć na stronie Fundacji <https://fundacjanobiscum.eu>.

Muzeum Żydów Mazowieckich

ul. Józefa Kwiatka 7
09-402 Płock
tel. +48 24 364 86 96
r.kowalski@muzeumplock.eu
<https://muzeumplock.eu/oddzialy/muzeum-zydow-mazowieckich>

Informacje praktyczne

- dni i godziny otwarcia: w okresie letnim wtorek–niedziela 10–17, w okresie zimowym wtorek–niedziela 10–16
- w poniedziałki nieczynne

16

Museum of Mazovian Jews in Płock

The Museum of Mazovian Jews is another, after the Granary, branch of the Mazovian Museum in Płock. This place is absolutely unique on the map of tourist attractions of Mazovia. The Jewish community living in the city is one of the oldest in the country. It obviously makes sense, given that Płock, the former capital of Poland, is after all one of the oldest cities in Poland.

The museum is housed in a carefully restored 19th-century building, the former Little Synagogue. Ninety years ago, Jews prayed here. After World War II, a tailor's cooperative operated in this place. Today, the synagogue serves as a modern museum that tells the fascinating history of Jews in Płock, Mazovia and all over Poland.

The multimedia exhibition takes you through the history of Jewish settlements – from the very beginning to modern times, associated with the rebirth of Jewish culture in Poland.

It covers three thematic areas: the vestibule, the Holocaust room and the main hall. In the first – the vestibule – we get to know the history of the Jews of Mazovia. The main hall shows everyday life, culture and customs – from culinary to music and architecture. The Holocaust part, in turn, is the most moving element of the exhibition, built on the basis of Simcha Guterman's book „Kartki z pożogi” („Leaves from Fire”) and archival black-and-white photographs.

An absolutely unique exhibit in the museum is the aron ha-kodesh wardrobe. It is an altar cupboard,

photo (p. 76–77): T. Topczewski/Mazovian Museum in Płock

called the „holy ark”, a symbol of Jewish tradition that has returned to the old synagogue. It was created in the first half of the 19th century and is used to store Torah scrolls, wound on rollers, handwritten in Hebrew on parchment. It is an extremely valuable artifact, both for historical and religious reasons. Its name refers to the biblical Ark of the Covenant, in which the Israelites placed tablets with the Ten Commandments.

The Museum also organizes temporary exhibitions devoted to Jewish subjects, culture and memory.

Fun fact:

The Nobiscum Foundation, an organisation that deals comprehensively with the subject of Płock Jews, has its seat in Płock. The Foundation publishes books, produces documentaries, organizes exhibitions and popular science meetings. It runs an extremely interesting project JewishPlock.eu, which aims to bring closer the history of Jews from Płock and other cities of North Mazovia. More information can be found on the Foundation's website <https://fundacjanobiscum.eu>.

Museum of Mazovian Jews

ul. Józefa Kwiatka 7
09-402 Płock
phone: +48 24 364 86 96
r.kowalski@muzeumplock.eu
<https://muzeumplock.eu/oddzialy/muzeum-zydow-mazowieckich>

Practical information

- Opening days and hours: summer period Tuesday-Sunday 10 a.m. – 5 p.m., winter period Tuesday-Sunday 10 a.m. – 4 p.m.
- closed on Mondays

17

Muzeum Diecezjalne w Płocku

To miejsce, w którym historia, sztuka i duchowe dziedzictwo regionu spletają się w wyjątkową opowieść. Zlokalizowane na malowniczym Wzgórzu Tumskim, tuż obok majestatycznej katedry, stanowi doskonały punkt wyjścia do odkrywania nie tylko cennych zbiorów, ale także unikalnej atmosfery historycznego miejsca.

Wizyta w Muzeum Diecezjalnym to podróż przez wieki – od średniowiecza, przez renesans, aż po barok. W nowoczesnej części placówki, mieszczącej się w opactwie pobenedyktynskim, podziwiać można niezwykle bogaty skarb diecezjalny, uznawany za jeden z najcenniejszych w Polsce. Uwagę przykuwają tu tak unikalne dzieła sztuki, jak chociażby kielich Konrada Mazowieckiego, XII-wieczna Biblia Płocka czy gotyckie

monstrancje. Wyjątkowe wystawy i ekspozycje tworzą m.in. rękopisy, dokumenty oraz niezwykle cenne kolekcje pasów kontuszowych, szat liturgicznych, malarstwa i rzeźby z XVII i XVIII wieku.

Równie imponujące jak zbiory są same budynki muzeum. Opactwo pobenedyktynskie i tzw. Stare Muzeum wzniesiono podczas gruntownej przebudowy katedry płockiej, w stylu nawiązującym do architektury świątyni. To właśnie w nim Muzeum Diecezjalne zaczęło swoją działalność w 1903 roku jako jedno z pierwszych muzeów kościelnych w Polsce.

Niezwykła jest lokalizacja muzeum. Wzgórze Tumskie to historyczne serce miasta i jeden z najpiękniejszych punktów widokowych nad Wisłą. 53-metrowa nadwiślańska skarpa

była przez wieki inspiracją dla malarzy i poetów. To idealne miejsce na chwilę odpoczynku w cieniu wspianych kasztanowców i kontemplację otaczającego krajobrazu przyrodniczego i historycznego. Warto również odwiedzić mury dawnego zamku książęcego, które wznoszą się tuż obok muzeum. Niegdyś była

to jedna z najważniejszych rezydencji królewskich, wzniesiona w XIV wieku za czasów panowania króla Kazimierza Wielkiego.

Ciekawostka:

Obecność benedyktynów w Płocku sięga czasów chrystianizacji Polski. Odegrali oni ważną rolę w powstaniu pierwszej kapituły katedralnej płockiej diecezji w 1075 roku. W połowie XVI wieku zakonnicy wzniesli między zamkowymi wieżami gotycki kościół pw. św. Wojciecha oraz klasztor. Benedyktyni opuścili Płock pod koniec XVIII wieku, a budynki klasztorne przeznaczono na seminarium duchowne. Warto zwrócić uwagę na wspomniane wcześniej wieże z czasów panowania Kazimierza Wielkiego. Wieża Szlachecka (zwana Wysoką lub Bramną) służyła niegdyś jako więzienie dla szlachty. Z kolei wieża Zegarowa pełniła od XV wieku funkcję dzwonnicy katedralnej. To w jej przyziemiu tkwią relikty romańskiej budowli kamiennej – palatium.

Muzeum Diecezjalne

ul. Tumską 3A, 09-400 Płock
tel. +48 511 262 287
tel. +48 24 262 26 23
mdp@mdplock.pl
<https://mdplock.pl>

Informacje praktyczne

- dni i godziny otwarcia: wtorek–piątek: 10.30–14, sobota 10–16, nieczynne w niedziele i poniedziałki
- możliwość zwiedzania z przewodnikiem, dodatkowo płatna
- Muzeum Diecezjalne prowadzi żywe lekcje historii: „Płockie Legendy”, „Historia Malarstwa” i „Historia Pisma”. Oferta skierowana jest do grup zorganizowanych.
- Najpiękniejszą panoramę Płocka można podziwiać z punktów widokowych: za katedrą, przy hotelu Starzyński i na placu Książęcym, obok pomnika Bolesława Krzywoustego.

17

Diocesan Museum in Płock

It is a place where the history, art and spiritual heritage of the region are intertwined into a unique story. Located on the picturesque Tumskie Hill, right next to the majestic Cathedral, it is an excellent starting point for discovering not only valuable collections, but also the unique atmosphere of the historical place.

A visit to the Diocesan Museum is a journey through the centuries, from the Middle Ages, through the Renaissance, to the Baroque. In the modern part of the facility, located in the former Benedictine abbey, you can admire an extremely rich diocesan vault, considered one of the most valuable in Poland. Attention is drawn to such unique works of art as Konrad Mazowiecki's chalice, the 12th-century Płock Bible or gothic

monstrances. Unique exhibitions and expositions include manuscripts, documents and extremely valuable collections of kontush belts, liturgical vestments, paintings and sculptures from the 17th and 18th centuries.

Just as impressive as the collections are the museum buildings themselves. The former Benedictine abbey and the so-called „Old Museum”, erected during the thorough reconstruction of the Płock Cathedral, in a style

Fun fact:

The presence of Benedictines in Płock dates back to the time of the Christianization of Poland. They played an important role in the creation of the first cathedral chapter of the Płock diocese in 1075. In the middle of the 16th century, monks erected between the castle towers a gothic church of St. John the Baptist and the Monastery. The Benedictines left Płock at the end of the 18th century, and the monastery buildings were dedicated to the seminary. It is worth paying attention to the aforementioned towers from the reign of Casimir the Great. The noble tower (called the High Tower or the Gate Tower) once served as a prison for the nobles. In turn, the Clock Tower served as the cathedral bell tower from the 15th century. It is in its ground floor that the relics of the Romanesque stone building, the palatium, are located.

referring to the architecture of the temple. It was here that the Diocesan Museum began its activity in 1903 as one of the first ecclesiastical museums in Poland.

The location of the museum is unusual. Tumskie Hill is the historical heart of the city and one of the most beautiful viewpoints on the Vistula River. The 53-meter high Vistula embankment has been an inspiration

for painters and poets for centuries. It is an ideal place for a moment of rest in the shade of magnificent chestnut trees and contemplation of the surrounding natural and historical landscape. It is also worth visiting the walls of the former ducal castle, which rise right next to the museum. Once it was one of the most important royal residences, erected in the fourteenth century during the reign of King Casimir the Great.

Diocesan Museum

ul. Tumska 3A, 09-400 Płock
phone: +48 511 262 287
phone: +48 24 262 26 23
mdp@mdplock.pl
<https://mdplock.pl>

Practical information

– Opening days and hours: Tuesday-Friday: 10.30 a.m. – 2 p.m., Saturday 10 a.m. – 4 p.m., closed on Sundays and Mondays

- Guided tour, extra charge
- The Diocesan Museum conducts vivid history lessons: „Płock Legends”, „History of Painting” and „History of Writing”. The offer is addressed to organized groups.
- The most beautiful panorama of Płock can be admired from the following viewpoints: behind the cathedral, at the Starzyński Hotel and on the Ducal Square, next to the monument of Bolesław Krzywousty.

18

Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki im. Franciszki i Stefana Themersonów

Płock cieszy oko i zachwyca nie tylko zabytkami i bogatą historią, ale również pełnym wydarzeń życiem kulturalnym. Jarmark Tumski, Festiwal Rynek Sztuki, Vistula Folk Festival, cykle koncertów w ramach Kawiarni Jazzowej i Alterstacji czy Festiwal Themersonów poświęcony twórczości wybitnych płocczan – Franciszki i Stefana Themersonów – to tylko niektóre imprezy cieszące się wielką popularnością wśród mieszkańców i odwiedzających miasto turystów.

O życie kulturalne miasta i regionu płockiego dba przede wszystkim Płockiego Ośrodek Kultury i Sztuki im. Franciszki i Stefana Themersonów (POKiS). Instytucja promuje różnorodne formy działalności artystycznej, organizując koncerty, spektakle teatralne, wystawy, festiwale oraz warsztaty edukacyjne dla dzieci i dorosłych. W jej strukturach działają m.in. Zespół Pieśni i Tańca „Wista”, Chór Vox Singers, Kameralny Zespół Wokalny, kwintet blaszany „Canzona”, Płocka Kapela Podwórkowa, Kapela Płocka, zespoły taneczne, koła fotograficzne, pracownie plastyczne

fol. (s. 82–83): Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki

Ciekawostka:

Franciszka i Stefan Themersonowie, patroni POKiS, to wybitni artyści awangardowi, związani z Płockiem, których twórczość łączyła literaturę, film, sztuki wizualne i filozofię. Urodzony w Płocku Stefan był synem znanego lekarza i działacza społecznego. Po ślubie w 1929 roku z Franciszką Weines, pochodzącą z wybitnie uzdolnionej artystycznie rodziny, rozpoczęli wieloletnią wspólną działalność twórczą. Do wojny zajmowali się m.in. tworzeniem awangardowych filmów, przy których współpracowali m.in. z Anatolem Sternem, Witoldem Lutosławskim czy Stefanem Kisielewskim. Po wojnie zamieszkali w Londynie, gdzie założyli wydawnictwo Gaberbocchus Press. Publikowali tam książki awangardowych twórców oraz własne publikacje ilustrowane przez Franciszkę. Oboje zmarli w 1988 roku, pozostawiając po sobie niezwykle oryginalny dorobek artystyczny.

i literackie oraz muzyczne. Ośrodek aktywnie współpracuje z lokalnymi artystami i instytucjami, inspirując do twórczego rozwoju oraz integracji społecznej.

Tak szeroka i różnorodna działalność POKiS nie byłaby możliwa, gdyby nie nowoczesne zaplecze ośrodka. Przepięknie położony na nadwiślańskiej skarpie zadaszony amfiteatr dla 3500 widzów, nowa oraz kameralna sala studyjnego Kina za Rogiem, które promuje ambitne kino europejskie

i światowe, a także studio nagrań oraz mieszcząca niemal 250 osób sala koncertowa o powierzchni około 250 m² – to kluczowe obiekty, dzięki którym POKiS stanowi przestrzeń, gdzie tradycja łączy się z nowoczesnością, tworząc wyjątkowy klimat kultury w sercu Mazowsza.

Kulturalny Płock serdecznie zaprasza nie tylko mieszkańców, ale również turystów!

i Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki
im. Franciszki i Stefana Themersonów
 ul. Jakubowskiego 10
 09-402 Płock
 tel. +48 24 366 43 33
pokis@pokis.pl
<https://pokis.pl>

Informacja praktyczne

- Bileteria POKiS jest czynna od poniedziałku do piątku w godzinach 7.30–15.30. Bilety do Kina za Rogiem można kupić w kasie od poniedziałku do piątku w godzinach 7.30–15.30 oraz w środy w godzinach 18.30–20.30 i w soboty w godzinach 14.30–19.00.

- obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnościami
- parking znajduje się od ul. Gradowskiego
- adresy poszczególnych obiektów POKiS: Amfiteatr ul. Rybaki 15, Dom Darmstadt pl. Stary Rynek 8, Galeria Sztuki Dzieci i Młodzieży ul. Tysiąclecia 2a (I piętro CH Atrium Mosty), „Kolor i Forma” Pracownia Działań Twórczych ul. Wyszogrodzka 144 (I piętro Galerii Wisła)

18

Franciszka and Stefan Themerson Centre for Culture and Art in Płock

Płock pleases the eye and impresses not only with its monuments and rich history, but also with its cultural life full of various events. The Tumski Fair, the Art Market Festival, the Vistula Folk Festival, the cycles of concerts at the Jazz and Alterstation Café and the Themerson Festival dedicated to the works of the outstanding Płock inhabitants – Franciszka and Stefan Themerson – are just some of the events that are very popular among residents and tourists visiting the city.

The cultural life of the city and the Płock region is primarily ensured by the activity of the Franciszka and Stefan Themerson Centre for Culture and Art. The institution promotes various forms of artistic activity by organizing concerts, theatre performances, exhibitions, festivals and educational workshops for children and adults. Within its structures operate, among others, Wisła Dance & Song Ensemble, Vox Singers Choir, Chamber Vocal Ensemble, brass quintet „Canzona”, Płocka Kapela Podwórkowa, Kapela Płocka, dance ensembles, photographic circles, art and literary and music studios. The Centre actively cooperates with local artists and institutions, inspiring creative development and social integration.

Such a wide and diverse activity of the Centre would not be possible if it were not for the modern facilities of

photo (p. 84–85): Centre for Culture and Art in Płock

Fun fact:

Franciszka and Stefan Themerson, patrons of the Centre, are outstanding avant-garde artists associated with Płock, whose work combined literature, film, visual arts and philosophy. Born in Płock, Stefan was the son of a well-known doctor and social activist. After his marriage in 1929 to Franciszka Weines, who came from an artistically talented family, they began a long-term creative activity together. Until the war, they were involved, among others, in the creation of avant-garde films, on which they collaborated, among others, with Anatol Stern, Witold Lutosławski or Stefan Kisielewski. After the war, they settled in London, where they founded Gaberbocchus Press. There they published books by avant-garde artists and their own publications illustrated by Franciszka. They both died in 1988, leaving behind an extremely original artistic output.

the center. Beautifully located on the Vistula slope, a roofed amphitheater for 3,500 spectators, a new and intimate studio room of Kino za Rogiem, which promotes ambitious European and international cinema, as well as a recording studio and a concert hall with an area of about 250 m² – these are the key objects thanks to which the Centre is a space where tradition combines with modernity, creating a unique cultural atmosphere in the heart of Mazovia.

Cultural Płock warmly welcomes not only residents, but also tourists!

**i Franciszka and Stefan Themerson
Centre for Culture and Art in Płock**
ul. Jakubowskiego 10, 09-402 Płock
phone: +48 24 366 43 33
pokis@pokis.pl
<https://pokis.pl>

Practical information

- The ticket office is open from Monday to Friday from 7:30 a.m. to 3:30 p.m. Tickets for Kino za Rogiem can be purchased at the ticket office from Monday to Friday from 7:30 a.m. to 3:30 p.m. and on Wednesdays from 6:30 p.m. to 8:30 p.m. and on Saturdays from 2:30 p.m. to 7:00 p.m.

- facility accessible to persons with disabilities
- parking is located from the side of ul. Gradowskiego
- addresses of individual Centre facilities:
Amphitheatre ul. Rybaki 15, Dom Darmstadt pl. Stary Rynek 8, Children and Youth Art Gallery, ul. Tysiąclecia 2a (first floor of CH Atrium Mosty), „Kolor i Forma” Studio of Creative Activities, ul. Wyszogrodzka 144 (1st floor of Galeria Wisła)

19

Ratusz w Sierpcu

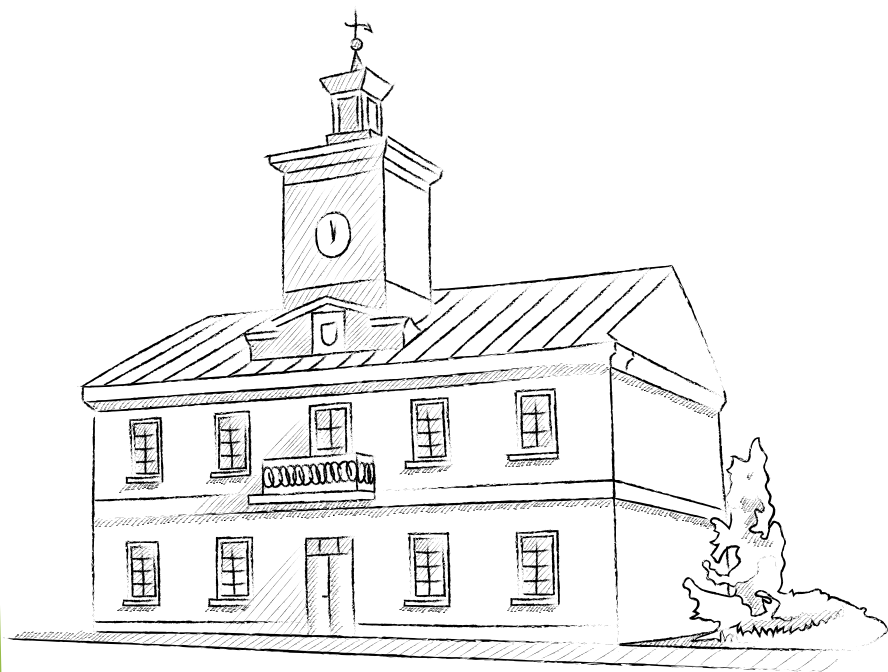
To jeden z najcenniejszych zabytków miasta. Architektoniczny skarb, ale również świadek przemian, jakie zachodziły w Sierpcu na przestrzeni wieków. Jego klasycystyczna elegancja, połączona z historycznym znaczeniem, sprawia, że jest to miejsce o wyjątkowej wartości kulturowej i historycznej, które zasługuje na uwagę każdego, kto odwiedza Sierpc. Zwłaszcza że dzisiaj jego wnętrza są miejscem wystaw czasowych Muzeum Wsi Mazowieckiej, a w jego salach odbywają się spotkania dla dzieci i młodzieży szkolnej, związane z tradycjami ludowymi i świątecznymi.

Ratusz wzniesiono w latach 1837–1841. Budynek stanowi przykład klasycystycznej architektury miejskiej, charakterystycznej dla XIX-wiecznej Polski pod zaborami. Jego powstanie

wiąże się z dynamicznym rozwojem Sierpca jako ważnego ośrodka administracyjnego i handlowego w tej części Mazowsza.

Zbudowany na planie czworokąta, ratusz ma dwie kondygnacje oddzielone gzymsami, a jego fasadę zdobią pilastry i rytmicznie rozmieszczone okna. Budynek nakrywa

dwuspadowy dach z blachy. Jego charakterystycznym elementem jest kwadratowa wieża z tarczą zegarową, zwrócona w stronę centralnego placu miasta.

Przez lata ratusz pełnił różnorodne funkcje, będąc zarówno siedzibą władz miejskich, jak i miejscem ważnych spotkań i uroczystości. W czasie II wojny światowej, podobnie jak wiele innych budynków w Polsce, uległ uszkodzeniu, jednak szybko podjęto prace renowacyjne, aby przywrócić mu pierwotny wygląd. Obecnie, dzięki pracom konserwatorskim, budynek prezentuje się świetnie, będąc nie tylko atrakcją turystyczną, ale także świadectwem miejskiej tożsamości Sierpca.

fot. (s. 86–87): D. Krześniak/
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu

Ciekawostka:

Sierpecki ratusz pełnił nieco inne funkcje niż dzisiejsze urzędy. Co prawda, na parterze budynku znajdowały się dwa areszty: cywilny i wojskowy przeniesione później do podziemi, odwach, pomieszczenia biurowe w dzisiejszym rozumieniu oraz skarbiec przemianowany później na kasę miejską. Natomiast całe pierwsze piętro wraz z reprezentacyjnym balkonem pełniło funkcję prywatnego mieszkania burmistrza. Jak wspomniano wcześniej, dzisiaj mieści sale wystawowe Muzeum Wsi Mazowieckiej, którego sercem jest skansen. To w nim podziwiać można kilkadziesiąt zabytków architektury wiejskiej oraz poczuć klimat i atmosferę dawnej mazowieckiej wsi dzięki pokazom, warsztatom i odbywającym się w nim imprezom plenerowym.

Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu – RATUSZ

Pl. Kardynała Wyszyńskiego 1
09-200 Sierpc
tel. +48 24 275 28 26
ratusz@mwmskansen.pl
<https://mwmskansen.pl>

Informacje praktyczne

- w poniedziałki wstęp bezpłatny
- dni i godziny otwarcia: kwiecień–czerwiec, wrzesień – poniedziałek 10–14, wtorek–piątek 9–17, sobota–niedziela–święto 10–18; lipiec–sierpień – poniedziałek 10–14, wtorek–niedziela 10–18; październik – poniedziałek 10–14, wtorek–piątek 8–16, sobota–niedziela 9–17; listopad–marzec – poniedziałek 10–14, wtorek–niedziela 9–15
- Skansen Muzeum Wsi Mazowieckiej znajduje się w odległości 3 km od Ratusza, przy ul. Narutowicza 64

19

Town Hall in Sierpc

It is one of the most valuable monuments of the city. Architectural treasure, but also witness to the changes that took place in Sierpc over the centuries. Its classicist elegance, combined with its historical significance, makes it a place of exceptional cultural and historical value that deserves the attention of everyone who visits Sierpc. Especially since today its interiors host temporary exhibitions of the Museum of the Mazovian Countryside, and its rooms hold meetings for children and schoolchildren related to folk and festive traditions.

The Town Hall was built between 1837 and 1841. The building is an example of classicist urban architecture, characteristic of 19th-century Poland under the partitions. Its creation is associated

*photo (p. 88–89): D. Krześniak/
Museum of the Mazovian Countryside in Sierpc*

with the dynamic development of Sierpc as an important administrative and commercial center in this part of Mazovia.

Fun fact:

Sierpc Town Hall performed slightly different functions than today's offices. In fact, on the ground floor of the building there were two arrests: civilian and military later transferred to the underground, guardhouse, office rooms in today's sense and the vault later renamed to the city treasury. On the other hand, the entire first floor together with the representative balcony served as the mayor's private apartment. As mentioned earlier, today it houses the exhibition halls of the Museum of the Mazovian Countryside, whose heart is the open-air museum. It is here that you can admire several dozen monuments of rural architecture and feel the ambience and atmosphere of the former Mazovian village thanks to presentations, workshops and outdoor events.

Built on a square plan, the Town Hall has two floors separated by cornices, and its facade is decorated with pilasters and rhythmically arranged windows. The building is covered by a gable roof made of sheet metal. Its characteristic element is a square tower with a clock face, facing the central square of the city.

Over the years, the Town Hall has performed various functions, being both the seat of the municipal authorities and a place of important meetings and celebrations. During World War II, like many other buildings in Poland, it was damaged, but renovation works were quickly

undertaken to restore its original appearance. Currently, thanks to conservation works, the building looks impressive, being not only a tourist attraction, but also a testimony to the urban identity of Sierpc.

i Museum of the Mazovian Countryside in Sierpc – TOWN HALL

Pl. Kardynała Wyszyńskiego 1
09-200 Sierpc
phone: +48 24 275 28 26
ratusz@mwmskansen.pl
<https://mwmskansen.pl>

Practical information

- Free entry on Mondays
- Opening days and hours: IV-VI, IX – Monday 10 a.m. – 2 p.m., Tuesday-Friday 9 a.m. – 5 p.m., Saturday-Sunday-holiday 10 a.m. – 6 p.m.; VII-VIII – Monday 10 a.m. – 2 p.m., Tuesday-Sunday 10 a.m. – 6 p.m.; X – Monday 10 a.m. – 2 p.m., Tuesday-Friday 8 a.m. – 4 p.m., Saturday-Sunday 9 a.m. – 5 p.m.; XI-III – Monday 10 p.m. – 2 p.m., Tuesday-Sunday 9 a.m. – 3 p.m.
- Open-air museum of the Museum of the Mazovian Countryside is located 3 km from the Town Hall, at ul. Narutowicza 64

20

Zabytkowe kamienice w Gąbinie

Gąbin, jedno z najstarszych mazowieckich miast, jest świetną turystyczną propozycją na krótki jednodniowy wyjazd. Nie spotkamy tu tłumów, choć odbywające się co roku na przełomie maja i czerwca Dni Gąbina przyciągają rzesze mieszkańców i turystów.

W ostatnim czasie miasteczko przeszło dużą metamorfozę. Odnowiono jego najstarszą, historyczną część, nadając nowe funkcje dwóm ważnym budynkom mieszczącym się przy ul. Stary Rynek 6 (najstarszy budynek miasta, wzniesiony w 1809 roku) i ul. Płockiej 7 (dawny Sąd Grodzki). Dziś są wspaniałą wizytówką miasta, miejscem spotkań, edukacji i integracji, otwartym na wszystkich mieszkańców i gości miasta.

Budynek przy ul. Stary Rynek 6 pełnił pierwotnie funkcję siedziby administracyjnej. Przez lata mieściły

się w nim urzędy związane z zarządzaniem miastem oraz instytucje publiczne. Ze względu na swoje centralne położenie obiekt był także miejscem ważnych wydarzeń lokalnych. Jego architektura, charakterystyczna dla początku XIX wieku, jest świadectwem historycznego znaczenia Gąbina jako regionalnego ośrodka administracyjnego i kulturalnego. Warto wspomnieć, że na świat przeszedł w nim ostatni premier II RP Sławoj Felicjan Składkowski. Odrestaurowany zyskał nowe życie jako

fot. (s. 90–91): Urząd Miasta i Gminy w Gąbinie

miejsce tętniące aktywnością kulturalną i społeczną. Powstała w nim przestrzeń publiczna, która łączy różnorodne funkcje i odpowiada na potrzeby lokalnej społeczności. Swoje siedziby mają tutaj instytucje o istotnym znaczeniu dla mieszkańców i promocji lokalnej tożsamości:

- Społeczne Muzeum Ziemi Gąbińskiej – gromadzi bezcenne pamiątki związane z historią i dziedzictwem kulturowym regionu.
- Gąbiński Inkubator Aktywności Społecznej – to przestrzeń sprzyjająca rozwojowi projektów społecznych, budowaniu współpracy oraz aktywizacji mieszkańców w różnym wieku.
- Centrum Integracji Społecznej – oferuje programy wspierające osoby zagrożone wykluczeniem społecznym.
- Miejsko-Gminna Biblioteka, oprócz swojej tradycyjnej roli, organizuje wydarzenia kulturalne, spotkania autorskie oraz warsztaty dla dzieci i dorosłych.

Odnowione budynki nie tylko zachwycają architekturą, ale przede wszystkim służą lokalnej społeczności, łącząc przeszłość z nowoczesnością.

Ciekawostka:

Historia końcówki XVIII i początków XIX wieku w Gąbinie związana jest z rozwojem przemysłu tkackiego. Po II rozbiórze Polski miasto znalazło się w zaborze pruskim. Wtedy to osiedliło się w nim 12 rodzin sukienników i utworzono manufakturę sukienniczą. Jednak gwałtowny rozwój tej dziedziny przemysłu nastąpił po zmianie granic w 1815 roku, kiedy to Gąbin wszedł w granice Królestwa Polskiego. Otworzyło to ogromne możliwości zbytu do Rosji. W 1821 roku Gąbin zajmował 5. miejsce w produkcji włókienniczej w Królestwie Polskim (na 43 ośrodki). W 1822 roku powstała tzw. osada włókiennicza – osiedle 55 domów wraz z ogrodami. W tym samym czasie swój wygląd uzyskał również będący do dziś wizytówką miasta rynek.

Urząd Miasta i Gminy Gąbin

ul. Stary Rynek 16
09-530 Gąbin
tel. +48 24 267 41 50
sekretariat@gabin.pl
<https://www.gabin.pl/miasto-i-gmina/turystyka>

Informacje praktyczne

- Gąbin leży w północno-zachodniej części województwa mazowieckiego, 100 km na zachód od Warszawy. Od Płocka dzieli go 20 km.

20

Historic Tenement Houses in Gąbin

Gąbin, one of the oldest Masovian cities, is a great tourist proposition for a short one-day trip. There are no crowds here, although local festivities called „the Gąbin Days” held every year at the turn of May and June attract dozens of residents and tourists.

The city has recently undergone a major metamorphosis. Its oldest, historical part was renovated, assigning new functions to two important buildings located at ul. Stary Rynek 6 (the oldest building in city, erected in 1809) and ul. Płocka 7 (former Municipal Court). Today, both buildings are a unique hallmark of Gąbin, a place ideal for meetings, education and integration, open to all residents and city guests.

The building located at ul. Stary Rynek 6 was originally the administrative seat of the city. For years, it housed offices

related to the town management and public institutions. Due to its central location, the building was also a place of important local events. Its architecture, characteristic for the beginning of the 19th century, is a testimony to the historical importance of Gąbin as a regional

photo (p. 92–93): Town and Commune Office of Gąbin

administrative and cultural center. It is worth mentioning that the last Prime Minister of the Second Republic of Poland, Sławoj Felician Składkowski, was born there. Restored, it has gained a new life as a place teeming with cultural and social activity. It has created a public space that combines various functions and responds to the needs of the local community. Institutions that are important for residents and the promotion of local identity have their seat here:

- The Social Museum of the Gąbin Region - collects priceless souvenirs related to the history and cultural heritage of the region.
- Gąbin Incubator of Social Activity is a space conducive to the development of social projects, building cooperation and activating residents of different ages.
- Centre for Social Integration - offers programmes to support people at risk of social exclusion.
- The Municipal Library which - in addition to its traditional role - organises cultural events, meetings with authors and workshops for children and adults.

Renovated buildings not only delight with architecture, but above all serve the local community, combining the past with modernity.

Fun fact:

The history of the late 18th and early 19th century in Gąbin is related to the development of the weaving industry. After the Second Partition of Poland, the city found was included in the Prussian partition. At that time, 12 families of clothiers settled here and a cloth manufactory was created. However, the rapid development of this branch of industry occurred after the change of borders in 1815, when Gąbin entered the borders of the Kingdom of Poland. This circumstance unlocked huge sales opportunities to Russia. In 1821, Gąbin occupied the 5th place in textile production in the Kingdom of Poland (out of 43 centres). In 1822, the so-called „textile settlement” was founded - a housing estate of 55 houses with gardens. At the same time, the market square, which is still one of the local hallmarks, also gained its current appearance.

i Town and Commune Office of Gąbin
 ul. Stary Rynek 16, 09-530 Gąbin
 phone: +48 24 267 41 50
 sekretariat@gabin.pl
<https://www.gabin.pl/miasto-i-gmina/turystyka>

Practical information

- Gąbin is located in the north-western part of the Mazowieckie Voivodeship, 100 km west of Warsaw. It is 20 km from Płock.

S U B R E G I O N

R A D O M S K I

Radom i jego okolice pełne są urokliwych miejsc, doskonałych na krótkie, ale pełne wrażeń turystyczne wyprawy. Stolica subregionu od lat zmienia swoje oblicze, przywracając blask historycznym zabudowaniom oraz nadając miejskiej przestrzeni nowego charakteru. Warto odwiedzić Szydłowiec ze zrewitalizowanym Starym Miastem. W upalne letnie dni miłośnicy natury znajdą tu idealne miejsce na spacer nad rzeką lub plażowanie nad nowoczesnym zalewem. Z kolei Ośrodek Nad Stawem Górnym w Pionkach to doskonałe

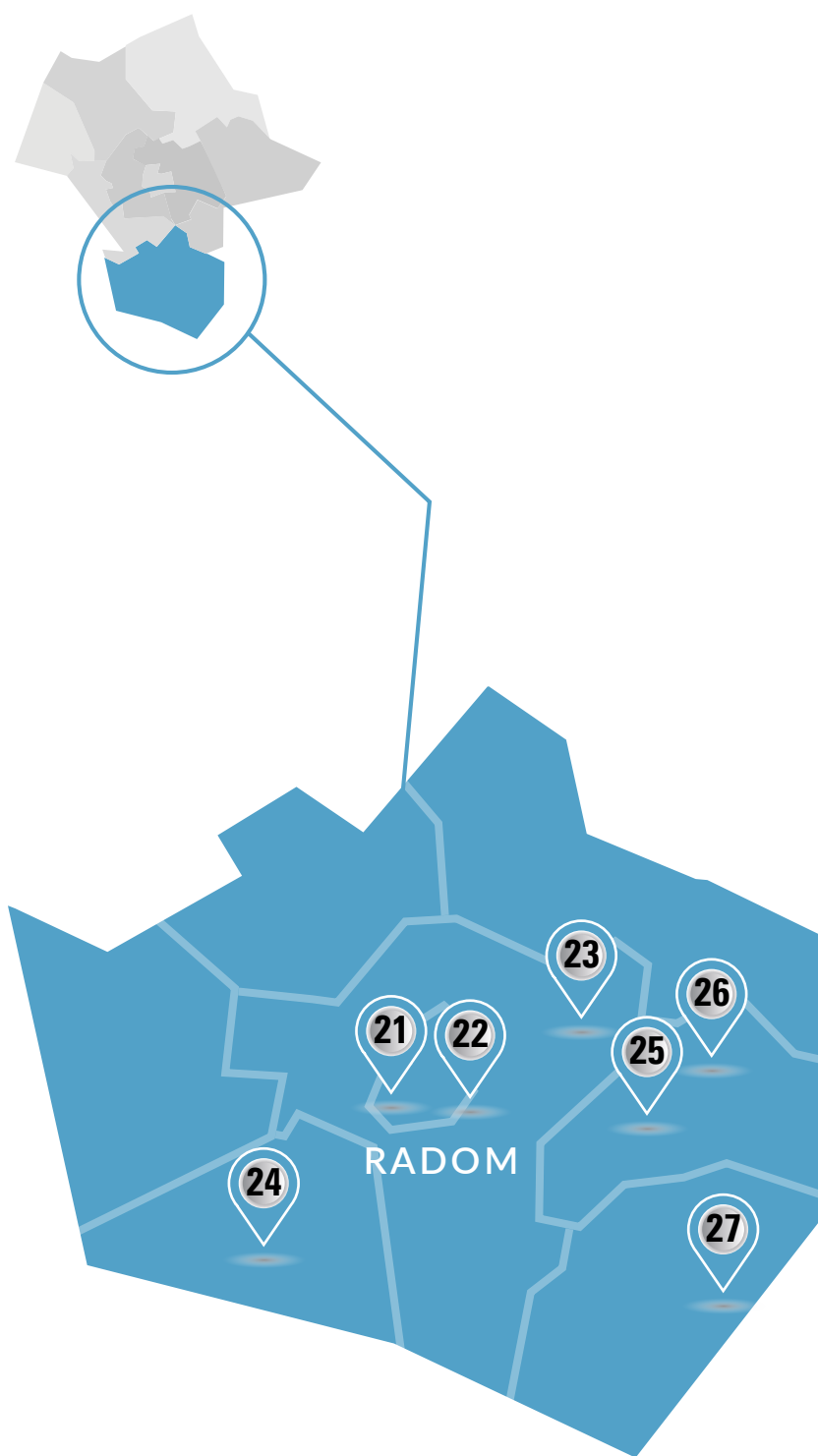
miejsce dla tych, którzy pragną spędzić czas nad wodą, korzystając z uroków wypoczynku w pięknej okolicy. Kino-manów zachęcamy do odwiedzenia Kina Świt w Zwoleniu i Kina Górnik we wspomnianym wcześniej Szydłowcu. Wydarzenia kulturalne czekają także na Was w mieście Jana Kochanowskiego w zrewitalizowanej Oficynie na terenie zespołu pałacowo-parkowego. Podobnie jak w zespole poklasztorным w Solcu nad Wisłą, gdzie bogata oferta wydarzeń pozwala na obcowanie z historią i sztuką w tym wyjątkowym miejscu.

R A D O M

S U B R E G I O N

Radom and its surroundings are full of charming places, perfect for short, but memorable tourist trips. The capital of the subregion has been changing its face for years, restoring the splendor of historical buildings and giving the urban space a new character. It is worth visiting Szydłowiec with the revitalized Old Town. On hot summer days, nature enthusiasts will find here the perfect place for a walk by the river or sunbathe over a modern lagoon. The Recreation Centre „Nad Stawem Górnym” in Pionki is a perfect place for those who want to spend their

free time by the water, taking advantage of the charms of relax in a beautiful area. In turn, cinema lovers are encouraged to visit Cinema „Świt” in Zwoleń and the „Górnik” Cinema in the aforementioned Szydłowiec. The city of Jan Kochanowski also offers a wide range of cultural events in the revitalized Outbuilding located in the palace and park complex. As in the former monastery complex in Solec nad Wisłą, which offers a wide selection of events that allow their participants to experience history and art in this unique place.

21

Miasto Kazimierzowskie w Radomiu

Miasto Kazimierzowskie w Radomiu to jedno z najstarszych i najbardziej urokliwych miejsc w mieście, którego historia sięga XIV wieku, kiedy to zostało założone przez Kazimierza Wielkiego.

W centrum tego historycznego obszaru znajdują się kamienice przy ul. Rynek 12 oraz ul. Wałowej 22, które przeszły gruntowną rewitalizację. Kamienicę przy ul. Rynek 12 wzniesiono w 1824 roku na miejscu wcześniejszego drewnianego budynku. Jest to doskonały przykład klasycznej architektury. To jednopiętrowa budowla z dwuspadowym dachem, charakteryzująca się boniowanymi ścianami parteru oraz oknami umieszczonymi w płytkich wnękach zwieńczonych łukami. Warto wyjaśnić, że boniowanie to sposób

wykończenia elewacji – polega na wykonaniu systemu ozdobnych rowków, dzielących powierzchnie ścian zewnętrznych budynku na mniejsze elementy. Na piętrze, nad wejściem, znajduje się balkon oparty na trzech ozdobnych wspornikach. W połowie XIX wieku mieściła się tu trzecia w Radomiu apteka, założona przez Adolfa Fricka, a następnie prowadzona przez rodzinę Kasprzykowskich. Po remoncie budynek zachował swój historyczny charakter, a jednocześnie zyskał nową funkcję i stanowi obecnie obiekt mieszkalno-usługowy.

Z kolei kamienica przy ul. Wałowej 22, usytuowana na tej samej działce co Rynek 12, powstała w latach

20. XIX wieku w miejscu rozebranej baszty miejskiej, również została odrestaurowana i przekształcona. Jest to dwupiętrowy budynek z dwuspadowym dachem. Jego elewacja frontowa wyróżnia się pięcioelementowym podziałem pionowym, z trzema attykami zakończonymi elementami wieżyczek. Wnętrza budynku zachowały oryginalne elementy, takie jak płytki ceramiczne wyprodukowane w Fabryce Płytek Ceramicznych „Marywil”.

W tej rewitalizowanej części Radomia odbywają się liczne wydarzenia kulturalne i artystyczne. Festiwale, koncerty, wystawy i spotkania literackie przyciągają mieszkańców oraz

turystów, którzy nie tylko mogą podziwiać zabytkową architekturę, ale także uczestniczyć w aktywnościach kulturalnych.

Czy wiesz, że...?

W 1401 roku w Radomiu zawarto unię wileńsko-radomską, która była jednym z kluczowych wydarzeń w historii Polski. Zawarcie tej unii miało miejsce na Zamku Radomskim, który był wówczas ważnym ośrodkiem administracyjnym i politycznym. Unia wileńsko-radomska była pierwszym krokiem ku zbliżeniu Polski i Litwy, co ostatecznie doprowadziło do zawarcia unii polsko-litewskiej w 1569 roku.

ul. Rynek 12 i Wałowa 22
26-600 Radom
<https://www.visitradom.pl/miasto-kazimierzowskie/>

Informacje praktyczne

- W Radomiu funkcjonują dwa Centra Informacji Turystycznej (ul. Rwańska 16, tel. + 48 48 36 20 536 oraz Plac Dworcowy 2/budynek dworca PKP, tel. +48 48 360 06 10; cit.radom@cit.radom.pl). CIT w budynku Dworca PKP oferuje płatne usługi przewodnickie.

21

Miasto Kazimierzowskie in Radom

Miasto Kazimierzowskie in Radom is one of the oldest and most charming places in the city, whose history dates back to the 14th century, when it was founded by King Casimir the Great.

In the center of this historical area there are tenement houses located at ul. Rynek 12 and ul. Wałowa 22, which underwent a thorough revitalization. The tenement house at ul. Rynek 12 was erected in 1824 on the site of an earlier wooden building. This is an excellent example of classical architecture. It is a single-storey building with a gable roof, characterized by rusticated walls of the ground floor and windows placed in shallow recesses topped with arches. It is worth explaining that rusticating is a way of finishing the facade – it consists in making a system of decorative grooves,

dividing the surfaces of the external walls of the building into smaller elements. On the first floor, above the entrance, there is a balcony supported by three decorative brackets. In the mid-19th century, the building housed the third pharmacy in Radom, founded by Adolf Frick, and then run by the Kasprzykowski family. After renovation, the building retained its historical character, and at the same time gained a new function, currently serving as a residential and service facility.

In turn, the tenement house situated at ul. Wałowa 22, located on the same plot as Rynek 12, was built in the 1820s on the site of a demolished city tower, was also restored and transformed. It is a two-storey building with a gable roof. Its front elevation is distinguished by

a five-element vertical division, with three attics ended with elements of turrets. The interiors of the building have retained original elements, such as ceramic tiles produced in the „Marywil” Ceramic Tiles Factory.

Numerous cultural and artistic events take place in this revitalized part of Radom. Festivals, concerts, exhibitions and literary meetings attract residents and tourists who can not only admire the historic architecture, but also participate in cultural activities.

Did you know that...?

In 1401, the Vilnius-Radom Union was concluded in Radom, which was one of the key events in the history of Poland. The conclusion of this union took place at Radom Castle, which was an important administrative and political center at that time. The Vilnius-Radom Union was the first step towards the rapprochement of Poland and Lithuania, which ultimately led to the conclusion of the Polish-Lithuanian Union in 1569.

i ul. Rynek 12 and Wałowa 22
26-600 Radom
<https://www.visitradom.pl/miasto-kazimierzowskie/>

Practical information

- There are two Tourist Information Centres in Radom (ul. Rwańska 16, phone: +48 48 36 20 536 and Plac Dworcowy 2 / railway station building, phone: +48 48 360 06 10; cit.radom@cit.radom.pl). Tourist Information Centre in the Railway Station building offers paid guide services.

22

Kamienica Deskurów

W historycznym centrum Radomia, w odrestaurowanym Śródmieściu, znajduje się jeden z najbardziej charakterystycznych obiektów miasta – Pałac Deskurów. Wzniesiony w XIX wieku, stanowi doskonały przykład klasycystycznej architektury, która do dziś zachwyca swoją prostotą i elegancją. Dzięki starannej rewitalizacji zabytek odzyskał swój dawny blask. Jednocześnie wprowadzono nowoczesne funkcje, które sprawiają, że stał się żywym centrum kulturalnym. To miejsce, które harmonijnie łączy historię z teraźniejszością, przyciągając zarówno mieszkańców, jak i turystów.

Budynek jest częścią większego kompleksu, który składa się z kilku oficyn i wspólnego dziedzińca. Strefa Kultury, która mieści się w odnowionych wnętrzach, to serce tego miejsca, gdzie odbywają się liczne wydarzenia kulturalne – wystawy, koncerty, spektakle, a także wydarzenia

literackie. Część muzealna organizuje interaktywne wystawy, które wykorzystują nowoczesne technologie do prezentacji historii i kultury Radomia, umożliwiając głębsze zanurzenie się w przeszłość miasta.

Kamienica, z jej bogatą historią, nie tylko stanowi przestrzeń do podziwiania architektonicznych detali, takich jak boniowane fasady czy ozdobne okna, ale również staje się miejscem spotkań kulturalnych. Nowoczesne podejście do organizacji przestrzeni pozwoliło na stworzenie miejsca, które łączy tradycję z nowoczesnością. Odbywające się tu wydarzenia przyciągają licznych gości, oferując nie tylko emocje artystyczne, ale także wartość edukacyjną. Warsztaty, seminaria, szkolenia czy festiwale interdyscyplinarne sprawiają, że to miejsce tętni życiem przez cały rok.

Odnowiona przestrzeń wokół budynku, w tym pięknie zagospodarowany Rynek, stała się jednym z najchętniej odwiedzanych miejsc w Radomiu. To przestrzeń, która łączy elementy

tradycji z nowoczesnością, oferując jednocześnie komfort i funkcjonalność. Również plenerowe wydarzenia artystyczne, odbywające się w tej przestrzeni, stanowią doskonałą okazję do spędzenia czasu na świeżym powietrzu, w otoczeniu zabytkowej architektury. Dzięki rewitalizacji, historyczne centrum Radomia odzyskało swoją dawną świetność, stając się centrum kulturalnym, które łączy mieszkańców z ich historią, a także zaprasza turystów do odkrywania tego niezwykłego miejsca.

Czy wiesz, że...?

W XVIII wieku, przed wybudowaniem Kamienicy Deskurów, w tym miejscu znajdował się dwór obronny. Został on rozebrany, a na jego miejscu powstała nowa rezydencja, która z czasem stała się jednym z najważniejszych budynków w Radomiu.

Kamienica Deskurów

ul. Rwańska 2/Rynek 14
26-600 Radom
tel. +48 48 362 04 92
cop@umradom.pl
<https://www.facebook.com/instytutmiejski>

Informacje praktyczne

- Kamienica Deskurów jest dostępna dla osób z niepełnosprawnościami.

22

Deskur Tenement House

In the historic centre of Radom, in the restored Śródmieście district, there is one of the city's most characteristic buildings, the Deskur Palace. Built in the 19th century, it is a perfect example of classical architecture, which to this day impresses with its simplicity and elegance. Thanks to careful revitalization, the monument regained its former splendor, while introducing modern functions that make it a living cultural center. It is a place that harmoniously combines history with the present, attracting both locals and tourists.

The building is part of a larger complex, which consists of several outbuildings and a common courtyard. The Culture Zone, which is housed in renovated interiors, is the heart of this place, where numerous cultural events take place – exhibitions, concerts, performances,

as well as literary events. The museum part organizes interactive exhibitions that use modern technologies to present the history and culture of Radom, enabling a deeper immersion in the city's past.

The tenement house, with its rich history, is not only a space for admiring architectural details, such as rustic facades or decorative windows, but also becomes a place for cultural meetings. A modern approach to the organization of space has allowed to create a place that combines tradition with modernity. Events held here attract numerous guests, offering not only artistic, but also educational experiences. Workshops, seminars, trainings or interdisciplinary festivals make this place vibrant throughout the year.

The renovated space around the building, including the beautifully landscaped Market Square, has become one of the most visited places in Radom. It is a space that combines elements of tradition with

modernity, while offering comfort and functionality. Also, outdoor artistic events taking place in this area provide an excellent opportunity to spend time outdoors, surrounded by historic architecture. Thanks to the revitalization, the historical center of Radom has regained its former glory, becoming a cultural center that connects residents with their history, while inviting tourists to discover this unique place.

Did you know that...?

In the 18th century, before the construction of the Deskur Tenement House, there was a defensive manor house in this place. It was demolished, and in its place a new residence was created, which over time became one of the most important buildings in Radom.

Deskur Tenement House

ul. Rwańska 2/Rynek 14
26-600 Radom
phone: +48 48 362 04 92
cop@umradom.pl
<https://www.facebook.com/Institute>

Practical information

- The Deskur Tenement House is accessible to people with disabilities.

23

Staw Górny w Pionkach

Piękna plaża, strzeżone kąpielisko z ratownikami i wypożyczalnia sprzętu wodnego – to tylko niektóre z atrakcji, które czekają nad Stawem Górnym w Pionkach. Trudno uwierzyć, że jeszcze niedawno miejsce to było synonimem degradacji miasta. Dziś ponownie cieszy oko i służy mieszkańcom oraz turystom. Zmodernizowane budynki oraz nowoczesne zagospodarowanie przestrzeni wypoczynkowo-rekreacyjnej sprawiają, że jest to doskonałe miejsce na relaks. Dla aktywnych przygotowano ścieżki spacerowe i rowerowe, a dla najmłodszych – plac zabaw. Wodniakom z pewnością przypadnie do gustu wake park, czyli wyciąg do nart wodnych. Uroku temu miejscu dodaje malowniczy krajobraz i bliskość natury – porastająca brzegi i zakola stawu roślinność oraz dzikie ptactwo, między innymi łabędzie, kaczki, a także różne gatunki ryb.

Organizowane są tu wydarzenia kulturalne i rekreacyjne, dzięki czemu miejsce to tętni życiem przez cały rok, nie tylko w okresie letnim. Całością zarządza Pionkowski Ośrodek Sportu i Rekreacji.

Historia Pionek przez niemal 80 lat była ściśle związana z Państwową Wytwórnią Prochu i Materiałów Kruszących, która po II wojnie światowej przekształciła się w Zakłady Chemiczne Pronit. Dzięki podjętej

fot. (s. 104–105): Urząd Miasta Pionki

w 1922 roku przez Ministerstwo Spraw Wojskowych decyzji o budowie strategicznego zakładu w ostępach Puszczy Kozienickiej powstała osada przemysłowa, która następnie przekształciła się w miasto. Już w 1929 roku na przepływającej przez miejscowość rzece Zagożdżonco zbudowano sztuczny zbiornik wodny, zwany Stawem Górnym. Zbiornik jeszcze w okresie II Rzeczypospolitej był dla mieszkańców Pionek miejscem, gdzie spędzali czas wolny. Po wojnie na zachodnim brzegu Górnego Stawu powstał ośrodek wypoczynkowy z plażą, wypożyczalnią sprzętu wodnego i domkami letniskowymi, z których korzystali mieszkańcy miasta i okolicy. Sam zbiornik został przebudowany i powiększony w 1976 roku i – jak czas pokazał – była to na długie lata

ostatnia przeprowadzona tu inwestycja. Po transformacji ustrojowej Pronit wpadł w kłopoty finansowe, w efekcie których w 2000 roku ogłosił upadłość. Pionki utraciły nie tylko największy zakład pracy, ale również główny motor jego rozwoju. Nadszedł czas wzrostu bezrobocia, ubożenia mieszkańców i postępującej degradacji miasta, która nie ominęła również ośrodka nad Stawem Górnym.

Czy wiesz, że...?

Pionki znajdują się na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego. Tereny pradawnej puszczy przecina ponad 350 km szlaków rowerowych, zróżnicowanych pod względem przyrodniczym i historycznym. To idealne miejsce na rozpoczęcie wyprawy na dwóch kółkach.

Ośrodek Wypoczynkowy „Staw Górny”

ul. Polna 81, 26-670 Pionki

tel. +48 515 435 442

posir@pionki.pl

https://posir.pionki.pl/strona-3332-osrodek_staw_gorny.html

Informacje praktyczne

– Na terenie Ośrodka „Staw Górny” działa hostel.

23

Staw Górny in Pionki

A beautiful beach, a guarded swimming pool with lifeguards and a water equipment rental are just some of the attractions that await visitors at Staw Górny in Pionki. It is hard to believe that until recently this place was synonymous with the degradation of the city. Today, it once again pleases the eye and serves the residents and tourists. Renovated buildings and modern development of leisure and recreation space make it a perfect place to relax. Walking and cycling paths have been prepared for outdoor enthusiasts, and a playground for the youngest visitors. Water sports lovers will certainly appreciate wake park, i.e. a water ski lift. The beauty of this place is additionally emphasized by the picturesque landscape and the proximity of nature – vegetation growing on the banks and bends of the pond and wild birds, including

swans, ducks, as well as various species of fish. Cultural and recreational events are organized here, thanks to which the place is vibrant throughout the year, not only in the summer. The whole facility is managed by the Pionki Sports and Recreation Center.

The history of Pionki for almost 80 years was closely connected with the State Powder and Crushing Materials Factory, which after World War II transformed into „Pronit” Chemical Plant. Thanks to the decision taken in 1922 by the Ministry of Military Affairs to build a strategic plant in the outskirts of the Kozienicka Forest, an industrial settlement was created, which then transformed into a city. Already in 1929, an artificial water reservoir, called Staw Górny, was built on the Zagożdżonka River flowing through the village. The

photo (p. 106–107): Town Hall in Pionki

reservoir remained a popular summer holiday destination for the inhabitants of Pionki during the Second Polish Republic, where they spent their free time. After the war, a holiday resort was built on the west bank of Staw Górny with a beach, water equipment rental and summer cabins, which were used by the residents of the city and the surrounding area. The reservoir itself was rebuilt and enlarged in 1976 and, as time has shown, it was the last investment carried out there for many years. After the political transformation, Pronit was in financial trouble, as a result of which it declared bankruptcy in

2000. Pionki lost not only the largest workplace in the region, but also the main driver of its growth. The time has come for increasing unemployment, impoverishment of residents and progressive degradation of the city, which also did not skip the resort of Staw Górny.

Did you know that...?

The town of Pionki is located in the Kozienice Landscape Park. The area of the ancient forest is crossed by over 350 km of bike trails that are diverse in terms of nature and history. It is the perfect place to start a trip on two wheels.

„Staw Górny” Recreation Centre

ul. Polna 81, 26-670 Pionki

phone: +48 515 435 442

posir@pionki.pl

https://posir.pionki.pl/strona-3332-osrodek_staw_gorny.html

Practical information

- There is a hostel in the „Staw Górny” Recreation Centre

24

Stare Miasto w Szydłowcu

Szydłowiec to urokliwe mazowieckie miasteczko, które łączy historyczną zabudowę z nowoczesnymi atrakcjami. Znanie przede wszystkim z jednej z najbardziej okazałych renesansowych magnackich rezydencji miasto od kilku lat dynamicznie się zmienia, przyciągając do siebie coraz więcej turystów. To doskonałe miejsce na krótki city break w otoczeniu historycznej zabudowy i spokojny wypoczynek nad wodą.

Sercem Szydłowca jest Stare Miasto, którego średniowieczny układ ulic zachował się do dziś. Wąskie, brukowane uliczki oraz malownicze kamienice wprowadzają odwiedzających w atmosferę przeszłości. Spacerując po Starym Mieście, można podziwiać historyczną zabudowę, np. ratusz, oraz zabytkowe kościoły, takie jak kościół Świętej Trójcy. Miasto

fot. (s. 108–109): M. Szymkiewicz/Urząd Miejski w Szydłowcu

jest idealnym miejscem na wędrowki z przewodnikiem, który opowie o bogatej historii tego miejsca. Zrewitalizowane tereny nad zalewem i rzeką

Czy wiesz, że...?

Chlubą Szydłowca jest zbudowany w XV wieku zamek rodu Szydłowieckich i Radziwiłłów, wykonany z przepięknego szydłowieckiego piaskowca. Ostateczny wygląd zamku, w stylu barokowym, nadał ok. 1616 roku Albrecht Władysław Radziwiłł. W XIX i XX wieku obiekt popadł w ruinę. Całkowicie zrewitalizowany mieści otwarte w 1975 roku Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych. Jest to najstarsza tego typu placówka w Europie. Zbiory muzeum są z kolei największe w kraju – znajduje się tu aż 2/3 zgromadzonych w Polsce ludowych muzealiów muzycznych.

Korzeniówką stworzyły atrakcyjny obszar rekreacyjny, który idealnie komponuje się z historycznym charakterem miasta. Powstały nowe ścieżki spacerowe i rowerowe, pomosty, a także strefy wypoczynkowe z ławeczkami i miejscami piknikowymi. Dla najmłodszych przygotowano plac zabaw, dla starszych – siłownię plenerową. W skate parku można pojeździć na rolkach, deskach i hulajnogach. Amatorzy sportów grupowych mają do dyspozycji boiska do plażowej piłki nożnej i siatkówki. Zadbano również o rozwój zieleni, tworząc urokliwe miejsca do relaksu

w otoczeniu natury. Na terenie kąpieliska znajduje się też park z muszlą koncertową. Latem odbywają się tu festyny, turnieje rekreacyjno-sportowe, dyskoteki i koncerty.

Nie zapomniano też o kulturze. Modernizacja Kina „Górnik” była częścią rewitalizacji miasta. Dzięki nowoczesnemu zapleczu technicznemu, komfortowym fotelom oraz cyfrowemu systemowi projekcji „Górnik” stał się centrum kulturalnym Szydłowca. Oferuje mieszkańcom bogaty repertuar filmowy i organizuje wydarzenia artystyczne.

Stare Miasto w Szydłowcu

ulice: Strażacka 1, od ul. Sportowej do Rynku Wielkiego, Źródłana, Rzeczna 26-500 Szydłowiec
<https://sckzamek.pl>

Informacje praktyczne

- Miejska Informacja Turystyczna mieści się w zachodniej części Rynku Wielkiego obok Hotelu pod Dębem (ul. Rynek Wielki 5a, 26-500 Szydłowiec, tel. +48 48 326 20 54, info.turystyczna@sckzamek.pl, www.szydlowiec.pl). Można tu zakupić pamiątki z Szydłowca oraz prace lokalnych artystów, a także zamówić usługę przewodnika.

- Szydłowiec jest położony w południowej części województwa mazowieckiego, nieopodal granicy z województwem świętokrzyskim, pomiędzy Radomiem a Skarżyskiem-Kamienną. Znajduje się w północnej części Przedgórza Łżeckiego. Jest znanym w Polsce ośrodkiem wydobywania i obróbki piaskowca.

24

Old Town in Szydłowiec

Szydłowiec is a charming Masovian town that combines historical buildings with modern attractions. Known primarily for one of the most impressive Renaissance magnate residences, the city has been changing dynamically for several years, attracting more and more tourists. It is a perfect place for a short city break surrounded by historical buildings and a peaceful rest over the water.

In the heart of Szydłowiec lies the Old Town, whose medieval street layout has been preserved to this day. Narrow, cobbled streets and picturesque tenement houses introduce visitors to the atmosphere of the past. Walking around the Old Town, tourists can admire the historical buildings and historic

churches, such as the Church of the Holy Trinity or the historic town hall. The city is an ideal place for hiking with a guide who will tell you about the rich history of this place. The revitalized areas by the reservoir and the Korzeniówka River have created an attractive recreation

Did you know that...?

The pride of Szydłowiec is the castle of the Szydłowiecki and Radziwiłł families built in the 15th century, made of beautiful sandstone originating from Szydłowiec. The final appearance of the castle, in the Baroque style, was given around 1616 by Albrecht Władysław Radziwiłł. In the 19th and 20th centuries, the building fell into disrepair. As it is now completely revitalized, it houses the Museum of Folk Musical Instruments opened in 1975. It is the oldest facility of this type in Europe. The museum's collections are the largest in the country, with as many as two-thirds of Poland's folk music museums.

area that blends perfectly with the historical character of the city. New walking and cycling paths, piers, as well as relaxation areas with benches and picnic spots have been created. For the youngest, a playground has been prepared, for the adults – an outdoor gym. The skate park offers the opportunity to rollerblade, skateboard or to use a scooter. Team sports enthusiasts have at their disposal beach soccer and volleyball pitches. The layout of green areas was also taken care of, creating charming places to relax in

photo (p. 110–111): M. Szymkiewicz/
Town Hall in Szydłowiec

the surroundings of nature. In the bathing area there is also a park with a concert shell. During the summer, festivals, recreational and sports tournaments, discos and concerts are held here.

Culture has not been forgotten either. The modernisation of the „Górnik” Cinema was part of the city revitalisation plan. Thanks to modern technical facilities, comfortable armchairs and a digital projection system, „Górnik” has become the cultural centre of Szydłowiec. It offers its residents a rich film repertoire and organizes artistic events.

Old Town in Szydłowiec

streets: Strażacka 1, from Sportowa Street to Rynek Wielki (the Great Market Square), Rzeczna Street 26-500 Szydłowiec
<https://sckzamek.pl>

Practical information

- City Tourist Information is located in the western part of Rynek Wielki next to the Hotel pod Dębem (ul. Rynek Wielki 5a, 26-500 Szydłowiec, phone: +48 48 326 20 54, info.turystyczna@sckzamek.pl, www.szydlowiec.pl). Here you can buy souvenirs from Szydłowiec and works of local artists, as well as order a guide service.

- Szydłowiec is located in the southern part of the Mazovian Voivodeship, near the border with the Świętokrzyskie Voivodeship, between Radom and Skarżysko-Kamienna. It is located in the north of Iłżeckie Foothills. It is a well-known centre of sandstone extraction and its processing in Poland.

25

Kino „Świt” w Zwoleniu

Kino „Świt” przy ul. Lubelskiej 6 w Zwoleniu to miejsce o wyjątkowej historii i architekturze. Budynek wybudowano w 1925 roku. Zaprojektowany w stylu modernistycznym. Charakteryzuje się prostą bryłą i funkcjonalnym układem przestrzeni, a jego elewacja, pierwotnie ozdobiona detalami architektonicznymi typowymi dla lat 20., wyróżniała się elegancją i skromnością, wpisując się w tendencje ówczesnej architektury publicznej.

W latach międzywojennych obiekt był symbolem postępu i nowoczesności, oferując mieszkańcom Zwoleń dostępowo do kultury na najwyższym poziomie. W czasie II wojny światowej budynek służył także celom propagandowym, jednak po zakończeniu konfliktu szybko przywrócono jego pierwotną funkcję. Po wojnie wnętrze przeszło liczne modernizacje, aby dostosować obiekt do zmieniających się potrzeb technologicznych.

W 2018 roku przeprowadzono kompleksową renowację, starannie zachowując historyczne elementy budynku, takie jak charakterystyczne zdobienia na elewacji i oryginalny układ wnętrza. Obiekt zyskał nowy dach i elewację. Powierzchnia zrewitalizowanego budynku zwiększyła się o jedną piątą. Na parterze mieszczą się: sala widowiskowa i sala prób, pokój biurowy, sanitariaty oraz pomieszczenia techniczne i gospodarcze, a na piętrze – kabina projekcyjna i pomieszczenia techniczne. Sala kinowo-widowiskowa została

fot. (s. 112–113): Waldemar Goldziński

wyposażona w nowoczesny sprzęt kinotechniczny, systemy oświetleniowe oraz elektroakustyczne, co umożliwia organizowanie wydarzeń na najwyższym poziomie.

Dzięki tym zabiegom kino „Świt” harmonijnie łączy swoją zabytkową tożsamość z nowoczesnymi rozwiązaniami technologicznymi, pozostając miejscem, które wciąż pełni ważną rolę w życiu kulturalnym Zwolenia. W pięknej sali widowiskowej mają miejsce nie tylko projekcje filmów,

ale także liczne wydarzenia kulturalne, koncerty i pokazy. W obiekcie swoją siedzibę ma Młodzieżowa Orkiestra Dęta Miasta Zwolenia, odbywają się tu także zajęcia warsztatowe zespołów tanecznych.

Czy wiesz, że...?

Jan Kochanowski, jeden z najwybitniejszych polskich poetów renesansowych, pełnił funkcję proboszcza w Zwoleniu. Od 1566 roku był kapłanem w miejscowej parafii, a po swojej śmierci w 1584 roku, zgodnie z jego życzeniem, został pochowany w Zwoleniu, w krypcie kościoła Podwyższenia Krzyża Świętego. W kaplicy Kochanowskich znajduje się jego nagrobek, ozdobiony marmurowym popiersem oraz epitafium, które brzmi: „Jan Kochanowski Wojski Sandomierski Tu spoczywa”.

Kino „Świt”

ul. Lubelska 6, 26-700 Zwolenie
tel. +48 48 676 27 81
kinoswitzwolen@gmail.com
<https://switzwolen.pl>

Informacje praktyczne

- obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnościami

25

Cinema „Świt” in Zwoleń

Cinema „Świt” at ul. Lubelska 6 in Zwoleń is a place with a unique history and architecture. The building was erected in 1925. Designed in a modernist style. It is characterized by a simple shape and functional layout of space, and its facade, originally decorated with architectural details typical of the 1920s, was distinguished by elegance and modesty, in line with the tendencies of contemporary public architecture.

In the interwar years, the building was a symbol of progress and modernity, offering the residents of Zwoleń access to culture at the highest level. During World War II, the building also served propaganda purposes, but after the end of the conflict, its original function was quickly restored. After the war, the interior underwent numerous modernizations to adapt the building to changing technological needs.

photo (p. 114–115): Waldemar Gołdziński

In 2018, a comprehensive renovation was carried out, carefully preserving the historical elements of the building, such as the characteristic decorations on the facade and the original interior layout. The building has a new roof and facade. The area of the revitalized building increased by one fifth. On the ground floor there are: an auditorium and rehearsal room, an office room, sanitary facilities and technical and utility rooms, and a projection booth with technical rooms located on the first floor. The cinema and auditorium

hall is equipped with an innovative cinematographic equipment, modern lighting and electro-acoustic systems, which makes it possible to organise events at the highest level.

Thanks to these efforts, the „Świt” cinema harmoniously combines its historic identity with modern technological solutions, remaining a place that still plays an important role in the cultural life of Zwoleń. The beautiful auditorium hosts not only

film screenings, but also numerous cultural events, concerts and shows. The facility is also the seat of the Youth Brass Orchestra of Zwoleń, it hosts also numerous workshops of dance groups.

Did you know that...?

Jan Kochanowski, one of the most outstanding Polish Renaissance poets, served as parish priest in Zwoleń. From 1566 he was a priest in the local parish, and after his death in 1584, according to his wish, he was buried in Zwoleń, in the crypt of the Church of the Exaltation of the Holy Cross. In the Kochanowski Chapel there is his tombstone, decorated with a marble bust and an epitaph that reads: „Jan Kochanowski Sandomierz Voivod lies here.”

Cinema „Świt”

ul. Lubelska 6, 26-700 Zwoleń
phone: +48 48 676 27 81
kinoswitzwolen@gmail.com
<https://switzwolen.pl>

Practical information

- facility accessible to persons with disabilities

26

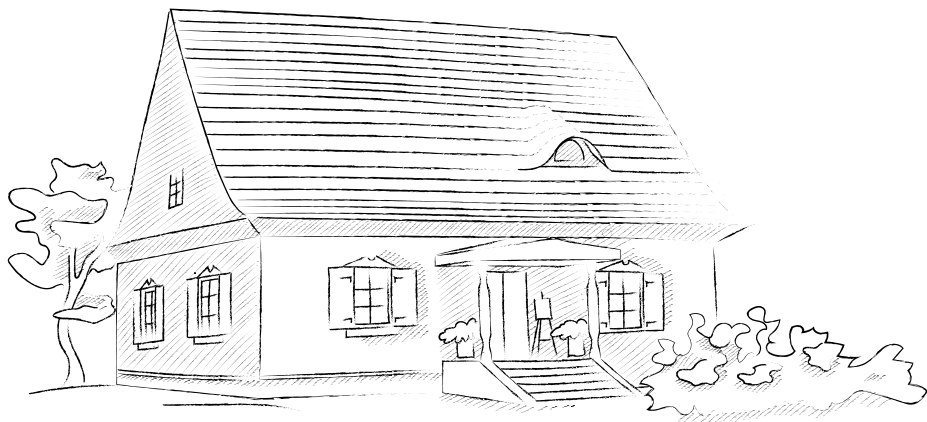
Czarnolas – zabytkowa oficyna dworska

Odkryj urok pałacowego zakątka w Czarnolesie! Nikt już nie wyobraża sobie Czarnolasu bez tego pięknego, białego domku w dworskim zespole parkowo-pałacowym. Niewiele brakowało, a odszedłby on w zapomnienie. Na szczęście, dzięki pasji i zaangażowaniu pracowników Muzeum Jana Kochanowskiego, ta perła architektury odzyskała dawny blask. Wspaniale odrestaurowany znów rozbrzmiewa echem fascynującej historii i twórczości wybitnego poety. Biały domek ze stromym, pokrytym gontem dachem, wśród przepięknych drzew, wygląda wręcz bajkowo.

Drewniana oficyna czarnoleskiego pałacu została postawiona około 200 lat temu. Do jej budowy najprawdopodobniej wykorzystano materiał z rozbiórki wcześniejszych budowli. Przez dwa stulecia była kilkakrotnie remontowana i przebudowywana. Zmieniała też funkcje.

Ostatnie dziesięciolecia nie były dla niej łaskawe. Popadała w ruinę. Kilkanaście lat temu pojawił się nawet pomysł, żeby ją rozebrać. Na szczęście, zamiast tego, postanowiono ją uratować i przywrócić jej pierwotny wygląd.

Choć nie wiadomo do końca, jak budynek wyglądał pierwotnie, dzięki wnikliwym badaniom starych dokumentów, litografii i zdjęć udało się odtworzyć jego prawdopodobny wygląd. Dwuspadowy dach został podniesiony, a jego nachylenie jest teraz większe. Zostawiono ganek wsparty na dwóch drewnianych kolumnach. Co istotne, wewnątrz nowej konstrukcji zachowano XIX-wieczną więźbę dachową. Nie pełni ona funkcji konstrukcyjnej, lecz jest dumnie eksponowana jako cenna pamiątka. W miejscu, gdzie było to możliwe, pozostawiono oryginalne dekoracje i elementy konstrukcyjne.

fol. (s. 116–117): Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie

Dzięki gruntownemu remontowi za-
bytkowa oficyna dworska pełni dziś
funkcje kulturalno-turystyczne. Dzia-
ła tu klimatyczna kawiarnia, a w prze-
stronnej nowocześnie wyposażo-
nej sali organizowane są wystawy,
wernisaże, spotkania i konferencje.
Obiekt doskonale uzupełnia ofertę
Muzeum Jana Kochanowskiego.

Ciekawostka:

Czarnolas kojarzony jest przede
wszystkim z Janem Kochanowskim.
Ten wielki Polak był nie tylko wy-
bitnym poetą, ale również działa-
czem politycznym. Brał m.in. udział
w II hołdzie pruski. Na placu Li-
tewskim w Lublinie w 1569 roku
odbyły się uroczystości złożenia
przysięgi wierności przez Albrech-
ta Fryderyka Hohenzollerna przed
Zygmuntem Augustem. Efektem
tego wydarzenia było powstanie
książki politycznej „Proporzec albo
hołd pruski”. Wbrew obiegowej
opinii każdy kolejny władca Prus
zobowiązany był do złożenia hoł-
du polskiemu władcy. Te akty po-
lityczne miały miejsce przez blisko
200 lat, od 1466 do 1641 roku.

Muzeum Jana Kochanowskiego

Czarnolas 36
26-720 Policzna
tel. +48 48 677 20 05
sekretariat@muzeumkochanowski.pl
www.muzeumkochanowski.pl

Informacje praktyczne

- dni i godziny otwarcia Muzeum:
od 1 maja do 31 sierpnia wtorek–piątek
8–16, sobota–niedziela 10–18,
od 1 września do 30 kwietnia wtorek–
piątek 8–16, sobota–niedziela 9–16
- w poniedziałki nieczynne
- park muzealny jest czynny codziennie
maj–wrzesień 7–19, październik–
kwiecień 7.30–16.30
- obiekt dostępny dla osób
z niepełnosprawnościami

26

Czarnolas – historic manor house

Discover the charm of the palace corner in Czarnolas! No one can imagine Czarnolas without this beautiful, white house in the manor park and palace complex. Not much was missing, and it would have gone into oblivion! Fortunately, thanks to the passion and commitment of the employees of the Jan Kochanowski Museum, this gem of architecture has regained its former splendor. Wonderfully restored, it resounds again with the echo of the fascinating history and work of the eminent poet. White house with a steep shingle-covered roof among beautiful trees, looks almost like a fairy-tale.

The wooden outbuilding of the Czarnolas palace was erected about 200 years ago. For its construction, most likely, material from the demolition of earlier buildings was used. For two centuries, it was renovated and rebuilt several times. It also changed its functions. The last

few decades have not been kind to the site. It fell into disrepair. A few years ago, there was even an idea to tear it down. Fortunately, instead, it was decided to save it and restore its original appearance.

Although it is not entirely known what the building originally looked like, thanks to detailed research of old documents, lithographs and photos, it was possible to reconstruct its probable appearance. The gable roof has been raised, and its pitch is now larger. A porch supported by two wooden columns was preserved. Importantly, the 19th-century roof

truss has also been preserved inside the new structure. It does not have a structural function, but is proudly displayed as a valuable memento. In the place where it was possible, original decorations and structural elements were kept.

Thanks to a thorough renovation, the historic manor house now serves cultural and tourist functions. The facility also houses an atmospheric café, and in a spacious and modernly equipped room, exhibitions, vernissages, meetings and conferences are organized. The manor perfectly complements the offer of the Jan Kochanowski Museum.

photo (p. 118–119): The Jan Kochanowski Museum in Czarnolas

Fun fact:

Czarnolas is associated primarily with Jan Kochanowski. This great Pole was not only an outstanding poet, but also a political activist. He took part, among others, in the Second Prussian Homage. On the Lithuanian Square in Lublin in 1569, the ceremony of taking the oath of allegiance by Albrecht Frederick Hohenzollern before Sigismund Augustus took place. This event resulted in the creation of the political book „Pennant Or Prussian Tribute” (Polish: „Proporzec albo Hołd Pruski”). Contrary to popular belief, each subsequent ruler of Prussia was obliged to pay homage to the Polish ruler. These political acts took place for nearly 200 years, from 1466 to 1641.

The Jan Kochanowski Museum

Czarnolas 36
26-720 Policzna
phone: +48 48 677 20 05
sekretariat@muzeumkochanowski.pl
www.muzeumkochanowski.pl

Practical information

- opening days and hours of the Museum:
from 1 May to 31 August
Tuesday-Friday 8:00 a.m. – 4:00 p.m.,
Saturday-Sunday 10:00 a.m. – 6:00 p.m.,
from 1 September to 30 April
Tuesday-Friday 8:00 a.m. – 4:00 p.m.,
Saturday-Sunday 9:00 a.m. – 4:00 p.m.
- closed on Mondays
- the museum park is open every day
May-September 7:00 a.m. – 7:00 p.m.,
October-April 7:30 a.m. – 4:30 p.m.
- facility accessible to persons with disabilities

Zespół poklasztorny Reformatów w Solcu nad Wisłą

Zespół poklasztorny oo. Reformatów w Solcu nad Wisłą to jeden z najcenniejszych zabytków tego regionu, łączący w sobie elementy historii, kultury i duchowości. Jego powstanie datuje się na pierwszą połowę XVII wieku, kiedy to zakon reformatów, gałąź franciszkanów, rozpoczął budowę klasztoru oraz kościoła pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika. Fundatorami byli miejscowi magnaci, wspierający rozwój życia religijnego w okolicy.

Klasztor przez wieki pełnił funkcję ważnego ośrodka duchowego i edukacyjnego. Reformatów charakteryzowała prostota życia oraz szczególna troska o najuboższych, co odzwierciedlało się w ich działalności wśród lokalnej społeczności. Budowle zespołu klasztornego, utrzymane w stylu barokowym, były również świadkami burzliwych wydarzeń historycznych, w tym wojen i rozbiorów Polski. Po kasacie zakonu

w XIX wieku, w ramach represji zabórczych, obiekt przekształcono w cele świeckie.

Współcześnie zespół poklasztorny zyskał nowe życie. Dzięki zaangażowaniu władz lokalnych i pasjonatów historii przeprowadzono gruntowne prace renowacyjne. Dziś budynki pełnią funkcję centrum kulturalnego, gdzie organizowane są wystawy, koncerty oraz warsztaty. Dawne cele zakonne zamieniono na sale wystawowe, a kościół odzyskał blask, stając się miejscem wydarzeń religijnych i artystycznych.

Ciekawostka:

Na terenie gminy Solec nad Wisłą położony jest obszar Natura 2000 Małopolski Przełom Wisły oraz Obszar Chronionego Krajobrazu „Solec nad Wisłą”. Ustanowiono go w 1983 roku. Obejmuje tereny leżące na zachodnim brzegu Wisły. Obszar charakteryzuje się wyjątkowymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi – rozległe połacie łąk, szuwały, bagna, wikliny nadrzeczne oraz liczne głębokie jary i wąwozy. Malownicze jeziora i oczka wodne to urokliwe starorzecze Wisły. Na terenie obszaru znajduje się najmniejszy w województwie mazowieckim rezerwat przyrody (0,9 ha) Sadkowice. Przedmiotem ochrony jest unikalna roślinność stepowa w postaci muraw kserotermicznych.

fot. (s. 120–121): Kamil Jóźwik

i **Parafia pw. Wniebowzięcia NMP**
Pl. B. Śmiatego 8
27-320 Solec nad Wisłą
tel. +48 48 376 12 13
<http://www.solec-parafia.pl>

Informacje praktyczne

- Solec leży zaledwie kilkanaście kilometrów w górę Wisły od Kazimierza Dolnego i Janowca. Warto skorzystać z mostu łączącego dwa brzegi Wisły, a zarazem dwa województwa – mazowieckie i lubelskie – by zachwycić się widokiem na miasto ze wschodniej strony rzeki.

27

Former Reformed monastery complex in Solec nad Wisłą

Reformed monastery complex in Solec nad Wisłą is one of the most valuable monuments of this region, combining elements of history, culture and spirituality. Its creation dates back to the first half of the 17th century, when the Reformed Order, a branch of the Franciscans, began the construction of the monastery and the church of St. Stanislaus the Bishop and Martyr. The founders were local magnates, supporting the development of religious life in the area.

For centuries, the monastery served as an important spiritual and educational center. The Reformers were characterized by simplicity of life and special care for the poorest, which was reflected in their activities among the local community. The buildings of the monastery complex, maintained in the Baroque style, were also witnesses of turbulent historical events, including wars and partitions of Poland. After the dissolution of the order in the 19th century, as part of the partitioning repressions, the

building was transformed for secular use.

Today, the monastery complex has gained a new life. Thanks to the involvement of local authorities and history enthusiasts, thorough renovation works were carried out. Today, the buildings serve as a cultural center, where exhibitions, concerts and workshops are organized. The former monastic cells were converted into exhibition halls, and the church regained its former splendor, becoming a place of religious and artistic events.

Fun fact:

In the municipality of Solec nad Wisłą there is the Nature 2000 Vistula River Gorge of Lesser Poland area and the Protected Landscape Area „Solec nad Wisłą”. It was established in 1983. It includes areas lying on the west bank of the Vistula. The area is characterised by exceptional natural and landscape values – extensive meadows, reeds, swamps, riverbank willows and numerous deep ravines and gorges. Picturesque lakes and ponds create charming old river basins of the Vistula. The area also includes the smallest nature reserve in the Mazowieckie voivodeship (0.9 ha) Sadkowiec nature reserve. The unique steppe vegetation in the form of xerothermic grasslands is under special protection.

photo (p. 122–123): Kamil Józwiak

i Parish of the Assumption of the Blessed Virgin Mary

Pl. B. Śmiałego 8
27-320 Solec nad Wisłą
phone: +48 48 376 12 13
<http://www.solec-parafia.pl>

Practical information

- Solec is located only several kilometers up the Vistula River from Kazimierz Dolny and Janowiec. It is worth using the bridge connecting the two banks of the Vistula, and at the same time the two voivodeships Mazovian and Lubelskie Voivodeship – to admire the view of the city from the east side of the river.

S U B R E G I O N

S I E D L E C K I

Tutaj każdy zakątek opowiada fascynującą opowieść o przeszłości, a liczne zabytki na stałe zapisały się w krajobrazie kulturowym wschodnich rubieży Mazowsza. Wśród nich wyróżnia się Korczew, którego odrestaurowany zespół pałacowo-parkowy stanowi prawdziwą perłę regionu. To na jego terenie znajduje się Pałac Letni Syberia – miejsce wielu wydarzeń artystycznych i kulturalnych. Siedzibą instytucji kultury jest też otoczony pięknym parkiem, zrewitalizowany dwór w Ostrówku. Swoim blaskiem ponownie świecą m.in. będący jednocześnie rynkiem – park im. Króla

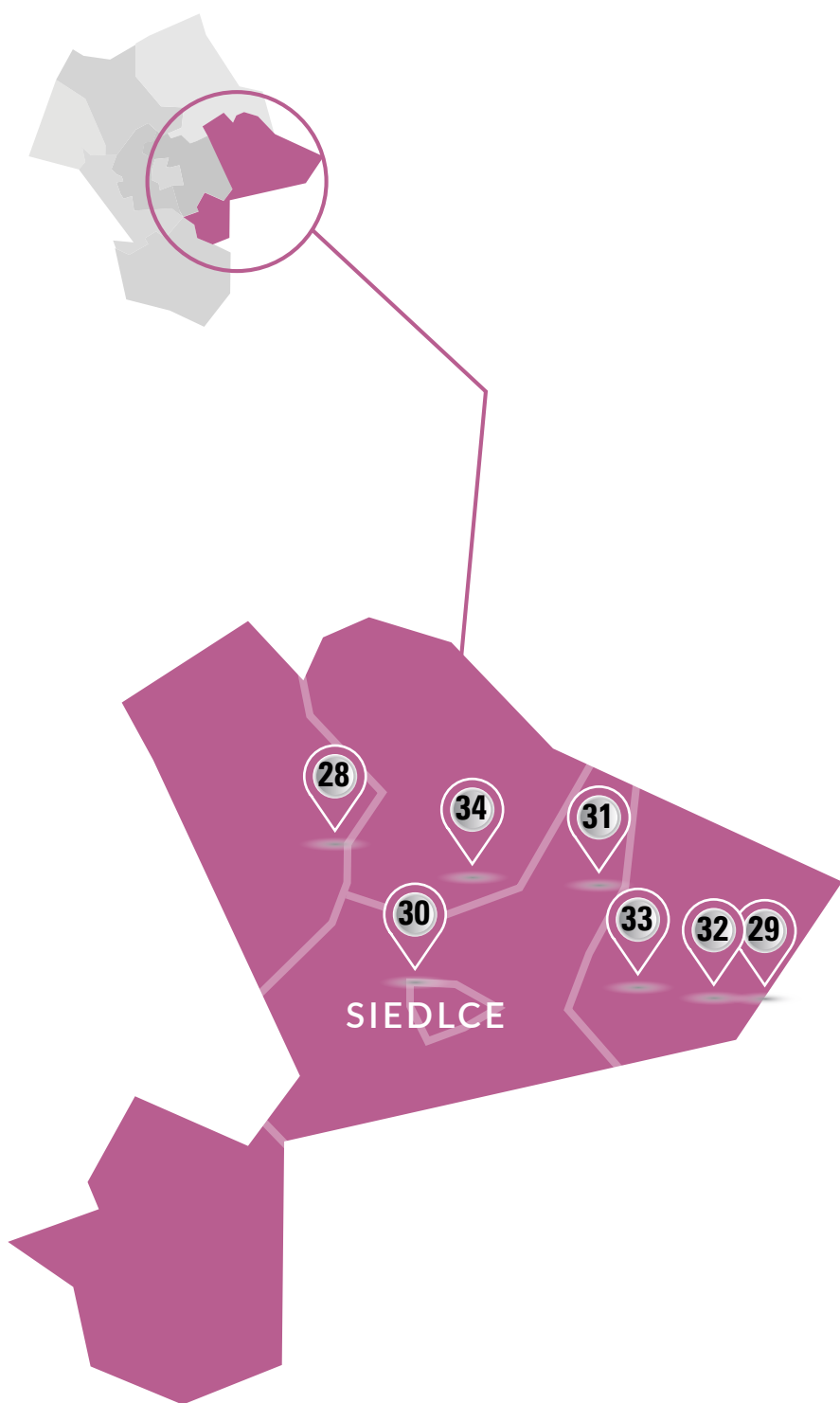
Aleksandra Jagiellończyka w Łosicach oraz park dworski w Kobylanach. Przypominają one o dawnych rodach zamieszkujących niegdyś okoliczne wsie i miasteczka. Z kolei z historią rozwoju przemysłu na Mazowszu związany jest browar w Węgrowie. Dzisiaj stanowi on doskonały przykład renowacji obiektu postindustrialnego. Na mapie subregionu nie mogło też zabraknąć zabytkowych świątyń. Polecamy szczególnie kościoły w Starych Szpakach, Starej Kornicy oraz na terenie parafii św. Wawrzyńca w Koźuchówku.

S I E D L C E

S U B R E G I O N

Here every corner tells a fascinating story about the past, and numerous monuments have permanently entered the cultural landscape of the eastern outskirts of Mazovia. Among them, Korczew stands out, whose restored palace and park complex is a real pearl of the region. It is home to the Summer Palace of Siberia, a place of many artistic and cultural events. The revitalized manor house in Ostrówek, the seat of cultural institutions, is also surrounded by a beautiful park. Among other things, the Market Square – King Alexander Jagiellon Park in Łosice and

the manor park in Kobylany – captivate again with their splendor. They remind us of the old families who once inhabited the surrounding villages and towns. In turn, the history of the development of industry in Mazovia is associated with the brewery in Węgrów. Today, it is an excellent example of the renovation of a post-industrial facility. The map of the subregion also could not miss historic temples. We especially recommend churches in Stare Szpaki, Stara Kornica and in the parish of St. Lawrence in Koźuchówek.

28

Browar i Manufaktura w Węgrowie

Zabytkowe budynki dawnego browaru i manufaktury w Węgrowie to unikalny element dziedzictwa historycznego tego malowniczego miasteczka. Położony w pobliżu centrum, na tyłach klasztoru reformatów, kompleks łączy w sobie bogatą historię przemysłową z kulturą i architekturą regionu.

Budynki dawnego browaru, datowane na I połowę XIX wieku, odzwierciedlają charakterystyczny dla tamtego okresu styl przemysłowy. Ceglane elewacje, masywne mury i funkcjonalne rozwiązania architektoniczne przypominają o czasach, gdy miejsce to tętniło życiem jako centrum produkcji piwa i wyrobów rzemieślniczych.

Manufaktura, która działała obok browaru, była równie istotnym punktem na gospodarczej mapie Węgrowa. To tutaj wytwarzano produkty

fot. J. Jakubik/Urząd Miejski w Węgrowie

rękodzielnicze i przemysłowe, które trafiały na rynek lokalny i poza granice regionu. Zachowane fragmenty infrastruktury (budynek tkalni z końca XVIII wieku) pozwalają odwieźć zrozumieć, jak wyglądała praca w takich zakładach oraz jakie innowacje techniczne stosowano w tamtych czasach.

Nieopodal tych historycznych budynków znajduje się park miejski im. Armii Krajowej, który stanowi zielone serce Węgrowa. Założony na

fot. E. Giers/Urząd Miejski w Węgrowie

fot. Urząd Miejski w Węgrowie

początku XX wieku łączy elementy ogrodów w stylu angielskim i romantycznym. Alejki spacerowe, wiekowe drzewa i starannie zaprojektowane klomby kwiatowe przyciągają mieszkańców oraz turystów, oferując miejsce wypoczynku i refleksji. Symboliczne nawiązanie do Armii Krajowej w nazwie parku upamiętnia bohaterów narodowych i ich wkład w walkę o wolność Polski.

Współcześnie zarówno zabytkowe budynki dawnego browaru i manufaktury, jak i park im. Armii Krajowej są istotnymi punktami na mapie turystycznej Węgrowa. Dzięki pracom konserwatorskim oraz inicjatywom lokalnych władz kompleks ten zyskuje nowe życie. W planach jest adaptacja przestrzeni na cele

kulturalne, edukacyjne oraz rekreacyjne, co jeszcze bardziej zwiększy ich atrakcyjność. W ten sposób Węgrów podkreśla swoją tożsamość, łącząc historię z nowoczesnością.

Czy wiesz, że...?

W dwóch kościołach miasta: farym i reformackim, można podziwiać freski, które namalował Michał Anioł Palloni. Urodzony we Włoszech nadworny malarz króla Jana III Sobieskiego był najwybitniejszym przedstawicielem baroku w Polsce. Jego malowidła zdobią m.in. Galerię Zamknętą i Galerię Otwartą pałacu w Wilanowie, katedrę w Wilnie czy zamek Leszczyńskich w Rydzynie. Ostatnie lata życia artysta spędził w Węgrówie, gdzie w 1712 roku zmarł i został pochowany.

i Stary Browar
ul. Kowalska 3A
07-100 Węgrów

Informacje praktyczne

- W Starym Browarze działa klimatyczna restauracja prowadzona przez Spółdzielnię Socjalną „Węgrowianka” (kontakt +48 780 187 992, starybrowar.wegrow@gmail.com). Jej działalność związana jest także z szeroko pojętą promocją kuchni regionalnej i dziedzictwa kulturalnego Mazowsza.

28

Brewery and Manufactory in Węgrów

The historic buildings of the former Brewery and Manufactory in Węgrów are a unique element of the historical heritage of this picturesque town. Located near the center, at the back of the Reformed monastery, the complex combines a rich industrial history with the culture and architecture of the region.

The buildings of the former brewery, dating back to the first half of the 19th century, reflect the industrial style characteristic of that period. Brick facades, massive walls and functional architectural solutions remind us of the times when this place was teeming with life as a center for the production of beer and craft products.

Manufactory, which operated next to the brewery, was an equally important point on the economic map of Węgrów. It was here that handicraft and industrial products were produced, which later entered the

photo (p. 128): B. Gontarz/Town Hall in Węgrów

local market and beyond the borders of the region. The preserved fragments of the infrastructure (the weaving mill building from the end of the 18th century) allow visitors to understand what the work in such manufacturing factories looked like and what technical innovations were used at that time.

In the vicinity of these historic buildings, there is the Home Army City Park, which is the green heart of Węgrów. Founded at the beginning of the 20th century, it combines elements of gardens designed in

English and romantic style. Walking paths, old trees and carefully designed flower beds attract city residents and tourists, offering a place of rest and reflection. A symbolic reference to the Home Army included in the name of the park commemorates national heroes and their contribution to the fight for Poland's freedom.

photo: J. Jakubik/Town Hall in Węgrów

Nowadays, both the historic buildings of the former Brewery and Manufaktura, as well as the Home Army City Park, are important points on the tourist map of Węgrów. Thanks to conservation works and initiatives of local authorities, this

complex gains a new life. The plans are to adapt the space for cultural, educational and recreational purposes, which will further increase their attractiveness. In this way, Węgrów emphasizes its identity, combining history with modernity.

photo: E. Giers/Town Hall in Węgrów

Did you know that...?

In the two local churches: parish church and Reformed church, visitors can admire the frescoes painted by Michelangelo Palloni. Born in Italy, the court painter of King Jan III Sobieski was the most outstanding representative of the Baroque in Poland. His paintings can be seen, for example, at the Open and Closed Galleries in Wilanów Palace, Vilnius Cathedral or Leszczyński Castle in Rydzyna. The artist spent the last years of his life in Węgrów, where he died and was buried in 1712.

i Stary Browar
ul. Kowalska 3A
07-100 Węgrów

Practical information

- An atmospheric restaurant run by the Social Cooperative „Węgrowianka” operates in the Old Brewery (contact +48 780 187 992, starybrowar.wegrow@gmail.com). Its activity is also related to the broadly understood promotion of regional cuisine and cultural heritage of Mazovia.

29

Zabytkowe kościoły w gminie Stara Kornica

Stara Kornica to malownicza gmina o bogatym dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym, oferująca wiele atrakcji turystycznych. Znajdują się tu liczne zabytki, w tym kościoły, które stanowią integralną część historii i tradycji lokalnej społeczności. Gmina jest także idealnym miejscem do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej, dzięki licznym ścieżkom i urokliwym krajobrazom.

Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Starej Kornicy

Budowę tej neogotyckiej świątyni rozpoczęto w 1906 roku pod kierunkiem majstra Kotera z Puław. Prace zakończono w 1908 roku, a konsekracji dokonał biskup lubelski Franciszek Jaczewski. W 1909 roku erygowano parafię, wydzielając ją z parafii góreckiej.

Kościół jest murowany, z charakterystycznymi dla stylu neogotyckiego elementami architektonicznymi. Wnętrze świątyni zdobione jest licznymi detalami, które świadczą o kunszcie ówczesnych rzemieślników. W kruchcie znajduje się tablica upamiętniająca zawarcie w czasie II wojny światowej małżeństwa przez dwoje partyzantów: Lucynę Czajkę ps. „Brylant” i Stanisława Kujawińskiego ps. „Żonkil”.

Kościół pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Starych Szpakach

Drewniany kościół w Starych Szpakach wybudowano w 1958 roku. Parafię erygowano w 1969 roku, wydzielając ją z parafii św. Wojciecha w Górkach.

Świątynia, choć skromna, doskonale wpisuje się w tradycyjną drewnianą architekturę, typową dla regionu. W latach 70. XX wieku przeprowadzono jej rozbudowę, a w 2014 roku rozpoczęto kolejne prace modernizacyjne, w tym montaż wieży zakończony w 2015 roku.

W 2021 roku, z uwagi na żywy kult św. Józefa, biskup Kazimierz Gurda ustanowił kościół diecezjalnym Sanktuarium św. Józefa.

Oba kościoły są nie tylko miejscami kultu religijnego, ale również ważnymi zabytkami regionu, które świadczą o bogatej historii i tradycji lokalnej społeczności. Ich architektura i związane z nimi wydarzenia historyczne są cennym elementem dziedzictwa kulturowego gminy Stara Kornica.

Ciekawostka:

W Starej Kornicy i Starych Szpakach można natknąć się na ślady działalności unitów. Po powstaniu styczniowym nasiliły się represje carskie przeciw tym wyznawcom. W 1874 roku Kozacy wybito wszystkich mieszkańców Korytnicy, a mężczyznom ze Starych Szpaków wymierzono po 100 nahałek, kobietom i dzieciom – po 50. To dramatyczne wydarzenie miało miejsce w czasie brutalnych represji wobec tej religijnej grupy, która w wyniku prześladowań była zmuszona do ucieczki lub życia w ukryciu. Dziś pamięć o unitach, ich wierzeniach i walce o wolność wciąż jest obecna w regionie, a ich historia stanowi ważną część dziedzictwa kulturowego tej ziemi.

Parafia pw. Niepokalanego Poczęcia NMP
Stara Kornica 160
08-205 Kornica
tel. +48 83 358 78 24
parafiakornica@gmail.com
<http://www.kornica.sacro.pl>

Informacje praktyczne

– Gmina Stara Kornica znajduje się ok. 50 km na wschód od Siedlec, na granicy z województwem lubelskim.

Parafia MB Częstochowskiej
Stare Szpaki 26, 08-205 Stare Szpaki
tel. +48 83 358 76 52
parafiaszpaki@gmail.com
<https://parafiaszpaki.pl>

29

Historic churches in Stara Kornica commune

Stara Kornica is a picturesque commune with a rich natural and cultural heritage, offering many tourist attractions. There are numerous monuments here, including churches, which are an integral part of the history and tradition of the local community. The commune is also an ideal place for hiking and cycling, thanks to its numerous paths and charming landscapes.

Church of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary in Stara Kornica

The construction of this neo-Gothic temple began in 1906 under the direction of foreman Koter from Puławy. The work was completed in 1908, and the consecration was made by the bishop of Lublin, Franciszek Jaczewski. In 1909, the parish was established, separating it from the Górecko parish.

The church is brick, with architectural elements characteristic of the neo-Gothic style. The interior of the

temple is decorated with numerous details that show the craftsmanship of the artisans of that time. In the church porch there is a plaque commemorating the marriage of two partisans during World War II: Lucyna Czajka alias „Brylant” and Stanisław Kujawiński alias „Żonkil”.

Fun fact:

In Stara Kornica and Stare Szpaki visitors can come across traces of the activity of the followers of the Uniate Church. After the January Uprising, the tsarist repressions against these believers intensified. In 1874, the Cossacks flogged all the inhabitants of the Korytnica, and men from Stare Szpaki were punished with 100 whips, women and children 50 each. This dramatic event took place during the brutal repression of this religious group, which as a result of persecution was forced to flee or live in hiding. Today, the memory of the Uniates, their beliefs and their struggle for freedom is still present in the region, and their history is an important part of the cultural heritage of this land.

Church of Our Lady of Częstochowa in Stare Szpaki

The wooden church in Stare Szpaki was built in 1958. The parish was established in 1969, separating it from the parish of St. Wojciech in Górki.

The temple, although modest, perfectly fits into the traditional wooden architecture, typical of the region. In the 1970s, it was expanded, and in 2014 further modernization works began, including the construction of the tower completed in 2015.

In 2021, due to the lively cult of St. Joseph, Bishop Kazimierz Gurda established the diocesan church of the Sanctuary of St. Joseph.

Both churches are not only places of religious worship, but also important monuments of the region, which testify to the rich history and tradition of the local community. Their architecture and related historical events are a valuable element of the cultural heritage of the Stara Kornica commune.

i Parish of the Immaculate Conception
Stara Kornica 160
08-205 Kornica
phone: +48 83 358 78 24
parafiakornica@gmail.com
<http://www.kornica.sacro.pl>

Parish Our Lady of Częstochowa
Stare Szpaki 26, 08-205 Stare Szpaki
phone: +48 83 358 76 52
parafiaszpaki@gmail.com
<https://parafiaszpaki.pl>

Practical information

- Stara Kornica commune is located approx. 50 km east of Siedlce, on the border with the Lublin Voivodeship.

30

Dwór w Ostrówku

Zabytkowa posiadłość o bogatej historii. Wzniesiony w 1923 roku w stylu barokowo-klasycystycznym dwór należał do Stanisława Lipińskiego, właściciela majątku o powierzchni 353 hektarów. Był nie tylko rodzinną siedzibą, ale również centrum życia towarzyskiego całej okolicy. Otoczony malowniczym parkiem z aleją lipową, stawem i różnorodną roślinnością stanowił przestrzeń rekreacyjną dla mieszkańców i dodawał miejscu uroku.

Podczas II wojny światowej dwór odegrał ważną rolę, udzielając schronienia osobom poszukiwanym przez okupanta. Lokalni mieszkańcy opowiadają również o tajnych skrytkach w piwnicach budynku, w których ukrywano cenne przedmioty.

Po wojnie podzielił los wielu tego typu posiadłości i dwór przeszedł na własność państwa. Przez pewien czas służył m.in. jako siedziba PGR. W latach 80. XX wieku obiekt został wpisany do rejestru zabytków i obecnie jest jedynym obiektem

fol. (s. 134–135): Gmina Siedlce

zabytkowym na terenie gminy Siedlce. Dzięki zaangażowaniu lokalnych władz i trwającym 10 lat pracom renowacyjnym zakończonym w 2023 roku dwór odzyskał dawny blask, a park – swój pierwotny charakter.

Obecnie w dworze swoją siedzibę ma Gminne Centrum Kultury w Siedlcach, które organizuje wydarzenia kulturalne, warsztaty i wystawy. Park zaś jest miejscem relaksu, gdzie spacerowicze mogą podziwiać odrestaurowane fragmenty pierwotnego założenia ogrodowego, w tym staw z kaczkami i urokliwą alejkę.

Czy wiesz, że...?

Niecałe 10 km od Ostrówka znajduje się wieś Iłganie, która ma swoje miejsce w historii wojskowej. To tutaj 10 kwietnia 1831 roku 5. Pułk Piechoty Wojska Polskiego dowodzony przez gen. Ignacego Prądzyńskiego stoczył zwycięską bitwę z oddziałami rosyjskimi pod dowództwem gen. Jerzego Rosena. Po zdobyciu mostu na rzece Muchawce, wojska rosyjskie zostały zmuszone do ucieczki. Bitwa zakończyła się ogromnym zwycięstwem Polaków. W walce zginęło 4,5 tys. żołnierzy rosyjskich, a 10 tys. trafiło do polskiej niewoli. Straty po polskiej wynosiły 500 żołnierzy.

i Gminne Centrum Kultury w Siedlcach z s. w Ostrówku

Ostrówek 6, 08-103 Siedlce
tel. +48 25 644 36 91
tel. +48 796 444 087
gck@gminasiedlce.pl
<https://gck.gminasiedlce.pl>

Informacje praktyczne

- Godziny pracy w budynku GCK w Siedlcach: poniedziałek–piątek 8–16, w weekendy – według kalendarza imprez.

30

Manor House in Ostrówek

Historic property with a rich history. Built in 1923 in the Baroque-classicist style, the manor belonged to Stanisław Lipiński, the owner of a property with an area of 353 hectares. It was not only a family residence, but also the center of social life of the whole area. Surrounded by a picturesque park with a linden alley, pond and diverse vegetation, it was a recreational space for residents and added charm to the place.

During World War II, the manor house played an important role, providing shelter to people wanted by the occupier. Local residents also talk about secret stashes in the basement of the building, where valuable items were hidden.

After the war, the property shared the fate of many such estates and the manor was nationalized. For some time it served, among others, as the State Agricultural Farm. In

the 1980s, the building was entered into the register of monuments and is currently the only historic building in the Siedlce commune. Thanks to the commitment of local authorities and 10 years of renovation works completed in 2023, the manor has regained its former splendor and the park its original character.

Currently, the manor houses the Municipal Cultural Center in Siedlce, which organizes cultural events, workshops and exhibitions. The park is a place of relaxation, where amblerers can admire restored fragments of the original garden complex, including a duck pond and a charming alley.

photo (p. 136–137): Commune of Siedlce

Did you know that...?

Less than 10 km from Ostrówek lies the village of Iganie, which played a significant role in military history. It's here on 10 April 1831, the 5th Polish Infantry Regiment commanded by gen. Ignacy Prądzyński fought a victorious battle with Russian troops under the command of gen. Jerzy Rosen. After capturing the bridge over the Muchawka River, Russian troops were forced to flee. The battle ended with a huge victory for the Poles. In the battle, 4,500 Russian soldiers were killed and 10,000 were taken prisoner in Poland. Polish casualties amounted to 500 soldiers.

i Municipal Cultural Centre in Siedlce with its seat in Ostrówek
 Ostrówek 6, 08-103 Siedlce
 phone: +48 25 644 36 91
 phone: +48 796 444 087
gck@gminasiedlce.pl
<https://gck.gminasiedlce.pl>

Practical information

- Opening hours of the Municipal Cultural Centre in Siedlce:
 Monday-Friday 8:00 a.m. – 4 p.m.;
 on weekends – according to the calendar of events.

31

Syberia w Korczewie

Klejnót architektury wschodniego Mazowsza. Pałac, wzniesiony w pierwszej połowie XIX wieku przez rodzinę Ostrowskich na ruinach starych murów średniowiecznego zamku, przez lata pełnił funkcję letniej rezydencji oraz miejsca wypoczynku dla znamienitych gości. Otoczony rozległymi ogrodami stał się symbolem elegancji oraz estetyki, której oddziaływanie wykraczało poza granice Mazowsza. Niestety, w wyniku zniszczeń wojennych i późniejszych zaniedbań pałac popadł w ruinę, tracąc dawny splendor i atrakcyjność turystyczną.

Dziś, kiedy coraz więcej osób poszukuje miejsc z autentycznym klimatem oraz bogatą historią, Syberia w Korczewie odzyskała dawną świetność i stała się atrakcją turystyczną o dużym znaczeniu dla regionu. Projekty rewaloryzacyjne skupiły się na przywróceniu oryginalnych elementów

budynku oraz rekonstrukcji jego wnętrza zgodnie z dawnymi planami i przekazami historycznymi, dzięki czemu pałacyk ponownie zyskał status wyjątkowego miejsca na mapie kulturalnej Polski.

Przywrócenie budynkowi dawnego blasku umożliwiło stworzenie przestrzeni sprzyjającej organizacji wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych i rozrywkowych. Znajduje się tu wystawa stała „Interpretacje”, która opowiada o historii założenia pałacowego. Do dyspozycji gości są również dwie sale na warsztaty, uroczystości i konferencje. Z okien rozciągają się widoki na park oraz Dębniak. Na terenie pałacyku i jego ogrodów odbywają się koncerty muzyki klasycznej, wystawy plenerowe, warsztaty rzemieślnicze, a także pokazy historyczne, które zainteresują zarówno miłośników sztuki, jak i historii.

fot. (s. 139): Ada Saniewska

Ciekawostka:

Jedną z najciekawszych mieszanek pałacyku Syberia w Korczewie była Joanna Kuczyńska. W 1841 roku poznała ona Kamila Cypriana Norwida, z którym łączyła ją bliska przyjaźń. Ich więź przetrwała próbę czasu, gdyż kolejne spotkanie miało miejsce 20 lat później, w Paryżu. Efektem tej znajomości są trzy wiersze Norwida: „Do Pani na Korczewie”, „Do L.K.” oraz „Do Pani Józefy z Korczewa”, a także zachowane do dziś liczne listy, jakie para wymieniała ze sobą przez wiele lat.

i Pałacyk letni Syberia – pałac w Korczewie

ul. Księdza Brzóska 3a
08-108 Korczew
tel. +48 721 202 304
tel. +48 693 299 692
repcja@korczew.com
<https://www.korczew.com/kontakt-palac-w-korczewie>

Informacje praktyczne

- Dla zwiedzających otwarte są oranżeria oraz park (czynny codziennie w godz. 9–18 przez cały rok). Na terenie kompleksu znajduje się również kameralna XIX-wieczna kuźnia pałacowa, oferująca noclegi w komfortowych pokojach. Działa w niej także restauracja.
- Korczew znajduje się na terenie malowniczego Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, 6 km od rzeki Bug. Najbliższym miastem są Siedlce (32 km). Dojazd z Warszawy oraz Białegostoku zajmuje niecałe 2 godziny.

31

Siberia in Korczew

A jewel of architecture of eastern Mazovia. The palace, erected in the first half of the 19th century by the Ostrowski family on the ruins of the old walls of a medieval castle, for years served as a summer residence and a place of rest for distinguished guests. Surrounded by extensive gardens, it became a symbol of elegance and aesthetics, the impact of which went beyond the borders of Mazovia. Unfortunately, as a result of war damage and subsequent neglect, the palace fell into disrepair, losing its former splendor and tourist attractiveness.

Today, when more and more people are looking for places with an authentic climate and rich history, Siberia in Korczew has regained its former glory and has become a tourist attraction of great importance for the region. The restoration projects focused on restoring the original elements of the building and reconstructing its interiors in accordance with the old plans and historical messages, thanks to which the palace once again gained the status of a unique place on the cultural map of Poland.

Restoring the building to its former splendor made it possible to create a space conducive to the organization of cultural, educational and entertainment events. There is a permanent exhibition

„Interpretations”, which tells the story of the palace complex. There are also two rooms dedicated for workshops, celebrations and conferences. The windows offer views of the park and Dębniak. The palace and its gardens host classical music concerts, outdoor exhibitions, craft workshops, as well as historical shows that will attract both art and history enthusiasts.

Fun fact:

One of the most interesting residents of the Siberia Palace in Korczewo was Joanna Kuczyńska. In 1841 she met Kamil Cyprian Norwid, with whom she had a close friendship. Their bond stood the test of time, as the next meeting took place 20 years later, in Paris. The result of this acquaintance are three poems by Norwid: „To Mrs. in Korczew”, „To L.K.” and „To Mrs. Józefa from Korczew”, as well as numerous letters that the couple exchanged with each other for many years.

photo (p. 140–141): Ada Saniewska

i Summer Palace Siberia – Palace in Korczew
 ul. Księdza Brzóska 3a
 08-108 Korczew
 phone: +48 721 202 304
 phone: +48 693 299 692
 recepcja@korchew.com
<https://www.korchew.com/kontakt-palac-w-korchewie>

Practical information

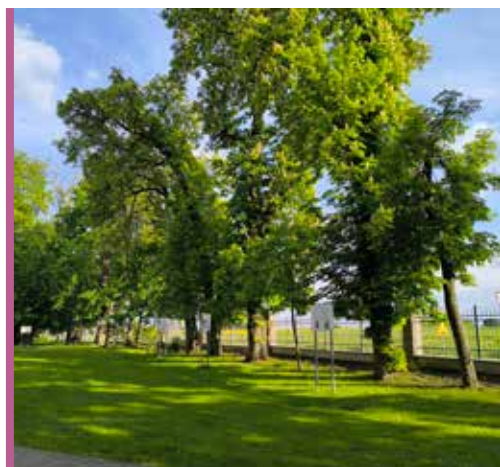
- The Orangery and the park are open to the public (open every day at 9 a.m. – 6 p.m. throughout the year). In the complex there is also an intimate 19th-century Palace Forge, offering accommodation in comfortable rooms. There is also a restaurant.
- Korczew is located in the picturesque Nadbużański Landscape Park, 6 km from the Bug River. The nearest town is Siedlce (32 km). It takes less than 2 hours to get from Warsaw and Białystok.

32

Park dworski w Kobylanach

Park dworski w Kobylanach ma bogatą historię sięgającą XVI lub XVII wieku. Pierwotnie istniał tu kwaterowy ogród ozdobny i użytkowy, który z biegiem lat przeszedł szereg przekształceń. Po 1864 roku, w wyniku przebudowy, ogród przekształcono w park krajo-brazowy o nieregularnym układzie, zgodnym z ówczesnymi trendami w architekturze ogrodowej. Dodano wówczas różnorodne gatunki drzew, w tym egzotyczne, co nadawało miejscu unikalny charakter. Dzisiaj jest to ponownie miejsce ważne dla lokalnej społeczności i chętnie odwiedzane przez turystów. Alejki spacerowe zachęcają do długich spacerów z dala od miejskiego zgiełku. Odnajdą się tu nie tylko amatorzy spokojnego wypoczynku, ale również miłośnicy cennej przyrody. W parku rosną zabytkowe stare jesiony uznane za pomniki przyrody oraz lipy. Zachowały się też nieliczne gatunki drzew egzotycznych.

Dzieje parku są nierozzerwalnie związane z kolejnymi właścicielami majątku. W I połowie XIX wieku Kobylany należały do Kozłowskich, którzy dokonali tu wielu nasadzeń. Następnie majątek znalazł się w rękach Firlejowskich. Ostatni właściciel z tego rodu był czynnie zaangażowany w organizację powstania styczniowego. Po jego upadku został zmuszony do sprzedaży kompleksu, której

dokonał na rzecz swojego przyjaciela Frankowskiego. Po 1864 roku majątek został uprzemysłowiony. Wzniesiono wówczas m.in. gorzelnię i wiatrak. W obrębie dawnych ogrodów dokonano zasadniczego przekształcenia, usuwając część dawnych alei, a istniejącą roślinność wzbogacając o nowe nasadzenia dokonywane w duchu krajobrazowym. W ten sposób regularny dotąd ogród zamieniono w nieregularny park, w którym posadzono różne rzadkie w tych okolicach gatunki. Zniszczony w czasie II wojny światowej od 1945 roku służył lokalnej społeczności. Jednak dopiero w XXI wieku, dzięki środkom unijnym, udało się przywrócić mu dawny blask i stworzyć atrakcyjne miejsce z historią w tle.

fot. (s. 142–143): Urząd Gminy w Starej Kornicy

Ciekawostka:

W połowie XIX wieku na terenach dzisiejszej gminy Stara Kornica rozpoczęto przemysłowe wydobycie kredy. Aby dostać się do pokładów tego surowca, kopano studnie, na dnie których wydobywano kredę, ładując ją do koszy, które wyciągano na powierzchnię na linach. Następnie formowano z niej wystandaryzowane bryłki, które suszono na świeżym powietrzu. Metoda ta odeszła w zapomnienie, kiedy to w 1955 roku utworzono Kredowe Zakłady w Kornicy. Po dziś dzień produkują one kredę paszową, kredę techniczną oraz nawozy wapniowe.

Park Dworski
Kobyłany, 08-205 Kornica

Informacje praktyczne

– Park w Kobyłanach jest otwarty dla zwiedzających cały rok.

32

Manor Park in Kobylany

The Manor Park in Kobylany has a rich history dating back to the 16th or 17th century. Originally, there was an ornamental and functional quartered garden which underwent a number of transformations over the years. After 1864, as a result of reconstruction, the garden was transformed into a landscape park with an irregular layout, consistent with contemporary trends in garden architecture. At that time, various species of trees were added, including exotic ones, which gave the place a unique character. Today it is again an important place for the local community and eagerly visited by tourists. Walking alleys encourage long walks away from the hustle and bustle of the city. Not only lovers of peaceful rest, but also enthusiasts of valuable nature will be in their element. The park includes historic old ash trees recognized as natural monuments and linden trees. There are also a few species of exotic trees.

The history of the park is inextricably linked to the subsequent owners of the property. In the first half of the 19th century, Kobylany belonged to the Kozłowski family, who added many plants to the landscape. Subsequently, the property was transferred to the hand of the Firlej family. The last owner originating from this family was actively involved in the organization of the January Uprising. After the fall of the Uprising, he was forced to sell the complex to his friend, Frankowski. After 1864, the property

was industrialized. At that time, a distillery and a windmill were erected. Within the old gardens, a fundamental transformation was made, removing part of the old alleys, and enriching the existing vegetation with new plantings made in the spirit of the landscape. In this way, the previously regular garden was turned into an irregular park, in which various species rare in this area were planted. Destroyed during World War II, it has served the local community since 1945. However, it was only in the 21st century, thanks to EU funds, that it was possible to restore the former splendor of the manor park and create an attractive place with history in the background.

photo: (p. 144–145): Commune Office in Stara Kornica

Fun fact:

In the middle of the 19th century, industrial chalk mining started in the area of today's Stara Kornica commune. To get to the deposits of this raw material, wells were dug, at the bottom of which chalk was extracted, loading it into baskets that were pulled to the surface on ropes. Then standardized chalk chunks were formed from it, which were dried in the open air. This method went into oblivion when in 1955 the Chalk Factories in Kornica were created. To this day, they produce feed chalk, technical chalk and calcium fertilizers.

i The Manor Park in Kobylany
Kobylany, 08-205 Kornica

Practical information

- The park in Kobylany is open to visitors all year round.

33

Park im. króla Aleksandra Jagiellończyka w Łosicach

Centralny punkt miasta o bogatej historii i licznych atrakcjach turystycznych. Jego historia sięga 1505 roku, kiedy to król Aleksander Jagiellończyk nadał Łosicom prawa miejskie na prawie magdeburskim, co wpłynęło na ukształtowanie obecnego układu urbanistycznego z rynkiem w sercu osady.

W 2018 roku, podczas prac rewitalizacyjnych, w parku odkryto fundamenty murowanej wieży dawnego drewnianego ratusza z XVI wieku. Wieża ta, o średnicy ok. 6,7 m, z murem grubości do 1,25 m, mogła mieć nawet trzy kondygnacje. Technologia jej budowy jest porównywalna do wieży zamku górnego w Kazimierzu Dolnym. Odkrycie to stanowi cenny zabytek, który wpisano do rejestru zabytków.

Same działania rewitalizacyjne polegały na zagospodarowaniu parku im. króla Aleksandra Jagiellończyka,

który po modernizacji pełni funkcję zarówno rynku, jak i parku. Utwardzono nawierzchnię, pojawiły się nowe murki i trawniki. W centralnej części rynku wybudowano fontannę i podest pełniący rolę sceny. Nowy plac zyskał odpowiednie oświetlenie oraz architekturę ogrodową.

Obecnie park jest miejscem spotkań i rekreacji dla mieszkańców oraz turystów. Na jego terenie znajdują się scena, plac zabaw, fontanna oraz plac zabaw sanitarny, co sprawia, że jest

fot. (s. 146–147): Urząd Miasta i Gminy Łosice

to atrakcyjne miejsce zarówno dla rodzin, jak i organizatorów wydarzeń kulturalnych. W parku regularnie odbywają się różnorodne imprezy, takie jak Łosicki Jarmark Bożonarodzeniowy czy Narodowe Czytanie, które przyciągają zarówno lokalną społeczność, jak i odwiedzających z innych regionów. Historia harmonijnie łączy się tutaj z nowoczesnością, oferując odwiedzającym zarówno

możliwość obcowania z zabytkami, jak i uczestnictwa w licznych atrakcjach kulturalnych.

Ciekawostka:

W Łosicach znajduje się jedno z nielicznych prywatnych muzeów na Mazowszu – Muzeum Historii i Tradycji Waldemara Kosieradzkiego. Ponad 2000 eksponatów pochodzi z darów okolicznej ludności oraz zakupów właściciela. Ekspozycja składa się ze zbiorów: historycznych, etnograficznych, numizmatycznych, militarnych i artystycznych. Na uwagę zasługują kolekcje zdjęć z okresu II wojny światowej. Zbiory te były inspiracją do nakręcenia filmu o oddziale „Zenona” 34. Pułku Piechoty 9. Podlaskiej Dywizji Armii Krajowej. Więcej informacji o muzeum <http://losicemuzeum.pl>.

i **Park im. Króla Aleksandra Jagiellończyka**
ul. Rynek, 08-200 Łosice
<https://gminalosice.pl>

Informacje praktyczne

- Park jest dostępny codziennie, to miejsce otwarte dla mieszkańców i turystów.
- Innym terenem, gdzie mieszkańcy i turyści chętnie odpoczywają, jest położony w centrum miasta Zalew Łosicki. Znajduje się na nim niewielka plaża, pływający podest, ścieżka pieszo-rowerowa oraz zewnętrzna siłownia.

33

King Alexander Jagiellon Park in Łosice

It is the central point of the city with a rich history and numerous tourist attractions. Its history dates back to 1505, when King Alexander Jagiellon granted city rights to Łosice under Magdeburg law, which influenced the formation of the current urban layout with a market in the heart of the settlement.

In 2018, during the revitalization works, the foundations of the brick tower of the former wooden town hall from the 16th century were discovered in the park. This tower, with a diameter of approx. 6.7 m, with a wall up to 1.25 m thick, could have even three floors. The technology of its construction is comparable to the tower of the upper castle in Kazimierz Dolny. This discovery is a valuable monument that has been entered in the register of monuments.

The revitalisation activities consisted in the development of the King Alexander Jagiellon Park, which, after its modernisation, serves as both

a square and a park. Walking paths were paved, new walls and lawns appeared. A fountain and a platform serving as a stage were built in the central part of the square. The new square has gained appropriate lighting and garden architecture.

Currently, the park is a meeting and recreation place for residents and tourists. There is a stage, playground, fountain and sanitary facilities, which makes it an attractive place for both families and organizers of cultural events. The park regularly hosts a variety of events, such as

Fun fact:

the Łosicki Christmas Market or the National Reading, which attract both the local community and visitors from other regions. History harmoniously combines here with modernity, offering visitors both the opportunity to commune with monuments and participate in numerous cultural attractions.

photo (p. 148–149): Town and Commune Office of Łosice

Łosice is home to one of the few private museums in Mazovia, the Waldemar Kosieradzki Museum of History and Tradition. More than 2,000 exhibits come from the donations of the local community and the owner's purchases. The exhibition consists of the following collections: historical, ethnographic, numismatic, military and artistic. Noteworthy are the collections of photographs from the II World War. These collections were the inspiration for the film about the Polish Home Army Unit „Zenon” of the 34th Home Army Regiment. More information about the museum can be found at <http://losicemuzeum.pl>.

King Alexander Jagiellon Park
ul. Rynek, 08-200 Łosice
<https://gminalosice.pl>

Practical information

- The park is accessible every day, it is a place open to local residents and tourists.
- Another area where residents and tourists are happy to relax is the Łosicki Lagoon located in the city center. It has a small beach, a floating platform, a walking and cycling path, and an outdoor gym.

34

Parafia św. Wawrzyńca w Kozuchówku

Położona w malowniczej Diecezji Drohiczyńskiej stanowi ważny punkt na mapie polskiego dziedzictwa sakralnego. Jej historia sięgająca 1419 roku oraz bogate wyposażenie świątyni przyciągają zarówno wiernych, jak i miłośników zabytków. Niedawna renowacja przywróciła blask kilku kluczowym elementom tego miejsca.

Na terenie parafii znajduje się wiele zabytkowych obiektów, będących świadectwem historii i duchowości regionu. Trzy z nich zasługują na szczególną uwagę: kaplica

w Bielanach-Żyłakach, dzwonnica w Kozuchówku oraz dzwonnica w Rozbitym Kamieniu.

Kaplica w Bielanach-Żyłakach, choć niewielka, ma ogromne znaczenie historyczne i kulturowe. Zbudowana w XIX wieku stanowi jeden z najważniejszych punktów modlitewnych dla lokalnej społeczności. Jej architektura łączy w sobie elementy klasycyzmu z charakterystycznymi dla regionu detalami. Wnętrze kaplicy, choć skromne, emanuje spokojem i skupieniem, sprzyjając refleksji i modlitwie.

fot. (s. 150–151): Parafia św. Wawrzyńca w Koźuchówku

Dzwonnica w Koźuchówku, wzniesiona w XIX wieku, to kolejny przykład architektonicznego dziedzictwa parafii. Ma ona prostą, ale elegancką konstrukcję, typową dla tego okresu. Dzwonnica nie tylko pełni funkcję liturgiczną, sygnalizując czas modlitw i ważnych wydarzeń kościelnych, ale jest także punktem orientacyjnym w miejscowości. Jej obecność w krajobrazie Koźuchówka stanowi symbol tradycji i ciągłości życia parafialnego, łącząc przeszłość z teraźniejszością.

Dzwonnica w Rozbitym Kamieniu, podobnie jak ta w Koźuchówku, jest integralną częścią lokalnej historii. Zbudowana z drewna wysoka konstrukcja stanowi przykład lokalnego rzemiosła budowlanego. Pełni funkcję

informacyjną i liturgiczną. Jej dźwięk, rozbrzmiewający w okolicznych wsiach, wzywa do modlitwy, przypominając jednocześnie o lokalnych tradycjach religijnych i kulturowych.

Ciekawostka:

Opisana tutaj kaplica parafialna znajduje się w Bielanych-Żyłakach. Bielany to popularna nazwa miejscowości w Polsce. Znane są Bielany Warszawskie, Krakowskie, Wrocławskie i wiele, wiele innych. Nie jest stwierdzone pochodzenie tej nazwy, choć zazwyczaj kojarzono ją z bieleniem płótna, bielą hodowanych tam gęsi lub też z białymi brzoźowymi zagajnikami. Odmienna koncepcja głosi natomiast, że słowo to pochodzi od staropolskiego „biela”, którym określano bagna.

i Parafia św. Wawrzyńca w Koźuchówku
Koźuchówek 1, 08-311 Bielany
tel. +48 25 781 07 69
kozuchowek@drohiczynska.pl
<http://www.kozuchowek.sacro.pl>

Informacje praktyczne

- Msze święte: niedziela, kościół parafialny o godz. 9 i 12, łaplica w Błoniu Dużym o godz. 10.30

34

St. Lawrence Parish in Koźuchówek

Located in the picturesque Diocese of Drohiczyn, it is an important point on the map of Polish sacred heritage. Its history dating back to 1419 and the rich interior of the temple attract both the believers and enthusiasts of monuments. The recent renovation has restored some of the key elements of the place.

In the parish there are numerous historic sites, which are a testimony to the history and spirituality of the region. Three of them deserve special attention: a chapel in Bielany Żyłaki, a bell tower in Koźuchówek and a bell tower in Rozbity Kamień.

The chapel in Bielany Żyłaki, although small, is of great historical and cultural importance. Built in the 19th century, it is one of the most important prayer points for the local community. Its architecture combines elements of classicism with characteristic details of the region. The interior of the chapel, although modest, exudes peace and concentration, fostering reflection and prayer.

The bell tower in Kożuchówek, erected in the 19th century, is another example of the architectural heritage of the parish. It has a simple but elegant design, typical of this period. The bell tower not only performs a liturgical function, signaling the time of prayers and important ecclesial events, but is also a landmark in the village. Its presence in the Kożuchówek landscape is a symbol of tradition and continuity of parish life, combining the past with the present

The bell tower in Rozbity Kamień, like the one in Kożuchówek, is an integral part of local history. The high-rise wooden structure is an example of local construction craftsmanship. It has an informative and liturgical function. Its sound, which resounds in the surrounding villages, calls to prayer, while recalling local religious and cultural traditions.

*photo (p. 152–153): St. Lawrence Parish
in Kożuchówek*

Fun fact:

The parish chapel described hereinabove is located in Bielany Żyłaki. Bielany is a popular name of the town in Poland. Bielany Warszawskie, Bielany Krakowskie, Bielany Wrocławskie and many other places of the same name are located in Poland. The origin of this name is not known, although it was usually associated with the bleaching of the canvas, the whiteness of the geese bred there, or with white birch groves. On the other hand, a different concept states that the word comes from the Old Polish language „white”, which was used to describe swamps.

i St. Lawrence Parish in Kożuchówek
Kożuchówek 1, 08-311 Bielany
phone: +48 25 781 07 69
kozuchowek@drohiczynska.pl
<http://www.kozuchowek.sacro.pl>

Practical information

– Holy Masses: Sunday, parish church at 9 a.m. and 12 p.m., Chapel in Błonie Duże at 10:30 a.m.

S U B R E G I O N

M . S T . W A R S Z A W A

Warszawa – serce Mazowsza i serce Polski. Nowoczesna stolica, pełna bezcennych zabytków, dzieł architektury, muzeów i instytucji kultury, idących z duchem czasu. Znana i lubiana destynacja turystyczna, zarówno w kraju, jak i za granicą. Może pochwalić się setkami projektów zrealizowanych z funduszy europejskich. Wiele z nich pozytywnie wpłynęło na atrakcyjność turystyczną miasta jako celu podróży, wzbogacając zarówno przestrzeń miejską, jak i ofertę kulturalną. To dzięki środkom unijnym stolica Polski

zachwyca dziś m.in. zrewitalizowanymi obiektami zabytkowymi, które nie tylko na powrót są ozdobą miasta, ale zyskały również nowe funkcje, integrujące bardzo często lokalną społeczność i służące turystom. Wśród nich znajduje się chociażby przedwojenna willa położona w dzielnicy noszącej miano miasta-ogrodu czy reprezentacyjne budynki mieszkalne dawnych fabrykantów. Jest też jedyny w swoim rodzaju teatr lalek, dziś – choć najstarszy w Polsce – również jeden z najbardziej nowoczesnych.

CAPITAL CITY WARSAW

S U B R E G I O N

Warsaw – the heart of Mazovia and the heart of Poland. A modern capital city, full of priceless monuments, pearls of architecture, museums and cultural institutions, moving with the times. A well-known and popular tourist destination, both at home and abroad. It can boast of hundreds of projects implemented thanks to European funds. Many of them have positively influenced the tourist attractiveness of the city as a destination, enriching both the urban space and the cultural offer. Thanks to EU funds, the capital

of Poland today delights, among others, with revitalized historic buildings, which are not only a renewed decoration of the city, but have also gained new functions, integrating very often the local community and serving tourists. Among them there is, for example, a pre-war villa located in a district called a garden city or representative residential buildings of former manufacturers. It is also a one-of-a-kind puppet theatre, today – although the oldest in Poland – also one of the most modern.

35

Teatr Baj w Warszawie

Powstały w 1928 roku Teatr Baj to najstarszy teatr lalek w Polsce. Jego pierwsze spektakle pod względem formy i techniki inspirowane były szopką – tradycyjnym przedstawieniem grany przy użyciu kukieł w okresie Bożego Narodzenia. Teatr prowadził też kursy lalkarskie na terenie całej Polski, popularyzując teatr lalek dla dzieci. Z jego inspiracji powstało wiele polskich teatrów lalek, m.in. w Opolu, Olsztynie, Toruniu, Bielsku-Białej, Wrocławiu, Białymstoku czy Łodzi.

Siedziba teatru mieści się na warszawskiej Pradze, w niezwykle ciekawym pod względem architektonicznym budynku z początku XX wieku. Od kilku lat zarówno widzowie, jak i aktorzy cieszą się jego zrewitalizowanym i nowoczesnym wnętrzem. Wielomiesięczne prace renowacyjne przyniosły znakomite

fol. (s. 156–157): Teatr Baj

fol. Albert Roca Macià

efekty. Szczególne wrażenie na gościach robi hol główny teatru, w którym uwagę przykuwają ogromne malowidła – baśniowe „Ludzieńki” autorstwa Dariusza Twardocha. Nowoczesna sala widowiskowa zapewnia komfortowe warunki obcowania ze sztuką, a nowe zaplecze techniczne i wyposażenie pozwala na przygotowywanie spektakli na najwyższym poziomie. Poprawiły się akustyka i oświetlenie, a scena

wzbogaciła się o zapadnię. Teatr dysponuje nowoczesnymi projektorami scenicznymi oraz – jako pierwszy w Polsce – zastosował innowacyjny system nagłośnienia, dający niesamowite efekty dźwięku przestrzennego. Do dyspozycji widzów oddano dwie sceny – większą na 141 miejsc i kameralną na 40 miejsc, przeznaczaną głównie na przedstawienia dla najmłodszych widzów. W teatrze znalazło się także miejsce na sale wystawienniczo-edukacyjne z Muzeum Lalek na czele. Zrewitalizowana kamienica odzyskała dawny blask i znów jest ozdobą praskiej architektury.

Warszawski Baj jest pierwszym w Polsce teatrem nagrodzonym w konkursie Lider Dostępności (2022) w kategorii „Obiekt zabytkowy”.

Czy wiesz, że...?

Liczba i różnorodność nagród i wyróżnień, jakimi może pochwalić się Teatr Baj, naprawdę robi wrażenie. Jedną z najważniejszych – bo przyznawaną z inicjatywy dzieci – należy do Ewy Piotrowskiej, dyrektorki Teatru. To oczywiście Order Uśmiechu. Baj, jako pierwszy teatr lalek dla dzieci w Polsce, otrzymał Złoty Medal „Zasłużony Kulturze – Gloria Artis” przyznawany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nie powinno więc nikogo dziwić, że swoje spektakle teatr pokazuje na wielu festiwalach i scenach całego świata. W ostatnich latach stał się jednym z najczęściej podróżujących po świecie polskich teatrów lalek. Zachwycał widzów m.in. w Argentynie, Chinach, Rosji, Iranie, Niemczech, Serbii, Czechach, we Włoszech i na Węgrzech.

Teatr Baj

ul. Jagiellońska 28
03-719 Warszawa
tel. +48 22 619 80 77
tel. +48 519 059 612 (Biuro Organizacji Widowni)
teatr@teatrbaj.pl
bow@teatrbaj.pl (rezerwacje)
<https://teatrbaj.pl>

Informacje praktyczne

- kasa czynna od wtorku do piątku w godzinach 9–16, w soboty i niedziele na godzinę przed spektaklem
- obiekt dostępny (od 2013 roku realizuje program Baj bez Barier; specjalnie zaaranżowany pokój wyciszeń dla dzieci z autyzmem)
- dodatkowe atrakcje: zwiedzanie galerii lalek (dodatkowo płatne), warsztaty i zajęcia edukacyjne dla grup zorganizowanych
- bezpłatny parking w Galerii Wileńska (ul. Targowa 72) po okazaniu biletu na spektakl w recepcji centrum handlowego

35

Baj Theatre in Warsaw

Founded in 1928, the Baj Theatre is the oldest puppet theatre in Poland. Its first performances in terms of form and technique were inspired by the Nativity scene, a traditional puppet show played during the Christmas period. The theater also conducted puppetry courses throughout Poland, popularizing the puppet theatre for children. It was an inspiration for many Polish puppet theatres, including those located in Opole, Olsztyn, Toruń, Bielsko-Biała, Wrocław, Białystok and Łódź.

The theatre is located in Warsaw's Praga district, in an architecturally interesting building from the beginning of the 20th century. For several years, both spectators and actors have enjoyed its revitalised and modern interior. Many months of renovation work have brought excellent results. Guests of the theatre are particularly impressed

photo (p. 158-159): Baj Theatre

with the main hall of the building, where huge paintings attract their attention – the fairytale „Ludzieńki” by Dariusz Twardoch. A modern auditorium provides comfortable conditions for communing with art, and new technical facilities and equipment allow for the preparation of performances at the highest level. Acoustics and lighting have been improved, and the stage has been enriched with a trapdoor. The theatre is fitted with modern stage projectors

and is the first theatre in Poland to use an innovative sound system that produces amazing surround sound effects. Two stages were made available to the audience, larger for 141 seats and intimate for 40 seats, intended mainly for performances for the youngest spectators. The theater also provides a place for exhibition and educational rooms including the Puppet Museum. The revitalized tenement house has regained its former splendor and is again an ornament of Prague architecture.

Warsaw Baj is the first theatre in Poland to be awarded in the Accessibility Leader (2022)

competition in the historic building category.

Did you know that...?

The number and variety of awards and distinctions that the Baj Theatre can boast of is really impressive. One of the most important – because awarded with the initiative of children – belongs to Ewa Piotrowska, the director of the Theatre. It is, of course, the Order of the Smile – Order Uśmiechu. Baj was the first puppet theatre in Poland to receive the Gold Medal for Merit to Culture – Gloria Artis awarded by the Minister of Culture and National Heritage. Therefore, it should not come as a surprise that the Theatre shows its performances at many festivals and stages around the world. In recent years, it has become one of the most visited Polish puppet theatres in the world. It delighted viewers in Argentina, China, Russia, Iran, Germany, Serbia, the Czech Republic, Italy and Hungary.

The Baj Theatre

ul. Jagiellońska 28
03-719 Warsaw
phone +48 22 619 80 77
phone +48 519 059 612 (Audience Organisation Office)
teatr@teatrbaj.pl
bow@teatrbaj.pl (ticket office)
<https://teatrbaj.pl>

Practical information

- ticket office is open from Tuesday to Friday from 9 a.m. to 4 p.m., on Saturdays and Sundays one hour before the performance
- the facility is available (since 2013 it has been implementing the Baj bez Barrier programme; a specially arranged silence room for children with autism)
- additional attractions: puppet gallery (extra charge), workshops and educational activities for organized groups
- free parking in Galeria Wileńska (ul. Targowa 72) upon presentation of a ticket for the show at the reception desk of the shopping center

36

Centrum Kultury i Aktywności ul. Siarczana 6

To właśnie tutaj bije kulturalne serce Targówka Fabrycznego – zarówno dzięki unikalnej architekturze willi, jak i bogatej działalności Centrum Kultury i Aktywności Lokalnej.

Położony na terenie założenia parkowego budynek przy ul. Siarczanej 6 to jeden z najbardziej charakterystycznych obiektów w tej części dzielnicy. Należał niegdyś do właściciela fabryki chemicznej Scholtze-Kijewski. Wzniesiony został na początku XX wieku w stylu secesyjnym, który wyróżnia się bogatą ornamentyką, finezyjnymi detalami i asymetrycznymi fasadami. Charakterystyczne detale architektoniczne, takie jak zdobienia okien, balkonów i drzwi oraz witraże, sprawiają, że budynek od razu przyciąga wzrok. Willa zachowała oryginalne

elementy wykończenia wnętrza, co czyni ją obiektem o wartości historycznej i artystycznej – trudnej do przecenienia.

Pierwotnie budynek pełnił funkcje rezydencyjne, a jego mieszkańcy należeli do wyższych sfer społecznych. Ważną rolę willa odegrała w czasie Powstania Warszawskiego, była bowiem punktem zbornym dla

powstańców tego rejonu Warszawy, którzy należeli do Narodowej Organizacji Wojskowej. Wszyscy oni przybyli na Siarczaną, tyle że 27 lipca, a nie 1 sierpnia, ponieważ nie dotarła do nich na czas informacja o zmianie daty wybuchu powstania. Choć walki na prawym brzegu trwały zaledwie cztery dni, pozostali oni na posterunku do 13 września, kiedy na Targówku Fabrycznym pojawili się Rosjanie.

Po II wojnie światowej willa przeszła różne zmiany własnościowe i adaptacje, a część oryginalnego wyposażenia uległa niestety zniszczeniu. W latach 2016–2018 m.st. Warszawa zrealizowało projekt adaptacji – rozbudowy, przebudowy i modernizacji willi.

Dzisiaj dawna rezydencja służy społeczności nie tylko Targówka, ale i całej Warszawy. Mające w niej swoją siedzibę Centrum Kultury i Aktywności Lokalnej jest niewyczerpalnym źródłem dla osób spragnionych kultury, bazą dla twórczych pomysłów i inspiracją do aktywnego uczestnictwa w kulturze.

Ciekawostka:

Targówek Fabryczny swoją nazwę zawdzięcza działającym tu w XIX wieku fabrykom. Przemysłowa historia tej części Warszawy znajduje swoje odzwierciedlenie w nazwach ulic. Są tu, oprócz Siarczanej, Chemiczna, Naftowa, Hutnicza czy Szklana.

**i Centrum Kultury i Aktywności
w Dzielnicy Targówek m.st. Warszawy**
ul. Siarczana 6
03-786 Warszawa
tel. +48 577 888 748
kontakt@ckia.waw.pl
<https://ckia.waw.pl>

Informacje praktyczne

- CKiA jest otwarte od poniedziałku do piątku w godz. 8–20 (w wakacje w piątki do godz. 16), w weekendy podczas zaplanowanych wydarzeń
- obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnościami
- parking

36

Centre for Culture and Activity ul. Siarczana 6

It is here that the cultural heart of Targówek Fabryczny beats – both thanks to the unique architecture of the villa and the rich activity of the Centre for Culture and Local Activity.

The building located on the grounds of the park, at ul. Siarczana 6, is one of the most characteristic buildings in this part of the district. It once belonged to the owner of the chemical factory Scholtze-Kijewski. It was erected at the beginning of the 20th century in the Art Nouveau style, which is distinguished by rich ornamentation, fine details and asymmetrical facades. Distinctive architectural details, such as decorating windows, balconies and doors, and stained glass windows, make the building immediately eye-catching. The villa has retained its original interior finishing, making it an object of historical and artistic value that cannot be overestimated.

Originally, the building had residential functions, and its inhabitants belonged to the upper social spheres. The villa played an important role during the Warsaw Uprising, as it was a gathering point for the insurgents of this region of Warsaw, who belonged to the National Military Organization. All of them came to ul. Siarczana, only on 27 July, not on 1 August, because they did not receive timely information about the change of the date of the outbreak of the uprising. Although the fighting on the right bank lasted only four

days, they remained at the post until 13 September, when the Russians appeared at Targówek Fabryczna.

After World War II, the villa underwent various changes in ownership and adaptations, and some of the original equipment was unfortunately destroyed. In 2016-2018, the City of Warsaw implemented an adaptation project – extension, reconstruction and modernisation of the villa.

Today, the former residence serves not only to the community of Targówek, but also the entire City of Warsaw. The Centre for Culture

and Local Activity, which has its seat there, is an inexhaustible source for people thirsting for culture, a base for creative ideas and an inspiration for active participation in culture.

Fun fact:

Targówek Fabryczny owes its name to the factories operating here in the 19th century. The industrial history of this part of Warsaw is reflected in the street names. Apart from ul. Siarczana – Sulphate Street, visitors will also find here ul. Chemiczna – Chemical Street, ul. Naftowa – Petroleum Street, ul. Hutnicza – Metallurgy Street or ul. Szklana – Glass Street.

i Centre for Culture and Activity in the Targówek District of Warsaw
ul. Siarczana 6
03-786 Warsaw
phone +48 577 888 748
kontakt@ckia.waw.pl
<https://ckia.waw.pl>

Practical information

- Centre for Culture and Activity is open from Monday to Friday 8 a.m. – 8 p.m. (during summer holidays on Fridays until 4 p.m.), on weekends during scheduled events
- facility accessible to persons with disabilities
- parking

37

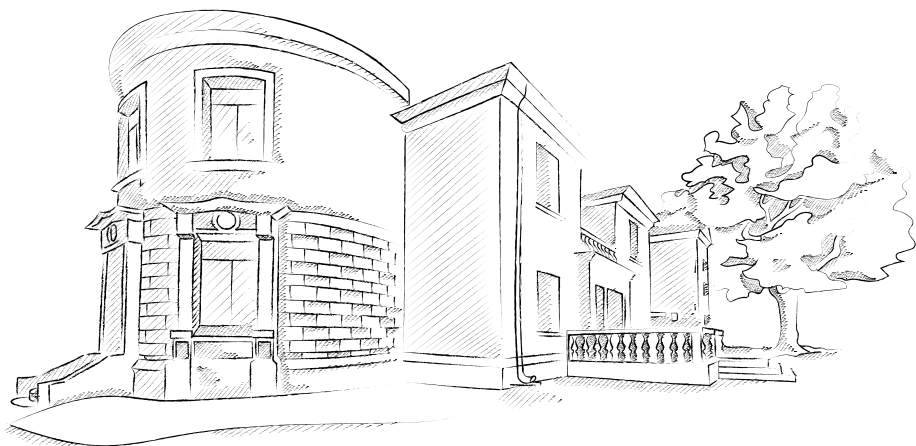
Pałac Koelichenów

Obiekt o wyjątkowej wartości architektonicznej warszawskiej dzielnicy Włochy. Znajdujący się w Parku Kombatantów neorenesansowy pałac z połowy XVII wieku przyciąga uwagę monumentalną fasadą ozdobioną pilastrami i gzymsami. Wrażenie robią także okazałe schody prowadzące do przestronnych wnętrz, które zachowały swój historyczny układ.

Historia tego miejsca jest pełna fascynujących wątków, które uczyniły go jednym z najciekawszych obiektów turystycznych Warszawy. Pałac powstał z inicjatywy Andrzeja Leszczyńskiego, kanclerza wielkiego koronnego, jednego z najważniejszych dostojników ówczesnej Rzeczypospolitej. W 1671 roku ukrywał się tu Ulyrk Werdum, jeden z organizatorów opozycji magnackiej przeciw Korybutowi Wiśniowieckiemu. W okresie insurekcji kościuszkowskiej

stacjonował w nim król Prus, Fryderyk Wilhelm II. Nieco później majątek przejął Tadeusz Mostowski, wybitny polityk i pisarz. Urządził w nim swoją podwarszawską rezydencję. Najdłużej z pałacem związana była rodzina Koelichenów – holenderskich przemysłowców zajmujących się barwieniem tkanin i wyrobem cegieł, w których rękach pozostawał on w latach 1844–1928. W 1928 roku, według planu Zygmunta Słomińskiego, miał tu powstać letni ośrodek wypoczynkowy dla warszawiaków.

W 1944 roku, po Powstaniu Warszawskim, mieścił się tu obóz przejściowy, z którego wywożono ludzi do Pruszkowa. Zniszczenia wojenne były bardzo duże, pałacowe wnętrza nie przetrwały do dziś, a sam budynek wymagał częściowej odbudowy i licznych remontów.

Dziś, po gruntownej renowacji, pałac ponownie zachwycą swoją architekturą. Przypomina o czasach świetności warszawskiej arystokracji i burżuazji. Jest także dowodem troski o dziedzictwo narodowe. W jego wnętrzach już od lat 60.

ubiegłego wieku działa biblioteka – ważne miejsce życia kulturalnego dzielnicy Włochy. To właśnie dzięki takim obiektom Warszawa kultywuje swoją tożsamość, łącząc w sobie historię z nowoczesnością, co sprawia, że jest miastem pełnym różnorodności.

Ciekawostka:

W 1906 roku jednym z mieszkańców pałacu Koelichenów był znany malarz i grafik Ferdynand Ruszczyc. Podczas pobytu stworzył kilka prac przedstawiających wnętrza pałacu oraz jego najbliższe otoczenie.

i Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Włochy m.st. Warszawy (pałac Koelichenów)

ul. Ks. Juliana Chrościckiego 2
02-414 Warszawa
<https://bpwlochy.waw.pl>

Informacje praktyczne

- W pałacu Koelichenów mieszczą się trzy placówki Biblioteki Publicznej (Czytelnia i Wypożyczalnia Naukowa nr VI, Biblioteka dla Dzieci i Młodzieży nr 22 oraz Wypożyczalnia nr 30).
- obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnościami
- w otaczającym pałac parku znajdują się dwa place zabaw dla dzieci, w tym jeden przystosowany dla dzieci niepełnosprawnych

37

The Koelichen Palace

A building of exceptional architectural value in the Włochy district of Warsaw. Located in the Veterans Park (Park Kombatanów), the neo-Renaissance palace from the mid-17th century attracts attention with a monumental facade decorated with pilasters and cornices. Impression is also made by magnificent stairs leading to spacious interiors that have retained their unchanged layout.

The history of this place is full of fascinating threads that have made it one of the most interesting tourist facilities in Warsaw. The palace was created on the initiative of Andrzej Leszczyński, the Grand Chancellor of the Crown, one of the most important dignitaries of the then Republic of Poland. In 1671 Ulryk Werdum, one of the organizers of the magnate opposition against Korybut Wiśniowiecki, was hiding here. During the Kościuszko Insurrection, King Frederick William II of Prussia stationed there. A little

later, the estate was taken over by Tadeusz Mostowski, an outstanding politician and writer. He built his Warsaw residence there. The longest associated with the palace was the Koelichen family, Dutch industrialists involved in the dyeing of fabrics and the manufacture of bricks, in whose hands it remained between 1844 and 1928. In 1928, according to the plan of Zygmunt Słomiński, a summer resort for Warsaw residents was to be built here. In 1944, after the Warsaw Uprising, a transit camp was located in the palace, from which people were transported to Pruszków. The

war damage was very significant, the palace interiors did not survive to this day, and the building itself required partial reconstruction and numerous renovations.

Today, after a thorough renovation, the palace again impresses with its architecture. It reminds us of the

splendor of Warsaw's aristocracy and bourgeoisie. It is also a proof of concern for national heritage. It has been home to a library since the 1960s, an important place for the cultural life of the district of Włochy. It is thanks to such facilities that Warsaw cultivates its identity, combining history with modernity, which makes it a city full of diversity.

Fun fact:

In 1906, one of the residents of the Koelichen Palace was the well-known painter and graphic artist Ferdinand Ruszczyc. During his stay, he created several works depicting the interior of the palace and its immediate surroundings.

i Public Library in the Włochy district of Warsaw (Koelichen Palace)
ul. Ks. Juliana Chrościckiego 2
02-414 Warsaw
<https://bpwlochy.waw.pl>

Practical information

- The Koelichen Palace houses three facilities of the Public Library (Scientific Reading Room and Lending Library No. VI, Library for Children and Youth No. 22 and Lending Library No. 30).
- facility accessible to persons with disabilities
- in the park surrounding the Palace there are two playgrounds for children, including one adapted for children with disabilities

38

Dom Kultury Ferment

Położony w sercu Miasta-Ogrodu Sadyba Dom Kultury i Natury Ferment to miejsce spotkań, które tętni życiem. Otwarty pod koniec 2023 roku szybko stał się przestrzenią twórczych działań – artystycznych, edukacyjnych i społecznych – przyciągając mieszkańców Sadyby i całej Warszawy. Organizowane są tu wystawy lokalnych artystów, zajęcia jogi, a także wydarzenia realizowane wspólnie ze stowarzyszeniami i instytucjami kultury, m.in. Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski i Nowym Teatrem.

Działa tutaj też bistro z pyszną, slow-foodową kuchnią, a sam dom kultury prowadzony jest w harmonii z kulturą i naturą. Goście cenią sobie panującą tu atmosferę, delikatną muzykę płynącą z głośników oraz zdobiące

przestrzeń kwiaty i rośliny. To miejsce pełne słońca i dobrej energii.

Ten wyjątkowy adres – Iwonicka 40 – ma również swoją historię. Przed wojną mieszkał tu znany aktor Władysław Walter, symbol przedwojennej komedii. Dzięki dofinansowaniu z Unii Europejskiej zabytkowy dom przeszedł kompleksową rewitalizację: odnowiono elewację, wymieniono dach, okna i drzwi, a wnętrza zaadaptowano do nowych funkcji, przywracając budynkowi dawną świetność i dając mu nowe życie.

fot. (s. 168–169): Dom Kultury Ferment

Ciekawostka:

Twórcą idei miast-ogrodów był brytyjski urbanista Ebenezer Howard. Jego koncepcja zakładała połączenie zalet życia w miejskiego – takich jak dostęp do pracy, edukacji i rozrywki – z urokami życia wiejskiego, czyli spokojem, przestrzenią i bliskością natury. W nawiązaniu do tej idei w 1921 roku właściciele gruntów na warszawskiej Sadybie wydzielili ponad tysiąc działek 1000-metrowych pod budowę miasta-ogrodu. W latach 1926–1928 spółdzielnia oficerów sztabu generalnego wybudowała tam pierwsze wille. Jednym z mieszkańców był wspomniany już wcześniej Władysław Walter, wybitny aktor filmowy, znany z takich filmów jak „Carska faworyta” (1918) i „Przygoda na Mariensztacie” (1953). Za najbardziej znane polskie miasto-ogród uważany jest podwarszawski Milanówek.

Dom Kultury i Natury Ferment

ul. Iwonicka 40, 02-924 Warszawa
tel. +48 880 825 533
biuro@fermentdom.com
<https://www.facebook.com/Fermentdomkultury>

Informacje praktyczne

- otwarte: środa, czwartek 11–19; piątek, sobota 11–21; niedziela 11–19
- obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnościami

38

Ferment Community Centre

Located in the heart of Sadyba Garden-City, Ferment Community and Nature Centre is a lively meeting place. Opened at the end of 2023, it quickly became a space for creative activities – artistic, educational and social – attracting the residents of Sadyba and the whole population of Warsaw. It organizes exhibitions of local artists, yoga classes, as well as events carried out jointly with associations and cultural institutions, including the Ujazdowski Castle Centre for Contemporary Art and Nowy Teatr.

There is also a bistro with delicious, slow-food cuisine, and the community centre as such is run in harmony with culture and nature. Guests appreciate the atmosphere, delicate music flowing from the speakers

not to mention flowers and plants decorating the space. It's a place full of sunshine and good energy.

This unique address, Iwonicka 40, also has a history. Before the war, the famous actor Władysław Walter, a symbol of pre-war comedy, lived here. Thanks to funding from the European Union, the historic house underwent a comprehensive revitalization: the façade was renovated, the roof, windows and doors were replaced, and the interiors were adapted to new functions, restoring the building to its former glory and giving it a new life.

photo (p. 170–171): Ferment Community Centre

Fun fact:

The creator of the idea of garden cities was the British urban planner Ebenezer Howard. His concept was to combine the advantages of urban living – such as access to work, education and entertainment – with the charms of rural life, that is, peace, space and proximity to nature. In reference to this idea, in 1921 the owners of land located in Warsaw's Sadyba separated over a thousand 1000-meter plots dedicated for the construction of a garden city. From 1926 to 1928, the Cooperative of Officers of the General Staff built its first villas there. One of the inhabitants was the aforementioned Władysław Walter, an outstanding film actor, known for such films as „Carska Faworyta” (1918) and „Przygoda na Mariensztacie” (1953). Milanówek, a town and urban commune located near Warsaw, is considered to be the most famous Polish garden city.

i Ferment Community and Nature Centre

ul. Iwonicka 40, 02-924 Warsaw
phone +48 880 825 533
biuro@fermentdom.com
<https://www.facebook.com/Fermentdomkultury>

Practical information

- open: Wednesday, Thursday 11 a.m. – 7 p.m.; Friday, Saturday 11 a.m. – 9 p.m.; Sunday 11 a.m. – 7 p.m.
- facility accessible to persons with disabilities

S U B R E G I O N

WARSZAWSKI WSCHODNI

Znany z wydarzeń historycznych Radzymin, położony nad Zalewem Zegrzyńskim Serock i pobliska Wola Kiełpińska oraz otoczony sosnowymi lasami Józefów – to miejscowości, które warto odwiedzić, by na własne oczy zobaczyć, jak fundusze europejskie zmieniają oblicze mazowieckiej turystyki. Radzymin zachwyca nie tylko zrewitalizowanym rynkiem, ale również parkiem Eleonory Czartoryskiej. Warto tu przyjechać, na dobre jedzenie do Domku Ogrodnika, długie spacery malowniczymi alejkami odnowionego parku czy na wspólne

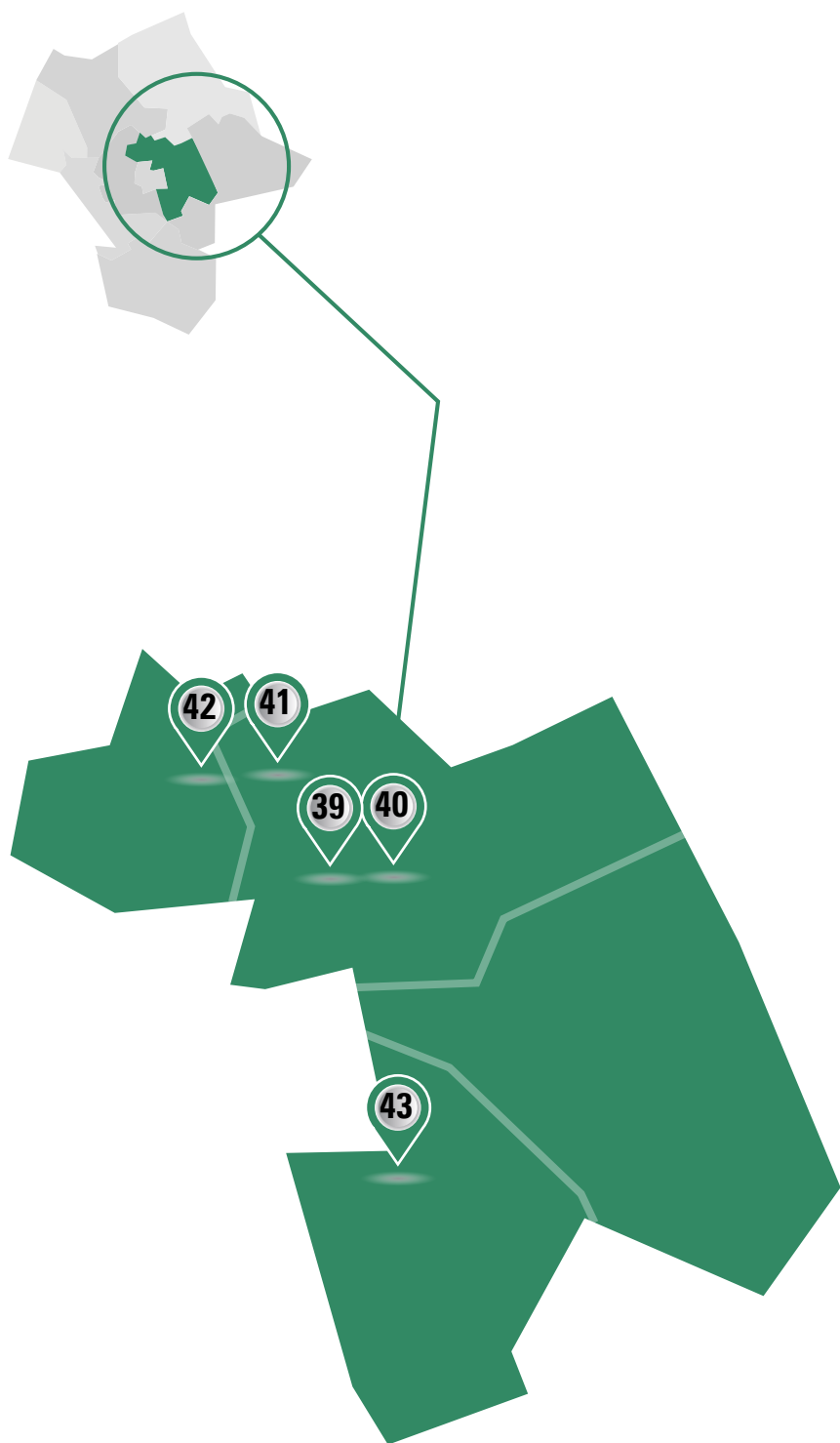
świętowanie nie tylko podczas historycznych uroczystości. Serock przyciąga piękną plażą i bogatą ofertą rekreacji nad wodą. Nie zapominajmy jednak, że to miasteczko o długiej i ciekawej historii. Poznać ją odwiedzając Izbę Pamięci i Tradycji Rybackich. Niech Was nie zmyli nazwa... to nie tradycyjne minimuzeum, a nowoczesna placówka na miarę XXI wieku. A dla miłośników architektury? Czekają na nich neobarokowa sylwetka kościoła w Woli Kiełpińskiej oraz świdermajerowskie detale willi Frankówka.

E A S T E R N W A R S A W

S U B R E G I O N

Radzymin – known for historical events, Serock and nearby Wola Kiełpińska – located on the Zegrze Reservoir and Józefów – surrounded by pine forests, are places worth visiting to see with your own eyes how European funds are changing the face of Mazovian tourism. Radzymin impresses not only with the revitalized market square, but also with Eleonora Czartoryska Park. It is worth coming here to experience good food at the Gardener's House, to take long walks along the picturesque alleys of the renovated park or for a joint celebration

not only during historical festivities. Serock attracts with a beautiful beach and a rich offer of recreation by the water. Let's not forget, however, that this is a town with a long and interesting history. Tourists will get to know it by visiting the Chamber of Remembrance and Fishing Traditions. Don't let the name fool you... it's not a traditional mini-museum, but a modern facility fit for the 21st century. And what about architecture lovers? There is a neo-Baroque church in Wola Kiełpińska and Świdermajer details of Villa Frankówka.

39

Radzyński rynek

Radzyński rynek to serce miasta, które łączy tradycję z nowoczesnością, stanowiąc wyjątkową przestrzeń dla spotkań mieszkańców i odwiedzających go turystów. To miejsce, gdzie historia przenika się z codziennym życiem, a kultura znajduje swoje naturalne miejsce wyrazu. Odbývają się tutaj różnorodne imprezy promujące zarówno lokalne dziedzictwo, jak i współczesne trendy artystyczne. Szczególne miejsce zajmują wydarzenia związane z historią miasta. Obchody ważnych rocznic, inscenizacje historyczne czy spotkania z lokalnymi twórcami przypominają o bogatej przeszłości Radzyna, odwołując się do dumy i tożsamości mieszkańców. Równocześnie rynek otwiera się na nowe inicjatywy – warsztaty

artystyczne, pokazy kina plenerowego czy festiwale muzyczne, będące namacalnym dowodem na to, że kultura w Radzynie ma wiele twarzy.

Ciekawa jest sama architektura rynku, którego unikalny klimat tworzą odrestaurowane kamienice z bogato zdobionymi fasadami oraz pomnik Tadeusza Kościuszki przypominający o patriotycznych korzeniach Radzyna. Monument odsłonięto w maju 1920 roku. Na cokole znajduje się napis: „Tadeuszowi Kościuszcze – 1920 Rodacy”. Historię miasta wypełniają inne ważne postaci i wydarzenia. Na szczególną uwagę zasługuje książę Edward Lubomirski, który w testamencie zapisał na rzecz miasta pałac oraz znaczną sumę

fot. (s. 174–175): Urząd Miasta i Gminy Radzyń

pieniędzy. Znamienną kartę w historii miasta stanowi zwycięska bitwa pod Radzyminem, w czasie wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku. Według zgodnej opinii historyków odegrała ona kluczową rolę w dziejach świata, ratując Polskę i Europę przed bolszewikami. Żywa pamięć o niej trwa do dziś, a 15 sierpnia – Dzień Wojska Polskiego – jest w Radzyminie obchodzony w sposób szczególny.

Wypełniony historią, kulturą i różnymi aktywnościami radzyński rynek zaprasza też do spokojnego spędzania czasu w kawiarnianych ogródkach czy na ławkach wśród zieleni.

Ciekawostka:

Radzymin – kluczowe miejsce w Bitwie Warszawskiej 1920 roku – był ostatnią linią obrony stolicy. Zaatakowany rankiem 13 sierpnia, w ciągu trzydniowej bitwy aż 6 razy przechodził z rąk do rąk walczących stron. O znaczeniu bitwy pod Radzyminem świadczy przybycie na jej teren ówczesnego premiera Wincentego Witosa, Marszałka Sejmu Macieja Rataja oraz dowodzącego frontem północnym gen. Józefa Hallera. W bitwie zginęło lub zostało rannych 3000 polskich żołnierzy. 18 sierpnia gen. Haller odznaczył w Radzyminie kilkunastu żołnierzy orderami Virtuti Militari, którą to uroczystość nazwano świętem tego odznaczenia.

i Plac Miejski w Centrum Radzymina przy placu Kościuszki oraz przy ul. Konstytucji 3. Maja

Gmina Radzymin
pl. T. Kościuszki 2
05-250 Radzymin
tel. +48 22 667 67 67
sekretariat@umig.radzymin.pl
<https://radzymin.pl>

Informacje praktyczne

- Radzymin znajduje się w powiecie wołomińskim, około 10 km od Wołomina i około 17 km od granic Warszawy, 25 km od jej centrum. Można do niego dojechać pociągiem Kolei Mazowieckich (PKP Radzymin, ul. Kolejowa 1).
- W Radzyminie powstaje nowoczesne Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 roku (oddział Muzeum Niepodległości w Warszawie). Jego siedziba o powierzchni blisko 700 m² mieści się naprzeciwko cmentarza Bohaterów Bitwy Warszawskiej 1920 roku.

39

Market Square in Radzymin

Market Square in Radzymin is the heart of the city, which combines tradition with modernity, constituting a unique space for meetings of residents and tourists visiting the site. It is a place where history intertwines with everyday life and where culture finds its natural space for expression. Various events are held here to promote both local heritage and contemporary artistic trends. A special place is occupied by events related to the history of the city. Celebrations of important anniversaries, historical stagings or meetings with local artists remind us of Radzymin's rich past, referring to the pride and identity of the inhabitants. At the same time, the market is opening up to new initiatives – art workshops, open-air cinema screenings or music festivals, which are tangible proof that the culture in Radzymin has many faces.

Interesting is the architecture of the market square, whose unique atmosphere is created by restored tenement houses with richly decorated facades and a monument dedicated to Tadeusz Kościuszko reminding of Radzymin's patriotic roots. The history of the city is filled with important characters and events. Special attention should be paid to Prince Edward Lubomirski, who in his will bequeathed a palace and a significant amount of money to the city. An important page in the history of the city is the victorious

battle of Radzymin, during the Polish-Soviet War of 1920. According to the unanimous opinion of historians, it played a key role in the history of the world, saving Poland and Europe from the Bolsheviks. Its vivid memory continues to this day, and 15 August – Polish Army Day – is particularly celebrated in Radzymin.

Filled with history, culture and various activities, the Radzymin Market Square also invites everyone to spend time peacefully in outdoor café or on benches arranged among greenery.

Fun fact:

Radzymin – a key place in the Battle of Warsaw in 1920 – was the capital's last line of defence. Attacked on the morning of August 13, during the three-day battle as many as 6 times passed from hands to hands of the fighting parties. The importance of the battle of Radzymin is evidenced by the arrival of the then Prime Minister Wincenty Witos, the Speaker of the Sejm Maciej Rataj and the commander of the northern front, General Józef Haller. 3,000 Polish soldiers were killed or wounded in the battle. On August 18, Gen. Haller decorated several soldiers in Radzymin with Virtuti Militari orders, which was marked as the celebration of this military decoration.

photo (p. 177): Town and Commune Office of Radzymin

i City Square in the Radzymin Center
at Kościuszko Square
and at ul. Konstytucji 3 Maja

Municipality of Radzymin
pl. T. Kosciuszki 2
05-250 Radzymin
phone: +48 22 667 67 67
sekretariat@umig.radzymin.pl
<https://radzymin.pl>

Practical information

- Radzymin is located in the district of Wołomin, about 10 km from Wołomin and about 17 km from the borders of Warsaw, 25 km from its centre. It can be reached by train from Koleje Mazowieckie (PKP Radzymin, ul. Kolejowa 1).
- A modern Museum of the Battle of Warsaw 1920 (a branch of the Museum of Independence in Warsaw) is being constructed in Radzymin. Its seat with an area of nearly 700 m² is located opposite the Cemetery of the Fallen in the Battle of Warsaw 1920.

40

Dom Administratora w parku księżnej Eleonory Czartoryskiej w Radzyminie

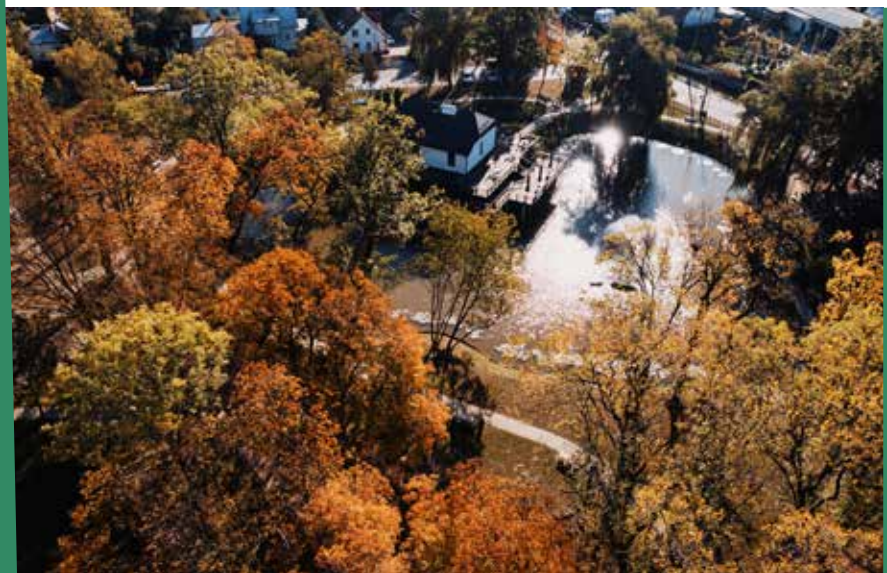
Dom Administratora, powszechnie nazywany Domkiem Ogrodnika, to jedyna pozostałość po zespole pałacowo-parkowym wybudowanym przez Eleonorę Czartoryską. To za jej sprawą Radzymin rozkwitał pod koniec XVIII wieku, zarówno w znaczeniu społecznym, kulturalnym, intelektualnym, jak i wizualnym. Dziś obiekt stanowi ponownie ozdobę zrewitalizowanego parku i jest doskonałym miejscem relaksu, popularnym wśród mieszkańców i turystów.

Historia tego obiektu sięga XVIII wieku, kiedy to Eleonora Czartoryska, wdowa po księciu Adamie Kazimierzu Czartoryskim, nabyła majątek w Radzyminie. Zaprojektowany w stylu europejskich ogrodów krajobrazowych zespół pałacowy w Radzyminie obejmował pałac, ogrody oraz zabudowania gospodarcze. Domek Ogrodnika pełnił funkcję zaplecza dworskiego, będąc siedzibą

administratora majątku. Skromna, ale elegancka architektura budynku idealnie wpisywała się w charakter użytkowych budowli z epoki.

W XIX wieku posiadłość wielokrotnie zmieniała właścicieli, a pod koniec tego stulecia została rozebrana. W czasie II wojny światowej część majątku uległa zniszczeniu, a po wojnie teren został znacjonalizowany. Zachował się jedynie fragment parku oraz Domek Ogrodnika, który przez długie lata pozostawał zapomniany.

Dopiero po przeprowadzeniu kompleksowej rewitalizacji, Domek Ogrodnika zyskał nowe życie. Dziś jest miejscem kulturalnym, które oferuje turystom i mieszkańcom Radzymina szereg atrakcji. W przestronnym wnętrzu mieści się muzeum i przestrzeń wystawiennicza, a okalające domek tarasy stanowią doskonałą przestrzeń do wypoczynku.

fot. (s. 178–179): Urząd Miasta i Gminy Radzymin

Otoczający park, z alejkami spacerowymi i ławeczkami, zaprasza do odpoczynku na świeżym powietrzu. Zrewitalizowane tereny są także idealnym miejscem na organizację wydarzeń kulturalnych i spotkań artystycznych. Domek Ogrodnika to wyjątkowy punkt na mapie Radzimina, który łączy historię z nowoczesnością, przypominając o dawnych czasach i wnosząc nowe życie w życie kulturalne miasta. Jego rekonstrukcja jest przykładem sukcesu w zachowaniu dziedzictwa kulturowego, który odgrywa ważną rolę w życiu społeczności lokalnej.

W 2020 roku Domek Ogrodnika otrzymał nagrodę im. prof. Wiktora Zina w ogólnopolskim konkursie „Modernizacja roku i Budowa XXI wieku”.

Czy wiesz, że...?

Eleonora Czartoryska, żona Kancelarza Wielkiego Litewskiego, wujenka króla Stanisława Augusta była jedną z najwybitniejszych kobiet okresu oświecenia w Polsce. W 1764 roku nabyła Radzymin, w którym realizowała swoje nowatorskie poglądy. Budowała szkoły, przytułki i osiedlała bez opłat nowych rzemieślników. W 1780 roku we współpracy z ks. Narbutem wydała fundamentalne dzieło „Instruktarz”, który w bardzo nowoczesnym duchu, jak na owe czasy, regulował wzajemne stosunki społeczne i ekonomiczne na linii dwór – miasto. Stanowi unikalny w skali kraju zbiór praw i obowiązków porządkujących życie społeczne w mieście.

Domek Ogrodnika

ul. 11 Listopada 4
05-250 Radzymin
tel. +48 602 388 130
domekogrodnika@vp.pl
<https://www.facebook.com/domekogrodnika.radzymin>

Informacje praktyczne

- otwarte codziennie w godzinach pracy restauracji
- obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnościami
- Domek Ogrodnika jest filią Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy Radzymin

40

Estate Manager's House in Princess Eleonora Czartoryska Park in Radzymin

The Estate Manager's House, commonly called the Gardener's House, is the only remnant of the palace and park complex built by Eleonora Czartoryska. Thanks to her Radzymin flourished at the end of the 18th century, both in the social, cultural, intellectual and visual sense. Today, the facility is once again an adornment of the revitalized park and is a great place to relax, popular with locals and tourists.

The history of this building dates back to the 18th century when Eleonora Czartoryska, widow of Prince Adam Kazimierz Czartoryski, acquired the property in Radzymin. The palace complex, designed in the style of European landscape gardens, included a palace, gardens, and outbuildings. The Gardener's House functioned as the estate's service building, housing the estate administrator. The building's modest yet elegant architecture perfectly reflected the

character of utilitarian buildings of the era.

In the 19th century, the estate changed owners several times, and by the end of the century, it was demolished. During World War II, part of the estate was destroyed, and after the war, the area was nationalized. Only a fragment of the park and the Gardener's House remained, which for many years was forgotten.

It was only after comprehensive revitalization that the Gardener's House gained new life. Today, it serves as a cultural venue, offering a variety of attractions for both tourists and locals. The spacious interior houses a museum and exhibition space, while the surrounding terraces provide an excellent area for relaxation. The surrounding park, with walking paths and benches, invites visitors to enjoy the outdoors. The revitalized area is also an ideal location for cultural

photo (p. 180–181): Town and Commune Office of Radzymin

events and artistic meetings.

The Gardener's House is a unique point on the map of Radzymin, blending history with modernity, reminding visitors of past times while breathing new life into the cultural life of the city. Its reconstruction is a successful example of preserving cultural heritage, playing an important role in the local community.

In 2020, the Gardener's House was awarded with the Prof. Wiktor Zin prize in the national competition „Modernisation of the Year and Construction of the 21st Century”.

Did you know that...?

Eleonora Czaroryska, wife of the Grand Chancellor of Lithuania, uncle of King Stanisław August was one of the most outstanding women of the Enlightenment period in Poland. In 1764, she acquired Radzymin, where she implemented her progressive ideas. She built schools, almshouses, and settling new craftsmen free of charge. In 1780, in collaboration with Rev. Narbutt, she published the fundamental work „Instruction” which in a very modern spirit, for those times, regulated the mutual social and economic relations between the court and the city. It is a unique set of rights and duties that organize social life in the city.

The Gardener's House

ul. 11 Listopada 4
05-250 Radzymin
phone: +48 602 388 130
domekogrodnika@vp.pl
<https://www.facebook.com/domekogrodnika.radzymin>

Practical information

- open daily during restaurant working hours
- facility accessible to persons with disabilities
- the Gardener's House is a branch of the Public Library of the City and Municipality of Radzymin

41

Izba Pamięci i Tradycji Rybackich w Serocku

Początki Serocka zbiegają się z początkami polskiej państwowości. Mniej więcej w czasie, gdy Mieszko I przyjmował chrzest, na wznieśieniu, u zbiegu dwóch rzek – Narwi i Bugu, powstał gród. Niebawem przebiegał tędy wielki szlak handlowy z Gdańska i Torunia na Ruś.

Pamięć o bogatej historii miasta pielęgnuje lokalna Izba Pamięci i Tradycji Rybackich. Jej otwarcie w 2017 roku uświetniło obchody 600-lecia nadania praw miejskich Serockowi. Obiekt powstał w dwóch etapach. Najpierw wyremontowano i zaadaptowano na potrzeby placówki budynek przy ul. Świętego Wojciecha. Wpisany do rejestru zabytków parterowy drewniany dom zbudowano w II połowie XIX wieku z przeznaczeniem na szkołę. Stoi on pomiędzy najważniejszymi

dla historii Serocka miejscami – prostokątnym rynkiem, gotyckim kościołem pw. Zwiastowania Najświętszej Marii Panny i średniowiecznym grodziskiem Barbarka, usytuowanym naprzeciwko miejsca, w którym Bug i Narew łączą swoje wody.

Serocka izba pamięci to nie klasyczne muzeum, a miejsce, które prowadzi nas przez dzieje Serocka, związane

nie tylko z tradycjami rybackimi. Na multimedialnych ekranach prezentowane są wystawy: Archeologia, Kościół, Gród, Miasto, Flisacy, Społeczność Żydowska, Zasługi dla Serocka, II Wojna Światowa oraz Ze-grze. Przybliżają one długą i ciekawą historię jednego z ważniejszych grodów średniowiecznego Mazowsza. Wzbogacają je liczne fotografie i skany różnego rodzaju dokumentów, pochodzących z archiwów i muzeów z całego kraju. Jednym z nich jest kopia dokumentu Władysława IV z 1633 roku, w którym król potwierdza nadanie przywilejów dla cechu rybaków i retmanów, czyli starszych

flisaków, który wówczas funkcjonował w Serocku.

W Izbie są również tradycyjne ekspozycje. Większość z nich przekazali mieszkańcy Serocka i okolic, z których wielu wywodzi się z rodzin flisackich lub rybackich. Zbiory uzupełniają kopie artefaktów odnalezionych na terenie gminy w trakcie badań archeologicznych.

Czy wiesz, że...?

W 1948 roku Serock odwiedził sławny malarz Pablo Picasso. Spędził jedną noc w dawnej chacie rybackiej należącej do architektów, Państwa Syrkusów. W czasie dnia kąpał się w Narwi oraz spacerował po lesie i okolicznych łąkach. Podczas pobytu narysował portret Mercedes, córki Manuela Sáncheza Arcasa.

i Izba Pamięci i Tradycji Rybackich
ul. św. Wojciecha 1
05-140 Serock
tel. +48 22 768 32 95
izbapamieci@serock.pl
<https://www.facebook.com/izbapamieciserock>

Informacje praktyczne

- dni i godziny otwarcia:
maj–wrzesień – środa–czwartek 10–15,
piątek–niedziela 11.30–17.30;
październik–kwiecień – czwartki 10–15,
trzeci weekend miesiąca (sobota,
niedziela) 11.30–17.30
- obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnościami

41

The Chamber of Remembrance and Fishing Traditions in Serock

The beginnings of Serock coincide with the beginnings of Polish statehood. Around the time of Mieszko I's baptism, a stronghold was built on a hill at the confluence of two rivers, Narew and Bug. Soon there was a great trade route from Gdańsk and Toruń to Ruthenia.

The memory of the rich history of the city is cherished by the local Chamber of Remembrance and Fishing Traditions. Its opening in 2017 marked the 600th anniversary of the granting of city rights to Serock. The facility was built in two stages. First, the building located at ul. Świętego Wojciecha was adapted and renovated for the needs of the facility. A one-storey wooden house entered in the register of monuments was built in the second half of the 19th century as a school. It stands between the most important places

in Serock's history – the rectangular market square, the Gothic church of the Annunciation of the Blessed Virgin Mary and the medieval gord of Barbarka, located opposite the place where Bug and Narew rivers unite their waters.

The Serock Chamber of Remembrance is not a traditional museum, but a place that leads us through the history of Serock, connected not only with fishing traditions. The following exhibitions are presented on multimedia screens: Archaeology,

Church, Gord, City, Raftsmen, Jewish Community, Merit to Serock, World War II and Zegrze. They bring closer the long and interesting history of one of the most important gords of medieval Mazovia. They are enriched by numerous photographs and scans of various types of documents from archives and museums from all over the country. One of them is a copy of the document of Władysław IV from 1633, in which the king confirms the granting of privileges to the guild of fishermen and raftsmen, i.e. senior rafters, who then functioned in Serock.

There are also traditional exhibits in the Chamber. Most of them were given by the inhabitants of Serock and the surrounding area, many of whom come from rafting or fishing families. The collections are supplemented by copies of artifacts found in the commune during archaeological research.

Did you know that...?

In 1948, the famous painter Pablo Picasso visited Serock. He spent one night in a former fishing hut owned by architects, the Syrkus family. Throughout the day he bathed in Narew and walked in the forest and surrounding meadows. During his stay, he drew a portrait of Mercedes, the daughter of Manuel Sánchez Arcas.

i The Chamber of Remembrance and Fishing Traditions in Serock

ul. św. Wojciecha 1
05-140 Serock
phone: +48 22 768 32 95
izbapamieci@serock.pl
<https://www.facebook.com/izbapamieciserock>

Practical information

- opening days and hours:
01.05-30.09 Wednesday-Thursday
10 a.m.–3 p.m.,
Friday-Sunday 11.30 a.m.–5.30 p.m.;
01.10-30.04 Thursdays 10 a.m.–3 p.m.,
third weekend of the month
(Saturday, Sunday) 11.30 a.m.–5.30 p.m.
- facility accessible to persons with disabilities

42

Kościół pw. św. Antoniego z Padwy w Woli Kiełpińskiej

Kościół w Woli Kiełpińskiej to jeden z ważniejszych zabytków sakralnych w subregionie – świadek historii i duchowego życia lokalnej społeczności. Jego dzieje sięgają końca XIX wieku, kiedy to rozwój wsi i potrzeby wiernych skłoniły mieszkańców do budowy świątyni.

Niezwykła jest historia powstania świątyni, związana z właścicielami pobliskiego Zegrza – Jadwigą i Maciejem Radziwiłłami. Ich majątek, atrakcyjnie położony nad Narwią, zainteresował władze carskie, które postanowiły zbudować w Zegrzu twierdzę. W efekcie Radziwiłłowie zostali zmuszeni do sprzedaży części dóbr, w tym również kościoła parafialnego. Środki uzyskane ze sprzedaży pozwoliły na wzniesienie nowej świątyni w Woli Kiełpińskiej.

Kościół wzniesiono w latach 1895–1899 w stylu neobarokowym. Świątynia ma formę krzyża i składa się

z nawy głównej i dwóch bocznych kapliczek. Jego wnętrze zdobią trzy zabytkowe ołtarze, ołtarz soborowy i dwa mniejsze ołtarzyki – ufundowane przez parafian. Cenne są również trzy zabytkowe obrazy z 1920 roku autorstwa Adolfa Hermana Duszka, malowane na blasze. W ołtarzu głównym znajduje się sprowadzony z Włoch przez Jadwigę Radziwiłłową obraz Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny namalowany przez węgier-

skiego malarza, Ferenca Szoldatitsa. Wszystkie rokokowe epitafia oraz obraz Judy Tadeusza przeniesiono z nieistniejącego już kościoła w Zegrzu. Ciekawostką jest również to, że stacje drogi krzyżowej, wbrew powszechnie panującej opinii, nie pochodzą z Włoch, a pracowni J. Szpetkowski w Warszawie.

Wielokrotnie remontowany i reštaurowany zabytkowy kościół przyciąga dziś zarówno wiernych, jak i miłośników architektury sakralnej.

fot. (s. 186–187): Archiwum parafialne

Organizowane w nim nabożeństwa, uroczystości i wydarzenia kulturalne sprawiają, że świątynia pozostaje sercem parafii, łącząc tradycję z nowoczesnością. Warto odwiedzić to miejsce, aby poczuć wyjątkową atmosferę duchowości i historii, która trwa tu od ponad wieku.

Czy wiesz, że....?

Na cmentarzu w Woli Kiełpińskiej w 1904 roku pochowano Witolda Zglenickiego, inżyniera, wynalazcę i prekursora przemysłu naftowego. Swoją karierę naukową i biznesową rozwinął w Baku, gdzie zajmował się poszukiwaniem i wydobywaniem ropy naftowej. Oszacował wielkość zasobów ropy pod dnem Morza Kaspijskiego, wyznaczył działki eksploatacyjne oraz był twórcą narzędzi do wydobywania ropy. Jako pierwszy na świecie stworzył morską platformę wiertniczą. W obliczu nadchodzącej śmierci zapisał swój olbrzymi majątek Fundacji Popierania Nauki „Kasa im. Józefa Mianowskiego”, z przeznaczeniem na „najlepsze dzieła ogólnoeuropejskiej literatury sztuki i nauki” – ich tłumaczenie i wydawanie. W latach 1908–1914 kasa dysponowała niewyobrażalną kwotą 1 400 000 rubli.

Parafia św. Antoniego Żegrze
z siedzibą w Woli Kiełpińskiej
Wola Kiełpińska 6
05-140 Wola Kiełpińska
tel. +48 786 502 836
kancelaria@parafiaantoni.pl
<https://parafiaantoni.pl>

Informacje praktyczne

- Msze święte:
poniedziałek–piątek o godz. 18 i 18.30,
sobota o godz. 18,
niedziela o godz. 8.30, 10.15, 12, 16

42

Church of St. Anthony of Padua in Wola Kiełpińska

The church in Wola Kiełpińska is one of the most important sacral monuments in the subregion – a witness to the history and spiritual life of the local community. Its history dates back to the end of the 19th century, when the development of the village and the needs of the faithful prompted the inhabitants to build a temple.

Unusual is the history of the creation of the temple, associated with the owners of the nearby Zegrze – Jadwiga and Maciej Radziwiłł. Their property, attractively located on the Narew River, was of interest to the tsarist authorities, who decided to build a fortress in Zegrze. As a result, the Radziwiłł family was

forced to sell some of the goods, including the parish church. The funds obtained from the sale allowed the construction of a new temple in Wola Kiełpińska.

The church was built between 1895 and 1899 in the neo-Baroque style. The temple has the form of a cross and consists of the nave and two side chapels. It is decorated with three historic altars, a conciliar altar and two smaller altars funded by parishioners. Three antique paintings from 1920 by Adolf Herman Duszka, painted on sheet metal, are also valuable. In the main altar there is a painting of the Assumption of the Blessed Virgin Mary brought from Italy by Jadwiga Radziwiłł, painted by the Hungarian painter Ferenc Szoldatits. All Rococo epitaphs and the painting of Jude Tadeusz were transferred from the now-defunct church in Zegrze. It is also interesting that the stations of the Way of the Cross, contrary to the prevailing opinion, do not come from Italy, but from the studio of J. Szpetkowski in Warsaw.

Repeatedly renovated and restored, the historic church today attracts both believers and lovers of sacred architecture. The services, celebrations and cultural events organized there make the temple the heart of the parish, combining tradition with modernity. It is worth visiting this place to feel the unique atmosphere of spirituality and history that has lasted here for over a century.

photo (p. 188–189): Parish archive

Did you know that...?

Witold Zglenicki, an engineer, inventor and precursor of the oil industry, was buried in the cemetery in Wola Kiełpińska in 1904. He developed his scientific and business career in Baku, where he was involved in oil exploration and extraction. He estimated the amount of oil resources under the Caspian Sea, determined the exploitation plots and was the creator of tools for oil extraction. He was the first in the world to create an offshore drilling platform. In the face of his imminent death, he bequeathed his vast fortune to the Foundation for the Promotion of Science „Kasa im. Józefa Mianowskiego” for the „best works of pan-European art and science literature” – their translation and publication. Between 1908 and 1914, the foundation had an unimaginable amount of 1 400 000 roubles.

i Parish of St. Anthony Zegrze based in Wola Kiełpińska

Wola Kiełpińska 6
05-140 Wola Kiełpińska
phone: +48 786 502 836
kancelaria@parafiaantoni.pl
<https://parafiaantoni.pl>

Practical information

- Holy Masses:
Monday-Friday at 6 p.m. and 6:30 p.m.,
Saturday at 6:00 p.m.,
Sunday at 8:30 a.m., 10:15 a.m., noon,
4 p.m.

43

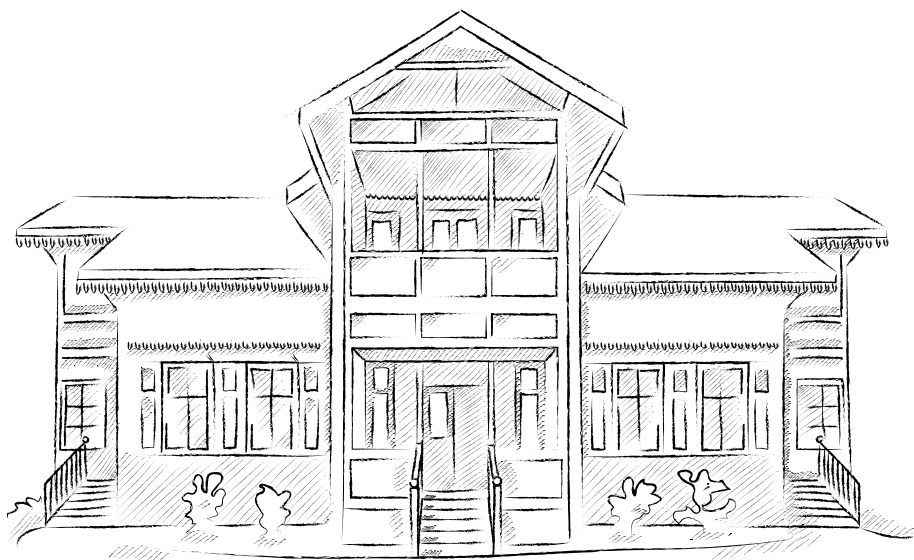
Willa Frankówka w Józefowie

Przepiękna stylowa willa w Józefowie to kolejny przykład na to, jak fundusze europejskie zmieniają oblicze Mazowsza. Metamorfoza zabytkowej Frankówki – bo o niej mowa – zachwyca zarówno mieszkańców, jak i turystów odwiedzających podwarszawskie miasteczko. To przykład dobrze zachowanego budownictwa w stylu „świdermajer, charakterystycznego dla okresu międzywojennego.

Wzniesiona na przełomie XIX i XX wieku jako letniskowa willa w popularnym wówczas regionie, tzw. linii otwockiej. Gościła warszawskie elity, które przyjeżdżały odpoczywać w otoczeniu sosnowych lasów i korzystać z uzdrowskiego mikroklimatu Józefowa i okolic. Po latach świetności przez długi czas stała pusta i niszczała. Dzisiaj, po

gruntownej modernizacji i renowacji, odzyskała dawny blask i znów tętni życiem, tym razem jako Dom Nauki i Sztuki, jedna z placówek Miejskiego Ośrodka Kultury w Józefowie. Niezwykle ważne jest to, że prace renowacyjne przeprowadzono z poszanowaniem historycznego charakteru budynku, zgodnie z zaleceniami konserwatora zabytków.

Willa zachwyca misternie rzeźbionymi, charakterystycznymi koronkowymi zdobieniami na werandach i oknach. Dzięki ażurowym detalom, pełnym ornamentów i symetrycznych wzorów, prezentuje unikalny urok i niepowtarzalny styl stworzony przez Michała Elwiro Andriollego, rysownika i architekta, który wprowadził tę estetykę na teren Mazowsza.

Dziś Frankówka jest nową siedzibą instytucji kultury i nauki prowadzonych przez MOK w Józefowie. W „nowym” budynku działa m.in.: Uniwersytet III wieku, Towarzystwo Przyjaciół Józefowa oraz Związek Emerytów i Rencistów. Otoczenie willi również przeszło gruntowną metamorfozę – teren został zagospodarowany z myślą o społeczności lokalnej, ze ścieżkami edukacyjnymi oraz miejscami odpoczynku i rekreacji sprzyjającymi spotkaniom i integracji społecznej. Zabytkowy budynek służy mieszkańcom, będąc ważnym punktem na mapie kulturalnej miasta. Jest także, jak wszystkie „świdermajery”, bezcennym świadectwem historii i dziedzictwem architektonicznym regionu.

Czy wiesz, że...?

Twórcą stylu „świdermajer” był Michał Elwiro Andriolli (1836–1893) – malarz, architekt i rysownik, ilustrator wielu książek, w tym „Pana Tadeusza”, „Starej baśni” czy „Lili Wenedy”. Od 1886 roku mieszkał w osadzie Brzegi nad Świdrem. Stworzony przez niego styl łączy elementy budownictwa mazowieckiego i architektury alpejskich pensjonatów. Sam wybudował kilkanaście willi na użytek własny oraz na wynajem. Twórcą nazwy „świdermajer” jest natomiast Konstanty Ildefons Gałczyński, który mieszkał w pobliskim Aninie w latach 1936–1939.

i Willa Frankówka/Dom Nauki i Sztuki
ul. Kard. Wyszyńskiego 2
05-420 Józefów
tel. +48 22 789 20 26
tel. +48 531 205 279
mok@mokjosefow.pl
<https://mokjosefow.pl>

Informacje praktyczne

- Willa Frankówka znajduje się vis-a-vis budynku głównego MOK, w centrum Józefowa, 150 m od stacji kolejowej PKP Józefów. Można tu dojechać pociągiem Szybkiej Kolei Miejskiej lub Kolei Mazowieckich.
- Sekretariat MOK (ul. Kard. Wyszyńskiego 1) jest czynny od poniedziałku do piątku w godz. 11–19.

43

Villa Frankówka in Józefów

The beautiful stylish villa in Józefów is another example of how European funds are changing the face of Mazovia. The metamorphosis of the historic „Frankówka” – for that's what we're talking about here – delights both residents and tourists visiting the town near Warsaw. This is an example of well-preserved construction in the „Świdermajer” style characteristic of the interwar period.

Built at the turn of the 19th and 20th centuries as a summer villa in the then popular region of the so-called Otwock line. It hosted Warsaw's elites who came to relax surrounded by pine forests and enjoy the spa microclimate of Józefów and its surroundings. After years of splendor, for a long time it stood empty and destroyed. Today, after a thorough modernization and

renovation, it has regained its former splendor and is again vibrant with life, this time as the House of Science and Art, one of the facilities of the Municipal Cultural Center in Józefów. It is extremely important that the renovation works were carried out respecting the historical character of the building, in accordance with the recommendations of the conservator of monuments.

The villa impresses with intricately carved, characteristic lace decorations on verandas and windows. Thanks to its openwork details, full of ornaments and symmetrical patterns, it presents a unique charm and unique style created by Michał Elwiro Andriolli, an illustrator and architect who introduced this aesthetic to Mazovia.

Today, Frankówka is the new seat of cultural and scientific institutions run by the Municipal Cultural Center in Józefów. The „new” building includes, among others:

University of the Third Age, the Association of Friends of Józefów and the Association of Retirees and Pensioners. The surroundings of the villa have also undergone a thorough metamorphosis – the area has been developed taking into account the local community, with educational paths and places of relax and recreation conducive to meetings and social integration. The historic building serves the residents, being an important point on the cultural map of the city. It is also, like all „Świdermajer” constructions, an invaluable testimony to the history and architectural heritage of the region.

Did you know that...?

The Świdermajer style was created by Michał Elwiro Andriolli (1836–1893), a painter, architect and cartoonist, illustrator of many books, including *Pan Tadeusz*, *Stara Baśń* and *Lilla Weneda*. From 1886 he lived in the settlement Brzegi nad Świdrem. The style created by him combines elements of Mazovian construction and architecture of alpine guesthouses. He built several villas for his own use and for rent. The originator of the name „Świdermajer” is Konstanty Ildefons Gałczyński, who lived in nearby Anin between 1936 and 1939.

i Villa Frankówka / House of Science and Art

ul. Kard. Wyszyńskiego 2
05-420 Józefów
phone: +48 22 789 20 26
phone: +48 531 205 279
mok@mokjosefow.pl
<https://mokjosefow.pl>

Practical information

- Villa Frankówka is located vis-a-vis the main building of the Municipal Cultural Center, in the center of Józefów, 150 m from the Józefów railway station. You can get here by the Fast City Railway or the Mazovia Railway.
- The Municipal Cultural Center Office (ul. Kard. Wyszyńskiego 1) is open from Monday to Friday. 11 a.m. – 7 p.m.

S U B R E G I O N

WARSZAWSKI ZACHODNI

Czekają tu na Was miejsca jedyne w swoim rodzaju, unikatowe w skali Polski i Europy. Taka właśnie jest Twierdza Modlin – jedna z największych budowli fortyfikacyjnych na świecie. Historię zaklętą w jej murach prezentuje nowoczesne muzeum Prochownia 197, a o niezwykłym przepychu carskich czasów przypomina wypełnione dziś kulturą Kasyno Oficerskie. W pobliskim Nowym Dworze Mazowieckim swoją uwagę skierujcie na małą powojenną bibliotekę, która dzisiaj jest kulturalnym sercem miasta. Nie inaczej jest w willi

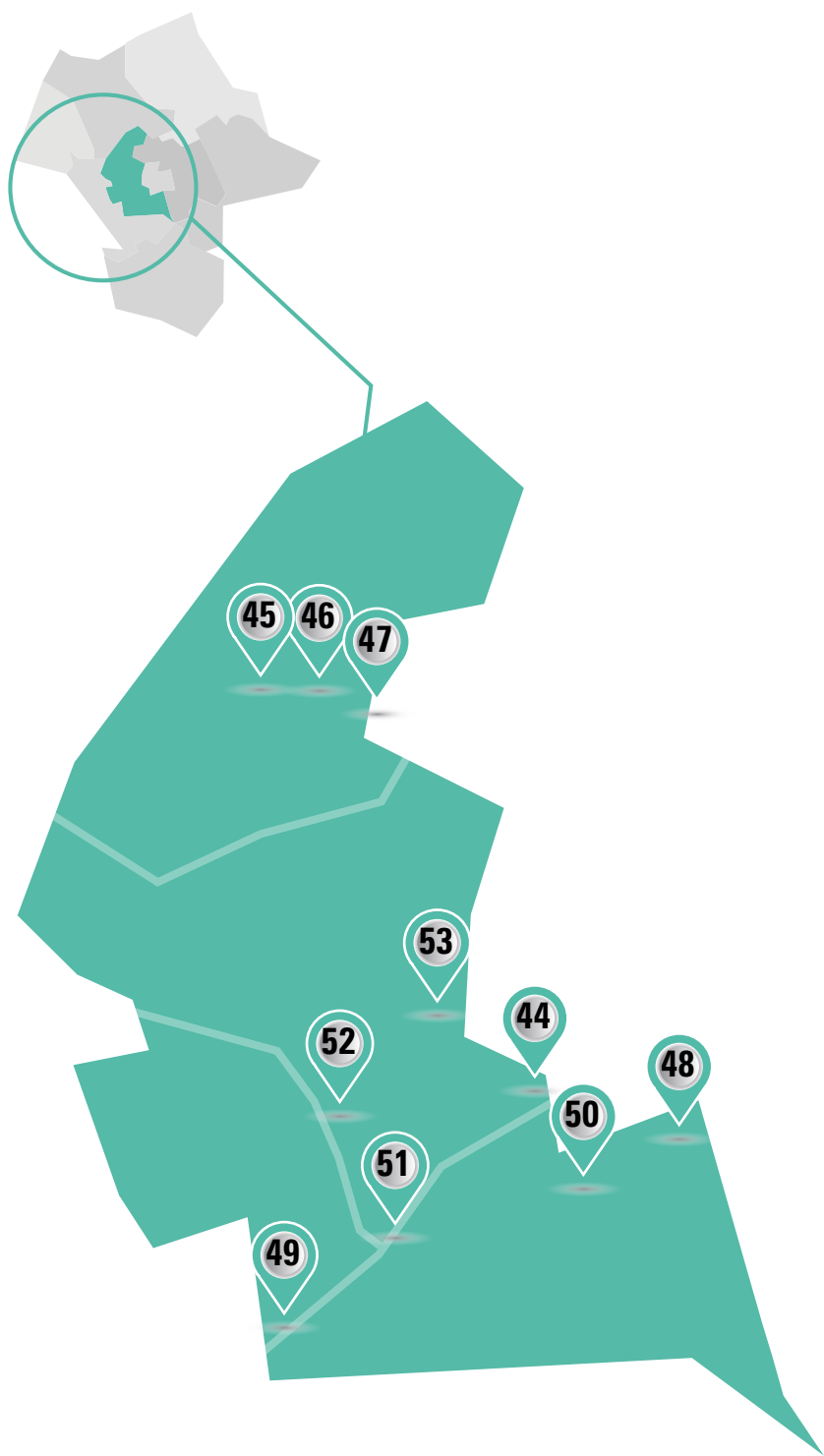
Millera w Piastowie i Starej Plebanii w Piasecznie. Odrestaurowane z dbałością o najmniejsze szczegóły zabytkowe budynki mieszczą dzisiaj lokalne muzea. Nie brakuje na mapie subregionu ciekawych instytucji kultury, które wzbudzają zachwyt swoimi lokalizacjami – w raszyńskiej Austerii, brwinowskim Pałacu Kultury i młochowskiej Oficynie Kultury. Architektoniczną ozdobą regionu jest też drewniana świątynia w Skułach. Natomiast absolutnym hitem jest Muzeum Wycinanki Polskiej w Konstancinie-Jeziornie.

W E S T W A R S A W

S U B R E G I O N

Full of places unique on a Polish and European scale. It's the Modlin Fortress, one of the largest fortifications in the world. The history enchanted in its walls is presented by the modern museum Prochownia 197, and the extraordinary splendor of the tsarist times is reminiscent of today's culture-filled Officers' Casino. In the nearby Nowy Dwór Mazowiecki, special attention should be paid to the small post-war library, which today is the cultural heart of the city. It is no different in the case of the Miller's „Villa” in Piastowo and

Stara Plebania in Piaseczno. Restored with attention to the smallest details, the historic buildings today house local museums. There is no shortage of interesting cultural institutions on the map of the subregion, which delight with their locations – Austeria in Raszyn, Palace of Culture in Brwinów and Oficyna Kultury in Młochów. The wooden church in Skuły also deserves special attention as one of the most valuable architectural decorations of the region. However, the absolute must-see is the Museum of Polish Cut-Outs in Konstancin-Jeziorna.

44

Austeria w Raszynie

To wizytówka Raszyna, miejsce wypełnione historią, sztuką, tętniące życiem. Jeden z najwspanialszych klasycystycznych zespołów zabudowań w Polsce z przełomu XVIII i XIX wieku.

Początki Austerii sięgają lat 1784–1790. Wybudował ją Piotr Tepper Starszy – właściciel dóbr falenckich, finansista i warszawski bankier. Autorem projektu był znany architekt doby stanisławowskiej – Szymon Bogumił Zug. Kompleks składał się z piętrowego budynku głównego, kramów kupieckich, poczty ze stajnią i wozownią.

W czasie bitwy pod Raszynem – 19 kwietnia 1809 roku – w Austerii kwaterował książę Józef Poniatowski. W XIX wieku w budynku siedzibę miała poczta konna. W późniejszym czasie mieściły się tu biblioteka, urząd gminy, a także szkoła, mieszkania i sklepy.

Dzisiaj działa tutaj filia Centrum Kultury Raszyn. W budynku można zapoznać się z eksponatami związanymi z bitwą pod Raszynem i czasami Księstwa Warszawskiego. Klimat Austerii jest wyjątkowy i budzi podziw odwiedzających. Wystrój stanowią kopie obrazów związanych z bitwą pod Raszynem – autorstwa Januarego Suchodolskiego i Wojciecha Kossaka. W budynku można podziwiać wedyty Canaletta. W wystroju wnętrz znajdują się też elementy związane z odzyskaniem przez Polskę

niepodległości oraz okresem dwudziestolecia międzywojennego. Na uwagę zasługują karykatury Józefa Piłsudskiego autorstwa Zdzisława Czermańskiego czy kopia obrazu Jerzego Kossaka – „Cud nad Wisłą”.

Centrum Kultury organizuje w Austerii liczne wydarzenia kulturalne, historyczne i społeczne m.in. cykl „Chopin w Austerii”, „Raszyński Salon Muzyczny” czy „Wieczory czwartkowe. Zabawy przyjemne i pożyteczne”. W zabytkowym budynku odbywają się również spotkania lokalnej społeczności, wykłady i prezentacje.

W Austerii znajduje się też przepiękna sala balowa, stanowiąca filię Urzędu Stanu Cywilnego, w której odbywają się śluby, a także koncerty chopinowskie i koncerty muzyki kameralnej.

Czy wiesz, że...?

19 kwietnia 1809 roku doszło do wielkiej bitwy pomiędzy wojskami Księstwa Warszawskiego w sile ok. 17 000 żołnierzy pod dowództwem ks. Józefa Poniatowskiego a liczącą 30 000 ludzi armią austriacką pod dowództwem arcyksięcia Ferdynanda D. Este. Bitwa ta zakończyła się przegraną (a nie klęską) wojsk polskich. Austriacy zajęli co prawda Warszawę, ale wojska Poniatowskiego opanowały Lublin, Sandomierz, Lwów i Kraków, co przyczyniło się do dwukrotnego powiększenia terytorium Księstwa Warszawskiego. Bitwa ta stała się tematem wielu obrazów Januarego Suchodolskiego, Wojciecha i Juliusza Kossaków czy Aleksandra Orłowskiego.

i AUSTERIA – Filia Centrum Kultury Raszyn

Centrum Integracji Społeczno-Kulturalnej
Al. Krakowska 1
05-090 Raszyn
tel. +48 22 460 57 62
austeria@ckr.raszyn.pl
<https://ckr.raszyn.pl>

Informacje praktyczne

- Siedziba główna Centrum Kultury Raszyn mieści się w odległości niecałych 3 km od Austerii, pod adresem aleja Krakowska 29a.
- Austeria jest otwarta podczas odbywających się w niej wydarzeń. Warto śledzić kalendarz imprez na stronie <https://ckr.raszyn.pl/wydarzenia-kulturalne>.

44

Austeria in Raszyn

Austeria is Raszyn's showcase, a place filled with history, art, and vibrant with life. One of the greatest classicist complexes of buildings in Poland from the turn of the 18th and 19th centuries.

The origins of Austeria date back to 1784–1790. It was built by Piotr Tepper the Elder, the owner of the estate located in Falenty, a financier and a Warsaw banker. The project was designed by a well-known architect during the reign of Stanisław August Poniatowski, Szymon Bogumił Zug. The complex consisted of a two-storey main building, merchant stalls, a post office with a stable and a coach house.

Prince Józef Poniatowski stayed at Austeria during the Battle of Raszyn on 19 April 1809. In the 19th century, the building had a horse post office. Later, it housed a library, a commune

office, as well as a school, apartments and shops.

Today, a branch of the Raszyn Culture Center operates here. In the building visitors can get acquainted with exhibits related to the Battle of Raszyn and the period of the Duchy of Warsaw. Austeria's unique atmosphere continues to captivate visitors. The interiors are decorated with copies of paintings related to the Battle of Raszyn by January Suchodolski and Wojciech Kossak. In

the building visitors can admire the vedutas of Canaletto. The interior design also includes elements related to Poland's regaining independence and the interwar period. Noteworthy are the cartoons of Józef Piłsudski by Zdzisław Czermański or a copy of Jerzy Kossak's painting „Miracle on the Vistula”.

The Centre for Culture organises numerous cultural, historical and social events in Austeria, including the series of events of „Chopin in

Austeria”, „Raszyn Music Room” and „Thursday evenings. Enjoyable and useful games”. The historic building also hosts meetings of the local community, lectures and presentations.

Austeria also houses a beautiful Ballroom, which is a branch of the Civil Registry Office, where wedding ceremonies are held, as well as Chopin concerts and chamber music concerts.

Did you know that...?

On 19 April 1809, a great battle took place between the armies of the Duchy of Warsaw in the strength of approx. 17,000 soldiers under the command of Prince Józef Poniatowski and the 30,000-strong Austrian army under the command of Archduke Ferdinand D. Este. This battle ended in the loss (not defeat) of Polish troops. Although the Austrians occupied Warsaw, Poniatowski's army captured Lublin, Sandomierz, Lviv and Kraków, which contributed to the doubling of the territory of the Duchy of Warsaw. This battle became the subject of many paintings by Jan Matejko, Wojciech Gerson and Juliusz Kossak, or Aleksander Orłowski.

i AUSTERIA Branch of the Raszyn Cultural Centre
Centre for Social and Cultural Integration
Al. Krakowska 1, 05-090 Raszyn
phone: +48 22 460 57 62
austeria@ckr.raszyn.pl
<https://ckr.raszyn.pl>

Practical information

- The seat of the Raszyn Cultural Centre is located less than 3 km from Austeria, at Aleja Krakowska no. 29a.
- Austeria is open during the events taking place there. It is worth following the calendar of events on <https://ckr.raszyn.pl/events-cultural>.

45

Kasyno Oficerskie w Twierdzy Modlin

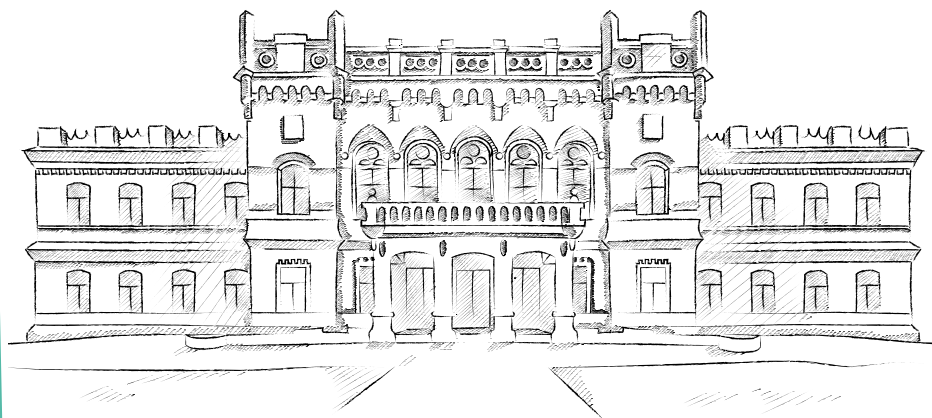
Twierdza Modlin przyciąga turystów swoją monumentalnością oraz bogatą historią. Kompleks, złożony z rozległych fortyfikacji, umocnień i budynków koszarowych, jest cennym świadectwem wielowiekowych tradycji obronnych Polski i Europy.

Kasyno Oficerskie jest jednym z najważniejszych elementów Twierdzy. Budynek o pałacowym charakterze, zaprojektowany dla carskich oficerów, którzy spędzali w nim czas na rozrywce i zabawie. Jak na ówczesne czasy (1906 rok), była to bardzo nowoczesna przestrzeń, pełna udogodnień, takich jak oświetlenie elektryczne czy ogrzewanie parowe.

Dzisiaj, podobnie jak na początku XX wieku, w kasynie znów gwaro. Jego starannie odrestaurowane wnętrza zaadaptowano do pełnienia nowych funkcji, odpowiadających na współczesne potrzeby turystyczne

i kulturalne. Obiekt zachwyca nawiązującą do gotyku architekturą i eklektycznym wystrojem. Jest filią Nowodworskiego Ośrodka Kultury i uznanym, wysokiej klasy obiektem konferencyjnym. Dysponuje salą teatralno-kinową oraz salą balową. Odbywają się w nim spektakle teatralne, koncerty, pokazy filmowe czy spotkania historyczne. Jest również areną dla wydarzeń plenerowych. W połączeniu z istniejącą infrastrukturą w postaci szlaków turystycznych, punktów widokowych i możliwością

zwiedzania innych obiektów fortecznych, kasyno stanowi jeden z kluczowych punktów rozwoju turystyki historycznej na Mazowszu.

Przestrzenie kulturalne, które tu powstały, są miejscem integracji, spotkań oraz wymiany doświadczeń i wiedzy. Organizowanie warsztatów, wydarzeń edukacyjnych oraz spotkań z historykami i pasjonatami historii pozwala mieszkańcom lepiej poznać dzieje swojego regionu, wzmacniając ich poczucie przynależności i dumy z lokalnego dziedzictwa.

Przywrócenie kasyna do dawnej świetności uczyniło z niego atrakcyjny punkt na mapie Mazowsza, który przyciąga zarówno entuzjastów historii, jak i osoby poszukujące unikalnych doświadczeń kulturalnych.

Ciekawostka

Twierdza Modlin to jeden z najbardziej znanych planów filmowych w Polsce. W Kasynie Oficerskim kręcono m.in. „Sprawę Gorgonowej”, „Dyrygenta”, „Kochaj i tańcz” oraz „Przeprowadzki”. W działobitni – „Wesele” i „Operację Dunaj”, w ciągu aprowizacyjnym – „C.K. Dezerterów”, „Różę” i „W ciemności”.

i Kasyno Oficerskie w Twierdzy Modlin
ul. Generała Ignacego
Ledóchowskiego 160,
05-160 Nowy Dwór Mazowiecki
tel. +48 734 800 273
recepckasyno@nok.nowydwormaz.pl
<https://nok.nowydwormaz.pl/kasyno-oficerskie/>

Informacje praktyczne

- Dni i godziny otwarcia: poniedziałek–piątek 8–18, sobota–niedziela w godzinach realizacji wydarzeń kulturalnych.
- W Kasynie Oficerskim działa kino i restauracja Stół Oficerski. Jest również Sala Ślubów.
- W kinie realizowane są seanse sensoryczne, które pozwalają osobom z autyzmem cieszyć się filmową rozrywką.

45

Officer's Casino in Modlin Fortress

Modlin Fortress attracts tourists with its monumentality and rich history. The complex, consisting of extensive fortifications and barracks buildings, is a valuable testimony to centuries-old defensive traditions of Poland and Europe.

The Officer's Casino is one of the most important elements of the Fortress. The palace-like residence was designed for tsarist officers as a place of leisure and entertainment. As for those times (1906), it was a very modern space, full of amenities such as electric lighting or steam heating.

Today, as in the early 20th century, the casino is buzzing again. Its carefully restored interiors have been adapted to perform new functions, responding to contemporary tourist and cultural needs. The property impresses with its Gothic architecture and eclectic décor. It is a branch of the Nowodworskie Cultural Center and a recognized, high-class

conference facility. It offers a theater and cinema room and a ballroom. It hosts theatre performances, concerts, film screenings and historical meetings. It is also an arena for outdoor events. In combination with the existing infrastructure in the form of hiking trails, viewpoints and the possibility of visiting other fortress facilities, the casino is one of the key points of development of historical tourism in Mazovia.

The cultural spaces created here serve for integration purposes, meetings and exchange of experience and knowledge. Workshops, educational events and meetings with historians

and history enthusiasts allow residents to learn more about the history of their region, strengthening their sense of belonging and pride in the local heritage.

Restoring the casino to its former glory has made it an attractive

point on the map of Mazovia, which attracts both history enthusiasts and people looking for unique cultural experiences.

Fun fact:

Modlin Fortress is one of the most famous film sets in Poland. The Officer's Casino was the background for such films like „The Gorgonova Case”, „The Conductor”, „Love and Dance” and „Przeprowadzki”. In the cannon outpost – „Wedding” and „Operation Danube”, in the victualling yard – „C.K. Deserters”, „Rose” and „In the Dark”.

i Officer's Casino in Modlin Fortress
ul. Generała Ignacego
Ledóchowskiego 160
05-160 Nowy Dwór Mazowiecki
phone: +48 734 800 273
repcjaskasyno@nok.nowydwormaz.pl
<https://nok.nowydwormaz.pl/kasyno-oficerskie/>

Practical information

- Opening days and hours: Monday-Friday 8:00 a.m. – 6:00 p.m., Saturday-Sunday during cultural events.
- The Officer's Casino also fits a cinema and a restaurant. There is also a wedding hall.
- The cinema offers sensory-friendly screenings, providing a comfortable experience for individuals on the autism spectrum.

46

Muzeum Twierdzy Modlin – Prochownia 197

To unikalny zbiór pamiątek z okresu II RP oraz historia, którą można nie tylko poznać, ale również przeżyć. Multimedialne eksponaty przenoszą zwiedzających do przedwojennego polskiego garnizonu i wprost na pole bitwy. To okazja, żeby poznać historię bohaterskiej obrony Modlina z 1939 roku. Wirtualna strzelnica zweryfikuje Wasze umiejętności w obsłudze ciężkiego karabinu maszynowego. Prochownia jest również miejscem organizacji warsztatów kreatywnych, podczas których sam możesz zbudować twierdzę, stworzyć wojskową rogatywkę czy konstruować modele pojazdów historycznych.

Twierdza Modlin to jedno z najważniejszych miejsc związanych z historią wojskowości w Polsce. Usytuowana w strategicznie istotnym miejscu, gdzie Wisła łączy się z Narwią, forteca miała kluczowe znaczenie obronne przez blisko 200 lat. Jej monumentalna architektura, powiązana z kilkoma epokami historycznymi,

sprawia, że Modlin jest doskonałym miejscem do poznania historii fortyfikacji obronnych.

Czy wiesz, że...?

Historia twierdzy zamknięta jest w trzech etapach. Etap napoleoński to wzniesienie zabudowań fortecznych z inicjatywy Napoleona, który w 1806 roku postanowił stworzyć silny punkt obronny na ziemiach polskich. Drugi etap przypada na XIX wiek, gdy po upadku Napoleona Modlin trafił w ręce rosyjskie. Carowie Rosji dostrzegli strategiczne znaczenie twierdzy i rozbudowywali ją przez niemal cały wiek XIX. Trzeci etap to okres międzywojenny i II wojna światowa. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 roku Modlin przeszedł w polskie ręce i był modernizowany, aby sprostać wyzwaniom ówczesnych konfliktów. Twierdza Modlin odegrała szczególną rolę w kampanii wrześniowej w 1939 roku, gdy przez długi czas stawiała opór hitlerowskiemu wojskom.

W ramach Centrum Edukacji Historycznej „Prochownia 197” udostępniono zwiedzającym wyjątkową możliwość odkrycia bogatej przeszłości, obejmującej aż trzy kluczowe przełomy: okres napoleoński, czasy carskiej Rosji oraz międzywojnie z II wojną światową. Centrum nie tylko udostępnia same fortyfikacje, ale także organizuje wystawy i rekonstrukcje historyczne, które pozwalają na pełniejsze zrozumienie kontekstu i znaczenia Twierdzy Modlin. Dzięki zróżnicowanym ekspozycjom, które obejmują militaria, historyczne dokumenty oraz zdjęcia, zwiedzający mogą zobaczyć, jak zmieniały się techniki obronne i budownictwo wojskowe przez te trzy epoki.

Forteca, będąca świadkiem burzliwych dziejów Polski, przyciąga dziś nie tylko pasjonatów wojskowości, ale wszystkich, którzy chcą poznać przeszłość kraju w niezwyklej scenarii. Wizyta tutaj to absolutnie niezwykła i fascynująca lekcja historii.

i Muzeum Twierdzy Modlin
ul. gen. Józefa Bema 200c
05-160 Nowy Dwór Mazowiecki
tel. +48 888 424 888
tel. +48 604 742 578
kontakt@twierdzamodlin.com
<https://twierdzamodlin.com>

Informacje praktyczne

- Dni i godziny otwarcia: piątek–niedziela 12–16, poniedziałek–czwartek zamknięte. Przy zakupie biletu na atrakcje Twierdzy Modlin (zwiedzanie z przewodnikiem, przejażdżkę elektrycznym busem) – wejście do Muzeum Twierdzy Modlin wliczone jest w cenę biletu.
- Twierdza Modlin znajduje się w odległości 1 km od Portu Lotniczego Warszawa-Modlin.

46

Modlin Fortress Museum „Powder Magazine 197”

It is a unique collection of souvenirs from the period of the Second Polish Republic and a history that can be not only known, but also experienced. Multimedia exhibits take visitors to the pre-war Polish garrison and directly to the battlefield. This is an opportunity to learn the story of Modlin's heroic defense from 1939. The virtual shooting range lets you test skills with a heavy machine gun. „Prochownia” is also a place for organizing creative workshops, during which visitors can build a fortress themselves, create a military guard gate or construct models of historical vehicles.

Modlin Fortress is one of the most important places related to military history in Poland. Located in a strategically important place, where the Narew River flows into the Vistula River, the fortress was of key

defensive importance for nearly 200 years. Its monumental architecture, associated with several historical epochs, makes Modlin a great place to learn about the history of defensive fortifications.

The Centre for Historical Education „Prochownia 197” offers visitors a unique opportunity to discover the region's rich past with three key breakthroughs: Napoleonic period, the times of tsarist Russia

and the interwar period with World War II. The center not only features fortifications, but also organizes exhibitions and historical reconstructions that allow a fuller understanding of the context and meaning of the Modlin Fortress. With a variety of exhibitions that include militaria, historical documents, and photographs, visitors can see how defensive techniques and military engineering evolved over these three eras.

The fortress, being a witness to the turbulent history of Poland, today attracts not only military enthusiasts, but all those who want to learn about the country's past in an unusual setting. A visit here is an absolutely extraordinary and fascinating history lesson.

Did you know that...?

The history of the Fortress is divided into three stages. The Napoleonic stage is the erection of fortress buildings on the initiative of Napoleon, who in 1806 decided to create a strong defensive point on Polish lands. The second stage falls on the 19th century, when after the fall of Napoleon Modlin fell into Russian hands. The Tsars of Russia recognized the strategic importance of the fortress and expanded it throughout almost the entire nineteenth century. The third stage is the interwar period and World War II. After Poland regained its independence in 1918, Modlin passed into Polish hands and was modernized to meet the challenges of the conflicts of that time. Modlin fortress played a special role in the September campaign in 1939, when it resisted Nazi troops for a long time.

i The Modlin Fortress Museum
 ul. gen. Józefa Bema 200c
 05-160 Nowy Dwór Mazowiecki
 phone: +48 888 424 888
 phone: +48 604 742 578
 kontakt@twierdzamodlin.com
<https://twierdzamodlin.com>

Practical information

- Opening days and hours: Friday-Sunday 12:00 p.m. – 4:00 p.m., Monday-Thursday closed. When buying a ticket for the attractions of Modlin Fortress (guided tour, electric bus ride), the entrance to the Modlin Fortress Museum is included in the ticket price.
- Modlin Fortress is located 1 km from Warsaw Modlin Airport.

47

Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Nowym Dworze Mazowieckim

To wyjątkowe miejsce. Mała powojenna biblioteka, działająca nieprzerwanie od 1949 roku, stała się w XXI wieku nowoczesnym centrum kultury z muzeum historii miasta i jego okolicy. Pełni nie tylko funkcję wypożyczalni. Organizuje też liczne wydarzenia kulturalne, spotkania autorskie oraz wystawy, integrując mieszkańców i przyczyniając się do popularyzacji wiedzy o regionie.

We wrześniu 2023 roku w siedzibie biblioteki otwarto wystawę stałą pn. „Pomiędzy nurtami”. Przygotowana po okiem pasjonatów i badaczy lokalnej historii zabiera odwiedzających w niezwykłą podróż przez dzieje miasta, nierozzerwalnie związane z nurtami rzek Wisła i Narew. Jej tytuł można odczytywać jako odniesienie do położenia geograficznego, jak również metaforycznie – jako nawiązanie do wielokulturowości i wielowyznaniowości dawnych mieszkańców.

Nowoczesna i multimedialna wystawa dokumentuje 650-letnią historię Nowego Dworu Mazowieckiego ze szczególnym naciskiem na aspekt społeczny i wielokulturowy. Ta multikulturowość nie przeszkadzała w zgodnym współistnieniu na terenie miasta czterech największych religii: katolicyzmu, judaizmu, prawosławia i protestantyzmu. Istotna część wystawy poświęcona jest okresowi największego rozkwitu miasta, czyli czasom od II połowy XVIII wieku do wybuchu II wojny światowej. Na

fot. (s. 208–209): Krzysztof Owocki

ekspozycji można podziwiać unikalne fotografie, dokumenty oraz artefakty związane z historią Nowego Dworu Mazowieckiego. Szczególną uwagę zwrócono na rolę rzek w życiu miasta – ich znaczenie gospodarcze, militarne oraz kulturowe. Zwiedzający mogą także obejrzeć interaktywne mapy i prezentacje multimedialne, które umożliwiają jeszcze lepsze zrozumienie bogatej przeszłości regionu.

Historia ukazana w kontekście lokalnej kultury, tradycji oraz przemian społecznych i gospodarczych przyciąga zarówno mieszkańców, jak i turystów odwiedzających coraz liczniej Nowy Dwór Mazowiecki.

Ciekawostka:

Biblioteka w Nowym Dworze Mazowieckim otrzymała nagrodę publiczności w konkursie „Renowacja 2025” – EDYCJA II w kategorii „Budynki użyteczności publicznej”, organizowanym przez Stowarzyszenie Fala Renowacji i Grupę PTWP, wydawcę Propertynews.pl i Propertydesign.pl.

i Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Nowym Dworze Mazowieckim
ul. I.J. Paderewskiego 22
05-100 Nowy Dwór Mazowiecki
tel. +48 22 775 23 11
wystawa@biblioteka.nowydwormaz.pl
<https://www.wystawa.nowydwormaz.pl>

Informacje praktyczne

- Dni i godziny otwarcia:
poniedziałek–piątek 10–18,
sobota 9–14, niedziela 10–14.
- Istnieje możliwość zwiedzania wystawy z przewodnikiem, po wcześniejszej rezerwacji. Usługa jest dodatkowo płatna.

47

Municipal and District Public Library in Nowy Dwór Mazowiecki

It's a special place. The small post-war library, operating continuously since 1949, has become a modern cultural center in the 21st century with a museum of the history of the city and its surroundings. It is not just a place to borrow books. It organizes numerous cultural events, author meetings and exhibitions, integrating residents and contributing to the popularization of knowledge about the region.

In September 2023, the permanent exhibition entitled „Pomiędzy Nurtami” (eng. „Between the currents”) was opened at the Library's seat. Prepared by enthusiasts and researchers of local history, it takes visitors on an extraordinary journey through the history of the city, inextricably linked with the currents of the Vistula and Narew rivers. Its title can be read as a reference to the geographical location, as well

as metaphorically as a reference to the multiculturalism and multid denominationalism of the former inhabitants.

The modern multimedia exhibition documents the 650-year history of Nowy Dwór Mazowiecki with a special emphasis on the social and multicultural aspect. This multiculturalism did not interfere with the harmonious coexistence of the four largest religions in the city: Catholicism, Judaism, Orthodoxy

and Protestantism. An important part of the exhibition is devoted to the period of the city's greatest prosperity, i.e. the time from the second half of the 18th century to the outbreak of World War II. At the exhibition visitors can admire unique photographs, documents and artifacts related to the history of Nowy Dwór Mazowiecki. Particular attention was paid to the role of rivers in the life of the city – their economic, military and cultural importance. Visitors can also view interactive maps and multimedia presentations that provide an even better understanding of the region's rich past.

The history presented in the context of local culture, tradition and social and economic changes attracts both residents and tourists visiting Nowy Dwór Mazowiecki in increasing numbers.

photo (p. 210–211): Krzysztof Owocki

Fun fact:

The Library in Nowy Dwór Mazowiecki received the Audience Award in the competition „RenOwacja 2025” – II EDITION in the category „Buildings of public utility”, organised by the Fala Renowacji Association and the PTWP Group, the publisher of Propertynews.pl and Propertydesign.pl.

i Municipal and District Public Library in Nowy Dwór Mazowiecki
ul. I.J. Paderewskiego 22
05-100 Nowy Dwór Mazowiecki
phone: +48 22 775 23 11
wystawa@biblioteka.nowydwormaz.pl
<https://www.wystawa.nowydwormaz.pl>

Practical information

- Opening days and hours:
Monday-Friday 10:00 a.m. – 6:00 p.m.,
Saturday 9:00 a.m. – 2:00 p.m.,
Sunday 10:00 a.m. – 2 p.m.
- It is possible to visit the exhibition with a tour guide, after prior reservation. The service is additionally paid.

48

Muzeum Wycinanki Polskiej w Konstancinie-Jeziornie

Jeden z nielicznych tego typu obiektów na świecie. Prezentuje unikatową, jedną z największych publicznych kolekcji wycinanek w Europie – ponad 3500 egzemplarzy. Najstarsze z nich mają niemal 100 lat. Trzon wystawy stanowi kolekcja wybitnego kulturoznawcy i kolekcjonera Antoniego Śledziewskiego, wzbogacona o ekspozycję multimedialną. Atutem muzeum jest bogactwo i różnorodność zbiorów. Oprócz prac najciekawszych artystów z wszystkich regionów wycinankarskich w kraju na ekspozycji zobaczymy obiekty współczesnego designu inspirowane tradycyjną wycinanką ludową. Uwagę zwraca też sama siedziba muzeum. To dawny Dom Ludowy, który zbudowano w 1908 roku w dzielnicy Mirków, zaprojektowany przez wybitnego architekta Stefana Szyllera, którego dziełem jest m.in. brama główna Uniwersytetu Warszawskiego i gmach Zachęty.

Historia powstania muzeum nie jest odległą. W 2011 roku wspomniany wcześniej Antoni Śledziwski przekazał Konstancińskiemu Domowi Kultury największą w Polsce kolekcję wycinanek ludowych. Właśnie wtedy zakiełkowała myśl o wyeksponowaniu zbioru w muzeum w Konstancinie-Jeziornie. Zdecydowano, że idealnym miejscem na stworzenie ekspozycji będzie zabytkowy Dom Ludowy. Przeprowadzono prace budowlane i pieczołowicie odrestaurowano obiekt. Wnętrze

zostało przebudowane i zaadaptowane do celów wystawienniczych oraz doskonale wyposażone, m.in. w interaktywną salę warsztatową. Budynek posiada też zaawansowane technicznie archiwum dostosowane do przechowywania delikatnych i podatnych na uszkodzenia eksponatów papierowych.

Pozyskana kolekcja wycinanek była więc nie tylko impulsem do utworzenia muzeum i restauracji zabytkowego obiektu, ale również do popularyzacji wycinankarstwa oraz ożywienia tradycji. Od ponad dziesięciu lat Konstanciński Dom Kultury

z pełnym zaangażowaniem promuje wycinankę w Polsce i za granicą jako wartościowe i oryginalne dziedzictwo narodowe oraz źródło inspiracji dla nowoczesnego projektowania.

Czy wiesz, że...?

Konstancin-Jeziorna to miejsce luksusowych posiadłości powstałych na początku XX wieku. To miejsce pobytu i twórczości wielu znanych artystów. Szlak willi Konstancina zachwyca architekturą nie tylko jej znawców. Szczególną uwagę zwracają dwie wille otoczone parkiem rzeźb, w których znajduje się prywatne muzeum Villa La Fleur. Organizowane tam wystawy przyciągają tłumy. Placówka specjalizuje się w prezentowaniu malarzy związanych z École de Paris (1924 do końca lat 40. XX wieku).

i Muzeum Wycinanki Polskiej
ul. Anny Walentynowicz 18
05-520 Konstancin-Jeziorna
tel. +48 22 484 27 30
tel. +48 22 484 27 31
tel. +48 500 593 685
biuro@muzeumwycinanki.eu
www.muzeumwycinanki.eu

Informacje praktyczne

- dni i godziny otwarcia: wtorek, środa, piątek 10–18, czwartek 12–20, sobota–niedziela 12–17
- muzeum realizuje warsztaty wycinankarskie dla dzieci i młodzieży oraz dorosłych; w każdy czwartek w godz. 17.30–19 odbywają się bezpłatne warsztaty robienia wycinanek
- obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnościami

48

Museum of Polish Cut-Outs in Konstancin-Jeziorna

One of the few such facilities in the world. It presents a unique, one of the largest public collections of cut-outs in Europe, with over 3,500 copies. The oldest ones are almost 100 years old. The core of the exhibition is the collection of the outstanding cultural expert and collector Antoni Śledziewski, enriched with a multimedia exhibition. The museum's asset is the richness and diversity of its collections. In addition to the works of the most interesting artists from all „cut-out” regions in the country, the exhibition includes objects of contemporary design inspired by traditional Polish paper cut-outs. Attention is also drawn to the museum itself. It is a former Community House, which was built in 1908 in the Mirków district, designed by the outstanding architect Stefan Szyller, whose work is, among others, the main gate of the University of Warsaw and the Zachęta building.

The history of the museum is not so distant. In 2011, the aforementioned Antoni Śledziewski handed over to the Konstancin Cultural Centre the largest collection of folk cut-outs in Poland. It was then that the thought of displaying the collection in the museum in Konstancin-Jeziorna sprang up. It was decided that the ideal place to create an exhibition would be the historic Community House. Construction works were carried out and the building was carefully restored. The interior has been rebuilt and adapted for exhibition purposes and perfectly

equipped, including an interactive workshop room. The building also has a technically advanced archive adapted to store delicate and damage-prone paper exhibits.

The acquired collection of cut-outs was therefore not only an impulse to create a museum and restoration of a historic building, but also to popularize cutting-out and revive tradition. For over ten years, the Konstancin Culture Centre has been fully committed to promoting cutting in Poland and abroad as a valuable and original national heritage and a source of inspiration for modern design.

Did you know that...?

Konstancin-Jeziorna is a place of luxury estates created at the beginning of the 20th century, the place of residence and work of many well-known artists. The trail of Villa Konstancin impresses with its architecture not only its connoisseurs. Particularly noteworthy are two villas surrounded by a sculpture park, in which there is a private museum Villa La Fleur. The exhibitions held there attract crowds. The institution specializes in presenting painters associated with the Ecole de Paris (1924 to the end of the 1940s).

i Museum of Polish Cut-Outs
ul. Anny Walentynowicz 18
05-520 Konstancin-Jeziorna
phone: +4822 484 27 30
phone: +48 22 484 27 31
phone: +48 500 593 685
biuro@muzeumwycinanki.eu
www.muzeumwycinanki.eu

Practical information

- opening days and hours: Tuesday, Wednesday, Friday 10:00 a.m. – 6:00 p.m., Thursday 12:00 p.m. – 8:00 p.m., Saturday-Sunday 12:00 p.m. – 5:00 p.m.
- the museum organizes cutting-out workshops for children, teenagers and adults; every Thursday at 5:30 p.m. – 7:00 p.m. free cutting workshops are held
- facility accessible to persons with disabilities

49

Kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Skułach

Nazywany przez znawców architektury sakralnej perełką wśród drewnianych, mazowieckich kościołów. Malowniczo położony między dwoma kompleksami leśnymi jest prawdopodobnie trzecią świątynią w Skułach. Fundacja kościoła nastąpiła zapewne w XIV wieku, a wzmiankę o proboszczu znajdujemy w 1443 roku. W 1654 roku dobra skulskie nabyła królowa Maria Ludwika i przekazała na własność Księżom Misjonarzom. Akt darowizny 23 maja 1654 roku potwierdził król Jan Kazimierz. Kościółek spłonął w 1656 roku. Obecny wzniesiono w roku 1678, a w latach 1774–1775 dobudowano zakrystię.

Kościółek w Skułach jest zabytkiem II klasy. Niewielki i skromny z zewnątrz zachwyca swoim wnętrzem, w którym na obitych płótnem

ścianach znajdują się piękne malowidła przedstawiające sceny ze Starego i Nowego Testamentu. To jedyna tego rodzaju XVIII-wieczna polichromia kościelna, jaka powstała na Mazowszu. Na suficie kościoła znajduje się obraz „Wniebowzięcia N.M.P”, a w prezbiterium – „Ostatnia wieczerza” z 1896 roku pędzla Józefa Spornego z Nieszawy i Józefa Rutkowskiego. Z XVIII wieku pochodzą m.in. chrzcielnica barokowa, monstrancja,

dwa ołtarze rokokowe, lichterze na paschał i wyposażenie zakrystii.

Obok świątyni stoi dzwonnica z 1822 roku, a przed samym kościołem zegar słoneczny z XVIII wieku. Teren przykościelny jest pięknie zagospodarowany – aż chce się tutaj spędzić chwilę, nie tylko na modlitwie.

Kościół w Skułach jest ważnym elementem mazowieckiego drewnianego budownictwa sakralnego. Stanowi przykład dawnej ludowej architektury sakralnej. Przypomina też o wielowiekowej historii wsi, o której pierwsze wzmianki pochodzą z I połowy XV wieku. Był to wówczas ośrodek dóbr wojewody czerskiego Piotra Pilikowicza.

Czy wiesz, że...?

W pobliskiej Żabiej Woli w zabytkowym dworcu będącym siedzibą Domu Kultury (ul. Warszawska 27) od 2007 roku funkcjonuje (Mini) Muzeum Żaby. Jego kolekcja liczy ponad 1600 eksponatów i jest jedną z największych w kraju. Placówka powstała w dowód wdzięczności za ciekawą i ekologicznie ważną rolę w ekosystemie oraz za użyczenie imienia nazwie miejscowości – Żabia Wola. Muzeum można zwiedzać bezpłatnie od poniedziałku do piątku w godz. 11–18, w soboty po uprzednim umówieniu w godz. 9–12.

i Parafia rzymskokatolicka pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Skułach
ul. Mszczonowska 4
96-321 Skuły
tel. +48 46 857 98 26
<https://parafiaskuly.pl>

Informacje praktyczne

- Msze święte: czas letni (niedziele i święta: 9, 12, dni powszednie 18), czas zimowy (niedziele i święta: 9, 12, dni powszednie 17)
- Skuły leżą w powiecie grodziskim, w gminie Żabia Wola nad rzeką Pisia Tuczną.

49

Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Skuły

Called by connoisseurs of sacred architecture a pearl among wooden, Masovian churches. Picturesquely located between two forest complexes, it is probably the third temple in Skuły. The foundation of the church probably took place in the 14th century, and the mention of the parish priest can be found in 1443. In 1654, the Skuły estate was acquired by Queen Maria Ludwika and handed over to the Missionary Priests. The act of donation on 23 May 1654 was confirmed by King Jan Kazimierz. The church burned down in 1656. The present one was erected in 1678 and a sacristy was added between 1774 and 1775.

The church in Skuły is a class II heritage monument. Small and modest from the outside, it impresses with its interior, where on the canvas-covered walls there are beautiful paintings depicting scenes from the Old and New Testaments. This

is the only 18th-century church polychrome of this kind that was created in Mazovia. On the ceiling of the church there is a painting „The Assumption of the Blessed Virgin Mary”, and in the chancel „The Last Supper” from 1896 by Józef Sporny from Nieszawa and Józef Rutkowski. From the 18th century come, among others, Baroque baptismal font, monstrance, two Rococo altars, candlesticks for the paschal candles and sacristy equipment.

Next to the temple stands a bell tower from 1822, and in front of the church there is a sundial from the 18th century. The church area is beautifully landscaped – inviting visitors to pause and enjoy the peaceful surroundings – not only in prayer.

The church in Skuły is an important element of the Mazovian wooden sacral construction. It is an example of ancient sacral folk architecture. It also recalls the centuries-old history of the village, the first mention of which dates back to the first half of the 15th century. At that time, it was the centre of property of the voivode of Czersk, Piotr Pilikowicz.

Did you know that...?

In the nearby Żabia Wola, in a historic manor house which is the seat of the Cultural Centre (ul. Warszawska 27), the (Mini) Frog Museum is up and running since 2007. Its collection includes over 1600 exhibits and is one of the largest in the country. The facility was established as a token of gratitude for an interesting and ecologically important role in the ecosystem and for lending the name of the village – Żabia Wola. The museum can be visited free of charge from Monday to Friday 11:00 a.m. – 6:00 p.m., on Saturdays, upon previous appointment, from 9:00 a.m. – 12:00 p.m.

i Roman Catholic Parish of the Holy Apostles Peter and Paul in Skuły

ul. Mszczonowska 4
96-321 Skuły
phone: +48 46 857 98 26
<https://parafiaskuly.pl>

Practical information

- Holy Masses: Daylight saving time (Sundays and public holidays: 9:00 a.m., 12:00 p.m., weekdays 6:00 p.m.), winter time (Sundays and holidays: 9:00 a.m., 12:00 p.m., weekdays 5:00 p.m.)
- Skuły lies in the powiat of Grodzisk, in the municipality of Żabia Wola on the Pisia Tuczna river

50

Muzeum Piaseczna w Starej Plebanii

Jedno z najmłodszych muzeów na Mazowszu, swoją pierwszą wystawę otworzyło bowiem w maju 2024 roku. Jego siedzibą jest Stara Plebania – budynek o bogatej historii, powstały w XVIII wieku jako dom dla proboszczów parafii św. Anny. Przez lata była świadkiem ważnych wydarzeń lokalnych, służąc jako miejsce spotkań duchowieństwa i społeczności. W XX wieku przeszła liczne renowacje, zachowując zabytkowy charakter. Dzisiaj stanowi kulturalne serce Piaseczna.

Prezentowana w Starej Plebanii ekspozycja to podróż w czasie. Poznamy na niej bogatą historię Piaseczna i okolic, życie codzienne mieszkańców, a także lokalną kulturę oraz dziedzictwo regionu. W wyjątkowy klimat miejsca doskonale wpisują się odbywające się tutaj warsztaty, wystawy czasowe i spotkania

tematyczne, które przyciągają zarówno mieszkańców, jak i turystów.

Otwarcie wystawy poświęconej historii Piaseczna było ukoronowaniem wieloletnich starań o utworzenie muzeum – miejsca, w którym historia połączy się z lokalną tradycją, a dzięki ekspozycji pamięć o nich nie zginie. Włączono je w strukturę organizacyjną ówczesnego Ośrodka Kultury, przekształconego w późniejszym okresie w Centrum Kultury.

fot. Joanna Ferlian/Urząd Miasta i Gminy Piaseczno

Podstawę zbiorów stanowiła kolekcja pamiątek przekazana przez Jerzego Duszę. Otwarcie placówki odbyło się 5 listopada 2004 roku podczas obchodów 575-lecia nadania Piasecznu praw miejskich. Z czasem okazało się, że przestrzeń wystawiennicza jest niewystarczająca, a budynek Plebanii wymaga remontu. Stało się to impulsem do modernizacji budynku, która zakończyła się w 2023 roku. W strukturę muzeum włączono także kolejne dwa zabytkowe obiekty – dworek Poniatówka zlokalizowany w parku im. Książąt Mazowieckich w Piasecznie oraz letnią willę rodziny Zawadzkich, tzw. Dom „Zośki” w Zalesiu Dolnym.

fot. Krzysztof Staniszewski/Muzeum Piaseczna

*fot. (s. 220–221): Łukasz Wyleziński/
Urząd Miasta i Gminy Piaseczno*

Ciekawostka:

Niewątpliwą atrakcją Piaseczna jest działająca nieprzerwanie od ponad 100 lat Piaseczyńsko-Grójecka Kolej Wąskotorowa. Aktualna trasa podróży to Piaseczno–Tarczyn–Piaseczno z postojem piknikowym w Runowie, gdzie można się dodatkowo przejechać drezyną. Na stacji w Piasecznie na miłośników kolei czeka makietka kolejowa. W podróży towarzyszy nam przewodnik, który barwnie opowiada historię wąskotorówki. Kolejka jeździ w weekendy i święta, a dla zorganizowanych grup – również w pozostałe dni tygodnia. Więcej informacji <https://www.kolejka-piaseczno.pl>.

Muzeum Piaseczna

Plac Piłsudskiego 10

05-500 Piaseczno

tel. +48 518 315 651

kasa@muzeumpiaseczna.pl

<https://muzeumpiaseczna.pl>

Informacje praktyczne

- dni i godziny otwarcia: sezon letni maj–wrzesień – wtorek–piątek 10–17, sobota–niedziela 11–18, sezon zimowy październik–kwiecień – wtorek–piątek 10–16, sobota–niedziela 11–17
- istnieje możliwość zwiedzania muzeum z przewodnikiem, usługa jest dodatkowo płatna
- w każdy czwartek wejście na ekspozycję stałą jest bezpłatne
- obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnościami

50

Piaseczno Museum in Stara Plebania

One of the newest museums in Mazovia, it opened its first exhibition in May 2024. Its seat is located in Stara Plebania (Eng. Old Rectory), a building with a rich history, erected in the 18th century as a home for the parish priests of St. Anne. Over the years, it has witnessed important local events, serving as a meeting place for the clergy and the community. In the 20th century, it underwent numerous renovations, maintaining its historic character. Today, it is the cultural heart of Piaseczno.

The exhibition presented in the museum is a true journey in time. Visitors will get to know the rich history of Piaseczno and its surroundings, the everyday life of the inhabitants, as well as the local culture and heritage of the region. The unique atmosphere of the place perfectly matches the workshops, temporary exhibitions and thematic meetings that take place here, which attract both residents and tourists.

The opening of the exhibition dedicated to the history of Piaseczno was the crowning of many years of efforts put into the creation of the museum – a place where history merges with local tradition, and thanks to the exhibition, their memory will be preserved. They were incorporated into the organizational structure of the then Community Center, later transformed into

photo (p. 222–223): J. Ferlian/Town and Commune Office of Piaseczno

the Cultural Center. The core of the exhibition was a collection of souvenirs donated by Jerzy Dusza. The opening of the facility took place on 5 November 2004, during the celebration of the 575-year anniversary of the granting of city rights to Piaseczno. Over time, it turned out that the exhibition space was insufficient and the rectory building needed renovation. This became an impulse for the modernization of the building, which ended in 2023. The Museum also includes two other historic buildings – the Poniatówka manor house located in the Dukes of Mazovia park in Piaseczno and the Zawadzki family summer villa, the so-called „Zośka” house in Zalesie Dolne.

photo: F. Dowjat/Piaseczno Museum

Fun fact:

An undoubted attraction of Piaseczno is the Piaseczno-Grójec Narrow Gauge Railway, which has been operating continuously for over 100 years. The current route of the trip is Piaseczno-Tarczyn-Piaseczno with a picnic stop in Runów, where passengers can additionally ride a draisine. At the station in Piaseczno, a railway mock-up awaits railway enthusiasts. During the journey, travelers are accompanied by a guide who vividly tells the story of the narrow-gauge. The train goes on weekends and holidays, and for organized groups also on the other days of the week. More information <https://www.kolejka-piaseczno.pl>.

The Piaseczno Museum

Plac Piłsudskiego 10

05-500 Piaseczno

phone: +48 518 315 651

kasa@muzeumpiaseczna.pl

<https://muzeumpiaseczna.pl>

Practical information

- opening days and hours: summer season 01.05-30.09 Tuesday-Friday 10:00 a.m. – 5 p.m., Saturday-Sunday 11:00 a.m. – 6:00 p.m., winter season 01.10-30.04 Tuesday-Friday 10:00 a.m. – 4:00 p.m., Saturday-Sunday 11:00 a.m. – 5:00 p.m.
- there is a possibility of a guided tour, the service is additionally paid
- every Thursday entry to the permanent exhibition is free of charge
- facility accessible to persons with disabilities

51

Pałac i oficyna zachodnia w zespole pałacowo-parkowym w Młochowie

Pałac w Młochowie, wzniesiony na początku XIX wieku według projektu Jakuba Kubickiego, to klasycystyczna rezydencja Walerego Faustyna Sobolewskiego. W skład zespołu wchodzi dwie oficyny, symetrycznie usytuowane po bokach dziedzińca, oraz oranżeria, która obecnie pełni funkcję kościoła pw. św. Michała Archanioła. W 1910 roku majątek przeszedł na własność rodziny Radziwiłłów, którzy wykorzystywali go jako letnią rezydencję. Po I wojnie światowej pałac został zniszczony, a w okresie PRL-u pełnił różne funkcje, m.in. przedszkola i sierocińca. Obecnie zespół pałacowo-parkowy jest własnością gminy Nadarzyn i stanowi ważny punkt na kulturalnej mapie regionu.

Po gruntownej rewitalizacji zaprasza mieszkańców i turystów na kulturalną uroczystość oraz spacer w otoczeniu pięknej przyrody. To właśnie tutaj znajduje się Oficyna Kultury – nowe

fot. Urząd Gminy Nadarzyn

miejsce na mapie gminy Nadarzyn, działające w ramach Nadarzyńskiego Ośrodka Kultury. Jego siedzibą jest zachodnia oficyna pałacowa. Budynek, od lat czekający na rewitalizację, dzisiaj ponownie świeci blaskiem i tętni życiem, spełniając zupełnie nową funkcję kulturalną. W odnowionych wnętrzach odbywają się różnorodne wydarzenia artystyczne, warsztaty, wystawy i spotkania, które przyciągają dorosłych i dzieci. Oficyna rozbrzmiewa dźwiękami fortepianu podczas koncertów oraz innych imprez artystycznych.

Podobnie jest w młochowskim parku. Jest on miejscem wielu wydarzeń kulturalnych i sportowych, m.in. wielkiej imprezy kolarskiej Poland Bike Marathon, koncertów plenerowych zaPARKuj w Młochowie czy gier terenowych. Chętnie odwiedzają go mieszkańcy i turyści. Przebiega tędy szlak turystyczno-krajoznawczy, a dodatkową atrakcją są sezonowe multimedialne pokazy fontann, które zainaugurowano w sezonie letnim w 2022 roku. Jest to również miejsce dorocznych mszy i imprez dziękczynnych za plony, nabożeństw fatimskich, a także ulubione miejsce wędkarzy. Pobliski plac zabaw często wypełnia się śmiechem dzieci,

a siłownię plenerową doceniającą zwolennicy aktywnego wypoczynku na świeżym powietrzu.

Czy wiesz, że...?

Siedziba Nadarzyńskiego Ośrodka Kultury również mieści się w zabytkowym obiekcie – zajezdzie przy pl. Poniatowskiego 42, który przy wsparciu środków europejskich został wyremontowany i nowocześnie wyposażony. Znajdują się tu m.in. sala widowiskowa z amfiteatralną widownią, przestrzeń ekspozycyjna, w której odbywają się wystawy, oraz studio nagrań w odnowionych piwnicach.

i Oficyna Kultury w zespole pałacowo-parkowym w Młochowie
ul. Ks. Markiewicza 4
05-831 Młochów
tel. +48 605 911 151
oficynakultury@nok.pl
<https://nok.pl/o-oficynie-kultury>

Informacje praktyczne

- Oficyna Kultury jest otwarta podczas odbywających się w niej wydarzeń
- obiekt jest dostępny dla osób z niepełnosprawnościami

51

Palace and western outbuilding in the palace and park complex in Młochów

The palace in Młochów, erected at the beginning of the 19th century according to the design of Jakub Kubicki, is the classicist residence of Walery Faustyn Sobolewski. The complex consists of two outbuildings symmetrically located on the sides of the courtyard and an orangery, which currently serves as the church of St. Michael the Archangel. In 1910, the estate became the property of the Radziwiłł family, who used it as a summer residence. After World War I, the palace was destroyed, and during the Polish People's Republic it served various functions, including a kindergarten and an orphanage. Currently, the palace and park complex is owned by the Nadarzyn commune and is an important point on the cultural map of the region.

After a thorough revitalization, it invites local residents and tourists to a cultural feast and a walk surrounded by beautiful nature.

photo: Commune Office of Nadarzyn

This is where Oficyna Kultury is located – a new place on the map of Nadarzyn municipality, operating within the Nadarzyn Cultural Centre. Its seat is located in the western palace outbuilding. The building has been waiting for years for revitalization, today it has regained its splendour and vibrancy, fulfilling a completely new cultural function. The renovated interiors host a variety of artistic events, workshops, exhibitions and meetings that attract adults and children. The outbuilding is filled

with the sounds of the piano during concerts and other artistic events.

The same goes for the Młochów park. It is a place of many cultural and sports events, including a great cycling event Poland Bike Marathon, „zaPARKuj” outdoor concerts in Młochów or field games. It is popular among the locals and tourists. The tourist and sightseeing trail runs here, and an the seasonal multimedia fountain shows, which were inaugurated in the summer season in 2022, are an additional attraction. It is also a place of annual masses and thanksgiving events for the harvest, Fatima services, as

well as a favorite place for anglers. The nearby playground is often filled with children's laughter, and the outdoor gym is appreciated by those who enjoy active recreation.

Did you know that...?

The Nadarzyn Cultural Centre is also located in a historic building, the inn at Pl. Poniatowskiego 42, which with the support of European funds has been renovated and modernly equipped. The facility includes, among others, an auditorium with an amphitheater audience, an exhibition space where exhibitions take place and a recording studio in renovated basements.

i **Oficina Kultury in the palace and park complex in Młochów**
ul. Ks. Markiewicza 4
05-831 Młochów
phone: +48 605 911 151
oficynakultury@nok.pl
<https://nok.pl/o-oficynie-kultury>

Practical information

- The Culture Office is open during the events taking place there
- the facility is accessible to people with disabilities

52

Pałac Kultury w Brwinowie

Jeden z najbardziej rozpoznawalnych zabytków Brwinowa. Historia budowli sięga początku XX wieku, kiedy jej właścicielami była rodzina Wierusz-Kowalskich. W okresie międzywojennym pałac pełnił rolę jej podwarszawskiej rezydencji i przeżywał okres swojej świetności. We wrześniu 1939 roku, podczas bitwy pod Brwinowem, parter pałacu został zamieniony na szpital polowy. We wrześniu 1946 roku obiekt przejęła Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. W XXI wiek wszedł jako miejsce opuszczone i zdewastowane, ale z wielkim potencjałem. Kompleksowa rewaloryzacja przywróciła mu blask, a Gminny Ośrodek Kultury zyskał nową siedzibę. Gmina kupiła pałac w 2015 roku i od tej chwili można było już planować prace, które uwzględniły

historyczny charakter pałacu, jak też współczesne potrzeby funkcjonalne.

Klasycystyczna bryła zabytku z charakterystycznym portykiem kolumnowym i mansardowym dachem stanowi przykład elegancji i prestiżu, a otaczający go park dodaje miejscu uroku i monumentalności. Pałac w Brwinowie stał się centrum kulturalnym, które obecnie służy

fot. Tomaszewski/Urząd Gminy Brwinów

mieszkańcom i odwiedzającym jako miejsce spotkań, warsztatów artystycznych, wystaw oraz koncertów. Rewaloryzacja tchnęła w niego nowe życie, stając się symbolem udanej adaptacji zabytkowego obiektu do współczesnych potrzeb. Jego odnowienie jest przykładem harmonijnego połączenia historii z nowoczesnością, gdzie dawny urok i wartość historyczna idą w parze z funkcjonalnością i dostępnością.

fol. (s. 228–229): Urząd Gminy Brwinów

Ciekawostka:

Od 2006 roku w czerwcu, w Brwinowie, a z czasem również w okolicznych miejscowościach (Otrębusy, Kanie, Koszajec i Żółtwin), odbywa się Festiwal Otwarte Ogrody. Jego ideą jest organizowanie imprez kulturalnych, koncertów, wernisaży i spotkań w prywatnych ogrodach. Ich właściciele zapraszają do siebie na niezwykle wydarzenia, mając wsparcie Gminnego Ośrodka Kultury, który dba o festiwalowy program.

i Pałac Kultury w Brwinowie
ul. Pałacowa 1
05-840 Brwinów
<https://ok.brwinow.pl>

Informacje praktyczne

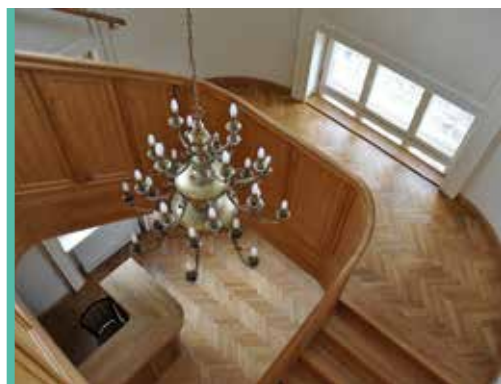
- obiekt jest dostępny dla osób z niepełnosprawnościami
- w Pałacu Kultury prowadzona jest działalność kulturalna i artystyczna

52

Palace of Culture in Brwinów

One of the most recognizable monuments of Brwinów. The history of the building dates back to the beginning of the XXth century, when its owners were the Wierusz-Kowalski family. In the interwar period, the palace served as their residence near Warsaw and have had its glory days. In September 1939, during the Battle of Brwinów, the ground floor of the palace was converted into a field hospital. In September 1946, the building was taken over by the Warsaw University of Life Sciences. It entered the 21st century as an abandoned and devastated place, but with great potential. Comprehensive renovation restored its former splendor, and the Commune Cultural Center gained a new seat. The Commune of Brwinów bought the palace in 2015 and from that moment revitalization works could have been planned, taking into account the palace's historical character as well as modern functional needs.

The classicist shape of the monument with its characteristic columned portico and mansard roof is an example of elegance and prestige, and the surrounding park adds charm and monumentality to the place. The palace in Brwinów has become a cultural center, which now serves residents and visitors as a place for meetings, artistic workshops, exhibitions and concerts. The restoration brought new life into it, becoming a symbol of the successful example of adapting heritage architecture to modern use. Its renewal is an example of

photo (p. 230–231): Commune Office of Brwinów

a harmonious combination of history and modernity, where old charm and historical value go hand in hand with functionality and accessibility.

Fun fact:

Since 2006, in June, in Brwinów, and over time also in the surrounding towns (Otrębusy, Kanie, Koszajec and Żółwin), the Open Gardens Festival has been held. Its idea is to organise cultural events, concerts, vernissages and meetings in private gardens. Their owners invite guests to these extraordinary events, enjoying the support of the Commune Cultural Center, that takes care of the festival programme.

i **Palace of Culture in Brwinów**
ul. Pałacowa 1
05-840 Brwinów
<https://ok.brwinow.pl>

Practical information

- the facility is accessible to people with disabilities
- cultural and artistic activities are carried out in the Palace of Culture

53

Willa Millera w Piastowie

Jeden z najbardziej charakterystycznych budynków Piastowa. Jego historia sięga początków XX wieku. Powstał dla Fryderyka Millera, niemieckiego przedsiębiorcy, który w 1925 roku zbudował w Piastowie przy ul. Warszawskiej Zakłady Akumulatorowe systemu „Tudor” S.A., a trzy lata później – Zakłady Kauczukowe Piastów S.A.

Willa pełniła przez lata różne funkcje – od siedziby szkoły podstawowej po miejsce spotkań harcerzy. Niestety, z biegiem czasu budynek popadł w ruinę i długo stał nieużytkowany. W 2018 roku rozpoczęto kompleksową modernizację willi, mającą na celu przywrócenie jej dawnej świetności i dostosowanie do nowych funkcji kulturalno-edukacyjnych. Dzięki niej ta niewątpliwa perełka architektury

stała się prawdziwym centrum kulturalnym i społecznym miasta. Odrestaurowana fasada prezentuje się niezwykle okazale, z charakterystycznymi dla stylu willowego detalami. Uwagę przyciągają starannie odnowione okna, zdobienia elewacji oraz malowniczy ganek. Całość otoczona jest zadbanym parkiem, który stanowi idealne dopełnienie tego urokliwego obiektu. Swoje miejsce znalazła w nim m.in. tężnia miejska i plac zabaw dla najmłodszych piastowian.

Dziś willa Millera to nie tylko atrakcja turystyczna, ale przede wszystkim tętniące życiem miejsce.

Ciekawostka:

Piastowskie Archiwum Miejskie prowadzi działalność muzealną, w ramach której funkcjonuje Muzeum Miasta Piastowa. Zgromadzone archiwalia, zbiory oraz pamiątki można oglądać po uprzednim umówieniu się. Od końca 2024 roku eksponaty znajdują się w willi Millera.

fol. (s. 232–233): Urząd Miejski w Piastowie

W odrestaurowanym budynku o powierzchni około 800 m² mieszczą się m.in. Sala Ślubów piastowskiego Urzędu Stanu Cywilnego, filia Biblioteki Publicznej z czytelnią, Archiwum Miejskie ze strefą muzealną oraz siedziba Hufca ZHP Piastów im. prof. hm. Aleksandra Kamińskiego „Kamyka”.

Willa Millera, otoczona zadbanym parkiem, stanowi ważny element dziedzictwa kulturowego Piastowa, pełniąc funkcje społeczne i kulturalne.

i Willa Millera – Piastowskie Archiwum Miejskie

ul. Bohaterów Wolności 23
05-820 Piastów
tel. +48 698 605 607
tel. +48 22 608 04 32
muzeum@pam.piastow.pl
<https://pam.piastow.pl>

Informacje praktyczne

- wstęp: bezpłatny do części ogólnodostępnych
- obiekt jest dostępny dla osób z niepełnosprawnością
- bezpłatny parking dla odwiedzających

53

Miller's Villa in Piastów

One of the most characteristic buildings in Piastów. Its history dates back to the beginning of the 20th century. It was created for Fryderyk Miller, a German entrepreneur, who in 1925 built in Piastowo at ul. Warszawska Zakłady Akumulatorowe systemu „Tudor” S.A., and three years later Zakłady Kauczukowe Piastów S.A.

Over the years, the villa has performed various functions, from the seat of the primary school to the meeting place of the scouts. Unfortunately, over time, the building fell into disrepair and remained unused for a long time. In 2018, a comprehensive modernization of the villa was started, aimed at restoring its former splendor and adapting it to new cultural and educational functions. Thanks to the renovation, this undoubted gem of architecture has become a real cultural and social center of the city.

photo (p. 234–235): Town Hall in Piastów

The restored facade looks extremely impressive, with details characteristic of the villa style. Attention is drawn to carefully renovated windows, facade decorations and a picturesque porch. The entire building is surrounded by a well-kept park, which is the perfect complement to this charming object.

The site also includes, among others, a graduation tower and a playground for the youngest residents of Piastów.

Today, Miller's villa is not only a tourist attraction, but above all a lively place. In the renovated building with an area of about 800 m², there are, among others, the Wedding Hall of the local Civil Registry Office, a branch of the Public Library with a reading room, the City Archive with a museum area and the seat of the Hufiec ZHP Piastów named after prof. hm. Aleksander Kamiński „Kamyk”.

Miller's villa, surrounded by a well-kept park, is an important element of Piastów cultural heritage, performing social and cultural functions.

Fun fact:

The Piastów City Archive conducts museum activities, within the scope of which the Museum of the Town of Piastów operates. The collected archives, collections and souvenirs can be seen upon a previous appointment. From the end of 2024, the exhibits are available at Miller's Villa.

i Miller's Villa – Piastów City Archives
 ul. Bohaterów Wolności 23
 05-820 Piastów
 phone: +48 698 605 607
 phone: +48 22 608 04 32
 muzeum@pam.piastow.pl
<https://pam.piastow.pl>

Practical information

- admission: free of charge to the public areas
- the facility is accessible to people with disabilities
- free parking for visitors

S U B R E G I O N

Ż Y R A R D O W S K I

Zaledwie rzut beretem do Warszawy, a oferuje atrakcje, które zachwycają dużych i małych, miłośników architektury i turystyki przemysłowej. Wizyta tu to świetny pomysł na krótki city break. Przede wszystkim zapraszamy Was na niezwykłą podróż po Żyrardowie, pełnym przemysłowej architektury z XIX wieku, która stanowi naturalne tło dla opowieści o przeszłości tej niezwykłej osady fabrycznej. Spacer wśród budynków z czerwonej cegły jest jak podróż w czasie. Warto odwiedzić także miejscowe muzea i ośrodki kultury, które

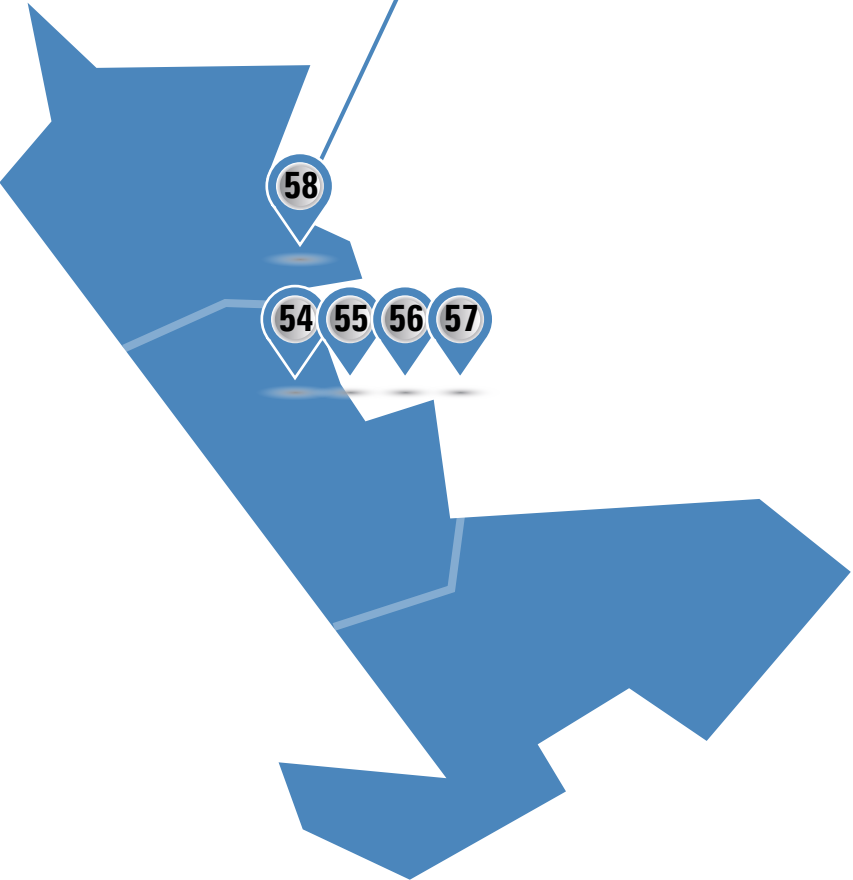
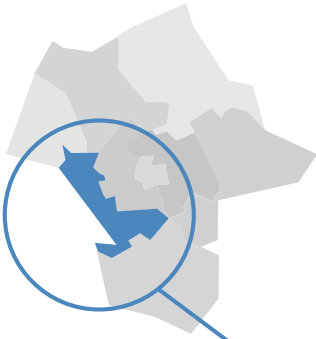
w fascynujący sposób przedstawiają historię regionu, łącząc ją z teraźniejszością i nowoczesnością, niemal jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki. Pozostając w industrialnym duchu, zachęcamy również do wizyty w Teresinie, najlepiej pociągiem. Na dworcu nie wysiądziecie jednak na zwykłej stacji – dotrzecie do Dworcowego Centrum Kultury TO.Kultura, które stało się centrum życia kulturalnego miasta. Jest to doskonały przykład adaptacji przestrzeni przemysłowej do współczesnych potrzeb.

Ż Y R A R D Ó W

S U B R E G I O N

Just a stone's throw from Warsaw, and offers attractions for both children and adults, enthusiasts of architecture and industrial tourism. Visiting this place is always a great idea for a short city break. First of all, visitors are invited to an extraordinary journey through Żyrardów, full of industrial architecture from the 19th century, which provides a natural background for the history of this extraordinary industrial settlement. Walking through red brick buildings is like traveling back in time. It is also worth visiting local museums and

cultural centres, which present the history of the region in a fascinating way, merging it with the present and modernity, almost as if at the touch of a magic wand. Staying in the industrial atmosphere, travelers are also encouraged to visit Teresin, preferably by train. At the station, however, you will not get off at the usual station – you will reach the „TO.Kultura Railway Station Cultural Centre”, which has become the centre of the city's cultural life. This is an excellent example of adapting industrial space to modern needs.

54

Osada Fabryczna w Żyrardowie

To unikat na skalę europejską, stanowi prawdziwą skarbnicę przemysłowej historii. Zachowało się tu blisko 95% pierwotnej zabudowy, co czyni to miejsce wyjątkowym świadectwem XIX-wiecznego przemysłu. Wśród 400 obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków większość znajduje się na terenie osady fabrycznej, a wiele z nich pełni do dziś swoje pierwotne funkcje. Dzięki temu Osada Fabryczna nie jest tylko muzealnym skansenem, ale „żyjącym” sercem współczesnego miasta. Jest jednym z najważniejszych miejsc w historii tego miasta, które w XIX wieku stało się centrum przemysłowym. To właśnie tutaj znajdowały się kluczowe budynki związane z produkcją tkanin – zakłady włókiennicze, które stanowiły fundament gospodarki regionu. Wybudowali ją fabrykanci, Karol Dittrich i Karol Hiele, w bezpośrednim sąsiedztwie ówczesnej

Fabryki WYROBÓW Lnianych, w okresie jej największej świetności. Jest przykładem wzorcowego miasta przemysłowego z przełomu XIX i XX wieku, spełniającego postulaty nie tylko miasta idealnego, ale również miasta – ogrodu. Zachwyca skrupulatnie zaprojektowanym układem urbanistyczno-architektonicznym, zrealizowanym z niebывałym jak na ówczesne czasy rozmachem.

fol. (s. 238–239): Urząd Miasta Żyrardowa

Współczesna Osada Fabryczna to przede wszystkim dzielnica mieszkalna, ale również jedno z głównych miejsc przyciągających turystów. Wiele historycznych budynków zostało odrestaurowanych zachowując ducha przemysłowej przeszłości Żyrardowa. Jest to przestrzeń, która łączy historię z nowoczesnością, stanowiąc ważną część rewitalizowanego centrum miasta. Zabytkowe fabryki, mieszkania oraz tereny zielone sprawiają, że jest to atrakcyjna lokalizacja zarówno dla mieszkańców, jak i turystów.

Czy wiesz, że...?

Wizytówką kultury i architektury Żyrardowa jest Resursa – jeden z najbardziej reprezentacyjnych budynków miasta. Wzniesiona w drugiej połowie XIX wieku pierwotnie służyła jako dom kultury dla wyższej kadry zarządzającej Żyrardowskich Zakładów Lniarskich. Budynek, utrzymany w stylu neo-renesansowym, zachwyca bogato zdobioną elewacją, detalami architektonicznymi i eleganckimi wnętrzami. Dziś Resursa pełni funkcję centrum kulturalnego i jest jednym z głównych ośrodków życia społeczno-artystycznego w mieście.

i Centrum Informacji Turystycznej i Kulturalnej w Żyrardowie

ul. 1 Maja 45
96-300 Żyrardów
tel. +48 46 854 28 28
cit@zyrardow.pl
<https://www.zyrardow.pl>

Informacje praktyczne

- Oś kompozycyjną osady fabrycznej stanowi główna arteria miejska – ul. 1 Maja, dawniej po prostu droga Mszczonów–Wiskitki, oddzielająca mieszkaniową dzielnicę robotniczą od dzielnicy przemysłowej i rezydencjonalnej.
- Mieszczące się w budynku Resursa Centrum Informacji Turystycznej jest czynne od poniedziałku do piątku w godz. 8–16, w soboty i niedziele w godz. 10–14.

54

Industrial Settlement in Żyrardów

The site is unique on a European scale, it is a real treasure trove of industrial history. Nearly 95% of the original buildings have survived until today, which makes this place a unique testimony of 19th-century industry. Among the 400 objects entered in the register of monuments, most are located in the industrial settlement, and many of them still perform their original functions to this day. As a result, the Industrial Settlement is not just an open-air museum, but the „living” heart of the modern city. It is one of the most important places in the history of the city, which in the 19th century became an industrial center. It was here that the key buildings related to the production of textiles – textile factories, which were the foundation of the region's economy, were located. They were built by the industrialists, Karol Dittrich and Karol

Hielle, in the immediate vicinity of the then Linen Products Factory, during its greatest splendor. It is an example of a model industrial city from the turn of the 19th and 20th centuries, meeting the demands not only of an ideal city, but also of a garden city. It delights with a meticulously designed urban-architectural layout, executed with remarkable ambition for its time.

Did you know that...?

Resursa, one of the most representative buildings in the city, is a showcase of Żyrardów's culture and architecture. Built in the second half of the 19th century, it originally served as a cultural centre for the senior management of Żyrardów Linen Factories. The building, maintained in the neo-Renaissance style, impresses with its richly decorated facade, architectural details and elegant interiors. Today, Resursa serves as a cultural centre and is one of the main centres of socio-artistic life in the city.

photo (p. 240–241): Town Hall in Żyrardów

The modern Industrial Settlement is primarily a residential area, but also one of the main places attracting tourists. Many historical buildings have been restored preserving the spirit of Żyrardów's industrial past. It

is a space that combines history with modernity and is an important part of the revitalised city centre. Historic factories, apartments and green areas make it an attractive location for both residents and tourists.

i Tourist and Cultural Information Centre in Żyrardów
 ul. 1 Maja 45
 96-300 Żyrardów
 phone: +48 46 854 28 28
 cit@zyrardow.pl
<https://www.zyrardow.pl>

Practical information

- The main urban axis of the industrial settlement is the main urban artery – ul. 1 Maja, formerly simply the Mszczonów – Wiskitki road, separating the working-class residential district from the industrial and residential district.
- The Tourist Information Centre located in the Resursa building is open from Monday to Friday 8:00 a.m. – 4:00 p.m., Saturdays and Sundays from 10:00 a.m. – 2:00 p.m.

55

Muzeum Lniarstwa

Muzeum Lniarstwa im. Filipa de Girarda w Żyrardowie to miejsce, które przenosi odwiedzających w czasy, gdy miasto było jednym z najważniejszych ośrodków przemysłu włókienniczego w Europie. Mieści się w zabytkowych halach dawnej fabryki lniarskiej – imponującego kompleksu, który przez ponad 150 lat kształtował życie Żyrardowa i jego mieszkańców. To właśnie od nazwiska Filipa de Girarda, francuskiego wynalazcy maszyny do przędzenia lnu, wzięła się nazwa miasta, które powstało wokół nowoczesnej, jak na ówczesne czasy, manufaktury.

Podczas wizyty w muzeum można poznać cały proces produkcji lnu – od surowego włókna aż po gotowy materiał – i zobaczyć z bliska oryginalne maszyny włókiennicze, z których część wciąż działa. Dźwięk pracujących krosien, zapach

oleju maszynowego i surowego lnu, a także industrialne wnętrza dawnej przędzalni tworzą niepowtarzalną atmosferę. Ekspozycje ukazują także codzienne życie robotników, historię miasta-fabryki oraz zmiany społeczne i gospodarcze, jakie miały miejsce na przestrzeni lat.

Muzeum to jednak nie tylko przeszłość – to także miejsce tętniące życiem. Odbývają się tu koncerty, wystawy, warsztaty artystyczne

fot. (s. 242–243): Urząd Miasta Żyrardowa

i wydarzenia plenerowe, które przyciągają mieszkańców i turystów. Dzięki swojej działalności muzeum odgrywa ważną rolę w rewitalizacji historycznego centrum Żyrardowa, które jest unikalnym przykładem miasta przemysłowego z XIX wieku.

To doskonała propozycja zarówno dla pasjonatów historii i techniki, jak i dla rodzin z dziećmi, wycieczek szkolnych czy turystów szukających autentycznych miejsc z duszą. Wizyta w Muzeum Lniarstwa to nie tylko lekcja historii, ale też inspirujące doświadczenie, które pozwala poczuć rytm dawnego miasta i zrozumieć jego niezwykłą tożsamość.

Czy wiesz, że...?

W Żyrardowie warto także odwiedzić Muzeum Mazowsza Zachodniego. Jednym z unikalnych eksponatów jest panorama miasta, przygotowana w 1899 roku na zamówienie prezesa Karola Dittricha i zarządu Towarzystwa Akcyjnego Zakładów Żyrardowskich. Obraz o wymiarach 367 × 140 cm prezentuje Żyrardów z lotu ptaka z niemal kartograficzną dokładnością. Pierwszy raz szerokiej publiczności został zaprezentowany podczas Wystawy Światowej w Paryżu w 1900 roku, gdzie ekspozycja prezentująca wyroby żyrardowskiej fabryki otrzymała najwyższą nagrodę – Grand Prix.

i Muzeum Lniarstwa im. Filipa de Girarda w Żyrardowie
ul. Dittricha 18
96-300 Żyrardów
tel. +48 793 134 703
rezerwacje@muzeumlniarstwa.pl
<https://www.muzeumlniarstwa.pl>

Informacje praktyczne

- muzeum jest czynne wtorek–piątek: 10–15, sobota–niedziela: od kwietnia do października w godz. 10–18, od listopada do marca w godz. 10–15; w poniedziałki nieczynne
- istnieje możliwość zwiedzania muzeum z przewodnikiem, które można połączyć z warsztatami rękodzielniczymi (po wcześniejszej rezerwacji)

55

Museum of Linen

Philip de Girard Linen Museum in Żyrardów is a place that takes visitors back to a time when the city was one of the most important centres of the textile industry in Europe. It is housed in the historic halls of the former linen factory, an impressive complex that has shaped the lives of Żyrardów and its inhabitants for over 150 years. It was from the name of Philip de Girard, the French inventor of the linen spinning machine, that the name of the city was taken, which was created around a modern, for the time, manufacture.

During the visit to the museum, visitors can learn about the entire process of linen production – from raw fiber to finished material – and see up close the original textile

machines, some of which are still in operation. The sound of working looms, the smell of machine oil and raw linen, as well as the industrial interiors of the former spinning mill create a unique atmosphere. The exhibitions also show the everyday life of workers, the history of the factory-city and the social and economic changes that have taken place over the years.

However, the museum is not only about the past – it is also a vibrant place. Concerts, exhibitions, art workshops and outdoor events that attract locals and tourists take place here. Thanks to its activity, the museum plays an important role in the revitalization of the historic center of Żyrardów, which is a unique example of an industrial city from the 19th century.

It is an excellent proposition both for history and technology enthusiasts, as well as for families with children, school trips or tourists looking for authentic places with a soul. A visit

to the Museum of Linen is not only a history lesson, but also an inspiring experience that allows you to feel the rhythm of the old city and understand its extraordinary identity.

photo (p. 244–245): Town Hall in Żyrardów

Did you know that...?

In Żyrardów, it is also worth visiting the Museum of Western Mazovia. One of the unique exhibits is the painting presenting the panorama of the city, prepared in 1899 at the request of President Karol Dittrich and the Management Board of the Association of Shareholders of Żyrardów Factories. The painting with dimensions of 367 x 140 cm depicts Żyrardów seen from the perspective of a bird's eye view with almost cartographic accuracy. It was introduced for the first time to the general public at the World Exhibition in Paris in 1900, where the exhibition presenting the products of the Żyrardów factory received the highest prize – the Grand Prix.

i Philip de Girard Linen Museum in Żyrardów
ul. Dittricha 18
96-300 Żyrardów
phone: +48 793 134 703
rezerwacje@muzeumlniarstwa.pl
<https://www.muzeumlniarstwa.pl>

Practical information

- the museum is open Tuesday-Friday: 10:00 a.m. – 3:00 p.m., Saturday-Sunday: from April to October at 10:00 a.m. – 6 p.m., from November to March, from 10:00 a.m. – 3:00 p.m.; closed on Mondays
- there is a possibility of visiting the museum with a guide, which can be combined with handicraft workshops (after prior reservation)

56

MOTEK w Kantorze

W zabytkowym Żyrardowie, w odrestaurowanym budynku dawnego Kantoru, mieści się Multimedialny Ośrodek Tradycji i Edukacji Kulturowej, czyli MOTEK. To przestrzeń stworzona z myślą o rodzinach, dzieciach i młodzieży, a także wszystkich, którzy chcą w niebanalny sposób odkrywać historię miasta i jego wókiennicze dziedzictwo. MOTEK znajduje się w prawym skrzydle budynku, z wejściem od strony ul. Armii Krajowej.

MOTEK tworzą trzy sale ekspozycyjne: historyczna, doświadczalna i wielofunkcyjna. Zamiast tradycyjnych gablot i tablic informacyjnych na gości czekają tu interaktywne stanowiska, multimedialne gry edukacyjne, animacje, wielkoformatowe projekcje i zagadki. Zwiedzający otrzymują specjalne opaski-bransoletki, które uruchamiają kolejne elementy wystawy – to nowoczesny sposób na

osobiste doświadczenie historii i kultury Żyrardowa. Dodatkowo przygotowano stanowiska manualne oraz przestrzeń do zajęć edukacyjnych i prezentacji bajki.

To miejsce to nie tylko technologia, ale przede wszystkim opowieść – o robotniczym mieście z wyjątkowym klimatem, o Inie i pracy w fabryce, o codziennym życiu i lokalnych zwyczajach. Wszystko to podane w atrakcyjnej, zrozumiałej formie, która angażuje zmysły i wyobraźnię.

fot. (s. 246–247): Urząd Miasta Żyrardowa

Jest to doskonała okazja do rozpoczęcia przygody z Żyrardowem – szczególnie dla młodszych turystów, którzy mogą tu nie tylko się uczyć, ale przede wszystkim świetnie się bawić. A wszystko to w otoczeniu

przemysłowej architektury XIX wieku, która stanowi naturalne tło dla tej opowieści o przeszłości opowiedzianej językiem przyszłości.

Czy wiesz, że...?

Żyrardów tętni życiem cały rok, a kalendarz odbywających się tu imprez jest imponujący. Na stałe wpisało się do niego odbywające się od 2015 roku Święto Lnu, ściśle powiązane z ponad 180-letnią tradycją przemysłu lnianego. Prezentacje licznych atrakcji związanych z lnem przybliżają mieszkańcom i turystom istotę i potęgę funkcjonującej niegdyś Fabryki Wyrobów Lnianych, która pod koniec XIX wieku była jedną z największych i najlepiej prosperujących w całej Europie.

i **MOTEK – Multimedialny Ośrodek Tradycji i Edukacji Kulturowej**
ul. Limanowskiego 44
96-300 Żyrardów
(wejście od ul. Armii Krajowej)
tel. +48 46 880 08 88
motek@zyrardow.pl
<https://www.facebook.com/profile.php?id=61565352574448>

Informacje praktyczne

- MOTEK jest otwarty codziennie.
W tygodniu w godzinach pracy urzędu:
poniedziałek, wtorek, czwartek w godz. 8–16, w środę w godz. 8–17 i w piątek w godz. 8–15.
W weekendy w godz. 14–18.
- wstęp bezpłatny

56

Multimedia Center of Tradition and Cultural Education (MOTEK) in Kantor

In the historic Żyrardów, in the renovated building of the former Kantor, there is a Multimedia Centre for Tradition and Cultural Education, or MOTEK. It is a space created for families, children and young people, as well as all those who want to discover the history of the city and its textile heritage in an original way. MOTEK is located in the right wing of the building, with the entrance from ul. Armii Krajowej.

MOTEK consists of three exhibition halls: historical, experimental and multifunctional. Instead of traditional showcases and information boards, there are interactive stands, multimedia educational games, animations, large-format projections and puzzles waiting for guests. Visitors are provided with special wristbands that bring the exhibition to life – a modern way to experience the history and culture of Żyrardów in person. In addition, hands-on stations

and a space for educational activities and fairy tale presentations were prepared.

This place is not just about technology, but above all a story – about a working-class city with a unique climate, about linen and work in a factory, about everyday life and local customs. All this is given in an attractive, understandable form that engages the senses and imagination.

This is a great opportunity to start your adventure with Żyrardów – especially for younger tourists,

who can not only learn here, but above all have a great time. And all this surrounded by the industrial architecture of the nineteenth century, which is the natural background for this story of the past told in the language of the future.

photo (p. 248–249): Town Hall in Żyrardów

Did you know that...?

Żyrardów is full of life all year round, and the calendar of events taking place here is impressive. The Linen Festival, which has been taking place since 2015 and is closely linked to the more than 180-year-old tradition of the linen industry, has become a permanent part of the event calendar. Presentations of numerous attractions related to linen bring residents and tourists closer to the essence and power of the once functioning Linen Products Factory, which at the end of the 19th century was one of the largest and most prosperous in Europe.

i **MOTEK – Multimedia Centre for Tradition and Cultural Education**
ul. Limanowskiego 44
96-300 Żyrardów (entrance from ul. Armii Krajowej)
phone: +48 46 880 08 88
motek@zyrardow.pl
<https://www.facebook.com/profile.php?id=61565352574448>

Practical information

- MOTEK is open every day. During the week: Monday, Tuesday, Thursday 8:00 a.m. – 4:00 p.m., Wednesday 8:00 a.m. – 5:00 p.m. and Friday 8:00 a.m. – 3:00 p.m. Weekends 2:00 p.m. – 6 p.m.
- free admission

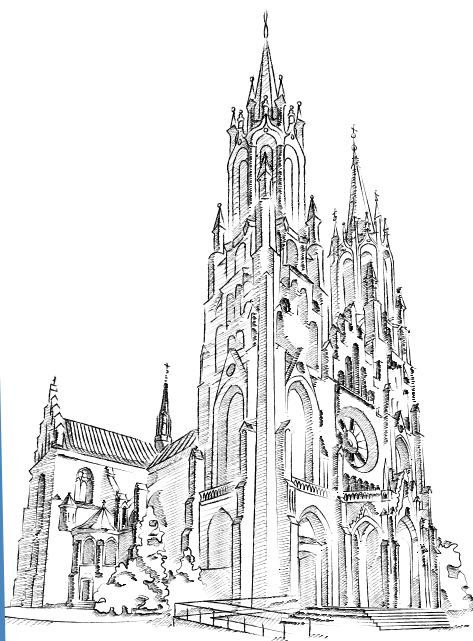
57

Kościół pw. Matki Bożej Pocieszenia w Żyrardowie

Jest jedną z największych budowli sakralnych na Mazowszu i najbardziej charakterystycznych dla Żyrardowa. Kościół wzniesiony w stylu neogotyckim zachwyca swą monumentalną bryłą oraz misternymi detalami architektonicznymi. Zbudowany został w latach 1900–1903 według projektu Józefa Piusa Dziekońskiego na placu подарowanym przez hrabiego Feliksa Sobańskiego. Kubatura budowli jest imponująca – wynosi 12 870 m³, góruje ona nad miastem. Najwspanialszym elementem architektury kościoła są strzeliste, wysokie na 70 m wieże. Pomimo swoich rozmiarów zadziwiają lekkością swej ażurowej struktury. Na uwagę zasługują również strzeliste okna zdobione witrażami oraz bogate wnętrze, które kryje prawdziwe arcydzieła

sztuki sakralnej. W środku warto zwrócić uwagę na ołtarz główny wykonany z drewna, malowidła ścienne przedstawiające sceny biblijne oraz zabytkowe organy, których dźwięk nadaje uroczystościom niezwykle wymiar.

Cegła, jako główny budulec, symbolizuje trwałość i siłę, jednocześnie podkreślając industrialny charakter miasta. Kościół nie tylko pełni funkcję sakralną, ale jest również miejscem licznych wydarzeń kulturalnych i koncertów, przyciągając mieszkańców i turystów. Ta „cegłana skarbница” jest nie tylko świadectwem wiary lokalnej społeczności, ale również symbolem tożsamości miasta i jego dziedzictwa historycznego. Jej

budowa stanowiła odpowiedź na potrzeby dynamicznie rozwijającej się społeczności Żyrardowa, ówczesnego ośrodka przemysłowego.

Żyrardowska Osada Fabryczna, na terenie której zlokalizowany jest kościół pw. Matki Bożej Pocieszenia, uznawana jest za jedyny w Europie zachowany w całości zespół urbanistyczno-architektoniczny miasta przemysłowego przełomu XIX/XX wieku. To jedna z najcenniejszych atrakcji turystycznych regionu, stanowiąca nieocenione świadectwo przemysłowego dziedzictwa miasta.

Ciekawostka:

Historia Żyrardowa to również historia budownictwa mieszkań robotniczych. Pierwsze z nich powstały na początku XIX wieku. Były to ogrzewane izby o powierzchni 20 m² na rodzinę. Rozwój budownictwa mieszkaniowego nastąpił w latach 60. XIX wieku, kiedy to w trzypiętrowej hali fabrycznej powstał hotel robotniczy składający się z kilkudziesięciu jedno- i dwuizbowych mieszkań i czterech dużych sal, w których robotnice miały łóżko, szafę oraz parawan. W latach 1868–1871 powstało robotnicze osiedle „Nowy Świat” z 66 mieszkaniami o powierzchni 31–45 m², co było dobrym standardem jak na owe czasy.

i Parafia p.w. Matki Bożej Pocieszenia
ul. Narutowicza 30
96-300 Żyrardów
tel. +48 46 855 33 97
e-mail: mbpocieszenia@wp.pl
<https://mbpocieszenia.zyrardow.pl>

Informacje praktyczne

- Msze święte: w dni powszednie o godz. 7, 7.30, 17 i 18, w niedziele i uroczystości o godz. 7, 9, 10.30, 12, 17 i 19.
W okresie wakacyjnym – niedziela: 7, 10, 12 i 19, dni powszednie: 7 i 18.

57

Church of Our Lady of Consolation in Żyrardów

It is one of the largest religious buildings in Mazovia and the most characteristic of Żyrardów. The church erected in the neo-Gothic style impresses with its monumental shape and intricate architectural details. It was built between 1900 and 1903 according to the design of Józef Pius Dziekoński on a square donated by Count Feliks Sobański. The volume of the building is impressive – it is 12 870 m³, it towers over the city. The most magnificent element of the church's architecture are soaring, 70 m high towers. Despite their size, they amaze with the lightness of their openwork structure. Noteworthy

are also the soaring stained glass windows and the rich interior, which hides true masterpieces of sacred art. Inside, it is worth paying attention to the main altar made of wood, wall paintings depicting biblical scenes and antique organs, the sound of

which gives the celebrations an unusual dimension.

Brick, as the main building material, symbolizes durability and strength, while emphasizing the industrial character of the city. The church not only performs a sacred function, but is also a place of numerous cultural events and concerts, attracting residents and tourists. This „brick treasury” is not only a testimony to the faith of the local community, but also a symbol of the city’s identity and its historical heritage. Its construction was a response to the needs of the dynamically developing community of Żyrardów, the industrial center of that time.

The Industrial Settlement of Żyrardów, on the territory of which the Church of Our Lady of Consolation is located, is considered to be the only fully preserved urban and architectural complex of the industrial city at the turn of the 19th and 20th centuries in Europe. It is one of the most valuable tourist attractions of the region, which is an invaluable testimony to the industrial heritage of the city.

Fun fact:

The history of Żyrardów is also the history of the construction of workers' housing. The first ones were created at the beginning of the 19th century. These were heated rooms with a surface of 20 m² per family. The development of housing took place in the 1960s. In the 19th century, in a three-storey factory hall, a workers' hostel was built consisting of several dozen 1 and 2-room apartments and four large halls, in which the female workers had their beds, wardrobes and privacy screens. Between 1868 and 1871, the workers' housing estate „Nowy Świat” was built, with 66 apartments covering an area of 31–45 m², which was a good standard for those times.

i Parish of Our Lady of Consolation
ul. Narutowicza 30
96-300 Żyrardów
phone: +48 46 855 33 97
e-mail: mbpocieszenia@wp.pl
<https://mbpocieszenia.zyrardow.pl>

Practical information

– Holy Masses: on weekdays at 7:00 a.m., 7:30 a.m., 5:00 p.m. and 6:00 p.m., on Sundays and public holidays at 7:00 a.m. 9:00 a.m., 10:30 a.m., 12:00 p.m., 5:00 p.m. and 7:00 p.m. During the summer holiday period – Sunday: 7:00 a.m., 10:00 a.m., 12:00 p.m. and 7:00 p.m., weekdays: 7:00 a.m. and 6:00 p.m.

58

Dworzec w Teresinie

Ciekawe miejsce na mapie turystycznej Mazowsza i kolejny przykład architektury przemysłowej, który dzięki rewitalizacji odzyskał swój blask, a teraz jest związany nie tylko z koleją. Zbudowany na początku XX wieku dworzec od zawsze pełnił istotną rolę w lokalnym transporcie, łącząc Teresin z większymi ośrodkami. Dziś, po gruntownej rewitalizacji, stał się przestrzenią kulturalną, oferującą mieszkańcom i turystom różnorodne wydarzenia artystyczne.

Dworzec TO.Kultura przyciąga uwagę nie tylko zagospodarowaniem przyległego terenu i przeznaczeniem go na cele kulturalne. Po kapitalnym remoncie na dworcu wygospodarowano trzy kondygnacje: w najniższej powstała sala widowiskowa z zapleczem, na poziomie parteru znajduje się kasa biletowa, poczekalnia

z miękkimi fotelami i estetycznymi stolikami oraz Punkt Biblioteczny.

W oczekiwaniu na pociąg odwiedzający mogą skorzystać z multimedialnych prezentacji oraz komputerowej informacji. Poddasze to przestrzeń przeznaczona na projekty międzynarodowe, a także miejsce spotkań Klubu Seniora oraz organizowania różnego rodzaju szkoleń. TO.Kultura to nie tylko punkt przesiadkowy, ale

także centrum aktywności społecznej. W jego wnętrzach organizowane są wystawy, koncerty, warsztaty oraz spotkania, które promują lokalnych artystów i twórców. Dworzec stał się miejscem integracji mieszkańców, sprzyjającym wymianie myśli i doświadczeń.

Otoczający budynek skwer Niepodległości to doskonałe miejsce relaksu, idealne na oczekiwanie na pociąg. To teren rekreacyjny, który cieszy oko. Jest tu nowa fontanna, zieleń i ławeczka, na której na pociąg czeka św. o. Maksymilian Kolbe.

Dzisiaj dworzec w Teresinie TO.Kultura jest miejscem, które łączy

historię z nowoczesnością. Dzięki niemu miasteczko zyskuje nowe życie.

Ciekawostka:

Teresiński dworzec był świadkiem wielu wydarzeń znaczących dla lokalnej historii. W 1926 roku tutejsi kolejarze wykoleili pociąg z wojskiem jadącym do Warszawy z odsieczą siłom rządowym, w czasie zamachu majowego. Stąd w 1930 roku wyruszał do Japonii ojciec Maksymilian Kolbe z misją zdobywania świata dla Niepokalanej. W pobliżu ówczesnej stacji kolejowej Szymanów w grudniu 1943 roku Niemcy rozstrzelali dwudziestu więźniów z Pawiaka.

Dworzec w Teresinie

Torowa 2, 96-515 Teresin

Informacje praktyczne

- obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnościami
- stacja PKP Teresin Niepokalanów ma bezpośrednie połączenia Kolejami Mazowieckimi z: Warszawą Wschodnią, Sochaczewem, Łowiczem Głównym, Płockiem i Otwockiem

58

Train station in Teresin

An interesting place on the tourist map of Mazovia and another example of industrial architecture, which thanks to revitalization has regained its former splendor, and now is associated not only with the railway. Built at the beginning of the 20th century, the station has always played an important role in local transport, connecting Teresin with larger centers. Today, after a thorough revitalization, it has become a cultural space, offering residents and tourists a variety of artistic events.

„Dworzec TO.Kultura” attracts attention not only thanks to the development of the adjacent area and its adaptation for cultural purposes. After a major renovation, the station gained three new floors: the lowest floor houses an auditorium with facilities, on the ground floor there

is a ticket office, a waiting room with soft armchairs and aesthetic tables and a library service point.

While waiting for the train, visitors can keep themselves entertained thanks to multimedia presentations and computerized information stations. The attic is a space intended for international projects, as well as a meeting place for the Senior Club and organizing various types

of trainings. TO.Kultura is not only a transfer point, but also a centre of social activity. Its interiors host exhibitions, concerts, workshops and meetings that promote local artists and creators. The station has become a place of integration of residents, fostering community engagement and dialogue of thoughts and experiences.

The Independence Square surrounding the building is a perfect place to relax, ideal for waiting for a train. This is a recreation area that pleases the eye. There is a new fountain, greenery and bench where St. Maximilian Kolbe is waiting for the train.

Today, TO.Kultura station in Teresin is a place that combines history with modernity. Thanks to the facility, the town gains a new life.

Fun fact:

The station in Teresin witnessed many events significant for local history. In 1926, local railwaymen derailed a train with the army going to Warsaw to help government forces during the May coup. From here, in 1930, Father Maximilian Kolbe set off to Japan on a mission to conquer the world for the Immaculate Virgin Mary. Near the Szymanów railway station at that time, in December 1943, the Germans shot twenty prisoners from Pawiak.

i **Train station in Teresin**
ul. Torowa 2, 96-515 Teresin

Practical information

- facility accessible to persons with disabilities
- the Teresin Niepokalanów railway station has direct connections with: Warszawa Wschodnia, Sochaczew, Łowicz Główny, Płock and Otwock

Subregion **CIECHANOWSKI** / **CIECHANÓW** Subregion 8

„Krzywa Hala” w dzielnicy Bloki w Ciechanowie	10
„Krzywa Hala” in the Bloki district of Ciechanów	12
Szlakiem zabytków Pułtusza	14
Pułtusk Monument Trail	16
Kościół Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Pułtusku	18
Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Pułtusk	20
Nekropolie Opinogóry	22
The Necropolises of Opinogóra	24
Plac 15 Sierpnia i Mały Rynek w Płońsku	26
15 th August Square and the Small Market Square in Płońsk	28
Dom Dobrej Pamięci w Płońsku	30
Płońsk Memorial House	32
Park Podworski w Kroczewie	34
Manor Park in Kroczewo	36
Parafia pw. św. Leonarda w Chociszewie	38
Parish of St. Leonard in Chociszewo	40

Subregion **OSTROŁĘCKI** / **OSTROŁĘKA** Subregion.....42

Stara Elektrownia w Ostrowi Mazowieckiej.....	44
Old Power Plant in Ostrów Mazowiecka.....	46
Galeria Ostrołęka	48
Gallery Ostrołęka	50
XVII-wieczny zespół poklasztorny oo. Bernardynów w Ostrołęce.....	52
17th-century former monastery complex of the Bernardines in Ostrołęka.....	54
Myszyniecka bazylika mniejsza oraz dzwonnica z XVIII wieku	56
Minor basilica in Myszyniec and 18th century Belfry	58
Pałac w Kręgach	60
Palace in Kręgi	62
Centrum Starego Miasta w Makowie Mazowieckim	64
The Old Town Center in Maków Mazowiecki	66

Subregion **PŁOCKI** / **PŁOCK** Subregion 68

Spichlerz Muzeum Mazowieckiego w Płocku	70
The Granary – Mazovian Museum in Płock	72
Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku.....	74
Museum of Mazovian Jews in Płock.....	76
Muzeum Diecezjalne w Płocku	78
Diocesan Museum in Płock.....	80
Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki im. Franciszki i Stefana Themersonów	82

Franciszka and Stefan Themerson Centre for Culture and Art in Płock.....	84
Ratusz w Sierpcu	86
Town Hall in Sierpc	88
Zabytkowe kamienice w Gąbinie	90
Historic Tenement Houses in Gąbin	92

Subregion **RADOMSKI** / **RADOM** Subregion 94

Miasto Kazimierzowskie w Radomiu.....	96
Miasto Kazimierzowskie in Radom.....	98
Kamienica Deskurów.....	100
Deskur Tenement House	102
Staw Górny w Pionkach	104
Staw Górny in Pionki	106
Stare Miasto w Szydłowcu	108
Old Town in Szydłowiec	110
Kino „Świt” w Zwoleniu.....	112
Cinema „Świt” in Zwolen	114
Czarnolas – zabytkowa oficyna dworska	116
Czarnolas – historic manor house	118
Zespół poklasztorny Reformatów w Solcu nad Wisłą	120
Former Reformed monastery complex in Solec nad Wisłą	122

Subregion **SIEDLECKI** / **SIEDLCE** Subregion 124

Browar i Manufaktura w Węgrowie	126
Brewery and Manufactory in Węgrów	128
Zabytkowe kościoły w gminie Stara Kornica	130
Historic churches in Stara Kornica commune	132
Dwór w Ostrówku	134
Manor House in Ostrówek	136
Syberia w Korczewie	138
Siberia in Korczew	140
Park dworski w Kobylanach	142
Manor Park in Kobylany	144
Park im. króla Aleksandra Jagiellończyka w Łosicach.....	146
King Alexander Jagiellon Park in Łosice	148
Parafia św. Wawrzyńca w Koźuchówku	150
St. Lawrence Parish in Koźuchówek	152

Subregion M.ST. WARSZAWA /**CAPITAL CITY WARSAW Subregion..... 154**

Teatr Baj w Warszawie	156
Baj Theatre in Warsaw	158
Centrum Kultury i Aktywności ul. Siarczana 6	160
Centre for Culture and Activity ul. Siarczana 6.....	162
Pałac Koelichenów	164
The Koelichen Palace	166
Dom Kultury Ferment	168
Ferment Community Centre.....	170

Subregion WARSZAWSKI WSCHODNI /**EASTERN WARSAW Subregion..... 172**

Radzyński rynek	174
Market Square in Radzymin	176
Dom Administratora w parku księżnej Eleonory Czartoryskiej w Radzyminie	178
Estate Manager's House in Princess Eleonora Czartoryska Park in Radzymin	180
Izba Pamięci i Tradycji Rybackich w Serocku	182
The Chamber of Remembrance and Fishing Traditions in Serock	184
Kościół pw. św. Antoniego z Padwy w Woli Kiełpińskiej	186
Church of St. Anthony of Padua in Wola Kiełpińska	188
Willa Frankówka w Józefowie	190
Villa Frankówka in Józefów	192

Subregion WARSZAWSKI ZACHODNI /**WEST WARSAW Subregion..... 194**

Austeria w Raszynie	196
Austeria in Raszyn	198
Kasyno Oficerskie w Twierdzy Modlin.....	200
Officer's Casino in Modlin Fortress	202
Muzeum Twierdzy Modlin – Prochownia 197	204
Modlin Fortress Museum „Powder Magazine 197”	206
Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Nowym Dworze Mazowieckim	208
Municipal and District Public Library in Nowy Dwór Mazowiecki	210
Muzeum Wycinanki Polskiej w Konstancinie-Jeziornie.....	212
Museum of Polish Cut-Outs in Konstancin-Jeziorna.....	214
Kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Skułach	216
Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Skuły	218

Muzeum Piaseczna w Starej Plebanii	220
Piaseczno Museum in Stara Plebania.....	222
Pałac i oficyna zachodnia w zespole pałacowo-parkowym w Młochowie.....	224
Palace and western outbuilding in the palace and park complex in Młochów	226
Pałac Kultury w Brwinowie	228
Palace of Culture in Brwinów	230
Willa Millera w Piastowie	232
Miller's Villa in Piastów	234

Subregion ŻYRARDOWSKI / ŻYRARDÓW Subregion 236

Osada Fabryczna w Żyrardowie	238
Industrial Settlement in Żyrardów	240
Muzeum Lniarstwa.....	242
Museum of Linen	244
MOTEK w Kantorze.....	246
Multimedia Center of Tradition and Cultural Education (MOTEK) in Kantor	248
Kościół pw. Matki Bożej Pocieszenia w Żyrardowie	250
Church of Our Lady of Consolation in Żyrardów	252
Dworzec w Teresinie	254
Train station in Teresin.....	256

MIASTA I MIEJSCOWOŚCI / CITIES AND TOWNS

Brwinów.....	228	Piasечно.....	220
Chociszewo.....	38	Piastów.....	232
Ciechanów.....	10	Pionki.....	104
Czarnolas.....	116	Płock.....	70, 74, 80, 82
Gąbin.....	90	Płońsk.....	26, 30
Józefów.....	190	Pułtusk.....	14, 16, 18, 20
Kobyłany.....	142	Radom.....	96, 100
Konstancin-Jeziorna.....	212	Radzymin.....	174, 178
Korczew.....	138	Raszyn.....	196
Kożuchówek.....	150	Serock.....	182
Kręgi.....	60	Sierpc.....	86
Kroczewo.....	34	Skutły.....	216
Łosice.....	146	Solec nad Wisłą.....	120
Maków Mazowiecki.....	64	Stara Kornica.....	131
Młochów.....	224	Stare Szpaki.....	130
Modlin.....	200, 204	Szydłowiec.....	108
Myszyńiec.....	56	Teresin.....	254
Nowy Dwór Mazowiecki.....	208	Warszawa.....	156, 160, 164, 168
Opinogóra.....	22	Węgrów.....	126
Ostrołęka.....	48, 52	Wola Kiełpińska.....	186
Ostrów Mazowiecka.....	44	Zwoleń.....	112
Ostrówek.....	134	Żyrardów.....	238, 242, 246, 250

DWORY, PAŁACE, PARKI

Czarnolas – zabytkowa oficyna dworska.....	116
Dom Administratora w parku księżnej Eleonory Czartoryskiej w Radzyminie.....	178
Dwór w Ostrówku.....	134
Pałac i oficyna zachodnia w zespole pałacowo-parkowym w Młochowie.....	224
Pałac w Kręgach.....	60
Park dworski w Kobyłanach.....	142
Park im. króla Aleksandra Jagiellończyka w Łosicach.....	146
Park Podworski w Kroczewie.....	34
Syberia w Korczewie.....	138

GALERIE, OŚRODKI KULTURY I BIBLIOTEKI

Centrum Kultury i Aktywności ul. Siarczana 6.....	160
Dom Kultury Ferment.....	168
Dworzec w Teresinie.....	254
Dwór w Ostrówku.....	134
Galeria Ostrołęka.....	48

Kamienica Deskurów.....	100
Kasyno Oficerskie w Twierdzy Modlin.....	200
Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Nowym Dworze Mazowieckim	208
MOTEK w Kantorze.....	246
Pałac Koelichenów.....	164
Pałac Kultury w Brwinowie.....	228
Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki im. Franciszki i Stefana Themersonów	82
Stara Elektrownia w Ostrowi Mazowieckiej.....	44
Willa Frankówka w Józefowie	190
Willa Millera w Piastowie	232

KINA I TEATRY

Kasyno Oficerskie w Twierdzy Modlin	200
Kino „Świt” w Zwoleniu.....	112
Teatr Baj w Warszawie	156

KOŚCIOŁY I INNE OBIEKTY SAKRALNE

Kościół pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Starych Szpakach.....	131
Kościół pw. Matki Bożej Pocieszenia w Żyrardowie	250
Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Starej Kornicy.....	130
Kościół pw. św. Antoniego z Padwy w Woli Kiełpińskiej.....	186
Kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Skułach.....	216
Kościół Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Pułtusk.....	18
Myszyniecka bazylika mniejsza oraz dzwonnica z XVIII wieku	56
Nekropolie Opinogóry	22
Parafia pw. św. Leonarda w Chociszewie	38
Parafia św. Wawrzyńca w Kozuchówku.....	150
XVII-wieczny zespół poklasztorny oo. Bernardynów w Ostrołęce	52
Zespół poklasztorny Reformatów w Solcu nad Wisłą.....	120

MUZEA

Austeria w Raszynie	196
Dom Dobrej Pamięci w Płońsku	30
Izba Pamięci i Tradycji Rybackich w Serocku	182
Muzeum Diecezjalne w Płocku	78
Muzeum Lniarstwa.....	242
Muzeum Piaseczna w Starej Plebanii.....	220
Muzeum Regionalne w Pułtusk.....	14
Muzeum Twierdzy Modlin – Prochownia 197	204
Muzeum Wycinanki Polskiej w Konstancinie-Jeziornie.....	212
Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku	74
Ratusz w Sierpcu	86

Spichlerz Muzeum Mazowieckiego w Płocku	70

OBIEKTY I ZABYTKI INDUSTRIALNE

Browar i Manufaktura w Węgrowie	126
Dworzec w Teresinie	254
„Krzywa Hala” w dzielnicy Bloki w Ciechanowie.....	10
Osada Fabryczna w Żyrardowie	238
Stara Elektrownia w Ostrowi Mazowieckiej.....	44

OBIEKTY REKREACYJNE

Staw Górny w Pionkach	104

ZESPOŁY STAROMIEJSKIE

Centrum Starego Miasta w Makowie Mazowieckim	64
Miasto Kazimierzowskie w Radomiu	96
Plac 15 Sierpnia i Mały Rynek w Płońsku	26
Radzyński rynek	174
Rynek Pułtuski	14
Stare Miasto w Szydłowcu	108
Wzgórze Abrahama w Pułtusku	14
Zabytkowe kamienice w Gąbinie	90

CHURCHES AND OTHER SACRAL BUILDINGS

17th-century former monastery complex of the Bernardines in Ostrołęka	54
Church of Our Lady of Consolation in Żyrardów	252
Church of Our Lady of Częstochowa in Stare Szpaki.....	133
Church of St. Anthony of Padua in Wola Kiełpińska	188
Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Pułtusk	20
Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Skuły.....	218
Church of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary in Stara Kornica.....	132
Former Reformed monastery complex in Solec nad Wisłą	122
Minor basilica in Myszyniec and 18th century Belfry	58
Parish of St. Leonard in Chociszewo	40
St. Lawrence Parish in Kozuchówek	152
The Necropolises of Opinogóra	24

CINEMAS AND THEATRES

Baj Theatre in Warsaw	158
Cinema „Świt” in Zwolen	114
Officer's Casino in Modlin Fortress	202

GALLERIES, CULTURAL CENTERS AND LIBRARIES

Centre for Culture and Activity ul. Siarczana 6.....	162
Deskur tenement house	102
Ferment Community Centre	170
Franciszka and Stefan Themerson Centre for Culture and Art in Płock	84
Gallery Ostrołęka	50
Manor House in Ostrówek	136
Miller's Villa in Piastów	234
Multimedia Center of Tradition and Cultural Education (MOTEK) in Kantor	248
Municipal and District Public Library in Nowy Dwór Mazowiecki	210
Officer's Casino in Modlin Fortress	202
Old Power Plant in Ostrów Mazowiecka	46
Palace of Culture in Brwinów	230
Train station in Teresin	256
The Koelichen Palace	166
Villa Frankówka in Józefów	192

INDUSTRIAL OBJECTS AND MONUMENTS

Brewery and Manufactory in Węgrów	128
Industrial Settlement in Żyrardów.....	240
„Krzywa Hala” in the Bloki district of Ciechanów.....	12
Old Power Plant in Ostrów Mazowiecka.....	46
Train station in Teresin	256

MANSIONS, PALACES AND PARKS

Estate Manager's House in Princess Eleonora Czartoryska Park in Radzymin.....	180
Czarnolas – historic manor house	118
King Alexander Jagiellon Park in Łosice	148
Manor House in Ostrówek	136
Manor Park in Kobylany	144
Manor Park in Kroczewo	36
Palace and western outbuilding in the palace and park complex in Młochów	226
Palace in Kręgi	62
Siberia in Korczew	140

MUSEUMS

Austeria in Raszyn	198
Diocesan Museum in Płock.....	80
Modlin Fortress Museum „Powder Magazine 197”	206
Museum of Linen.....	244
Museum of Mazovian Jews in Płock.....	76
Museum of Polish Cut-Outs in Konstancin-Jeziorna	214
Piaseczno Museum in Stara Plebania	222
Płońsk Memorial House	32
Regional Museum in Pułtusk	16
The Chamber of Remembrance and Fishing Traditions in Serock	184
The Granary – Mazovian Museum in Płock	72
Town Hall in Sierpc	88

OLD TOWN COMPLEXES

15th August Square and the Small Market Square in Płońsk	28
Abraham Hill in Pułtusk	16
Historic Tenement Houses in Gąbin	92
Market Square in Radzymin	176
Miasto Kazimierzowskie in Radom.....	98
Old Town in Szydłowiec	110
Pułtusk Market Square.....	16
The Old Town Center in Maków Mazowiecki	66

RECREATIONAL FACILITIES

Staw Górny in Pionki	106

Wydawca / Publisher:

Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych /
Mazovian Unit of the EU Programmes Implementation
ul. Inflancka 4, 03- 189 Warszawa, Polska
www.funduszeUEdlamazowska.eu

Opracowanie graficzne / graphic design:

Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych

Skład / DTP:

EURO PILOT sp. z o.o.
ul. Konarskiego 3, 01-355 Warszawa
www.europilot.com.pl
Ewa Chmielewska (skład / DTP)
Weronika Ściślak (rysunki / drawings)

Redakcja / text editing:

Jolanta Sieradzka-Kasprzak, Magdalena Budkiewicz-Suchocka

**Opracowanie tekstów, korekta merytoryczna /
text compilation, substantive proofreading:**

Magdalena Budkiewicz-Suchocka, Dominika Borówka-Sitnik

Korekta / proofreading:

Grzegorz Berent, Ewelina Biernas

Tłumaczenie / translation:

Marta Gil-Kruczała

Zdjęcia / photos:

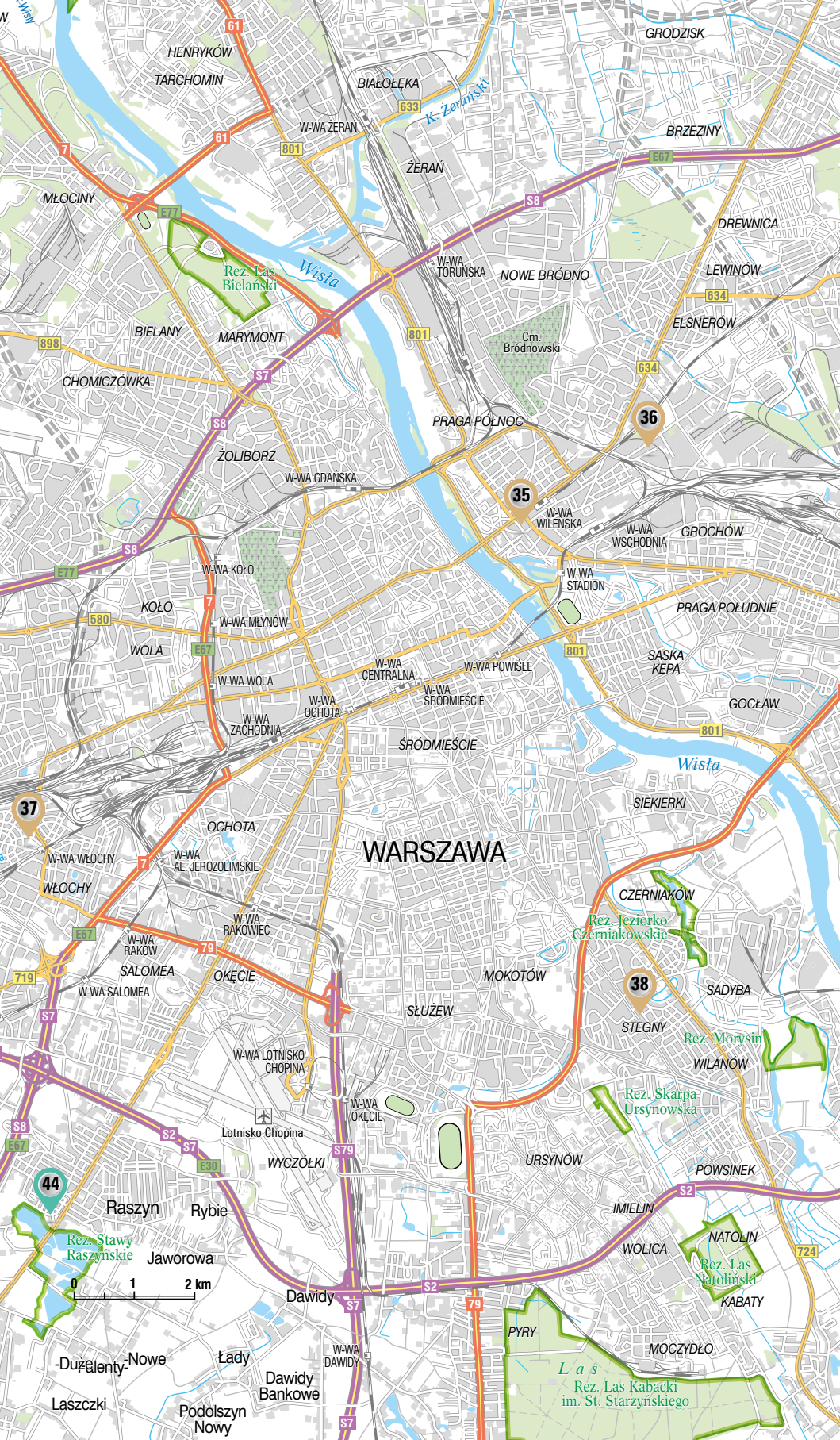
Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych /
Mazovian Unit of the EU Programmes Implementation
oraz Mariusz Młynarczyk, Jan Jakub Smarczewski

ISBN: 978-83-6127762-0

Nakład / edition: 2000 egz.

Warszawa, 2025 r.

Egzemplarz bezpłatny / free copy

Fundusze UE dla Mazowsza

Fundusze Europejskie dla Mazowsza

www.funduszeUEdlaMazowsza.eu

www.funduszenaMazowszu.eu

ZESKANUJ MNIE!

POCZYTAJ W PODRÓŻY

Fundusze Europejskie
dla Mazowsza

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Mazowsze.
serce Polski